

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.624>

<https://orcid.org/0009-0005-8091-4156>

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

Lijana Muradian

Ankstyvojo metalų laikotarpio laidosena Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje

DAKTARO DISERTACIJA

Humanitariniai mokslai
Istorija ir archeologija (H 005)

VILNIUS 2024

Disertacija rengta 2015–2023 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas – doc. dr. Algimantas Merkevičius

(Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija ir archeologija, H 005)

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.624>

<https://orcid.org/0009-0005-8091-4156>

VILNIUS UNIVERSITY

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

Lijana Muradian

Early Metal Period Burial Customs in the Western Part of the Southeastern Baltic Region

DOCTORAL DISSERTATION

Humanities,
History and Archaeology (H 005)

VILNIUS 2024

The dissertation was prepared between 2015 and 2023 at Vilnius University

Academic supervisor – Assoc. Prof. Dr. Algimantas Merkevičius
(Vilnius University, Humanities, History and Archaeology, H 005)

TURINYS

IVADAS	7
1. Metodika.....	12
2. Laidosenos ir laidojimo vietų tyrimai.....	15
2.1. Laidojimo vietų ir laidosenos tyrimai pietvakarių Latvijoje.....	17
2.2. Laidojimo vietų ir laidosenos tyrimai vakarų Lietuvoje	19
2.3. Laidojimo vietų ir laidosenos tyrimai Karaliaučiaus srityje	24
3. Ankstyvojo metalų laikotarpio laidojimo vietos.....	30
3.1. Pietvakarių Latvija	30
3.2. Vakarų Lietuva.....	34
3.3. Karaliaučiaus sritis	50
4. Laidosena	88
4.1. Inhumacija.....	88
4.2. Kremacija	94
4.3. Laidojimo vietų klasifikacija.....	109
4.3.1. Pilkapynai.....	110
4.3.2. Plokštiniai kapinynai	116
5. Ankstyvojo metalų laikotarpio kapų radiniai.....	119
5.1. Antropologinių tyrimų rezultatai	119
5.2. Zooarcheologinė medžiaga: arklių palaikai kapuose	123
5.3. Keramika.....	128
5.4. Dirbiniai	133
5.4.1. Papuošalai	134
5.4.1.1. Smeigtukai.....	135
5.4.1.2. Antkaklės	140
5.4.1.3. Apyrankės	143
5.4.1.4. Žiedai	144
5.4.1.5. Segės	146

5.4.1.6. Antsmilkiniai, įvijos, kabučiai	146
5.4.1.7. Tutulai	148
5.4.1.8. Stikliniai karoliukai	148
5.4.1.9. Gintaro radiniai	153
5.4.2. Ginklai, įrankiai.....	155
5.4.2.1. Kirviai	155
5.4.2.2. Kalavijai	159
5.4.2.3. Peiliai	160
5.4.2.4. Pincetai.....	161
5.4.3. Kiti dirbiniai	162
6. Apibendrinimas: laidosenos raida regione.....	163
6.1. Regioniniai dėsningumai	163
6.2. Kremacijos papročio atsiradimo ir plitimo priežastys	170
IŠVADOS	174
SANTRUMPOS.....	177
ŠALTINIAI.....	178
LITERATŪRA.....	182
PRIEDAI.....	202
LENTELĖS.....	202
ŽEMĖLAPIAI.....	237
PAVEIKSLAI.....	248
PADĖKA	261
PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS	262
UŽRAŠAMS.....	263

IVADAS

Ankstyvajame metalų laikotarpyje, tai yra bronzos ir ankstyvajame geležies amžiuje, kuris truko nuo 1800 m. pr. Kr. iki erų sandūros, vyko reikšmingi pokyčiai Pietryčių Baltijos regiono bendruomenėse, išvelgiami ekonominėje, socialinėje, ideologinėje sferose. Laidosenoje taip pat vyko ženklūs pokyčiai. Atsirado ir paplito mirusiųjų kremacijos paprotys, tam tikrose regiono dalyse išplito laidojimas pilkapiuose (Граудонис 1967; Lang 2007; 2011, 109–129; Merkevičius 2014). Turimi duomenys rodo, kad iki tol nedeginti mirusieji dažniausiai buvo laidoti kapuose be sampilų, žinomi tik pavieniai pilkapiai (Engel 1935, 176–182, 323–327; Žukauskaitė 2007, 71–90; Piličiauskas 2018, 114–119).

Europoje kremacijos paprotys tapo dominuojančiu Urnų laukų kultūroje, kuri buvo paplitusi Centrinėje Europoje, tarp Reino ir vakarų Lenkijos (Smith 1957, 195–299; Harding 2000, 112–114; Sørensen, Rebay-Salisbury 2023, 15–35). M. Gimbutienė šio reiškinių atsiradimą baltų žemėse sieja su šios kultūros įtaka, nurodydama, kad Pietryčių Baltijos regione iki 1300/1200 m. pr. Kr. mirusieji laidoti nedeginti (Gimbutienė 1985, 69). Vėlesniuose darbuose kremacijos išplitimas taip pat siejamas su bendru šio papročio plitimu didelėje Europos dalyje, Urnų laukų kapuose (Grigalavičienė 1995, 65; Brazaitis 2005, 287–289).

Ilgai degintiniai kaulai nebuvo datuojami radioanglies metodu, o degintiniuose kapuose trūko įkapių, kuriomis remiantis būtų galima tiksliau nustatyti kremacijos papročio atsiradimo laikotarpį. Pastarojo meto moksliniuose darbuose teigiama, kad kai kuriose vietose mirusiųjų kremacija turėjo atsirasti ankstesniu nei iki tol manyta laikotarpiu (Legzdina ir kt. 2020, 1845–1868; Vasks ir kt. 2021, 3–31). Vis dėlto iki šiol detaliau nėra tyrinėtos reikšmingos laidosenoje vykusių pokyčių priežastys, nenustatytas tikslesnis kremacijos atsiradimo laikas ir plitimas visame Pietryčių Baltijos regione. Šiuo darbu siekiama susisteminti turimą archeologinę medžiagą ir nustatyti laidosenos kaitos iš inhumacijos į kremaciją laiką ir priežastis.

Laidojimo papročiai atskleidžia bendruomenių požiūrį į mirtį. Laidosena tai – gyvųjų požiūris į pomirtinį pasaulį, atsisveikinimas su mirusiuoju ir palydėjimas į anapusinį pasaulį. Laidojimo papročiai apima mirusio individo ir jo kapo paruošimą, atskleidžia bendruomenių socialinę, kultūrinę, ideologinę, tikėjimo struktūras. Šiuo metu atliekami tarpdisciplininiai tyrimai atskleidžia įvairius su laidosena susijusius aspektus. Šiame darbe laidosena vertinta per kultūrinę prizmę, apimant pagrindinius laidojimo bruožus,

būdingus papročius, jų kaitą bei kultūrinius ir ideologinius laidojimo vietas palikusių bendruomenių aspektus.

Aktualumas. Ankstesniuose darbuose analizuojant ankstyvojo metalų laikotarpio laidoseną, dažniausiai atskiros regiono dalys nagrinėtos pagal dabartinių ar ankstesnių valstybių sienų ribas (Engel 1931; Граудонис 1967; Hoffmann 2000, 26–48; Merkevičius 2014; Vasks, Ciglis, Urtans 2021, 271–278). Trūksta apibendrinamosios sintezės, kurioje kompleksiskai būtų analizuojami platesniame regione vykę laidosenos pokyčiai. Pačiuose pirmuose, dar iki Antrojo pasaulinio karo parengtuose darbuose, tyrėjai analizavo duomenis, apimančius ir dabartinę vakarų Lietuvos dalį, kuri tuo metu pateko į Rytų Prūsijos teritoriją (Hollack 1908; Engel 1935). Vis dėlto po Antrojo pasaulinio karo pasikeitus valstybių teritorijoms, analizuojant laidoseną šiaurės rytų Lenkijoje ir Karaliaučiuje bei vakarų Lietuvoje, duomenys į bendrą tyrimą dažniausiai nebuvo įtraukiami (Okulicz 1970, Merkevičius 1993; Hoffmann 1999; 2000, 26–48). Nors iki tol laidosenai skirtuose apibendrinamuosiuose darbuose pažymėta, kad matomas kultūrinis ryšys tarp Sembos regione ir Klaipėdos krašte buvusių bronzos amžiaus pilkapių (Engel 1962, 50).

Augant duomenų kiekiui, naujų tyrimų metodų galimybėms, aktuali pajūrio regiono laidosenos analizė ir interpretacija. Tikslinga detaliau išnagrinėti kremacijos papročio atsiradimą, paremtą ne tik tipologiniu, bet ir radioanglies datavimo metodu. Taip pat svarbu nustatyti, ar pirmoji kremacijos banga susijusi su kokiais nors kitais ankstyvajame metalų laikotarpyje vykusiais pokyčiais. Pabrėžtina, kad inhumacijos paprotys visiškai neišnyko, dalyje laidojimo vietų aptikta tiek griautinių, tiek degintinių kapų, todėl tikslingas šių dviejų papročių santykio nustatymas.

Pastaraisiais dešimtmečiais atrasta ir tirta nemažai ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenviečių ir piliakalnių (Čivilytė, Podėnas, Vengalis 2017, 69–73; Balsas, Masiulienė 2017, 52–63; Urbonaitė-Ubė, Ubis 2018, 115–119; Urbonaitė-Ubė, Vengalis, Ubis 2019, 82–87; Pranckėnaitė, Masiulienė 2020, 70–72; Urbonaitė-Ubė 2021, 132–138; Piličiauskas ir kt. 2021a, 26–29; Piličiauskas ir kt. 2021b, 29–33). Gauti duomenys atskleidžia įvairius ekonominius ir socialinius to laikotarpio aspektus, tačiau taip pat išlieka aktualūs laidojimo vietų tyrimai, kurie suteiktų galimybę visapusiškiau rekonstruoti aptariamo laikotarpio bendruomenių gyvenimą ir kultūrą, padėtų atsakyti į klausimus, tokius, kaip su kokiais regionais buvo susijusios aptariamos bendruomenės, kokius kultūrinius ryšius palaikė bronzos ir ankstyvajame geležies amžiuje. Leistų aiškiau interpretuoti laidojimo vietas palikusių bendruomenių ideologiją.

Problema. Ankstyvajame metalų laikotarpyje vykę pokyčiai laidosenoje kol kas detaliau nėra nagrinėti Pietryčių Baltijos regiono vakarinės dalies kontekste. Neatskleista, kaip vystėsi, keitėsi ir kas turėjo įtakos naujų papročių atsiradimui ir plitimui. Be to, išlieka neaišku, kurioje regiono dalyje atsirado ir kaip plito ilgai išsilaikęs kremacijos paprotys. Nors pagrindine priežastimi ankstesnėje literatūroje įvardijamas papročio iš Urnų laukų kultūros perėmimas, tačiau jai būdingas laidojimas plokštiniuose kapuose. Tuo tarpu Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje nuo pat ankstyvojo bronzos amžiaus įsivyravęs laidojimas pilkapiuose išliko iki ankstyvojo metalų laikotarpio pabaigos.

Tyrimo objektas, teritorija ir chronologinės ribos. Šiame darbe analizuojama Pietryčių Baltijos regiono vakarinės dalies ankstyvojo metalų laikotarpio laidosena. Pasirinkta teritorija kultūriškai ir geografiškai skiriasi nuo žemyninės, į rytus esančios regiono dalies (Luchtanas, Sidrys 1999, 15–55; Merkevičius 2016, 130–147), kur išskiriama Brūkšniutosios keramikos kultūra. Kultūriškai pasirinkta teritorija apima dalį kai kurių tyrėjų išskiriamos Vakarų baltų pilkapių kultūros teritorijos, kuri buvo paplitusi į rytus nuo Vyslos ir į pietus nuo Ventos upės palei Baltijos jūrą (Grigalavičienė 1995, 239–242; Luchtanas, Sidrys 1999, pav. 3, 8, 10; Brazaitis 2005, 314). Analizuojant keramiką ar dirbinius kapuose bei kapų struktūras, galima pastebėti tam tikrą kultūrinį dėsnį mažesniuose šio regiono arealuose. Šiam darbui pasirinktas šiaurinis Vakarų baltų pilkapių kultūros paplitimo arealas. Geografiškai ši sritis apima Baltijos pajūrio zoną, šiaurinėje dalyje teka Ventos, pietinėje dalyje – Priegliaus upė. Deimena ir Prieglius skiria Sembos pusiasalį, užimančią apie 3700 km² plotą, esantį tarp Kuršių Nerijos ir Aismarių Nerijos. Vakarinė Lietuvos dalis, kaip ir pietvakarių Latvijos, užima po maždaug 3900 km² plotą.

Darbe pasirinkta chronologija apima bronzos ir ankstyvąjį geležies amžių. Laikotarpio pradžia daugumoje darbų siejama su bronzinių dirbinių importavimo arba metalinių dirbinių gamybos pradžia, tačiau pateikta pradžios data skiriasi. Laikotarpis pradedamas nuo 2200 m. pr. Kr., 2000 m. pr. Kr., 1700 m. pr. Kr. ar 1600 m. pr. Kr. (Engel 1935, 291; Luchtanas, Sidrys 1999, 15; Brazaitis 2005, 257, lent. 73; Girininkas 2013, 30–35). Datuojant pilkapynus, šiame darbe remiamasi radioanglies arba tipologiniu dirbinių datavimo metodu, kuris taikomas įvairiuose bronzos amžiui skirtuose darbuose Šiaurės Europoje. Tai O. Montelijaus sistema, kuri pirmą kartą publikuota 1885 m. darbe „Om tidsbestämning inom bronsaldern med sarskildt afseende pa Scandinavien“. Bronzos amžiaus pradžia laikoma I Montelijaus periodo data (1800 m. pr. Kr.), nustatyta 1903 m. darbe (Montelius 1986, 14). Ši periodizacija buvo ne kartą peržiūrėta ir patikslinta dar paties O.

Montelijaus, o vėliau remiantis radioanglies ir dendrochronologinėmis datomis (Olsen ir kt. 2011, 261–275; Ling ir kt. 2014, 106–132). Atsižvelgiant į minėtus darbus, remiamasi patikslintomis datomis ir laikotarpis skirstomas į ankstyvąją bronzos amžių (apimančią I–III periodus) bei vėlyvąją bronzos amžių (apimančią IV–VI periodus):

I periodas – 1800/1700–1500 m. pr. Kr.;

II periodas – 1500–1300 m. pr. Kr.;

III periodas – 1300–1100 m. pr. Kr.;

IV periodas – 1100–900 m. pr. Kr.;

V periodas – 900–700 m. pr. Kr.;

VI periodas – 700–500 m. pr. Kr.

Ankstyvasis geležies amžius įvairioje literatūroje dažniausiai pradedamas nuo 550–500 m. pr. Kr. ir tęsiamas iki erų sandūros ar I a. po Kr. (Engel 1935, 291; Luchtanas 1999, 16; Hoffmann 2000, 7; Brazaitis 2005, 310). Kai kurių tyrėjų dar skirstomas į smulkesnius laikotarpius, t. y. 550/500–150/120 m. pr. Kr. bei 150/120 m. pr. Kr. – erų sandūra/I a. po Kr. (Engel 1935, 7; Hoffmann 2000, 7). Toks skirstymas labiau aktualus Šiaurės rytų Lenkijos regionui, kur išsiskiria tam tikri dėsningumai nuo II a. pr. Kr. Šiame darbe nagrinėjamame regione ankstyvojo geležies amžiaus laidosenoje ryškių skirtumų nepastebima, tad jis į smulkesnius periodus neskaidomas.

Šio darbo **tikslas** – nustatyti pagrindinius Pietryčių Baltijos regiono vakarinės dalies ankstyvojo metalų laikotarpio laidosenos bruožus, pokyčius ir raidą. Išanalizuoti ir interpretuoti šiuos reiškinius kultūriniu, socialiniu ir ideologiniu aspektais.

Uždaviniai:

1. apžvelgti Pietryčių Baltijos regiono laidojimo vietų tyrimų istoriją, raidą, labiausiai vystomas tyrimų kryptis;

2. sudaryti aptariamojo regiono pilkapynų klasifikaciją ir sukurti laidojimo vietų (pilkapynų, plokštinių kapinynų ir pavienių kapų) duomenų bazę;

3. patikslinti objektų chronologiją, nustatyti pirmojo kremacijos papročio regione pradžią, pabaigą ir trukmę;

4. susisteminti atliktų antropologinių tyrimų duomenis, juos panaudoti aptariant galimybes pateikti su amžiumi, lytimi bei kapų įrengimu susijusias interpretacijas;

5. išanalizuoti kapuose aptinkamą keramiką, dirbinius ir kitus radinius, patikslinti dirbinių chronologiją, paplitimą, palyginti degintiniuose ir griautiniuose kapuose aptinkamas įkapes;

6. nustatyti laidojimo vietų paplitimą, išskirti tankiausiai apgyvendintas zonas ir mikroregionams būdingus bruožus; išanalizuoti išskirtus kultūrinius bruožus socialiniu, ideologiniu aspektais;

7. pateikti interpretaciją dėl galimų laidosenos pokyčių priežasčių ir sąsajų su kitais tuo metu vykusiais procesais bei regionais.

Ginamieji teiginiai.

1. Ankstyvajame bronzos amžiuje Pietryčių Baltijos regione vyravo griautinis laidojimo būdas, atsirado pavieniai kremacijos atvejai. Kremacija išplito ir vyravo vėlyvajame bronzos amžiuje.

2. Ankstyvajame bronzos amžiuje Pietryčių Baltijos regione pradėjo plisti pilkapiai, kurie tapo pagrindine laidojimo forma ankstyvuoju metalų laikotarpiu. Šalia egzistavo nedidelis kiekis plokštinių kapinynų.

3. Kremacijos papročio atsiradimas ir išplitimas galėjo būti kompleksiškas, nulemtas kelių skirtingų aspektų: 1) ankstyvajame bronzos amžiuje atsiradę pavieniai kremacijos atvejai galėjo formuotis nepriklausomai nuo išorės veiksnių; 2) vėliau masiškai išplitusi kremacija gali būti susijusi su Centrinėje Europoje įsivyravusiu kremacijos papročiu ir jo plitimu į kitus arealus bei Skandinavijos regiono įtaka.

4. Visame regione įkapių kiekis sumažėjo įsivyravus kremacijos papročiu. Pietinėje dalyje aptiktą didesnę bendrą dirbinių skaičių nulėmė tankesnis Sembos pusiasalio apgyvendinimas, tačiau dirbinių vidurkis, tenkantis vienam pilkapynui, išliko nedidelis.

5. Ankstyvojo bronzos amžiaus pabaigoje išsiskyrė šiaurinė Sembos pusiasalio dalis, kur galėjo formuotis skirtinga laidojimo forma atsižvelgiant į individų socialinį statusą. Įsivyravus kremacijos papročiu, pagal randamas įkapes neįmanoma įžvelgti diferenciacijos tarp individų.

1. METODIKA

Darbe taikyta metodika apėmė du pagrindinius aspektus: 1. degintinių kapų ir kremacijos papročio trukmės tikslinimas remiantis radioanglies datavimu; 2. pilkapynų klasifikacinės sistemos sudarymas. Remiantis surinktais duomenimis ir tyrimų metu gautais rezultatais, pateiktos interpretacijos susijusios su laidosenos pokyčiais ir papročiais.

Ilgą laiką kremuoti kaulai radioanglies tyrimams nebuvo naudojami dėl kaulo struktūros pokyčių kremavimo metu. Bronzos ir ankstyvojo geležies amžiaus medžiagą iš laidojimo vietų dažniausiai sudaro kremuota osteologinė medžiaga. Šiuose kapuose trūkstant chronologiškai informatyvių įkapių, radioanglies datavimas tampa pagrindiniu įrankiu, padedančiu patikslinti laidojimo vietų datavimą.

Pastaruosius kelis dešimtmečius atliekami degintinių kaulų radioanglies tyrimai parodė, kad, naudojant kremuotus kaulus, tam tikrais atvejais galima gauti tikslius duomenis, tačiau būtina įvertinti kelis aspektus. Nedegintų ir kremuotų kaulų radioanglies datavimo metodas ir jo rezultatus limituojantys faktoriai skiriasi. Kelias valandas aukštoje temperatūroje ($>600^{\circ}\text{C}$) deginant palaikus keičiasi kaulų struktūra. Įvairios atliktos studijos įrodė, kad gerai sudegusių kaulų radioanglies datavimo rezultatų interpretacijai ir tikslumui didžiausią galimą įtaką turi *seno medžio efektas* (Van Strydonck ir kt. 2005, 3–10; Zazzo ir kt. 2009, 601–611; Snoeck ir kt. 2014, 591–602). Tuo tarpu mityba (kai žmogaus racioną sudaro vandeninės kilmės maistas) ir jos nulemtas gėlo vandens rezervuaro efektas yra mažiau aktualūs. Deginant palaikus, keičiasi kaulų stabilųjų izotopų reikšmės ($\delta^{13}\text{C}$ ir $\delta^{15}\text{N}$), pagal kurias paprastai nustatoma žmonių mityba ir daromos išvados dėl jos galimos įtakos radioanglies tyrimų rezultatams. Nustatyta, kad $\delta^{13}\text{C}$ reikšmės priklauso nuo kremavimo temperatūros ir trukmės (Van Strydonck ir kt. 2009, 553–568). Patikima stabilųjų izotopų analizė galima tik tais atvejais, kai palaikai buvo deginti žemesnėje temperatūroje (iki 300°C) (Harbeck ir kt. 2011, 191–200). Vis dėlto aukštoje temperatūroje ($>600^{\circ}\text{C}$) perdegę kaulai, įvykus anglies pasikeitimui tarp kuro/medžio ir kaulo, gali padėti išvengti gėlo vandens rezervuaro efekto, todėl žmogaus mityba šiuo atveju neturės įtakos tyrimų rezultatams (Zazzo ir kt. 2012, 863). Jei mirusiojo deginimo proceso metu buvo naudota sena mediena (pavyzdžiui, pasirinktas ilgaamžis medis), datuojant degintinius kaulus gali būti gauta ankstyvesnė data (Zazzo ir kt. 2012, 855–866; Snoeck ir kt. 2014, 591–602; Olsen ir kt. 2013, 30–34). Seno medžio efekto poveikis gali koreguoti – „sendinti“ – datą keliais šimtais metų ar net daugiau. Gauta data atspindi tikrąjį kaulo mėginio amžių, jei buvo

naudotas maždaug viena laikis kuras/mediena. Galima daryti prielaidą, kad seno medžio efektas gali paveikti tik dalį kapų vienoje laidojimo vietoje, nes ne visais atvejais kremuojant mirusiuosius, palaidotus viename pilkapyne, bus panaudota vien tik sena mediena.

Įvairios atliktos studijos rodo, kad kremuoto kaulo užterštumą ir rezultatų tikslumą lemia kremacijos temperatūra. Nustatyta, kad aukštesnėje nei 600 °C temperatūroje perdegę kaulai yra tinkamiausi radioanglies datavimui, jie paprastai yra baltos spalvos (Van Strydonck, Boudin, De Mulder 2009, 553–568; Minami ir kt. 2019, 1823–1834, Zazzo ir kt. 2012, 855–866).

Siekiant patikslinti kremacijos papročio egzistavimo laiką, rengiant šį darbą atrinkti degintiniai kaulai radioanglies datavimui. Renkant mėginius datavimui iš vakarų Lietuvoje esančių pilkapių, atsižvelgta į kapo vietą pilkapyje, pilkapio ir kapo įrengimą, akmenų konstrukcijas. Stengtasi atrinkti mėginius iš pilkapio pagrinde buvusių kapų ir taip nustatyti pirminį jų suformavimo laiką. Deja, ne visais atvejais buvo išlikę tinkamos medžiagos AMS 14C datavimui iš pilkapio pagrinde įrengtų kapų. Datuoti nedideli kremuotos osteologinės medžiagos, ilgųjų kaulų arba kaukolės fragmentai (Muradian 2022, 157–183). Taip pat datuotas mėginys iš griautinio kapo rasto Ėgliškių pilkapyje Nr. 3.

Vakarų Latvijoje datuotų mėginių iš pilkapių datos paskelbtos keliuose straipsniuose (Ciglis, Vasks 2017, 35–61; Legzdina ir kt. 2020, 1845–1868; Vasks ir kt. 2021, 3–31). Jos buvo panaudotos nustatant kremacijos papročio egzistavimo laiką regione, vieno pilkapyno/pilkapio naudojimo trukmę.

Konvencinės radioanglies datos į absoliutų amžių šiame darbe buvo perskaičiuotos *OxCal 4.4.4 programa* (Bronk Ramsey 2009), naudojant *IntCal20 kreivę* (Reimer ir kt. 2020, 725–757). Kalibruotos datos interpretuojamos 95,4% tikimybės intervale. Statistinis datų palyginimas atliktas naudojant *Oxcal 4.4.4 programas* Kombinavimo (Combine) ir Skirtumų (Difference) funkcijas. Kremacijos papročio trukmė apskaičiuota naudojant šios programos Sekos (Sequence), Intervalo (Interval) ir Ribos (Boundary) funkcijas.

Remiantis pilkapių įrengimo konstrukcijomis, juose aptiktais dirbiniais, turimomis radioanglies datomis, sudaryta pilkapių klasifikacija. Sudarant klasifikaciją remtasi C. Engel atliktais darbais, kurie ypač aktualūs analizuojant Sembos pusiasalio medžiagą, papildant ją vakarų Lietuvos ir pietvakarių Latvijos duomenimis. Taip pat atsižvelgiama ir į kitas tipologines pilkapių schemas (Hoffmann 1999, 26–36; Hoffmann 2001, 5–21). Analizuojant akmenų struktūras panaudoti archeologinių tyrimų ataskaitose, literatūroje paskelbti duomenys ir brėžiniai. Iš viso įmanoma nustatyti 99 pilkapių, buvusių šiame regione, įrengimus. Grupuojant jų požymius lentelėje,

žymėta 1, jei pilkapis turi atitinkamą požymį, neišskiriant kiekybinio matavimo (t. y. kiek konkrečių struktūrų turi pilkapis), ir 0, jei neturi. Tais atvejais, kai tam tikros pilkapio dalys apardytos ir neaišku, kokia struktūra buvo konkrečioje vietoje, žymėta raidė N (žr. lent. I).

Galima išskirti 4 svarbiausias pilkapių akmenų konstrukcijas:

1. akmenų grindiniai;
2. akmenų dėžės–cistos – iš stambių, plokščių akmenų suformuotos kvadrato ar stačiakampio formos akmenų konstrukcijos, turinčios vieną ar daugiau kamerų;
3. akmenų vainikai;
4. ovalūs ir stačiakapiai akmenų statiniai/krūsnys – tai keliais aukštais, iš nedidelių akmenų sukrauti ovalo, pailgo ovalo ar stačiakampio formos akmenų krūsnys.

Pažymėtina, kad kartais pilkapiuose galima aptikti kelias skirtingas akmenų struktūras, todėl priskiriant pilkapį konkrečiai klasifikacinei grupei daugiausia dėmesio teikiama pirminėms akmenų konstrukcijoms buvusioms centrinėje pilkapio dalyje ir jose buvusioms įkapėms, keramikai, palaikų tipui (degintinis ar griautinis kapas), tačiau taip pat vertinti ir antriniai kapai sampiluose bei joms suformuoti pasirinktos akmenų konstrukcijos.

Informacija apie aptariamo regiono AML laidojimo vietas ir jų radinius (keramiką, dirbinius, osteologinę medžiagą) rinkta LNM, KM, LNIM, VDKM, VUMF. Taip pat surinkti duomenys iš literatūros ir šaltinių, nes dalis muziejuose buvusios medžiagos po Antrojo pasaulinio karo neišliko ir gali būti vertinama tik iš publikacijų ir kitų šaltinių. Renkant duomenis apie Pietryčių Baltijos regiono laidojimo vietas, naudoti AML arba I tūkst. pr. Kr. archeologinius objektus apibendrinantys darbai; pirminė literatūra, kurioje skelbti duomenys apie archeologinių tyrimų rezultatus, ir šaltiniai (archeologinių tyrimų ataskaitos, Valstybės archeologijos komisijos bylos) iš vakarų Lietuvos, pietvakarių Latvijos ir dalies Karaliaučiaus srityje vykdytų archeologinių tyrimų.

2. LAIDOSENOS IR LAIDOJIMO VIETŲ TYRIMAI

Per kelis šimtmečius tyrinėjant laidojimo vietas, aprašant aptiktus kapus ir jų radinius, formavosi skirtinga teorinė prieiga prie tos pačios medžiagos, keitėsi duomenų interpretacija bei analizuoti klausimai. Pažymėtina, kad šie skirtumai išryškėja ne tik laiko tėkmėje, bet ir regionine prasme (atskiruose regionuose formavosi skirtingos archeologinės tradicijos).

XIX a. pabaigoje – XX a. ketvirto dešimtmečio pradžioje formavosi kultūrinė–istorinė archeologijos paradigma. Tuo metu surinkti gausūs laidojimo vietų duomenys panaudoti dirbinių paplitimo, kultūrinių ar etninių sričių, laidojimo papročių nustatymui (Trigger 2006, 211–313). Daug dėmesio skirta aptiktų radinių tipologijai ir datavimui. Šešių periodų O. Montelijaus sistema, kuria remiantis datuojami bronzos amžiaus dirbiniai, daugiausia paremta būtent laidojimo vietų ir lobių medžiaga (Montelius 1986, 9–15).

Reikšmingi pokyčiai laidosenos tyrimuose įvyko XX a. septintame dešimtmetyje, kai susiformavo naujoji arba procesinė archeologija (angl. „*New Archaeology*“, „*Processual archaeology*“). Ji turėjo didelę įtaką vadinamosios „Laidojimo archeologijos“, „Mirties ir laidosenos archeologijos“ (angl. „*Burial/Funerary Archaeology*“, „*Death and Burial Archaeology*“) metodų bei analizuojamų klausimų raidai (Chapman 2013, 47). Publikuoti įvairūs darbai, kuriuose, remiantis įkapėmis, kapų tipais, jų paplitimu kapinyne, mirusiojo orientacija, osteologiniais duomenimis, analizuoti socialiniai klausimai. Dar 1972 m. L. Binford savo darbe teigė, kad laidotuvių apeigų ir socialinės organizacijos sudėtingumas yra tarpusavyje susijęs (Binford 1972, 208–243). Remtasi prielaida, kad su žmonėmis, su kuriais atitinkamai elgiamasi tol, kol jie yra gyvi, taip pat bus elgiamasi ir po mirties. Kapas traktuotas kaip individo socialinio ar kultūrinio identiteto atspindys (Pearson 2008, 28–29, 72–94; Chapman 2013, 47–53). Panašią teorinę prieigą atitinka dalis modelių ar metodologijų, skirtų laidosenai analizuoti. Paminėtinas J. Tainter energijos sąnaudų (angl. *energy expenditure*) modelis, kuriuo nustatyta, kad 90% atvejų individo socialinis statusas buvo susijęs su religinių ritualų, mirusiojo ir kapo paruošimo energijos sąnaudomis. Tai rodo, kad elgsena su mirusiuoju traktuota kaip tiesioginis gyvenimo atspindys: kuo svarbesnis bendruomenei buvo laidojamas individas, tuo daugiau energijos, laiko, įvairių sąnaudų skirta jo laidojimui (Pearson 2008, 31).

Bronzos amžiuje Rytų Baltijos regione kaip ir likusioje Europos dalyje masiškai išplito kremacijos paprotys. J. McKinley, tyrinėjanti degintinius kapus, pažymi, kad šis ritualas yra brangus tiek laiko, tiek reikalingų medžiagų

(medienos) bei papildomų įrankių reikalingumu (McKinley 2012, 81). Tiriant bronzos amžiaus kapų pilkapiuose ir kapinynuose degintinių kaulų viename kape kiekį, nustatyta, kad didesnis kiekis rastas pilkapiuose. Manoma, kad skirtingas kiekis degintinių kaulų kape galimai susijęs su bendruomenės nario populiarumu ar socialiniu statusu, kadangi kruopštesnis kaulų surinkimas iš laužo reikalavo daugiau laiko (Pearson 2008, 7).

XX a. aštunto dešimtmečio pabaigoje – devintame dešimtmetyje, formuojantis postprocesinei arba kontekstinei archeologijai („*Post-processual archaeology*“, „*Contextual archaeology*“), kritikuotos interpretacijos, kuriose matytas tiesioginis ryšys tarp kapo įrengimo, įkapių ir mirusiojo. Pavyzdžiui, kai su gausiomis įkapėmis palaidotas individas priskiriamas elitui arba individas, kurio kape rasti ginklai, traktuotas kaip kario kapas (Ekengren 2013, 174–176). Pabrėžta, kad duomenų interpretacija priklauso nuo daugybės faktorių. Individas traktuotas kaip aktyvus, keičiantis tam tikras nusistovėjusias taisykles, o ne pasyvų vaidmenį atliekantis asmuo (Hodder 1982, 195–201; Pearson 2008, 83–84; Chapman, 2013, 47–57). Ypatingas dėmesys skirtas kontekstinei, ideologinei, simbolinei analizėms (Hodder 2012, 139–146). Akcentuota bendruomenės narių svarba laidosenai (Barret 1996, 394–412). Mirusiojo kapą, įkapes ir drabužius parenka bendruomenės nariai, jie perteikia mirusiojo gyvenimo ir vaidmens bendruomenėje įsivaizdavimą (Pearson, 2008; Chapman, 2013, 53; Ekengren 2013, 173–183). Vienas iš tokių identiteto kūrimo pavyzdžių galėtų būti simbolių kapų – kenotafų įrengimas. Dalis žmonių praeityje mirdavo karinių susidūrimų metu, žvejojami jūrose ar upėse, kur jų kūnus nusinešdavo vanduo. Etnografiniai tyrimai rodo, kad ne visose bendruomenėse kūno netekimas buvo svarbus atsisveikinimui su mirusiuoju (Weiss–Krejci 2013, 288). Įvairiose Europos dalyse aptinkama kenotafų, datuojamų skirtingais laikotarpiais.

Susiformavus postprocesinei archeologijai aktualizuota dirbinių kontekstinė analizė pabrėžta, kad daiktų reikšmė nėra statiška, o kintanti priklausomai nuo konteksto (Hodder 2000, 18–21). Teigiama, kad pasirinkti ir į kapą įdėti dirbiniai, įgauna papildomas simbolines prasmes. Laidotuvėms sąmoningai buvo parenkami tam tikri drabužiai, papuošalai ir kiti dirbiniai, kurie įgijo simbolines prasmes (Ekengren 2013, 175–176). Vien kapas neatspindi viso laidosenos sudėtingumo, nes tai yra paskutinis laidojimo etapas. Daugelis kitų laidosenai svarbių aspektų kartais nepalieka materialių pėdsakų.

Toliau vystantis archeologijos teorinėms paradigmoms, 2014 m. pasirodė K. Kristiansen straipsnis, kuriame jis apžvelgė dabartinės archeologijos mokslo kryptis, pažymėdamas, jog šiuo metu didelis dėmesys skiriamas

įvairių tikslųjų mokslų metodų taikymui bei platesnio regiono analizėms. Mokslininkas akcentavo, kad vyraujanti priešprieša tarp tikslųjų ir humanitarinių mokslų, teorijos ir duomenų po truputi nyksta (Kristiansen 2014, 11–71).

Pietryčių Baltijos regione laidojimo vietų ir laidosenos tyrimai vystėsi skirtingai, todėl toliau šiame darbe aptariama tyrimų dalis suskirstyta į tris poskyrius, kuriuose chronologine tvarka apžvelgiami laidojimo vietų tyrimai ir dabartinės jų kryptys, tendencijos.

2.1. Laidojimo vietų ir laidosenos tyrimai Pietvakarių Latvijoje

Latvijoje bronzos ir ankstyvojo geležies amžiaus paminklai išsidėstę netolygiai, iš viso žinoma kiek daugiau nei 80 įvairių laidojimo vietų (Граудонис 1967). Labiausiai AML išsiskiria Dauguvos žemupys, kur aptariamu laikotarpiu įrengti tiek pilkapynai, tiek plokštiniai kapinynai su degintiniais ir griautiniais kapais (Vasks 2021, 132–148), daugiausia jų aptikta 1400–600 m. pr. Kr. datuojamame Reznės pilkapyne, nemažas kiekis griautinių kapų – Ķivutkalnio piliakalnyje (Oinonen ir kt. 2013, 1252–1264; Vasks 2021, 132–148).

Pietvakarinėje Latvijos dalyje, kuri analizuojama šiame darbe, laidojimo vietų žinoma žymiai mažiau – tik 5 aptariamo laikotarpio pilkapynai. Archeologiniai šių vietų tyrimai pradėti dar XX a. ketvirtajame dešimtmetyje, kuomet 1932 m. Ch. Rekstinš pradėjo tyrinėti Vārves Strīķi pilkapyną. Pažymėtina, kad šiame objekte daugiausia laidota vėlesniu laikotarpiu, tik keletas radinių priklauso AGA. 1936 m. E. Šturms tyrinėjo Dārznieki pilkapyną, kuris literatūroje dar vadinamas Ozoli pilkapynu (Apals ir kt. 1974, 63–69), o 1938 m. P. Stepinš – Bašķi pilkapyną (Граудонис 1967, 60–61). Išsamiausiai iki šiol tyrinėtas Pukuļi pilkapynas, kurio tyrimus 1962–1963 m. pradėjo P. Stepinš (Apals ir kt. 1963, 19–21, 43–44; Stepinš 1964, 16–18), o 1979–1981 m. tęsė A. Vasks (Vasks 1980, 113–115; Vasks, 1982, 141–150). Jame iš viso žinoma 14 pilkapių su degintiniais kapais. Tyrėjų nuomone, aptiktos akmenų konstrukcijos rodo, kad šiose vietose galėjo būti ir griautinių kapų, kurie neišliko.

Latvijos bronzos ir ankstyvąjį geležies amžių ir laidoseną apibendrina kelių mokslininkų darbai. Anksčiausiai, 1936 m., išleistame E. Šturms darbe „*Die ältere Bronzezeit im Ostbaltikum*“ analizuojamas visas Pietryčių Baltijos regionas (tuo metu Pietvakarinėje Latvijos dalyje buvo aptikta mažai objektų). Šiame darbe minimas III MP datuojamas atkraštinis kirvis iš Birznieki, tuo

metu vietovė vadinta Užava, atsitiktinai aptiktas ariant laukus (1936, 88, 89, 98, pav. 5, 6). Vėliau J. Graudonis šioje vietoje rastą kirvį interpretavo, kaip buvusio pilkapio vietą (Граудонис 1967, 41), tačiau vieta nebuvo tyrinėta archeologinių tyrimų metu, todėl išlieka neaišku, ar tikrai čia buvo pilkapynas. Kol kas ši vietovė tik preliminariai gali būti traukiama į bendrą laidojimo vietų sąrašą.

1967 m. kitą AML Latvijoje apibendrinantį darbą išleido J. Graudonis. Tuo metu jau buvo turima gerokai daugiau duomenų, reikalingų laidosenos analizei. J. Graudonis išskyrė 6 kapų tipus (Граудонис 1967, 31–81): 1. pilkapiai su daugiasluoksniais įrengimais; 2. pilkapiai su akmenų dėžėmis arba kitomis akmenų konstrukcijomis; 3. pilkapiai su urniniais palaidojimais; 4. plokštiniai kapai su akmenų konstrukcijomis; 5. laiviniai kapai; 6. kitos laidojimo vietos.

Vėlesniu laikotarpiu laidosenos analizė buvo publikuota kitame autoriaus darbe (Граудонис 1968, 31–51), tačiau esminis skirstymas išliko panašus.

Pagrindinis AML laidojimo būdas beveik visoje Latvijos teritorijoje buvo pilkapiai, skyrėsi tik jų įrengimas. Pažymėtina, kad geografiškai šie objektai yra pasiskirstę 5 Latvijos srityse 1. šiaurinei ir rytinei daliai būdingi pilkapiai su akmenų dėžėmis ir kitomis akmenų konstrukcijomis; 2. Dauguvos upės baseine aptikta įvairiai įrengtų pilkapių; rasti daugiasluoksniai pilkapiai; 3. pietinei daliai būdingi plokštiniai kapai; 4. šiaurės vakarinėje dalyje įrengti laivo formos kapai; 5. Vakarinėje Latvijos dalyje buvę pilkapynai priskirti „pilkapių su urniniais palaidojimais grupei“ (Baški, Dārznieki, Pukuļi), vienas pilkapynas (Birznieki) – „pilkapiams su akmenų dėžėmis arba kitomis akmenų konstrukcijomis“, paskutinis objektas (Vārves Strīķi) dėl savo kompleksiskumo įtrauktas į „kitų laidojimo vietų“ grupę. J. Graudonis pažymi vakarinės Latvijos dalies kultūrinį panašumą su vakarine Lietuvos dalimi bei buv. Rytų Prūsijos teritorija (Граудонис 1967, 79). Be šių darbų, laidosena taip pat aptarta neseniai išleistoje knygoje, skirtoje apibendrinti Latvijos archeologiją (Vasks, Ciglis, Urtans 2021, 271–278).

Pastaraisiais metais, atliekant tyrimus, koncentruojamasi ne į naujus lauko tyrimus, bet į jau iškastos medžiagos laboratorinę analizę. Ilgą laiką (iki radioanglies metodu datuotų kapų) manyta, kad deginimo paprotys anksčiausiai atsirado Dauguvos upės baseino areale. I. Loze ir J. Graudonio straipsnyje teigta, kad maždaug II tūkst. pr. Kr. pabaigoje deginimo paprotys atsirado Reznės ir Kalnieši pilkapynuose bei Raganukalnio ir Kivutkalnio kapinyuose, o I tūkst. pr. Kr. II pusėje išplito į pilkapius su akmenų konstrukcijomis (Loze, Graudonis 1970, 31–59).

Pastaruoju metu atlikti radioanglies bei stabilųjų izotopų tyrimai suteikė daug naujos informacijos, susijusios su kultūriniais, chronologiniais ir

socialiniais AML klausimais. 2017 m. pasirodžiusiame straipsnyje buvo pateikti radioanglies tyrimai iš 10 skirtingų laidojimo vietų Latvijoje (Ciglis, Vasks 2017, 35–61). Iš viso Helsinkio ir Poznanės laboratorijose atlikti radioanglies tyrimai iš 23 mėginių susijusių su degintiniais kapais ir 1 mėginys iš griautinio kapo. Daugeliu atveju gautos datos nesutapo su iki tol nustatyta kapų chronologija. Pagrindinė priežastis, anot tyrėjų, chronologiniu atžvilgiu svarbių įkapių trūkumas degintiniuose kapuose. Nustatyta, kad kremacijos paprotys anksčiausiai prasidėjo Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje, o ne centrinėje dalyje, kaip buvo manyta iki tol (Ciglis, Vasks 2017, 35–61).

2020 m. pasirodžiusiame straipsnyje pateiktos papildomos radioanglies datos ir apibendrintos visos iki tol turėtos radioanglies datos iš Latvijos AML laidojimo vietų. Gauti duomenys panaudoti laidosenos, kapų variacijų chronologinių skirtumų bei tradicijos laidoti pilkapuose atsiradimo analizėms (Legzdina ir kt. 2020, 1845–1868).

Apibendrinant AML laidojimo vietų tyrimus Latvijoje, pažymėtina, kad iki pastarojo dešimtmečio daugiausia dėmesio aptariant medžiagą buvo skirta paminklų išsidėstymo erdvėje nustatymui, skirtingų tipų pagal geografinius ir chronologinius skirtumus išskyrimui (nustatyta kad pietvakarių Latvija pasižymėjo savitais bruožais, turinčiais panašumų su vakarų Lietuva ir buv. Rytų Prūsijos teritorija). Pastaruoju metu tyrėjai orientuojasi į surinktos medžiagos laboratorinius tyrimus, kurie atskleidžia naujas detales, padedančias tyrinėti AML laidoseną. Kartu atsiranda galimybė nustatyti laidojimo vietos naudojimo laikotarpį, mitybos įpročius ir socialinius bendruomenių aspektus, svarbius tiek mikroregioniniu, tiek platesniu regioniniu lygmeniu.

2.2. Laidojimo vietų ir laidosenos tyrimai vakarų Lietuvoje

Vakarų Lietuvoje šiuo metu žinoma 21 vieta, kurioje rasta AML kapų. Didžiąją jų dalį sudaro pilkapynai, tačiau taip pat rasta kapinynų arba kapų šalia pilkapių.

Ankstyviausi duomenys apie AML laidojimo vietų tyrinėjimus yra iš XIX a. II pusėje vykdytų vokiečių archeologų ar mėgėjų kasinėjimų. Dar 1877 m., remdamasis medicinos studento Scherbring duomenimis, J. Heydeck rado jau gerokai apardytą Šlažių pilkapyną, kurį pats Scherbring kasinėjo 1878 ir 1879 m. Beveik po poros dešimtmečių – 1897 m. – vieno likusio netyrinėto Šlažių pilkapio (Nr. 5) dalį kasinėjo Adalbert Bezenberger (Bezenberger 1900b, 81–85). 1887 m. jis kartu su Lohmeyer pradėjo Mišeikių pilkapyno

kasinėjimus, kuriuos tęsė 1891 m. (Bezenberger 1893b, 82–85). XIX a. pabaigoje dar vieną pilkapyną Armalėnuose kasinėjo E. Ancher, o 1891 m. likusią neiškastą šio pilkapio dalį ištyrė A. Bezenberger (Bezenberger 1893a, 80–82). 1901 m. netoli Kretingalės miestelio jis vykdė paskutinius ankstyvųjų pilkapynų tyrinėjimus Klaipėdos krašte (Bezenberger 1909a, 39–41). XIX a. pabaigoje taip pat rastas ir pradėtas kasinėti vienas iš didžiausių AML pilkapynų vakarų Lietuvoje – Ėgliškiuose (Kretingos r. sav.). Jo tyrimus 1895 m. pradėjo ir vieno pilkapio (Nr. 4) dalį ištyrė A. Götze (Götze 1914, 85–87), o 1898 m. vieną pilkapį (Nr. 6) tyrinėjo A. Bezenberger (Bezenberger 1900a, 86–87).

Vėliau vakarų Lietuvos laidojimo vietų tyrimai atnaujinti tik 1940 m., kai Pranas Baleniūnas pradėjo kasinėti Kurmaičiuose. Tyrimai tęsti 1948 m., 1950 m. ir 1951 m., tuo metu jiems vadovavo Pranas Kulikauskas. Kurmaičių tyrimai suteikė daug naujos informacijos apie šio regiono laidoseną, ypač pereinamąjį laikotarpį – iš AGA į senąją geležies amžių. Pilkapiuose pirmą kartą atrasti griautiniai kapai, datuojami AGA pabaiga. Tyrinėti ne tik pilkapiai, bet ir jų aplinka, rasta nemažai degintinių kapų, įrengtų ne pilkapiuose, o šalia jų (Kulikauskas 1951a, 1951b, 1951c; Kulikauskas 1968, 12–56). 2010 m. Algimantas Merkevičius suorganizavo archeologinę ekspediciją į Kurmaičius ir šalia suardyto pilkapio atrado degintinį kapą urnoje (Merkevičius ir kt. 2011, 139–144).

Žvalgymų metu 1940 m. P. Baleniūnas surado ardomus pilkapius Kveciuose (Valstybės..., b. 25, 128–129). Keturi atrasti pilkapiai buvo sunaikinti, o kiti du, esantys apie 600 m į pietvakarius, ištirti 1963 m. Jų tyrimams vadovavo Algimantas Merkevičius. Didesniame pilkapyje rasta ne tik degintinių kapų, bet ir vienas iš retesnių šio laikotarpio objektuose aptinkamų objektų – griautinis arklio kapas (Merkevičius 1963).

1962 m. tyrinėjant senojo geležies amžiaus Rūdaičių II–ąjį kapinyną (vad. M. Michelbertas, E. Radzvilovaitė), rastas AGA plokštinis degintinis kapas, apjuostas akmenų pusvainikiu (Michelbertas 1962). Tai pirmasis rastas šio laikotarpio degintinis kapas, kurio aplinkoje nežinota pilkapių. Vėlesnių archeologinių tyrimų metu šiaurės vakarų Lietuvoje aptikta ir daugiau tokių degintinių kapų. 2000 m., 2002–2003 m. Benaičiuose rasti trys degintiniai kapai (vad. A. Merkevičius) (Merkevičius 2002, 14–16; Merkevičius 2005, 10–12; Merkevičius, Nemickienė 2005, 16–18). Taip pat aptikti du griautiniai kapai, kurie anksčiau buvo datuoti bronzos amžiumi, tačiau juos perdatavus AMS 14C metodu gautos neolito laikotarpiui priklausančios datos (apie 2500

m. pr. Kr.) (Piličiauskas 2018, 38). 2001 m. archeologinių tyrimų metu Toleikiuose (vad. L. Tamulynas) rastas vienas degintinis kapas (Tamulynas 2002bb, 135–136). Neatmestina galimybė, jog šių paminklų ribose galėjo būti pilkapių, tačiau jie sunaikinti arba suplokštėję ir iki šiol nerasti. 2002 m. degintinių kaulų rasta Maciuičiuose (vad. L. Tamulynas), tačiau šio objekto ribose pastebėtas nedidelis kauburėlis, kuris nebuvo tirtas (Tamulynas 2005, 124–126). Galima daryti prielaidą, kad šioje vietoje buvo ir pilkapių, kurie tyrimų metu jau buvo suplokštėjusiais ar sunaikintais sampilais.

1969 m., 1974–1975 m. Elena Grigalavičienė pratęsė A. Götze ir A. Bezenberger pradėtus Ėgliškių pilkapyno tyrimus. Šių tyrimų metu kaip ir Kurmaičiuose rasti ne tik degintiniai kapai pilkapiuose, bet ir griautiniai AGA pabaigos kapai. Pastarųjų Ėgliškiuose buvo daugiau nei Kurmaičiuose. Tai suteikė papildomos informacijos apie AGA pabaigos laidoseną. Pilkapių aplinkoje taip pat surasta degintinių kapų už išorinio akmenų vainiko (Grigalavičienė 1979, 5–43). Po E. Grigalavičienės tyrimų, du iki tol nežinotus pilkapius 1980–1981 m. Ėgliškiuose atrado ir ištyrė Ignas Jablonskis (Jablonskis 1982, 35–37). Dar vienas degintinis kapas, įrengtas ne pilkapyje, atrastas 2005 m. archeologinių tyrimų metu, vadovaujant Julii Kanarskui (Kanarskas 2006, 113–116).

XX a. septintame dešimtmetyje vakarų Lietuvoje tyrimus pradėjo I. Jablonskis, kuris tyrinėjo apie trečdalį visų šiuo metu žinomų laidojimo vietų. 1959 m. Mosėdyje (Skuodo r. sav.) tyrinėtojas pastebėjo 8 sampilus, o 1960 m. liepos mėn. viename iš jų ištyrė 0,7 m pločio perkasą ir aptiko nedidelę akmenų krūsnį (Jablonskis 1973; Jablonskis 1974, 32–35). 1972 m. vėl atvykęs į šią vietą I. Jablonskis pastebėjo, kad pilkapių aplinkoje mėtosi degintiniai kaulai ir angliukai. Pilkapiai Nr. 1–3 jau buvo visiškai sunaikinti, kiti pilkapiai – labai apardyti, sampilai nustumdyti, apardytos akmenų struktūros. Kitais metais jis pradėjo archeologinius tyrimus. Tuomet iš viso ištirtas 120 m² plotas: aptikti 6 degintiniai kapai, keramikos šukės, titnaginiai radiniai (Jablonskis 1973; Jablonskis 1974b, 32–35).

Dar viena I. Jablonskio aptikta laidojimo vieta – Gintaruose (Kretingos r. sav.). Šioje vietoje 1967 m. rado įvairių laikotarpių medžiagos, o po dešimtmečio (1977 m.) pradėjo pirmuosius šios laidojimo vietos žvalgomouosius archeologinius tyrimus. AML pilkapyje neaptikta nė vieno geriau išlikusio degintinio kapo, tačiau rasta suardytų degintinių kapų likučių. Vienintelis mažiau apardytas kapas fiksuotas pilkapio šiaurės vakarinėje

dalyje už išorinio akmenų vainiko, kur degintiniai kaulai buvo supilti į urną lygiu paviršiumi ir užkasti duobutėje (Jablonskis 1977b).

1968 m. I. Jablonskis Žvainiuose (Kretingos r. sav.), kairiajame Salanto krante esančioje kalvoje, aptiko tris pilkapius. 1997–1998 m. ištirtas vienas pilkapis šiaurinėje kalvos dalyje (vad. A. Merkevičius) (Merkevičius, Šimėnas 1998a, 143–145, Merkevičius 2000a, 194–195).

1974 m. I. Jablonskis, Auksūdyje (Kretingos r. sav.) atlikdamas bevardės kalvos, esančios kairiajame Kulšės krante, žvalgymus, aptiko įvairių archeologinių objektų, tarp jų ir apardytą akmenų vainiką, kurį interpretavo kaip pilkapio liekanas (Jablonskis 1974a, 7, 11). Tyrimai šiame objekte nevykdyti, todėl neįmanoma pasakyti, ar aptikti akmenys yra AML objekto dalis.

Viena iš plačiausiai I. Jablonskio tyrinėtų laidojimo vietų – Padvarių (Kretingos r. sav.) pilkapynas ir kapinynas, aptiktas 1949 m. ir ištirtas 1976, 1978 ir 1979 m. (Jablonskis 1976, 1978, 1980b, 46–48). Pilkapiai datuojami AGA pabaiga – senojo geležies amžiaus pradžia. Dar prieš pradėdamas tyrimus, jis pažymėjo, kad pilkapiai yra ardomi, apleisti ir neprižiūrimi, nors ir buvo registruoti vietinės reikšmės archeologijos paminklų sąrašė. AML gali būti priskirti du pilkapiai, kuriuose aptikta degintinių kapų. Kiti kapai priskirtini senajam geležies amžiui.

1973 m. I. Jablonskis Baubliuose (Kretingos r. sav.) aptiko galimai AGA laidojimo vietą. Nedidelėje kalvelėje, anksčiau iškastose žemėse, pastebėti degintiniai kaulai (Jablonskis 1977a). Siekdamas patikrinti, ar šioje vietoje yra daugiau kapų ir nustatyti jų chronologiją, 1977 m. I. Jablonskis suorganizavo archeologinius kasinėjimus ir ištyrė dvi perkakas – iš viso 154 m² plotą. Nustatyta, kad šis objektas labai apardytas, jame iškasta daug duobių, aptikta degintinių žmonių kaulų, keramikos, degėsių.

1976 m. apie 300 m į rytus nuo kairiojo Šventosios kranto, nedidelėje kalvelėje Sūdėnuose (Kretingos r. sav.) I. Jablonskis pastebėjo pilkapių sampilus. Žemės paviršiuje jie išsiskyrė labai nežymiai. 1982 m. pradėti šios laidojimo vietos archeologiniai tyrimai, kurie tęsėsi 1984 ir 1985 m. (Jablonskis 1982, 1984a, 1985, 1986, 47–49). Per tris sezonus ištirti 5 pilkapiai, rasta ir archeologinės kitų laikotarpių medžiagos, griautinių V–VI a. kapų.

1985 m. I. Jablonskis surado Šlikių pilkapyną (Klaipėdos r. sav.), esantį dešiniajame Tenžės krante. Pažymėtina, kad šie pilkapiai labai nežymiai išsiskyrė žemės paviršiuje, fiksuoti vos apie 40 cm aukščio sampilai. 1986 m. Šlikiuose jis ištyrė du pilkapius ir aptiko keturis degintinius kapus bei apardytų kapų liekanų (Jablonskis 1988b, 49–50; Jablonskis 1986).

2014, 2015 ir 2017 m. vykdyti archeologiniai tyrinėjimai Kvietiniuose, kur buvo rasta 13 degintinių kapų (Kontrimas 2014; Vengalis 2015; Piličiauskas 2017; Vengalis ir kt. 2020, 17–50). Kiek toliau nuo šių kapų yra pilkapynas, kuriame fiksuota 11 pilkapių (Merkevičius 2014, 84). Naujausioje publikacijoje suabejota, ar tai pilkapių liekanos, ar natūraliai supustytos kalvelės (Vengalis ir kt. 2020, 18–20), tačiau sudėtinga atsakyti į šį klausimą, kol neatlikti jų archeologiniai tyrimai.

Šiaurės vakarinėje Lietuvos dalyje archeologiniai tyrimai vykdyti dažniau nei pietvakarinėje. Vienas iš nedaugelio pietvakarinėje Lietuvos dalyje tyrinėtų objektų buvo Pypliškėse (Šilutės r. sav.). Archeologiniai tyrimai atlikti 2000 m. (vad. Zenonas Baubonis). Pilkapio sampilas nebuvo išlikęs, todėl literatūroje ši vieta dažnai vadinama kapinynu, tačiau buvusios akmenų struktūros (vainikai, grindiniai) liudija, kad tai greičiausiai pilkapio suplokštėjusiu sampilu dalys (Baubonis 2000; Merkevičius 2014, 126–129).

Archeologinių tyrimų metu, kurie vykdomi nuo XIX a. pabaigos iki šių dienų, laidojimo vietų duomenys panaudoti apibendrinant šį laikotarpį ar laidoseną (Hollack 1908, 26, 31, 99, 144; Tarasenska 1928, 64, 127, 160, 187, 245; Engel 1935, 82–98, 83, 333, 83–84, 331–332, 336; Alseikaitė–Gimbutienė 1946; Kulikauskas, Kulikauskienė, Tautavičius 1961, 92–93, 128–138, 142–143; Gimbutienė 1985, 69–78; Volkaitė–Kulikauskienė 1987, 86–88; Merkevičius 1993; Grigalavičienė 1995, 64–95; Girininkas 2013, 142–147, 185–186, 217–227). 2014 m. išleistas katalogas, kuriame publikuoti surinkti duomenys apie AML laidojimo vietas (Merkevičius 2014). Apibendrinant reikėtų pabrėžti, kad lauko tyrimai atlikti nemažoje dalyje AML pilkapių ir kapų, tačiau trūksta gilesnės analizės, paremtos platesnio regiono kontekstine medžiaga ir laboratorinių tyrimų duomenimis.

Visus vakarų Lietuvoje esančius laidojimo objektus galima suskirstyti į tris grupes: 1. netyrinėti paminklai; 2. XIX a. pab.–XX a. pradžioje tyrinėti pilkapynai; 3. nuo XX a. ketvirto dešimtmečio tyrinėti pilkapynai ir kapinynai.

Pirmajai grupei galima priskirti 2 pilkapynus (Merkevičius 2014, 21–23, 83–85). Antrajai grupei – 5 pilkapynus, kurie buvo tyrinėti vokiečių archeologų (Bezenberger 1893a, 80–82; 1893b, 82–85; 1900a, 86–87; 1900b, 81–85; 1909a, 39–41; Götze 1914, 85–87). Tyrimų metu aptikta medžiaga iki 1945 m. buvo saugoma Prūsijos muziejuje Karaliaučiuje, po Antrojo pasaulinio karo šie eksponatai pradingo. XX a. pabaigoje dalis Prūsijos muziejaus fondo buvo aptikta PAIMB ir VMM. Kai kuriuose archyvuose yra išlikę Prūsijos muziejuje saugotų eksponatų negatyvai, kuriuose pavaizduoti archeologiniai radiniai. Šlažių pilkapyno radinių negatyvai saugomi PAIMB, Jono Puzino archyve Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Tamulynas 2006, 179). Dalis Šlažių pilkapyno radinių saugomi PAIMB. Trečiajai grupei galima priskirti 15 pilkapynų (vienas iš jų pradėtas kasinėti dar XIX a. pabaigoje) ir 1 kapinyną (Merkevičius 1963; Kulikauskas 1968, 12–56; 1974, 32–35; 1977a; 1977b; Grigalavičienė 1979, 5–43; Jablonskis 1980, 46–48; 1984, 53–55; 1986, 47–49; 1988, 49–50; Merkevičius, Šimėnas 1998, 143–145; Merkevičius 2000, 194–195; Vengalis ir kt. 2020, 17–50). Trečiosios grupės medžiaga sudaro pagrindą tolimesniems laboratoriniams tyrimams ir analizėms atlikti.

2.3. Laidojimo vietų ir laidosenos tyrimai Karaliaučiaus srityje

Karaliaučiaus srityje, kuri analizuojama šiame darbe, iš viso žinomos 99 AML laidojimo vietos, didžioji dalis jų – pilkapynai ar pavieniai pilkapiai ir maža dalis kapinynų. Šiame regione pagrindiniai laidojimo vietų archeologiniai tyrimai atlikti iki Antrojo pasaulinio karo.

Pirmieji AML laidojimo vietų tyrinėjimai siejami su 1790 m. įkurta Gamtos – ekonomikos/tikslųjų mokslų draugija Karaliaučiuje (*Physikalisch – ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg*), kurios vienas iš tikslų buvo priešistorės tyrimai, kasinėjimai, radinių kaupimas (Schriften 1860, I–XVI). Ši draugija kasinėjo Sorgenau/Покровское (Zelenogradsko r.) VBA–AGA pilkapyną.

1844 m. įvyko esminis lūžis, tuo metu įkurta „Prūsijos senovės draugija“ („*Alterumsgesellschaft Prussia*“), kuri rinko duomenis apie šio krašto praeitį, atliko kasinėjimus, publikavo jų rezultatus, įkurtas Prūsijos muziejus. Pirmieji kasinėjimus pradėjo draugijos nariai G. Behrendt, K. Stadie, G. Bujack.

Vieni iš svarbesnių K. Stadie kasinėjimų vyko Craam/Грачевка (Zelenogradsko r.), pilkapyne, kur 1912–1913 m. jis aptiko 16 (?) apardytų

pilkapių. Viename iš jų rastas dubens formos indas, bronzinės vielos fragmentai ir balto stiklo karoliukas su mėlynais intarpais. Šie tyrimai išsiskiria tuo, kad čia rastas vienintelis darbe aptariamame regione ornamentuotas indas, kuriame vaizduojamas namas (Stadie 1919a, 381–389, pav. 161, 169).

XIX a. II-oje pusėje tyrimus Sembos regione pradėjo Otto Tischler. Jis kasinėjo įvairių laikotarpių, tarp jų ir AML, objektus. Šis tyrinėtojas sukūrė I tūkstm. I pusės chronologinę sistemą, išskyrė atskirus periodus (A, B, C, D). Vienas iš svarbiausių jo darbų, išleistas jau po mirties, mokinio Heinrich Kemke, „Rytų Prūsijos senovė“ („*Ostpreussische Altertümer*“) (Tischler 1902). AML laikotarpiui aktualūs gausūs jo tyrimai Sembos pusiasalyje, kur jis tyrinėjo net 9 pilkapynuose: Birkenhof/–, Corjeiten/Путилово, Finken/Молодогвардейское, Ihlnicken/Сараево, Laptau/Муромское, Lesnicken/Пакушино, Mollehnen/Каштановка, Palmnicken/Янтарный, Warschken/Вершково (visi Zelenogradsko r.) (Tischler 1887a, 123–150; 1887b, 150–151; 1887d, 153–168; 1889a, 106–124; 1889b, 124–133; 1889d, 10; 1891b, 103; Hoffmann 1999, 68).

XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje nemažai tyrimų vykdė A. Bezenberger, kuris kasinėjo ne tik Sembos regione, bet ir dabartinėje vakarų Lietuvos teritorijoje Mišeikiuose (buv. Mitzeiken), Kretینگалėje (buv. Crottingen), Šlažiuose (buv. Schlaszen), Ėgliškiuose (buv. Eglischken), Armalėnuose (buv. Hermannlöhnen) (Bezenberger 1893a, 80–82; 1893b, 82–85; 1900a, 86–87; 1900b, 81–85; 1909a, 39–41). Sembos pusiasalio srityje A. Bezenberger tyrinėjo 9-iose vietose: Kallen/Цветное, Linkau/–, Polennen/Круглово, Barthenen/–, Rothenen/Saltnicken, Sorthenen/–, Groß Blumenau/Кремнево, Loppöhnen/ Рыбное, Fritzen Forst/– (Bezenberger 1900c, 100; 1914d, 113–126, pav. 13, 14; 1900e, 90–100; 1914f, 129–132; 1909d, 43; 1914a, 88–95, pav. 5–8; 1909b, 38–39; 1914c, 108–113, pav. 12; 1900d, 90; Hoffmann 1999, 15, 41–43). AML laidojimo vietų kasinėjimus vykdė nuo 1887 iki 1908 m. Paskutinis jo tyrinėtas objektas buvo Groß Blumenau/Кремнево pilkapynas. Čia kartu su F. E. Peiser iškasė pilkapį ir rado degintinius kapus akmenų dėžėse, urnas, papildomą puodelį, bronzinius pincetus. Viena iš urnų buvo juodu gludintu paviršiumi, su ašomis ir ornamentais. A. Bezenberger nuolat savo tyrimų rezultatus skelbė periodiniame leidinyje „Prūsijos senovės draugijos metraštis“ („*Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia*“), kurį redagavo nuo 1891 iki 1916 m. (Sitzungsberichte 1923, 224).

XX a. pradžioje Emill Hollack išleido knygą „Rytų Prūsijos priešistorinio žemėlapis apžvalga“ („*Erläuterungen zur vorgeschichtlichen Übersichtskarte von Ostpreussen*“), kurioje surinkti duomenys apie įvairių laikotarpių objektus, sudarytas Rytų Prūsijos objektų paplitimo žemėlapis ir paminklų sąrašas (Hollack 1908). Jis ne tik sukartografavo, bet atliko ir nemažai tyrimų AML laidojimo vietose. E. Hollack kasinėjo Barthenen/–, Rothenen/Saltnicken, Sorthenen/–, Sorgenau/Покровское, Biegiethen/–, Polennen/Круглово pilkapynus (Hollack 1909, 118, 351–356; Hoffmann 1999, 130–132), atliko žvalgymus Marscheiten/Марьинское, Strobjehnen/Куликово pilkapynuose (Hollack 1908, 98, 159–160; Hoffmann 1999, 81–82). Kai kuriose vietose jis tyrinėjo su A. Bezzenberger, H. Kemke ar kitais tyrėjais. Vienas iš svarbesnių E. Hollack atradimų buvo Sorgenau/Покровское pilkapynas, vėliau čia atlikus tyrimus rastas ir kapinynas. Pilkapyną tyrinėjo ne tik E. Hollack, bet ir H. Kemke bei F. E. Peiser. Vietovėje iš viso žinomi 6 pilkapiai, iš kurių 4 per du tyrimų sezonus buvo ištirti. Pilkapiai savo įrengimu labai panašūs į aptinkamus vakarų Lietuvoje, turėjo akmenų vainikus ir grindinius. Aptikta ornamentuotų urnų lygintu paviršiumi bei įvairių bronzinių ir gintarinių dirbinių (Hoffmann 1999, 130–132).

1925 m. W. Gaerte tapo Prūsijos muziejaus direktoriumi, o 1927 m. ir draugijos prezidentu. Jis parengė prūsų archeologiją apibendrinantį darbą – „Rytų Prūsijos Priešistorė“ („*Urgeschichte Ostpreussens*“) (Gaerte 1929). Šis darbas buvo svarbus tolimesniems tyrimams Rytų Prūsijoje, jo antrajame skyriuje apibendrintas bronzos ir ankstyvasis geležies amžius, taip pat svarbiausi kapų tipai, pilkapių konstrukcijos, datavimas ir dirbiniai juose (Gaerte 1929, 121–129). Archeologinių tyrimų, susijusių su AML laidojimo vietomis, Sembos pusiasalyje jis atliko nedaug. 1928 m. Karaliaučiaus srityje tyrinėjo Fritzen Forst/– pilkapyną, kuriame yra žinomas didelis kiekis atskirų pilkapių grupių (Okulicz 1970, 165). 1925 m. W. Gaerte tyrinėjo Georgenswalde/Отрадное pilkapyną (Engel 1962, 18–25).

Vienas iš svarbių XX a. I pusės darbų – pilkapių tipologijos sudarymas. Ji pirmą kartą sudaryta 1931 m. C. Engel, išskiriant 8 pilkapių tipus. I tipo pilkapiais įvardyti pilkapiai su centriniu griautiniu kapu ovalioje akmenų krūsnyje (I tipas datuotas II–III MP). II tipo pilkapiais įvardyti pilkapiai turintys labai panašų akmenų statinį, kaip ir pirmojo tipo pilkapiai, tačiau centrinėje dalyje randami jau ne griautiniai, o degintiniai kapai (II tipas datuotas IV–V MP). III tipu įvardyti pilkapiai su centre esančiu iš akmenų krautu apvaliu statiniu arba skaldytų akmenų dėže (III tipas datuotas V–VI

MP). IV tipas – su ištęstu stačiakampio formos aptvaru ar dėže, kurioje randama daug urninių palaidojimų (IV datuotas VI MP). V tipas – tai natūraliose kalvose įrengti pilkapiai su akmenų dėže ar apvaliais/pusapvaliais akmenų vainikais. Taip pat šiam tipui priskiriami vėlesni kapai sampiluose. C. Engel pažymi, kad šio tipo pilkapiai žymi jų nykimo pradžią. Nauji pilkapiai nebepilami, naudojami ankstesni pilkapiai arba natūralios aukštumos (V tipas datuotas VBA pabaiga–AGA). VI tipas – yra pilkapiai turintys nuo kelių iki daugelio urninių kapų, kurie aptinkami stačiakampio formos akmenų statinyje, gali būti įkomponuoti į ankstyvesnį pilkapį. Pilkapiai gana suplokštėję (VI tipas datuotas AGA I puse). VII tipas – krūsniniai pilkapiai. Dažniausiai aptinkamas didelis kiekis akmenų su atskirose dalyse randamomis degintinių kaulų koncentracijomis ar urnomis (datavimas neaiškus). VIII tipui priskiriami panašūs pilkapiai. Turintys didelį kiekį akmenų, grindinių, tačiau juose randama daugiau urninių kapų, kurie stovi grupėmis ant ovalaus ar apskrito akmeninio grindinio pilkapio centre arba išsidėstę keliais sluoksniais vienas virš kito (VIII tipas datuotas IV MP). C. Engel pilkapių grupes ne tik datavo, bet ir išskirstė atskirais regionais, vieni būdingi tik Sembos pusiasaliui, kiti Varmijos Mozūrijos regionui (Engel 1931, 41–50). 1935 m. pasirodžiusiame C. Engel darbe „Senųjų prūsų genčių priešistorė“ („*Vorgeschichte der altpreussischen Stämme*“), išskirtas papildomas IX pilkapių tipas – pilkapiai su pavieniais kapais, kai nebėra aiškių akmenų struktūrų. Juos paprastai supa akmenų vainikai ar puslankiu išdėstyti akmenys (Engel 1935, 82–98). Daliai C. Engel išskirtų pilkapių grupių būdingos kelios akmenų struktūros viename pilkapyje, todėl jau po C. Engel mirties, 1962 m. išleistame darbe, paremtame jo medžiaga saugoma Getingeno universiteto archyvuose, galiausiai išskirti 7 pilkapių tipai (Engel 1962). Tipologija sudaryta remiantis akmenų konstrukcijomis ir lyginant pilkapiuose aptiktą keramiką, dirbinius.

Archeologinių tyrimų metu aptikta medžiaga iki 1945 m. buvo saugoma Prūsijos muziejuje, keliuose mažesniuose šio regiono muziejuose ir privačiose kolekcijose (Neumayer 2018, 42–48; plačiau apie tai Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 22–28). Archeologinės medžiagos likimas iš šių muziejų yra apžvelgtas įvairiuose darbuose, o naujausiam 2021 m. publikuotame darbe, skirtame bronzos amžiaus medžiagai iš Rytų Prūsijos, gana išsamiai išanalizuotas bronzos amžiaus dirbinių perkėlimas ir išsaugojimas karo metu. Dar 1943–1944 m. dėl karo buvo būtina perkelti kolekciją iš tuometinio Prūsijos muziejaus. W. La Baume 1943 m. pradėjo kai kuriuos kolekcijos ir archyvinių duomenų (kasinėjimų planų, nuotraukų) perkėlimus. Dirbiniai ir archyvinė medžiaga buvo paslėpti Vokiečių mokslo akademijos Senovės ir priešistorės

instituto rūšyje, kuriame laikyti 40 metų ir tik po 1990 m. perduoti į PAIMB. Kiti radiniai buvo paslėpti Carlschofo bažnyčios (dab. Karolewo, Lenkija) rūsiuose. 1959 m. W. La Baume informavo Lenkijos archeologą Jerzy Antoniewicz, kuris šią Prūsijos muziejaus kolekcijos dalį nuvežė į Olštyno muziejų Lenkijoje. Vis dėl to nemaža dalis radinių liko Karaliaučiaus pilyje. Dalis jų perkelta į Quednau fortą (dab. Severnaya Gora vietovė), kiti liko pilyje. Nuo 1999 m. forte vykdyti archeologiniai kasinėjimai ir iki 2005 m. rasta apie 30.000 radinių, šie radiniai saugomi KIMM. Po 1945 m. pilyje kasinėjimus atliko A. Briusov, aptikti radiniai išsiųsti į Maskvą, dar iki dabar nežinomas išsiųstos kolekcijos likimas. 1967–1969 m. pilies vietoje vykdytų kasinėjimų metu rasti Prūsijos muziejaus radiniai buvo perduoti saugoti KIMM. Šiame muziejuje saugoma nemaža dalis bronzos amžiaus dirbinių (papuošalų, įmovinių kirvių, keramikos ir kt.), tačiau nuo dalies KIMM saugomų dirbinių iš buvusio Prūsijos muziejaus pašalinti inventoriniai numeriai, kas apsunkina dirbinių identifikavimą (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 21–28). Didelė dalis C. Engel surinktos archyvinės medžiagos saugoma Getingeno universiteto archyvuose (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 29–36).

Paskaičiuota, kad iki Antro pasaulinio karo buvo pradėta tyrinėti daugiau nei pusė visų žinomų AML laidojimo vietų. Vėliau vykdyti mažesnio masto tyrimai, žvalgyti ar tirti žinomi archeologiniai objektai. Archeologinius žvalgymus ir tyrimus, po Antro pasaulinio karo vykdė F. Gurevič, N. Gurina, V. Kulakov, S. Titov. Medžiaga saugoma KIMM ir Rusijos mokslų akademijos archeologijos institute. Dalį archeologinių žvalgymų, siekiant identifikuoti vokiečių iki Antro pasaulinio karo tyrinėtą vietas, taip pat atliko Mirosław J. Hoffmann.

1950–1951 m. F. Gurevič tyrinėjo gyvenvietę šalia Craam/Грaчѣвкa pilkapių (Hoffmann 1999, 49). Vieni iš platesnio masto tyrimai, suteikę žinių apie šio laikotarpio plokštinį kapinyną, vykdyti Sorgenau/Покровское vietovėje. Pažymėtina, kad pats kapinynas jau buvo apardytas ieškant gintaro. 1975–1976 m. tyrinėjimus vykdė V. Kulakov, o 1986 ir 1988 m. – M. G. Gusakov (Кулаков 1975, 1976; Hoffmann 1999, 132).

Kiti tyrimai susiję su ankstyviausiu šiame regione žinomu pilkapiu, kuriame laidota dar neolito laikotarpyje. Tai Wiskiauten/Moxoboe esantis pilkapynas, kur 2014 m. vykdyta jungtinė danų, lietuvių ir rusų ekspedicija (Randsborg ir kt. 2016, 85–130).

Po Antro pasaulinio karo daugumą apibendrinamųjų darbų parengė lenkų archeologai. Kai kurią medžiagą taip pat apibendrino Marija Gimbutienė. 1958 m. pasirodė M. Gimbutienės apibendrinantis darbas „Rytprūsių ir vakarų Lietuvos priešistorinės kultūros apžvalga“ (Gimbutienė 1958, 11–121, 291–294, 313–316). 1968 m. Jan Dąbrowski išleido apibendrinamąjį darbą skirtą bronzos amžiaus dirbinių, tarp Vyslos ir Nemuno, analizei. Dalis šių dirbinių aptikti kapuose (Dąbrowski 1968). Išsamią pilkapių kultūros analizę pateikė Łucja Okulicz (Okulicz 1970). Šiame darbe analizuoti duomenys iš rytinės ir šiaurės rytinės Lenkijos dalių bei Karaliaučiaus srities. Ta pati geografinė aprėptis pasirinkta ir lenkų archeologo M. J. Hoffmann, kuris savo pagrindiniame darbe apibendrino medžiagą iš minėtų sričių (Hoffmann 1999, 2000). Šiek tiek platesnė geografinė sritis buvo pasirinkta 1976 m. Okulicz darbe, kur ji analizavo viso Rytų Baltijos regiono medžiagą – Estijos, Latvijos, Lietuvos, Karaliaučiaus, Šiaurės rytų Lenkijos. Pagrindinis analizuojamas laikotarpis apėmė I tūkst. pr. Kr. ir visą su tuo susijusią medžiagą (gyvenvietės, laidojimo vietos, dirbiniai) (Okulicz 1976). Karaliaučiaus srities laidojimo vietų medžiaga taip pat buvo panaudota 1973 m. J. Okulicz apibendrinamajame darbe, skirtame Pietryčių Baltijos regiono archeologinei medžiagai nuo vėlyvojo paleolito iki VII a. (Okulicz 1973, 234–238).

2021 m. publikuota trijų autorių studija, kurioje remiantis archyviniais dokumentais, literatūra ir muziejuose saugomų eksponatų duomenimis, apibendrinta iki Antro pasaulinio karo surasta bronzos amžiaus medžiaga Rytų Prūsijoje (Stöckmann, Heske, Jahn 2021).

Apibendrinant AML laidojimo vietų tyrimus Sembos pusiasalyje, svarbu pažymėti, kad pagrindiniai tyrimai atlikti iki Antro pasaulinio karo. Reikšmingų laidojimo vietų tyrimai vykdyti ir po 1945 m., tačiau jų skaičius gerokai mažesnis. Po karo lenkų archeologai išleido apibendrinamųjų darbų, kuriuose daugiausiai dėmesio skiriama Šiaurės rytų Lenkijos ir Karaliaučiaus regionams, pateikiamos dirbinių analizės. Šiuo metu dėmesys taip pat skiriamas Prūsijos muziejuje saugotos medžiagos paieškai, identifikacijai, kadangi medžiaga išblaškyta po įvairius muziejus, dalis jos dingusi.

3. ANKSTYVOJO METALŲ LAIKOTARPIO LAIDOJIMO VIETOS

Šiame skyriuje pateikiami Pietryčių Baltijos regiono vakarinės dalies AML laidojimo vietų duomenys. Prie objektų, kurių tiksli chronologija arba dirbinių kontekstinė priklausomybė nežinoma, žymimas (?) ženklas. Karaliaučiaus srityje buvusių pilkapių vietovės įvardytos dviem pavadinimais: vokišku ir rusišku. Dauguma tyrimų šiame regione atlikta ir atsitiktinių radinių aptikta iki Antro pasaulinio karo, todėl literatūroje nusistovėję vokiškieji vietovardžiai, šalia kurių pateikiami dabartiniai vietos pavadinimai rusų kalba. Tais atvejais, kai vietovė nelokalizuota, paliekamas „/–“ ženklas. Laidojimo vietų išsidėstymas pavaizduotas paplitimo žemėlapiuose (1–3 žem.). Numeracija sutampa su naudojama tekste.

3.1. Pietvakarių Latvija

1. Baški, Rucavos r., pilkapynas

Šis pilkapynas įrengtas Šventosios upės slėnyje, salpoje. Žinomi trys pilkapiai, iš kurių du 1938 m. kasinėjo P. Stepinš. Pilkapio Nr. 1 skersmuo 14 m, aukštis 64 cm, pilkapio Nr. 2 skersmuo 14 m, aukštis apie 50 cm. Pilkapiai apardyti ariant. Pirmame pilkapyje rasta degintinių kaulų ir keramikos, galimai urnos dalių, akmenų vainikai sudaryti iš kelių eilių. Pilkapio centrinėje dalyje fiksuota akmenų struktūra, rasta giliau nei urnos. Anot, J. Graudonio, ji ankstyvesnė ir galėjo priklausyti griautiniam kapui, nors kaulų joje nerasta. Pilkapyje rastas bronzinės segės, žiedo bei akmeninio skiltuvo fragmentas, ne mažiau nei 4 urnos su degintiniais kaulais. Dalis keramikos šukių rasta ir už išorinio pilkapio akmenų vainiko. Pirmąjį pilkapį J. Graudonis datavo II–I a. pr. Kr. Antrasis pilkapis stipriai apardytas, ant kalvos rastos kelios vietos su apdegusiais kaulais. Radioanglies metodu datuoti du degintiniai kaulai iš centrinio pilkapio kapo. Gautos datos: 811–779 m. pr. Kr. ir 789–551 m. pr. Kr.

Граудонис 1967, 60–61, pav. 73:1–3; Ciglis, Vasks 2017, 102.

2. Birznieki, Kuldygos r., pilkapis (?)

1927 m. aptikta akmenų struktūra, po ja rastas angliukų sluoksnis. Po vienu iš akmenų rastas atkraštinis bronzinis kirvis. J. Graudonis akmenų struktūras interpretavo, kaip buvusio pilkapio liekanas, tačiau archeologiniai kasinėjimai šioje vietoje atlikti nebuvo, taigi dirbinys gali priklausyti ir visai kitam kontekstui.

3. Dārznieki, Aizputes r., pilkapis

Šis pilkapis įrengtas Zilupės upės krante. Pilkapio aukštis 1,5 m, skersmuo 18–20 m. 1935 m. namo savininkas pilkapyje iškasė 1,6×1,4 m dydžio duobę, kurioje 0,7 m gylyje rado griautinį kapą. Giliau po akmenimis fiksuota akmenų dėžė, kurioje buvo degintinis kapas urnoje. 1936 m. tyrimus vykdė E. Šturms. Pietinėje dalyje, 0,2 m gylyje, rado keramikos šukes ir degintinius kaulus. Pilkapyje rasti 6 XVIII a. kapai. 0,8–1,48 m gylyje rastas akmenų grindinys. Po jais fiksuotas angliukų sluoksnis. Kv. C2 rasta akmenų struktūra su degintiniais kaulais. Vienoje iš akmenų struktūrų rastos dvi gana gerai išlikusios urnos su degintiniais kaulais, kurių viena buvo 1,10–1,40 m gylyje. Kita akmenų struktūra buvo netaisyklingos formos, joje nerasta keramikos ar kaulų. Kv. D3E3 rasta akmenų struktūra/dėžė su griautiniu kapu be įkapių. J. Graudonio nuomone ankstyviausias yra griautinis kapas, panašiu laikotarpiu turėjo būti įrengti ir degintiniai kapai. Išskyrus vieną iš kapų akmenų struktūroje. Taip pat pilkapyje rasta akmeninio kirvio su skyde kotui dalis (ašmenys) ir titnaginys radinys.

2017 m. radioanglies metodu datuotas namo savininko iškastas degintinis kapas. Gauta data 983–827 m. pr. Kr.

Граудонис 1967, 61; Ciglis, Vaskas 2017, 35–61.

4. Pukuļi, Liepojas r., pilkapynas

Šis pilkapynas yra dešiniajame Bartuvos upės krante, kalvoje. Iš viso pilkapyne žinoma 14 pilkapių išsidėsčiusių pietų – šiaurės kryptimi ant kalvos, 50×70 m skersmens plote. Pilkapiai įrengti nedideliu atstumu vienas nuo kito, kai kurių sampilai jungėsi. Pilkapių aukštis 0,6–1,35 m, skersmuo 10–15 m. Pilkapynas atrastas 1962 m., tuo metu buvo žinoma, jog netoli yra rastas bronzinis kirvelis. 1962–1963 m. pilkapius Nr. 1 ir 4 kasinėjo P. Stepinš, o 1979–1981 m. likusius 11 pilkapių kasinėjo A. Vaskas.

Pagal savo konstrukcijas pilkapiai labai panašūs, galima įžvelgti tik nedidelius skirtumus. A. Vaskas juos išskiria į tris grupes: 1. pilkapiai, kurių akmenys, pašalinus sampilą, išsidėstę netaisyklingai, o tam tikros akmenų konstrukcijos buvo retai aptinkamos (Pilkapiai Nr. 9, 12 ir 13); 2. pilkapiai, kurių centrinę dalį juosia akmenų vainikas; 3. pilkapiai, kurių sampilams formuoti panaudotas didelis akmenų kiekis, atskiri plotai be akmenų paliekami kapo duobutėms (Pilkapiai Nr. 5, 7 ir 14).

Pilkapiuose rasti degintiniai žmonių palaikai, tačiau manoma, kad juose galėjo būti laidoti ir nedeginti mirusieji. Nustatyti du laidojimo būdai: 1) užkasant degintinius kaulus nedidelėse duobutėse, 2) išbarstant degintinius

kaulus pilkapyje. Kapų urnose nerasta. Toliau aprašomi tirtų, geriau išlikusių¹ pilkapių duomenys:

Pilkapis Nr. 1 skersmuo – 8 m, aukštis – 0,5 m. Kasinėjimų metu įvairiuose pilkapio gyliuose aptikta nedidelių akmenų, tačiau tik ŠV ir ŠR sektorių pakraščiuose jie buvo sukrauti tankiau, o tarp jų išsiskyrė ir keletas didesnių, maždaug 50 cm skersmens akmenų. Centrinėje pilkapio dalyje akmenų rasta labai nedaug. P pilkapio dalyje rastas 1 m pločio plyšys be akmenų, tyrėjų interpretuotas kaip įėjimo vieta. Pilkapio centrinėje dalyje 90 cm gylyje rastos 4 struktūros. Atsižvelgiant į tai, kad pilkapyje nebuvo rasta degintinių kaulų tyrėjai interpretavo, kad galbūt jame buvo palaidoti nedeginti mirusieji be įkapių ir jų kaulai sunyko.

Pilkapiai Nr. 2 ir 3 buvo gana smarkiai apardyti, pirmojo skersmuo – 14 m, antrojo – 10,5 m. Juose rasta degintinių kaulų

Pilkapis Nr. 4 skersmuo 12 m, aukštis – 0,6 m. Pilkapyje fiksuoti paskiri akmenys ir iš akmenų suformuoti grindiniai. Įžemyje – angliukų sluoksnis. Literatūroje minima, kad apie 200 m į šiaurę nuo pilkapio, 1935 m. žemės judinimo darbų metu, rastas bronzinis kirvelis.

Pilkapis Nr. 5 skersmuo 12 m, aukštis – 1 m. 20–40 cm gylyje fiksuota gana kompaktiška akmenų krūsnis, išbarstyti degintiniai kaulai ir degintinių kaulų koncentracijos. Pilkapyje, įvairiose jo vietose fiksuoti grindiniai ir akmenų krūsnys, dalyje pilkapio vietų išsiskyrė plotai be akmenų, pavyzdžiui, jo pietinėje dalyje, taip pat pilkapio centrinėje dalyje buvo suformuotas 3 m ilgio ir 0,6–1 m pločio kvadratas be akmenų. Centrinėje dalyje fiksuotas tuščias plotas (3 m ilgio ir 1 m pločio) centrinėje dalyje, tyrėjų nuomone, tai buvusio griautinio kapo vieta, kuris sunyko. 1981 m. tuometinio SSRS mokslų akademijos Archeologijos instituto Leningrado filialo laboratorija atliko angliuko iš pirmojo pilkapio sluoksnio radioanglies datavimą, gauta data 4000 ± 50 (BP), kuri tikėtina nesusijusi su pilkapio naudojimo laikotarpiu. Kadangi pilkapio aplinkoje buvo rasta virvelinės keramikos šukių, manoma, kad ši data gali būti susijusi su gyvenviete. Po akmenų struktūromis atsidengė 2 cm storio degėsių sluoksnis, kas rodo, kad prieš įrengiant pilkapį žemė šioje vietoje buvo išdeginta. Kita iš šio pilkapio pagrindo gauta data – 1496–1289 m. pr. Kr., kapas Nr. 2 datuotas – 1222–1016 m. pr. Kr., kaulas iš kapo Nr. 1 – 1499–1311 m. pr. Kr.

Pilkapis Nr. 6 apytikslis skersmuo – 11 m, jis labai apardytas kasant žvyrą, buvo išlikę tik apie ketvirtadalis pilkapio.

¹ Pilkapynas buvo labai apardytas kasant žvyro karjerą, kai kurie pilkapiai visiškai sunaikinti.

Pilkapio Nr. 7 skersmuo 14 m, aukštis 1,2 m. Jo sampilas jungiasi su pilkapių Nr. 5 ir 9, jis taip pat apardytas kasant gruntą.

Pilkapio Nr. 9 skersmuo – 12 m, aukštis – 0,7 m. Žemiau 0,2–0,3 m storio sluoksniu, kuriame rastas vienas degintinio kaulo fragmentas, atsidengė įvairios akmeninės konstrukcijos, vietomis net gana tankūs grindiniai. Paimti angliukai iš pilkapio pagrindo, gauta 6005–5785 m. pr. Kr. data. Tyrėjai mano, kad ši data nesusijusi su pilkapio įrengimo laikotarpiu ir siejama su miško gaisru.

Pilkapio Nr. 11 skersmuo 15 m, aukštis 1,3 m. Šiame pilkapyje buvo aptikta vėlesnio laikotarpio – XVI a. – kapų, kurie apardė bronzos amžiaus pilkapio akmenų struktūras. Šio pilkapio įrengimas skirstomas į du etapus. Pirmasis – ankstyvesnis etapas – yra susijęs su pirminiu pilkapio įrengimu. Prieš įrengiant pilkapį vieta buvo išdeginta, sukrauti akmenų grindiniai. Tarp akmenų aptikta degintinių kaulų. Taip pat rasta akmenų struktūrų, kurios, tyrėjų nuomone, skirtos griautiniams kapams, tačiau patys kaulai neišliko. Antrasis pilkapio naudojimo etapas susijęs su papildomų akmenų struktūrų įrengimu – formuotas akmenų vainikas, kurio išorinis skersmuo 12–13 m. Pietrytinėje dalyje paliktas tuščias tarpas interpretuojamas kaip įėjimas. Iš pilkapio turimos trys radioanglies metodu gautos datos: 1536–1425 m. pr. Kr., 1497–1294 m. pr. Kr. ir 1607–1421 m. pr. Kr.

Pilkapio Nr. 12 skersmuo – 14 m. Jame rasta nemažai degintinių kaulų.

Pilkapio Nr. 13 skersmuo – 12 m, aukštis 60 cm. Jis įrengtas panašiai kaip ir kiti pilkapiai Pukuļi pilkapyne. Rasta įvairių gana netaisyklingų akmenų konstrukcijų, keletas degintinių kaulų, akmenų vainikas nesuformuotas. Radioanglies metodu datuotas vienas iš degintinių kaulų ir gauta data 1507–1415 m. pr. Kr.

Pilkapio Nr. 14 skersmuo 10 m. Sampilas sudarytas iš didelio kiekio akmenų, jame rasta daug akmenų grindinių ir degintinių kaulų. Aptikta viena įkapė – bronzinė įvijėlė.

Граудонис 1967, 62, pav. 44, 45; Vaskis 1979, 1980 1981; Ciglis, Vaskis 2017, 35–61.

5. Vārves Strīķi, Ventspilio r., pilkapis

1932 m. Ch. Rekstinš atliko kasinėjimus 20 m skersmens, 1,3 m aukščio pilkapyje. Rastas griautinis kapas su įkapėmis: puodeliu, antkakle kanopiniais galais, smeigtuku su atlenkta cilindro formos galvute (?) ir gintarinio karoliu. Kapas datuojamas I tūkstm. pr. Kr. II puse. Atsižvelgiant į tai, kad šalia rastas akmuo ir daug angliukų, galima teigti, kad šioje vietoje galėjo būti atliekamos apeigos su ugnimi. Taip pat rasta vėlesnio laikotarpio – V–VI a. – kapų. Pilkapyje aptikta keramikos brūkšniuotu paviršiumi.

3.2. Vakarų Lietuva

6. Armalėnai, Šilutės r. sav., pilkapis

XIX a. pab. pilkapį kasinėjo E. Ancher, kuris rado kelis bronzinius dirbinius. 1891 m. likusią pilkapio dalį kasinėjo A. Bezzenberger. Šių tyrimų metu rasta degintinių kaulų, degėsių, keramikos (urnų?) dalių, akmenų konstrukcija, degėsinga dėmė. Pilkapis preliminariai datuojamas AGA.

Bezzenberger 1893a, 80–82.

7. Auksūdys, Kretingos r. sav., pilkapis (?)

1973 m. I. Jablonskis Auksūdžio kaime aptiko pilkapio liekanas. Pilkapis rastas apie 150 m į rytus nuo Kulšės upelio, kalvos vakarinėje dalyje. Pilkapio vainiko akmenys buvo išlindę iš žemės paviršiaus. I. Jablonskis atliekant žvalgymus nustatė, kad vainike yra išlikę 12 akmenų, jie matėsi žemės paviršiuje. Vainiko dydis – 7,5x6,3 m. Ataskaitoje nurodoma, kad kalvoje buvo ir daugiau akmenų krūsnų, iš kurių 1940–1941 m. akmenys išvežti įtvirtinimų statybai. Pilkapis nebuvo tyrinėtas, todėl jo chronologija išlieka neaiški.

Jablonskis 1974a; Merkevičius 2014, 21–23.

8. Baubliai, Kretingos r. sav., pilkapynas

Pilkapynas įrengtas kalvelėje apie 40 metrų į rytus nuo kairiojo Minijos upės kranto. Jis atrastas 1973 m. žvalgomosios ekspedicijos metu, kai kalvelėje aptikta degintų žmogaus kaulų. 1977 m. I. Jablonskis suorganizavo pilkapyno archeologinius kasinėjimus, iškastos dvi perkasos, ištirtas 154 m² dydžio plotas. Tyrimų metu nustatyta, kad pilkapynas labai apnaikintas, jame iškasta daug duobių, sampilai neišlikę. Aptiktos tik apardytos vainikų dalys, kurios buvo 40–60 cm gylyje. Iš aptiktų vainikų dalių nepavyko nustatyti jų matmenų. Vainikams pasirinkti nuo 20x30x35 cm iki 25x35x45 cm dydžio akmenys. Tyrimų metu 30–90 cm gylyje rasta žmonių degintinių kaulų, šalia kurių aptikta lygios keramikos šukių, galimai suardytų urnų liekanų. Keramikos šukių storis iki 2 cm, indai mažai profiliuoti, dauguma gana stačiomis sienelėmis, molio masėje grūsto akmens priemaišos. Tyrimų metu vienas iš degintinių kapų kartu su keramikos šukėmis aptiktas ant 5–7 cm storio molio sluoksnio. Kasinėjimų metu rasta akmeninių trintuvų medžiui gludinti, titnaginio dirbinio dalis, kelios šukės su virvelės ornamentu. Dėl didelio objekto suardymo laipsnio sudėtinga pasakyti, ar pastarieji dirbiniai yra susiję su pilkapiuose palaidotais žmonių kapais. Šiame objekte neaptikta

dirbinių, pagal kuriuos būtų galima nustatyti tikslesnę chronologiją, o mirusieji šiame regione deginti ir laidoti pilkapiuose nuo VBA iki AGA, todėl pilkapynas gali būti datuojamas šiuo laikotarpiu.

Jablonskis 1977a; Merkevičius 2014, 27-29.

9. Benaičiai, Kretingos r. sav., kapinynas

Benaičių kapinynas buvo įrengtas apie 300 m į rytus nuo kairiojo Šventosios upės kranto. Ši vieta 2000 m. atrasta atsitiktinai, kai šio kaimo gyventojai kasė žvyrą ir rado griautinį kapą. Moters kape rasti gintariniai kabučiai ir kaulinė yla. Tais pačiais metais pradėti archeologiniai tyrimai, laidojimo vieta tyrinėta 2000, 2002–2004 m. Per kelis tyrimų sezonus rasti 3 degintiniai ir 2 griautiniai kapai, gyvenvietės kultūrinis sluoksnis ir struktūros. Degintinis kapas Nr. 1 rastas 34 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Mirusysis buvo palaidotas 60 cm skersmens duobėje, degintiniai kauliukai gulėjo 25x46 dydžio krūvelėje kartu su pavieniais smulkiais angliukais. Degintinio kapo Nr. 2 kaulai išbarstyti 2x2 m dydžio plote kartu su pavieniais angliukais, pavienių degintinių kaulų taip pat surasta į rytus ir vakarus nuo šios koncentracijos. Tais pačiais metais rastas vaiko griautinis su titnaginiu peiliu, kauline yla, pjaustytu ožkos kaulu. Degintinio kapo Nr. 3 kaulai išbarstyti nedideliame, 1,5 m skersmens plote ant smėlio. Visi degintiniai kapai buvo be įkapių. Jie preliminariai datuojami VBA ir AGA.

Griautiniai kapai radioanglies metodu Kijevo laboratorijoje datuoti bronzos amžiumi, tačiau, perdatavus juos AMS C¹⁴ metodu, nustatyta, kad abu priklauso neolitui (apie 2500 m. pr. Kr.).

Merkevičius 2000a; Merkevičius 2002, 14–16; Merkevičius 2005, 10–12; Merkevičius, Nemickienė 2005, 16–18; Merkevičius 2014, 30–33; Piličiauskas 2018, 37–38.

10. Ėgliškiai, Klaipėdos r. sav., pilkapynas

Šiame pilkapyne iš viso žinomi 8 pilkapiai, įrengti Danės upės kairiajame krante, netoli santakos su Šaltupio upeliu. Pilkapiai Nr. 1–3, 5 ir 6 supilti dešiniajame Šaltupio krante, o pilkapiai nr. 4, 7 ir 8 – kairiajame krante.

Pilkapynas tyrinėtas nuo XIX a. pabaigos. 1895 m. dalį pilkapio ištyrė A. Götze, vėliau vieną iš pilkapių tyrinėjo A. Bezzenberger. 1969, 1974–1975 m. 4 pilkapius ir dalį A. Götze pradėto tirti pilkapio kasinėjo E. Grigalavičienė. 1979–1981 m. dar du pilkapius atrado ir ištyrė I. Jablonskis. 2005 m. pilkapyno aplinkoje tyrinėjimus vykdė J. Kanarskas. Archeologinių tyrimų metu pilkapiuose ir šalia jų rasti 37 degintiniai ir 11 griautinių kapų.

Pilkapis Nr. 1. Skersmuo 13–14 m, apjuostas trimis akmenų vainikais. Išorinis vainikas 12–13 m skersmens, vidurinis – 9 m, o centrinis – 4,5x4 m skersmens. Centrinio akmenų vainiko vidinį plotą dengė degėsių sluoksnis, o viduryje buvo įrengtas rato formos 1,2x1,2 m skersmens, 70 cm aukščio akmenų statinys, kurio šiaurės rytinėje dalyje paliktas 30 cm tarpas. Pilkapyje rasti trys degintiniai kapai, keramikos šukės (galimai urnų dalys).

Pilkapis Nr. 2. Skersmuo 11,5 m, aukštis 1,2 m. Jis turėjo vieną akmenų vainiką, sukrautą trimis eilėmis ir keliais aukštais, kurio skersmuo 9,5 m, aukštis iki 70 cm, plotis 1,2–1,6 m. Tyrimų metu iš viso rasti 8 degintiniai ir 2 griautiniai kapai. Griautinis kapas Nr. 1 rastas šalia akmenų eilės, orientuotas galva į šiaurės vakarus, palaidotas su smeigtuku žiedo formos galvute ir geležine adata bei ant kairės rankos užmauta sudėtine bronzine apyranke iš 31 grandies. Griautinio kapo Nr. 2 palaikai labai sunykę. Spėjama, kad tai vaiko kapas, jame aptikta bronzinė įvijinė apyrankė. Griautiniai kapai datuojami AGA pabaiga–mūsų eros pradžia. Degintiniai kapai priklauso VBA pabaigai–AGA pradžia. Degintinis kapas Nr. 7 radioanglies metodu datuotas 765–421 m. pr. Kr.

Pilkapis Nr. 3. Skersmuo 24–26 m, aukštis iki 2 m. Jis turėjo vieną 17–18 m skersmens vainiką, sudarytą iš kelių eilių ir aukštų. Sampilo pakraščiuose sudėtas akmenų grindinys. Iš viso aptikti 23 kapai: 14 degintiniai ir 9 griautiniai. Pilkapio centre įrengtas keturkampis 5,2x3,3 m dydžio akmenų statinys, kurio paviršius padengtas molio sluoksniu. Jame rasti trys degintiniai kapai. Viename iš degintinių kapų rasta ašočio formos urna juodu gludintu paviršiumi su dviguba aša šone. Ši urna rasta ant nedidelio akmenų grindinio, kuris apjuostas akmenų vainiku. Ant centrinio keturkampio akmenų statinio viršaus buvo įrengtas rato formos akmenų statinys, kurio skersmuo 2,3x2,5 m, aukštis iki 1,1 m, šiaurės rytinėje dalyje paliktas 60 cm tarpas. Degintiniame kape Nr. 4 rasta susilydžiusių bronzinių dirbinių dalių, o degintiniame kape Nr. 8 sulūžęs bronzinis smeigtukas gulbės kaklo formos galvute. Kituose degintiniuose kapuose įkapių neaptikta. Griautiniai kapai rasti 30–50 cm gylyje, visuose rasta įkapių, kurias daugiausia sudarė papuošalai: bronzinė antkaklė plonėjančiais galais, įvijinės apyrankės, įvijiniai žiedai, sraiginės–kilpinės įvijos ir kt. Griautiniai kapai datuojami AGA. Degintiniai kapai priklauso VBA pabaigai–AGA pradžia. Degintinis kapas Nr. 5 radioanglies metodu datuotas 746–400 m. pr. Kr., griautinis kapas Nr. 6 – 366–160 m. pr. Kr.

Pilkapis Nr. 4. Sampilas buvo iki 1,5 m aukščio, apjuostas vienu 12–13 m skersmens akmenų vainiku, kurio šiaurės rytinėje dalyje įrengtas akmenų grindinys. Pilkapio vakarinėje dalyje, apie 3 m į vakarus nuo pilkapio centro, ties akmenų vainiko pagrindu įrengtas rato formos 2,9x3,2 m dydžio, 90 cm

aukščio akmenų statinys sukrautas penkiais aukštais ir sutvirtintas moliu. Jo viduje apie 50 cm gylyje rasta urna su degintiniais kaulais. Degintinių kauliukų su angliukais taip pat rasta po urna, statinio pagrinde. Degintiniai kapai datuojami VBA pabaiga–AGA.

Pilkapis Nr. 5. Sampilas buvo iki 1,5 m aukščio. Jį juosė vienas 14–15 m skersmens akmenų vainikas, sukrautas keliais aukštais. Iš viso rasti 6 degintiniai kapai pilkapyje ir 1 kapas šalia jo. Visi mirusieji palaidoti be įkapių, tik degintiniame kape Nr. 5 rasta bronzinės apyrankės (?) dalis. Degintiniai kaulai rasti urnose, „akmenų dėžėse“. Degintinis kapas Nr. 7 rastas šalia pilkapio, 75 cm į ŠR nuo akmenų vainiko. Degintinis kapas Nr. 3 radioanglies metodu datuotas 790–541 m. pr. Kr.

Pilkapis Nr. 6. Skersmuo 11 m, sampilo aukštis iki 1,5 m. Pilkapis turėjo tris akmenų vainikus, išorinis buvo sukrautas keliomis eilėmis, o vidurinis ir centrinis viena eile akmenų. Pilkapyje rasta paskirų degintų kaulų, keramikos lygiu (?) paviršiumi ir apardytų akmenų struktūrų dalių. Remiantis straipsniu, kuriame paskelbti duomenys, šiame pilkapyje buvo mažiausiai trys degintiniai kapai urnose. Pilkapio chronologija neaiški.

Pilkapis Nr. 7(6)² buvo ariamas, todėl sampilas labai suplokštėjęs. Jį juosė trys akmenų vainikai, daugiausia sukrauti viena eile ir aukštu. Išorinis – 7 m skersmens, vidurinis – 5,8 m, o centrinis – 3,6 m skersmens. Centrinio vainiko vidinis plotas išgrįstas smulkiais akmenimis. Pilkapyje rastas tik vienas kapas, buvęs po centriniu akmenų grindiniu. Mirusysis palaidotas be įkapių. Degintinis kapas radioanglies metodu datuotas 777–491 m. pr. Kr.

Pilkapis Nr. 8(7)³. Sampilas apardytas ariant, išlikęs aukštis 50 cm. Pilkapį juosė du akmenų vainikai. Išorinis akmenų vainikas, sukrautas vienu aukštu, buvo 12,8 m skersmens, vidinis akmenų vainikas, sukrautas trimis aukštais, buvo 3,3 m skersmens. Rastas 1 degintinis kapas ir keletas keramikos šukių. Pilkapis datuojamas VBA pabaiga–AGA.

Dar vienas degintinis kapas Nr. 37 aptiktas 2005 m., 60 m į PR nuo pilkapio Nr. 4. Mirusiojo deginti kaulai supilti į urną kruopėtu paviršiumi ir užkasti duobutėje. Pagal keramiką kapas gali būti datuojamas VBA pabaiga – AGA.

Bezenberger 1900a, 86–87; Götze 1914, 85–87; Danilaitė 1970a; Danilaitė 1970b, 39–43; Grigalavičienė 1974; Grigalavičienė 1975; Grigalavičienė 1977, 45–51; Grigalavičienė 1979, 5–43; Jablonskis 1980a; Kanarskas 2005; Kanarskas 2006, 113–116; Merkevičius 2014, 34–43.

² I. Jablonskis tyręs šį pilkapį ataskaitoje ir straipsniuose aprašo jį kaip Nr. 6.

³ I. Jablonskis tyręs šį pilkapį ataskaitoje ir straipsniuose aprašo jį kaip Nr. 7.

11. Gintarai, Kretingos r. sav., pilkapis

Laidojimo vieta įrengta 800 m į rytus nuo kairiojo Minijos upės kranto, kalvelėje. Degintinis kapas šalia pilkapio rastas 1977 m. tyrimus vykdant I. Jablonskiui.

Pilkapis, šalia kurio rastas kapas, turėjo vieną akmenų vainiką, sukrautą keliais aukštais. Įvairiose dalyse rasta atskirų degintinių kauliukų. Geriau išlikęs kapas aptiktas už pilkapio akmenų vainiko išorinės pusės. Mirusiojo deginti kauliukai greičiausiai buvo supilti į urną lygiu paviršiumi, nes tyrimų metu kartu su degintiniais kaulais aptikta nemažai keramikos šukių. Degintinis kapas radioanglies metodu datuotas 771–423 m. pr. Kr.

Jablonskis 1977b; Jablonskis 1988a, 74; Merkevičius 2014, 44–46.

12. Kretingalė, Klaipėdos r. sav., pilkapynas

Pilkapynas įrengtas apie 60 m į šiaurės vakarus nuo dešiniojo Danės upės kranto. XIX–XX a. pradžios vokiškoje literatūroje minima, kad šioje vietoje buvo trys pilkapiai, supilti vienas šalia kito, eile orientuota šiaurės-pietų kryptimi. 1901 m. A. Bezzenberger ištyrė šiaurinėje dalyje esantį pilkapį. Tyrimų metu, darbininkai pasakojo, kad vietiniams gyventojams renkant akmenis centriniame pilkapyje rastas kapas, uždengtas akmenine plokšte.

Šiaurinį pilkapį juosė vienas akmenų vainikas, kurio skersmuo apie 10 m. Jame rasti du degintiniai kapai urnose. Kapas Nr. 1 aptiktas pietvakarinėje pilkapio dalyje, mirusiojo kaulai supilti į urną. Kapas Nr. 2 rastas šiaurės rytinėje dalyje. Mirusiojo deginti kaulai buvo supilti į urną ornamentuotą nedideliais trikampiais. Mirusieji palaidoti be įkapių ir akmenų konstrukcijų. Prieš A. Bezzenberger tyrimus šiame pilkapyje rasti dar du degintiniai kapai, kuriuos aptiko čia kasinėjęs dvarininkas. Degintiniai kapai rasti šiauriniame pilkapyje datuojami VBA–AGA.

Hollack, 1908, 26; Bezzenberger 1909a, 39–41; Merkevičius 2014, 56–58

13. Kurmaičiai, Kretingos r. sav., pilkapynas ir kapinynas

Laidojimo vieta įrengta Akmenos upės dešiniajame krante (dab. Padvarių tvenkinys). Iš viso šioje vietoje žinoma 15 pilkapių. Rasti 28 degintiniai ir 4 griautiniai kapai. Dar 19 kapų aptikta akmenų vainikuose, šie kapai neišsiskyrė iš aplinkinės žemės, neturėjo sampilų, galbūt juose buvo griautiniai kapai, kurie sunyko, nes tose vietose aptikta tik degėsių, pelenų. Į šiaurę ir pietus nuo pagrindinės pilkapių grupės įrengti griautiniai kapai akmenų vainikuose, kurie datuojami II–IV a.

Archeologiniai kasinėjimai atlikti 1940 m. (P. Baleniūnas), 1948 m. (P. Kulikauskas), 1950 m. (P. Kulikauskas), 1951 m. (P. Kulikauskas), 2010 m.

(A. Merkevičius). Jų metu ištirta 14 pilkapių ir juos supanti aplinka. Vienas pilkapis, esantis šiaurės vakarinėje pagrindinės pilkapių grupės dalyje, iki šiol netyrinėtas.

Pilkapis Nr. 1 (dar vadinamas pilkapiu A) buvo 1,25 m aukščio ir 13 m skersmens. Jį juosė trys akmenų vainikai, išorinis – 12 m skersmens, sukrautas keliomis eilėmis, vidurinis – 8,1 m skersmens, sukrautas keliomis eilėmis ir aukštais. Centrinis akmenų vainikas buvo 5 m skersmens, sukrautas dviem aukštais, jo vidus išgrįstas akmenimis. Po šiuo grindiniu buvo judintos žemės maišytos su angliukais sluoksnis. Rasti 6 degintiniai ir 1 griautinis kapas su įkapėmis – įvijiniais antsmilkiniais, 4 kilpinėmis–sraiginėmis įvijomis. VBA pabaiga–AGA.

Pilkapis Nr. 2 (dar vadinamas pilkapiu Nr. 7) buvo supiltas kiek į šiaurę nuo pilkapio Nr. 1. Išlikusio sampilo aukštis – 70 cm. Pilkapis turėjo du akmenų vainikus. Pilkapio rytinė ir pietinė dalis išgrįsta akmenų grindiniais. Sample rasta nemažai lipdytos keramikos šukių (urnų dalys (?)) ir sudegusių žmogaus kaulų. Degintinių kaulų taip pat rasta virš pietinėje dalyje esančio akmenų grindinio, čia jų storis siekė – 6–8 cm, ir centrinėje pilkapio dalyje, kur jie buvo paskleisti maždaug 2 m plote. Aptikta vienos urnos dugno ir sienelių dalys, urna kruopėtu paviršiumi, siaurėjančia apačia. Pagal keramiką pilkapį galima datuoti VBA pabaiga – AGA.

Pilkapis Nr. 3 (dar vadinamas pilkapiu Nr. 6) buvo įrengtas į šiaurę nuo pilkapio Nr. 2. Pilkapio skersmuo – 10,2x8,1 m. Jis labai apardytas, todėl nei degintinių kaulų, angliukų ar keramikos neaptikta, tačiau šalia pilkapio, rastas degintinis kapas. Degintiniai kaulai supilti į 40 cm skersmens ir 10 cm gylio duobutę. Šalia kapo rasti keli akmenys. Pilkapis preliminariai gali būti datuojamas atsižvelgiant į kitų šiame pilkapyne buvusių laidojimo vietų datas, tai yra VBA–AGA.

Pilkapis Nr. 4 (dar vadinamas pilkapiu Nr. 5) sampilo aukštis buvo 1 m, skersmuo – 10x14 m. Pilkapis turėjo tris akmenų vainikus, pietinėje dalyje buvo sukrautas akmenų grindinys. Įvairiose pilkapio vietose rasta degintinių kaulų ir keramikos šukių, tikslų kapų skaičių nustatyti sudėtinga, bet pagal tyrimų vadovą jame turėjo būti mažiausiai trys apardyti degintiniai kapai. Už akmenų vainiko aptiktas dar vienas, ketvirtas degintinis kapas. Šalia degintinio kapo Nr. 2 rastas keramikos puodelis, galbūt šio kapo įkapė. Puodelis labai gerai išdegtas, juodos spalvos, lygintu paviršiumi, ornamentuotas. Pilkapis pagal keramiką datuojamas VBA pabaiga–AGA.

Pilkapis Nr. 5 (dar vadinamas pilkapiu Nr. 4) buvo supiltas pilkapių grupės centre. Sampilo aukštis – 1 m, skersmuo – apie 20 m. Pilkapis turėjo tris akmenų vainikus, įvairiose vietose aptikta paskirų akmenų ar jų grindinių. Centrinis akmenų vainikas buvo 1,2 m skersmens, jo vidus išgrįstas

akmenimis, po grindiniu atsidengė nedidelis akmenų vainikas, kurio centre buvo padėtas akmuo. Pilkapyje rasti 6 degintiniai kapai, dalis jų urnose, ir 1 degintinis kapas už išorinio pilkapio akmenų vainiko. Įvairiose pilkapio vietose rasta degėsių. Degintinis kapas Nr. 1 radioanglies metodu datuotas 750–408 m. pr. Kr.

Pilkapis Nr. 6 (dar vadinamas pilkapiu Nr. 1) sampilo aukštis siekė iki 70 cm, skersmuo – 10–11 m. Pilkapis turėjo du akmenų vainikus. Įvairiose sampilo vietose buvo rasta pavienių akmenų ir akmenų krūsnų bei suardytų degintinių kapų likučių, jų skaičius ir įrengimas nenustatytas. Pilkapyje taip pat aptiktas geležinis peiliukas, tačiau neaišku, ar jis susijęs su degintiniais kapais. Preliminariai datuojamas VBA–AGA.

Pilkapis Nr. 7 (dar vadinamas pilkapiu Nr. 2) sampilas buvo suplokštėjęs, jį juosė vienas 6 m skersmens akmenų vainikas, vietomis sukrautas dviem aukštais. Degintinis kapas Nr. 1 aptiktas pilkapio centre. Sudeginti kauliukai supilti 45x65cm dydžio plote ir apstatyti keturiais akmenimis, iš kurių vienas nuskeltas – plokščias. Tarp sudegintų kauliukų rasti du nedideli geležies gabaliukai. Degintinis kapas Nr. 2 aptiktas rytinėje pilkapio dalyje. Kruopščiai iš laužo, be jokių priemaišų, surinkti mirusiojo kauliukai supilti į urną, kuri apstatyta ovalo formos 1,4–1,8 m dydžio akmenų vainiku. Tarp pilkapio Nr. 7 ir pilkapio Nr. 8 rasta keletas akmenų grindinių, po jais buvo angliukų. Preliminariai datuojamas VBA–AGA.

Pilkapis Nr. 8 (dar vadinamas pilkapiu Nr. 3) buvo įrengtas vakarinėje pilkapių grupės dalyje. Išlikusio sampilo aukštis siekė 60 cm, skersmuo – 8,5–9 m. Šio pilkapio sampilui panaudota žymiai daugiau akmenų nei kitų pilkapių sampilams įrengti, išskirti 4 akmenų grindiniai. Įvairiose sampilo vietose aptikta pavienių degintų kaulų ir keramikos šukių. Pilkapyje rasti du arklio dantys. Vienas – sampile, kitas – pilkapio sampilo apačioje, 70 cm gylyje. Degintinis kaulas iš šio pilkapio radioanglies metodu datuotas 766–425 m. pr. Kr.

Pilkapis Nr. 9 (dar vadinamas degintiniu kapu su akmenų vainiku Nr. 9) sampilo aukštis ataskaitose nenurodomas. Pilkapio skersmuo 7 m. Jį juosė vienas 5,3x7,2 m skersmens akmenų vainikas, krautas nuo vieno iki penkių aukštų. Vainiko viduje rasti du degintiniai kapai, o įvairiose sampilo vietose aptikta nemažai degėsių. Šio pilkapio šiaurinėje pusėje įrengtas trikampio formos akmenų grindinys, po kuriuo rastas geležinis peilis, ietigalio įmovos dalis, bronzinių skardelių gabaliukų ir bronzinis juostinis žiedas. Tyrimų vadovo nuomone, šie radiniai pateko iš vėlesnių griautinių kapų, datuojamų senuoju geležies amžiumi.

Pilkapio Nr. 10 (dar vadinamas degintiniu kapu su akmenų vainiku Nr. 12) sampilo aukštis ataskaitose nenurodomas, jo skersmuo – 7 m. Pilkapyje rasta degėsių.

Pilkapis Nr. 11 (dar vadinamas degintiniu kapu su akmenų vainiku Nr. 13) turėjo apie 70 cm aukščio sampilą ir vieną akmenų vainiką, kuris vietomis krautas keturiais aukštais. Vainiko skersmuo – 7 m. Pilkapyje rasta angliukų, degėsių, du arklio dantys. Vietinių gyventojų duomenimis, šioje vietoje dar iki 1940 m. rasta arklio kaukolė.

Pilkapis Nr. 12 (dar vadinamas pilkapiu Nr. 1, 9) buvo įrengtas šalia Akmenos upės, toliau nuo pagrindinės pilkapių grupės. Jo aukštis – 1,5 m, skersmuo – 10 m. Pilkapis turėjo vieną akmenų vainiką. Jame rasti du degintiniai kapai, taip pat apardytų kapų likučiai: degėsiai ir kelios keramikos šukės, buvusios sampilo apačioje. Degintinis kapas Nr. 1 rastas šiaurės vakarinėje pilkapio dalyje. Mirusysis palaidotas urnoje, ant kurios viršaus uždėtas stambus akmuo. Degintinis kapas Nr. 2 aptiktas pietinėje pilkapio dalyje. Mirusiojo kaulai supilti į urną, pastatytą tarp dviejų akmenų, ant jos viršaus uždėjus plokščią akmenį. Degintiniai kapai datuojami VBA – AGA.

Pilkapio Nr. 13 (dar vadinamas pilkapiu Nr. 2, 10) sampilas siekė iki 70 cm aukštį, skersmuo – 9 m. Pilkapis turėjo vieną akmenų vainiką. Jame rasta pelenų, angliukų ir smulkių degintinių kauliukų. P. Kulikausko nuomone, mirusiojo(-ių) palaikai galėjo būti tiesiog išbarstyti pilkapyje, o ne supilti į duobutes ar urnas.

Pilkapis Nr. 14 buvo įrengtas toliau nuo kitų pilkapių, Akmenos upės pakrantėje. Šią vietą apie 1927–1929 m. kasinėjo Nikodemas Tamošauskas. Tikslių duomenų apie pilkapio įrengimą ir jame aptiktus kapus nėra. 1926 m. straipsnyje V. Nagevičius teigė, kad pilkapio aukštis galėjo būti apie 3 m, skersmuo – 7,5–10,5 m. 1929 m. N. Tamošauskas Valstybinei archeologijos komisijai atsiuntė „Pareiškimą“ dėl leidimo toliau kasinėti pilkapį. Šiame rašte jis nurodė, kad kasinėjimai pradėti 1927 m., jų metu rasti trys griautiniai kapai ir akmenų statiniai, kurių centrinėse dalyse buvo „kalkių“ (galbūt tai degintiniai kapai). 2010 m. šalia šio pilkapio vykdant archeologinius kasinėjimus rastas degintinis kapas urnoje. Jis aptiktas 6,7 m į pietryčius nuo pilkapio sampilo apačios, duobutėje, 43–55 cm gylyje.

Nagevičius 1926, 27; Valstybės ..., b. 25, 26; Kulikauskas 1951a, 1–4; Kulikauskas 1951b; Kulikauskas 1951c; Kulikauskas 1968, 12–56; Merkevičius, Kanarskas, Remeikaitė 2011, 139–144; Merkevičius 2014, 65–71.

14. Kveciai, Kretingos r. sav., pilkapynas

Kvecių laidojimo buvo vieta įrengta masyvioje kalvoje į rytus–pietryčius nuo Tenžės ir Kiaulupio upelių santakos. Šioje vietoje rasti du pilkapiai ir IX–

XII a. degintinis kapinynas. 1963 m. vadovaujant A. Merkevičiui Kveciuose vykdyti archeologiniai tyrimai.

Pilkapio Nr. 1. sampilo aukštis buvo 1,65 m, skersmuo – 13 m. Jis buvo apjuostas dviem akmenų vainikais, kurių tarpuose dar buvo pavienių, grupėmis sudėtų akmenų ar nedidelių grindinėlių. Iš viso pilkapyje ir šalia jo rasta 12 degintinių kapų, dalis urnose. Dviejuose kapuose rasta įkapių. Kape Nr. 1 rastas apsilydžiusio bronzinio dirbinio gabalėlis, o kape Nr. 5 – neapdirbtas gintaro gabalėlis. Pietvakarinėje pilkapio dalyje prie išorinio akmenų vainiko buvo įrengtas 1x1,2 m dydžio kvadrato formos akmenų statinys, kuriame rastas griautinis arklio kapas. Ankstyviausi kapai Nr. 11–12 rasti po pilkapio pagrindu, juos įkasus į gruntą. Arklio kapas be įkapių, išlikusi tik kaukolė. Sudėtinga jį tiksliau datuoti, bet kapui skirta akmenų konstrukcija jungėsi su pilkapio vainiku, abiejų struktūrų akmenų dydžiai panašūs, tikėtina, kad arklio kapas įrengtas supilant pilkapį. Degintinis kapas Nr. 11 radioanglies metodu datuotas 771–423 m. pr. Kr.

Pilkapio Nr. 2 skersmuo buvo 6 m, sampilo aukštis – 1 m. Pilkapio centre žemės paviršiuje rasta akmeninio kirvelio su skylė kotui pentis. Pilkapis turėjo 2 akmenų vainikus, kuriuose akmenys krauti dviem eilėmis ir dviem aukštais. Išorinio vainiko skersmuo – 9,6–9,9 m, vidinio – 6,4–6,6 m. Tarp vainikų rasta nedidelių grindinėlių ir paskirų akmenų. Pilkapyje rasti 3 degintiniai kapai be įkapių. Pagal jame esančias struktūras pilkapis Nr. 2 turėtų priklausyti tam pačiam laikotarpiui – VBA–AGA, išskyrus degintinį kapą Nr. 1. Radioanglies metodu minėtas kapas datuotas 1047–1260 m. Degintinis kapas Nr. 1 įrengtas pilkapio paviršiuje tarp trijų akmenų grindinėlių. Greičiausiai susijęs su toliau nuo pilkapio aptiktu degintiniu kapu, kurį pagal įkapes būtų galima datuoti X–XI a.

Valstybės archeologijos komisijos bylose taip pat minima, kad apie 600 m į šiaurės rytus nuo šių pilkapių buvo supiltas dar vienas pilkapis. 1940 m. P. Baleniūno komandiruotės pranešime nurodyta, kad pilkapis ariamas, tačiau dar išsiskiria iš aplinkinio žemės paviršiaus neaukštu „kalniuku“. Ūkininkas Mažonis Silvestras, kurio sklype buvo pilkapis, nurodė, kad anksčiau šis pilkapis buvo apie 1,50–1,70 m aukščio ir 16 m skersmens. Ardant pilkapį rasta „<...> daug anglių, anglies suodžių, keletas gelžgalių ir vienas ietigalis“. Deja, šis pilkapis nebuvo tyrinėtas, todėl tikslesnių duomenų apie jo struktūrą ir kapus nėra. Pilkapio chronologija neaiški.

Merkevičius 1963; Valstybės ..., b. 25, 26, 128–129; Jablonskis 1980c; Merkevičius 2014, 72–82.

15. Kvietiniai, Klaipėdos r. sav., pilkapynas ir kapinynas

Laidojimo vieta įrengta dešiniajame Minijos upės krante, apie 100 m į šiaurės vakarus nuo jos. 1981 m. žvalgomosios ekspedicijos metu šioje vietoje užfiksuota 11 pilkapių, kurių skersmuo 7–15 m, o aukštis 0,5–1 m. Pilkapiai supilti nuo 6 iki 10 m atstumu vienas nuo kito. Iki šiol ši vieta nėra kasinėta. Naujausioje literatūroje keliamas klausimas, ar tai pilkapių sampilai, ar natūralūs supustymai.

Į pietvakarius nuo pilkapyno 2014, 2015 ir 2017 m. vykdyti archeologiniai tyrimai (vad. D. Kontrimas, R. Vengalis). Rasta 13 degintinių kapų, iš kurių 6 aptikti urnose, o 7 – duobutėse. Trijose urnose (1, 5 ir 9) rasta virvelinės keramikos šukių fragmentų. Virvelinės keramikos šukės rastos urnų viduje, pačios urnos buvo gerai išlikusios. Tai rodo, kad įkapėms buvo pasirenkami žymiai ankstyvesni radiniai, nes šiuo atveju urnas ir Virvelinės keramikos šukes (įkapes) skyrė bent 1000 m. laikotarpis. Degintiniame kape Nr. 8 rasta apdegusių gyvulio kaulų, kape Nr. 10 – keramikos šukių ir titnago skeltė, kape Nr. 12 geležinio dirbinio fragmentas ir keramikos fragmentų. Atsižvelgiant į tai, kad archeologinių tyrimų metu nebuvo aptikta nei sampilų, nei pilkapiams būdingų akmenų struktūrų, šie kapai interpretuojami kaip plokštinio kapinyno dalis. Angliukai iš degintinio kapo Nr. 9 radioanglies metodu datuoti 725–387 m. pr. Kr.

Dakanis 1981; Zabiela 2014; Kontrimas 2015a; Kontrimas 2015b, 46–51; Merkevičius 2014, 83–85; Vengalis 2016, 74–86; Piličiauskas 2017; Vengalis ir kt. 2020, 17–50.

16. Maciuičiai, Klaipėdos r. sav., kapinynas

Laidojimo vieta įrengta šalia kairiojo Minijos upės kranto, netoli santakos su nedideliu upeliu, kalvoje. 2002 m. vykdytų archeologinių tyrimų metu rasta degintinių žmonių kaulų, keramikos lygiu, brūkšniuotu paviršiumi ir puoštos virvelių įspaudais. Šiaurės rytinėje kalvos dalyje pastebėtas 30 cm aukščio ir 3 m skersmens kauburėlis, tačiau jis netyrinėtas, neaišku ar tai pilkapio sampilas. Aptikti radiniai priklauso kapinynui ir, tikėtina, gyvenvietei. Kapai datuojami VBA–AGA.

Tamulynas 2003; Tamulynas 2005, 124–126; Merkevičius 2014, 88–89.

17. Mišeikiai, Klaipėdos r. sav., pilkapynas

Pilkapynas buvo įrengtas apie 450 m į pietryčius nuo Smeltalės ir Smeltainės upelių santakos. Šioje laidojimo vietoje iš viso žinomi trys pilkapiai, įrengti maždaug 9–10 m atstumu vienas nuo kito. 1891 m. A. Bezzenberger tyrinėjo pilkapį Nr. 1. Pilkapiai Nr. 2 ir 3 netyrinėti. Po Antro pasaulinio karo tiksliai pilkapių vieta Lietuvos archeologams nebuvo žinoma iki

1995 metų. Tų metų spalio mėnesį pilkapius žvalgymų metu lokalizavo L. Tamulynas ir G. Grižas.

Pilkapis Nr. 1 skersmuo buvo 9,6–10,6 m, aukštis siekė iki 1,4 m. Pilkapis buvo apjuostas 2 akmenų vainikais, jame rasti 9 degintiniai kapai, pavienės lipdytos keramikos šukės ir trinamųjų girnų nuolaužos. Kapai Nr. 1–8⁴ rasti urnose. Kapas Nr. 9⁵, tikėtina, neturėjo urnos, jo aplinkoje rasta pavienė keramikos šukė, tačiau išlieka nežinoma, ar ji susijusi su kapu. Panašaus tipo šukių rasta visame pilkapyje. Kapai Nr. 1–3, 6–8 rasti centrinio vainiko vidinėje dalyje. Kapai Nr. 1, 2 ir 7 rasti duobutėse su degėsių ir degintų kaulų užpildu, kuriose įstatytos urnos. Šalia kitų kapų, centrinio vainiko vidinėje dalyje, rasta akmenų ar jų konstrukcijų. Kapo Nr. 6 urna pastatyta ant plokščio akmens ir apsupta plokščiais akmenimis. Šalia kapo Nr. 3 ir 8 aptikta po akmenį. Kiti kapai (Nr. 4, 5 ir 9) įrengti už vidinio akmenų vainiko, išorinio vainiko ribose. Kapo Nr. 4 ir 5 urnos skyrėsi savo dydžiu nuo kitų pilkapyje rastų urnų, o kapas Nr. 9 neturėjo urnos, deginti kaulai supilti po akmeniu. Kapai Nr. 4 ir 5 įrengti vadinamose „akmenų dėžėse“, urnos pastatytos ant plokščių akmenų, iš šonų apstatytos akmenimis ir ant urnų viršutinių dalių taip pat uždėti plokšti akmenys. Kape Nr. 4 rasta susilydžiusio bronzinio dirbinio dalių, kurios gali būti nuo smeigtuko gulbės formos galvutė. Kapai datuojami V–VI MP – AGA (plačiau apie smeigtukų gulbės kaklo formos galvutė datavimą žr. 5.4.1.1. poskyryje).

Bezenberger 1893b, 82–85; Merkevičius 2014, 98–100.

18. Mosėdis, Skuodo r. sav., pilkapynas

Pilkapynas įrengtas 150–200 m į vakarus nuo Bartuvos upelio kairiojo kranto. Jame žinomi 8 pilkapiai, kurie supilti ratu, šalia vienas kito, išskyrus pilkapį Nr. 1, kuris įrengtas pietrytinėje pilkapyno dalyje. 1960 ir 1973 m. I. Jablonskis ištyrė tijų pilkapių dalis. Nustatyta, kad tyrinėtų pilkapių sampilai daugiausia krauti iš akmenų ir apipilti žemėmis, vainikų neaptikta.

Pilkapis Nr. 3 buvo įrengtas pietrytinėje pilkapyno dalyje. Išlikęs sampilo aukštis siekė 75 cm, skersmuo – 9 m. 1960 m. ištirtas tik 70 cm pločio bandomasis šurfas centrinėje pilkapio dalyje, kuriame rasta akmenų krūsnis.

1972 m. labai apardytų pilkapių aplinkoje pastebėti degintiniai kaulai, anglys. Tuomet, 1973 m., ištirtos dar dvi perkastos, į kurias pateko dalis pilkapių Nr. 6 ir Nr. 7. Rastas akmenų grindinys, ties kurio apatine dalimi

⁴ A. Bezenberger straipsnyje kapai nr. I–VII, 10 (Bezenberger 1983, 83–84).

⁵ A. Bezenberger straipsnyje nr. 4 (Bezenberger 1983, 84).

buvo 6 degintiniai kapai. Sudėtinga tiksliai nustatyti, kurie kapai priklauso konkrečiam pilkapiui, todėl jie aprašomi bendrai.

Degintinis kapas Nr. 1 rastas 30x40 cm dydžio duobutėje, kurioje buvo supilti degintiniai kauliukai. Duobutėje taip pat aptikta keramikos šukių, kurios galbūt priklausė urnai. Kapo duobutė aplink apdėta keturiais akmenimis. Kapo Nr. 2 degintiniai kauliukai taip pat supilti į duobutę, tačiau keramikos joje neaptikta. Kapo Nr. 3 degintiniai kauliukai su keramikos šukėmis ir angliukais buvo pasklidę 80 cm skersmens plote, kurio centre gulėjo nedidelis akmuo. Prie kapo buvo pastatytas didelis akmuo. Degintiniai kapai Nr. 4 ir 5 rasti šalia vienas kito, mirusiųjų degintiniai kauliukai supilti į duobutes, kurios apstatytos akmenimis. Šalia buvo pastatytas didelis akmuo, atskyręs šiuos kapus. Kapo Nr. 5 duobutė be jau minėto akmens buvo apstatyta dar trimis stačiais stovinčiais, plokščiais akmenimis. Kapo Nr. 6 kauliukai supilti ant nedidelio akmenų grindinio. Pilkapyje taip pat rastos dvi duobės su angliukų ir degėsių priemaišomis, tačiau degintinių kauliukų jose nebuvo. Įvairiose tirtų ploto dalyse rasta suardytų kapų likučių, degintinių kaulų ir keramikos šukių. Kretingos muziejuje išlikę tik degintiniai kaulai, tad nepavyko įvertinti kokia keramika tyrimų metu buvo aptikta. Pilkapis preliminariai gali būti datuojamas VBA–AGA.

Jablonskis 1973; Jablonskis 1974b, 32–35; Merkevičius 2014, 101–104.

19. Padvariai, Kretingos r. sav., pilkapynas

Pilkapynas įrengtas Akmenos upės dešiniajame krante. Jame žinomi 2 AGA pilkapiai ir 20 romėniškojo laikotarpio kapų su akmenų vainikais. I. Jablonskis šią laidojimo vietą tyrė 1976 m., 1978 m. ir 1979 m. Pilkapiai įrengti pietinėje laidojimo vietos dalyje.

Pilkapio Nr. 1 skersmuo – 10 m, sampilas iki 1,1 m aukščio. Pilkapis turėjo du akmenų vainikus. Išorinis buvo 9 m skersmens, sukrautas keliomis eilėmis ir aukštais, vidinis – 5 m skersmens, sukrautas viena eile. Iš viso pilkapyje rasti 5 degintiniai kapai. Visų mirusiųjų degintiniai kauliukai supilti į urnas, jie palaidoti be įkapių. Kapuose Nr. 3 ir 4 urnos turėjo kruopėtą paviršių su braukais.

Pilkapio Nr. 2 skersmuo 15–17 m, sampilo aukštis – iki 1,25 m. Pilkapis turi vieną, kelių eilių vainiką. Šiaurės rytinė vainiko dalis nuslinkusi į Akmenos upę. Pilkapyje rasti 4 degintiniai kapai. Trys degintiniai kapai įrengti duobutėse, apdėtomis akmenimis. Vieno kapo degintiniai kaulai supilti į urną. Pilkapiai datuojami VBA–AGA.

Jablonskis 1976; Jablonskis 1978; Jablonskis 1979; Jablonskis 1980b, 46–48; Merkevičius 2014, 109–114.

20. Pypliškės, Šilutės r. sav., pilkapis

Laidojimo vieta įrengta kalvoje, apie 80 m į šiaurės vakarus nuo Tenerio upelio dešiniojo kranto. Čia žinomas 1 pilkapis. Jis tyrinėtas 2000 m. (vad. Z. Baubonis). Iširtos dvi perkastos, vienoje jų (perkasoje Nr. 1 (34 m²) rasta įvairių akmenų struktūrų, trys akmenų vainikai, akmenų grindiniai ir apardytas degintinis kapas su išlikusia urnos viršutine dalimi. Atsižvelgiant į tyrimų metu aptiktas struktūras (akmenų vainikus, grindinius), galima manyti, jog tai yra buvusio pilkapio su sunaikintu/ar suplokštėjusiu sampilu likučiai. Preliminariai datuojamas AGA.

Baubonis 2000; Augustinavičius, Baubonis, Dakanis 2001, 19–21; Merkevičius 2014, 126–129.

21. Rūdaičiai II, Kretingos r. sav., kapinynas

Kapinynas įrengtas netoli Tenžės upės, apie 350–400 m į vakarus nuo dešiniojo kranto. 1962 m. vadovaujant M. Michelbertui ir E. Radzvilovaitei kapinynas iširtas, jame rasti romėniškojo laikotarpio kapai ir vienas degintinis kapas priklausęs AGA pabaigai. Mirusiojo degintiniai kaulai supilti į urną lygiu paviršiumi. Joje taip pat rasti du geležiniai antsmilkiniai ar apyrankės(?) smailėjančiais galais, geležinė adata ir lauže sudegusių, neidentifikuotų įkapių likučiai. Šalia urnos buvo pastatytas nedidelis molinis puodelis su ąsele. Mirusiojo kapas apdėtas puslankio formos akmenų vainiku.

Michelbertas 1962; Michelbertas 1963, 55–72; Michelbertas 1968, 56–73; Merkevičius 2014, 146–149.

22. Sūdėnai, Kretingos r. sav., pilkapynas

Pilkapynas įrengtas apie 300 m į rytus nuo kairojo Šventosios upės kranto, . Iš viso šioje vietoje žinomi 5 pilkapiai, įrengti eile iš pietų į šiaurę. Šioje vietoje taip pat rasti 24 V–VI a. kapai.

Pilkapiai tyrinėti 1982, 1984 ir 1985 m., vadovaujant I. Jablonskiui. Rasti 26 degintiniai kapai.

Pilkapis Nr. 1 skersmuo – 10–12 m, išlikusio sampilo aukštis siekė tik 30 cm. Pilkapį juosė trys akmenų vainikai. Išorinis vainikas 9 m skersmens, kai kuriose vietose sukrautas dviem aukštais. Vidurinis vainikas 5–6,1 m skersmens, vietomis sukrautas dviem aukštais. Centrinis vainikas 2,9–3,2 m skersmens, dviejų aukštų. Pilkapyje rasti 5 degintiniai kapai. Degintinių kapų Nr. 1–2 kauliukai supilti į urnas. Centrinio akmenų vainiko viduje rasti eile, rytų–vakarų kryptimi, įrengti degintiniai kapai Nr. 3–5. Degintinių kapų Nr. 3–5 kauliukai su anglimis supilti į duobutes. Degintinis kapas Nr. 4 radioanglies metodu datuotas 734–397 m. pr. Kr.

Pilkapio Nr. 2 skersmuo 7,5 m, sampilas labai suplokštėjęs. Jis turėjo bent jau du akmenų vainikus, vidinis apie 3 m skersmens, o išorinis apie 7,5 m. Iš viso rasti 8 degintiniai kapai (7 pilkapyje ir 1 už išorinio pilkapio akmenų vainiko). Dalis kapų rasta urnose, kiti aptikti duobutėse, tarp akmenų ar iš jų suformuotose vainikėliuose.

Pilkapio Nr. 3 skersmuo ir sampilo aukštis nenustatytas dėl suardymų. Šis pilkapis turėjo bent jau vieną akmenų vainiką. Jame rasti 9 degintiniai kapai. Tyrimų metu, dėl didelio pilkapio suardymo, buvo neįmanoma išskirti, kurie kapai rasti pilkapyje, o kurie už jo. Trys degintiniai kapai rasti be įkapių, duobutėse, šalia aiškių struktūrų nesudarančių akmenų krūšnių. Vienintelis degintinis kapas Nr. 2 rastas urnoje, įstatytoje į negilią duobutę. Penki kapai buvo apstatyti akmenimis, įrengti akmenų vainikuose.

Pilkapio Nr. 4 skersmuo ir sampilo aukštis nenustatytas dėl suardymų. Turėjo vieną akmenų vainiką, kurio skersmuo – 4,2 m. Pilkapis labai apardytas, gali būti, kad šioje vietoje išlikęs tik centrinis pilkapio vainikas, sprendžiant pagal jo dydį. Pilkapyje rasti trys degintiniai kapai duobutėse.

Pilkapis Nr. 5 turėjo du akmenų vainikus, išorinis – vietomis krautas dviem aukštais, jo skersmuo – 6 m, vidinis – vienu aukštu, 4 m skersmens. Pilkapio centrinėje dalyje rastas vienas degintinis kapas. Mirusiojo kaulai supilti į urną, kuri apstatyta trimis, puslankiu sudėtais akmenimis, o iš viršaus uždengta plokščiu akmeniu. Kapas radioanglies metodu datuotas 396–206 m. pr. Kr.

Jablonskis 1982; Jablonskis 1984a; Jablonskis 1984b, 53–55; Jablonskis 1985; Jablonskis 1986a, 47–49; Merkevičius 2014, 165–170.

23. Šlažiai, Kretingos m., pilkapynas

Pilkapynas įrengtas šalia Danės upės, 300 m į vakarus nuo dešiniojo jos kranto. 1878 m. pilkapyną atrado J. Heydeck. XIX a. pabaigos – XX a. pradžios literatūroje minima, kad šioje vietoje matėsi 5 pilkapių sampilai. 1878–1879 m. tris pilkapius tyrinėjo Scherbring, 1897 m. vieno pilkapio dalį ištyrė A. Bezenberger. Du pilkapiai labai apardyti (Nr. 1 ir 3), prie pilkapio Nr. 1 rasta keramikos šukių lygiu paviršiumi, o pilkapyje Nr. 3 nieko neaptikta. Likusiuose pilkapiuose rasta griautinių ir degintinių kapų. Šiuo metu pilkapynas visiškai sunaikintas, šioje vietoje iškastos didelės žvyrduobės.

Pilkapis Nr. 1 buvo apardytas. Rasta keramikos šukių ir akmenų struktūrų, tačiau nerasta nesuardytų kapų.

Pilkapyje Nr. 2 rasta griautinio kapo dalis – kaukolė. Šalia aptiktas smeigtukas įvijine galvute, bronzinė plokštelė, keli maži bronziniai karoliukai. Kapas datuojamas ABA.

Pilkapis Nr. 3 labai apardytas, aptikta tik akmenų sankaupų.

Pilkapio Nr. 4 sampilo aukštis siekė iki 4 (?) m. 80 cm gylyje rastas griautinis kapas, šalia kurio gulėjo antkaklė kanopiniais galais, netoliese taip pat aptiktas bronzinis žiedas ir odinio (?) dirbinio dalių. Be šio griautinio kapo, pilkapyje taip pat aptiktas degintinis kapas. Mirusiojo kaulai paskleisti nedideliame plote. Šiek tiek toliau nuo šio kapo rasta bronzinė apyrankė. 2,10 m gylyje aptiktas akmenų grindinys, kuriuo išgrįstas visas pilkapio pagrindas. Jis sukrautas iš gana stambių akmenų, tarpai užpildyti smulkesniais akmenimis. Tarp grindinio akmenų rastos penkios uždaro tipo apyrankės, du ašeliniai smeigtukai ir keramikinis indas. Šie dirbiniai rodo, kad pilkapyje galėjo būti ir daugiau kapų, kurie sunyko. Kasinėjimų metu užfiksuotos bent dvi degintinių sluoksnių dėmės, viena buvo 80 cm, kita 1,5 m gylyje. Griautinis kapas, šalia kurio rasta antkaklė, datuojamas AGA pabaiga. Kitų radinių tipologija rodo, kad pilkapis priklausė III MP.

Pilkapio Nr. 5 sampilo aukštis siekė iki 2,85 m. A. Bezzenberger ištyrė dalį pilkapio. Kapai, aptikti tyrinėjimų metu, buvo aprašyti to meto publikacijoje, tačiau joje stokojama informacijos, kuri leistų tiksliau įvertinti kapų skaičių. Griautinių kapų palaikai labai sunykę, kapai apardyti, dalis jų rasti pasklidę po įvairias tirtą plotą dalis. Atlikus dalies griautinių kapų antropologinę analizę nustatyta, kad pilkapyje aptikti mažiausiai 7 individų palaikai. Griautinių kapų skaičius nustatytas pagal šlaunikaulių kiekį. Pagal rastų kaukolių dalis nustatyta, kad pilkapyje palaidoti apie 40 m. individai, vaikų palaikų neaptikta. Vienas griautinis kapas, esantis centrinėje tirtą plotą dalyje, palaidotas kartu su nedideliu puodeliu pastatytu ant kelių akmenų. Kituose griautiniuose kapuose aptikti ašeliniai smeigtukai, antkaklės tordiruotu lankeliu dalis, apyrankės, žiedai. Iš viso pilkapyje rasta 14 bronzinių papuošalų. Taip pat aptikta medinio karsto likučių. Be griautinių kapų tyrimų metu rasti 4 degintiniai kapai. Dviejų degintinių kapų likučiai buvo rytinėje tirtą plotą dalyje. Šalia vieno kapo aptikta nenustatytos paskirties susilydžiusio bronzinio dirbinio dalių. Šalia kito kapo rastas smeigtukas ašeline galvute. Trečias degintinis kapas rastas vakarinėje tirtą plotą dalyje, šalia jo aptiktas sulūžęs gintarinis karolis ir ašelinis smeigtukas. Šiaurinėje tirtą plotą dalyje taip pat rasta degintinių žmogaus kaulų, kurie priskiriami degintiniam kapui Nr. 4. Šalia degintinių kapų rasti dirbiniai greičiausiai yra sunykusių ar apnaikintų griautinių kapų įkapės. Pilkapyje rastos dvi akmenų eilės ir paskirų akmenų. Šiame pilkapyje aptikti griautiniai ir degintiniai kapai datuojami III MP.

Bezzenberger 1900b, 81–85; Engel 1935, 331; Šturms 1936, 100–102; Merkevičius 2014, 174–177.

24. Šlikiai, Klaipėdos r. sav., pilkapynas

Pilkapynas įrengtas apie 30 m nuo dešiniojo Tenžės upės kranto. Žinomi 4 pilkapiai labai suplokštėjusiais sampilais. Du pilkapiai 1986 m. ištirti I. Jablonskio.

Pilkapis Nr. 1 sampilo aukštis siekė tik 40 cm. Jis turėjo 3 akmenų vainikus. Išorinio akmenų vainiko skersmuo – 9 m, jis krautas viena eile ir aukštu. Vidurinio vainiko skersmuo – 5,5 m, jis sukrautas dviem eilėmis. Centrinio vainiko skersmuo – 3 m. Pilkapyje rasti 4 degintiniai kapai. Kapas Nr. 1 aptiktas tarp akmenų, pietinėje pilkapis dalyje, šalia išorinio akmenų vainiko. Mirusiojo kauliukai kartu su degėsiais supilti į urną lygiu paviršiumi. Kapas Nr. 2 rastas rytinėje–šiaurės rytinėje pilkapis dalyje, netoli išorinio akmenų vainiko. Mirusiojo kauliukai su angliukais supilti į juodos spalvos urną, kuri apdėta 1,2 m skersmens akmenų vainiku su šiaurinėje pusėje pastatytu stambiu akmeniu. Kapas Nr. 3 įrengtas šiaurinėje pilkapis dalyje, šalia antrojo pilkapis akmenų vainiko. Deginti kaulai supilti į 60 cm skersmens duobutę. Kapas Nr. 4 aptiktas netoli pilkapis centro, į pietvakarius nuo jo. Kapas labai apardytas, mirusysis palaidotas urnoje kruopėtu paviršiumi, kurios išlikę tik keliolika šukių. Kapas Nr. 2 radioanglies metodu datuotas 396–206 m. pr. Kr.

Pilkapis Nr. 2. Pilkapis turėjo vieną 7 m skersmens akmenų vainiką, sukrautą viena eile ir aukštu. Pilkapis labai apardytas, iškasta pietinė jo dalis. Akmenys buvę pilkapyje patraukti iš pirminės savo vietos. Šiame pilkapyje rasta apardytų degintinių kapų, degintiniai kaulai ir keletas keramikos šukių lygiu paviršiumi. Datuojamas AGA.

Jablonskis 1986; Jablonskis 1988b, 49–50; Merkevičius 2014, 178–180.

25. Toleikiai, Klaipėdos r. sav., kapinynas

Kapinynas įrengtas apie 700 m į pietryčius nuo Smeltalės ir Kirnupalio upelių santakos. Jis atrastas 2001 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu (L. Tamulynas). Tuo metu čia tik pavienis degintinis kapas. . Sudeginto mirusiojo kauliukai kartu su degėsiais supilti į 30x50 cm dydžio duobutę. Sudėtinga datuoti šį kapą, jis preliminarai skiriamas VBA–AGA.

Tamulynas 2002a; Tamulynas 2002b, 135–136; Merkevičius 2014, 181–186.

26. Žvainiai, Kretingos r. sav., pilkapynas

Pilkapynas įrengtas apie 600 metrų į rytus nuo kairiojo Salanto upelio kranto, pailgoje kalvoje. Iš viso pilkapyne žinomi trys pilkapiai. Šiaurinėje dalyje esantis pilkapis ištirtas 1997–1998 m. (vad. A. Merkevičius).

Pilkapis Nr. 1 skersmuo – 10 m, sampilo aukštis apie 60–70 cm, supiltas iš smėlio ir akmenų. Pilkapis turėjo 2 akmenų vainikus, išorinio skersmuo – 10 m, jis sukrautas iš stambesnių akmenų, 2–3 aukštais ir 2–3 eilėmis. Vidinio

vainiko skersmuo apie 5 m, jis taip pat sukrautas 2–3 aukštais ir eilėmis. Įvairiose pilkapio vietose aptikta akmenų grindinių. Tarp akmenų rasta pavienių degintų kaulų ir degėsių, iš suardytų degintinių kapų. Pilkapyje rasti 7 degintiniai kapai, šalia kapų Nr. 1–4 rasta keramikos šukių (urnų (?)) dalių. Kapams įrengti suformuoti vainikai ir grindiniai. Pietvakarinėje pilkapio dalyje, už išorinio akmenų vainiko rasti dar trys kapai (Nr. 5–7). Degintinio kapo Nr. 5 kauliukai supilti į urną lygiu paviršiumi. Pilkapis preliminariai datuojamas VBA–AGA.

Merkevičius, Šimėnas 1998a; Merkevičius, Šimėnas 1998b, 143–145; Merkevičius 1999; Merkevičius 2000b, 194–195; Merkevičius 2014, 191–195.

3.3. Karaliaučiaus sritis

27. Alknicken/Прибрежное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

1889 m. darbininkams laukuose renkant akmenis aptiktas Nortikėnų tipo kirvis, peilis, ašelinis smeigtukas ir kt. radiniai. Šie radiniai pateko į Prūsijos muziejų. K. Kretschmann nuvykus į vietą atlikti tyrimų ir patikrinti pilkapio būklę, rastas labai apardyti, aparti pilkapiai. Viename iš pilkapių rasta akmenų struktūra, apjuosta dviem akmenų vainikais, išlieka neaišku, ar radiniai buvo iš šio vieno kapo, ar iš kelių. K. Kretschmann tyrinėdamas nerado nei degintinių kaulų, nei urnų liekanų, todėl manoma, jog tai greičiausiai sunykusio griautinio kapo vieta. Tą patvirtintų pilkapio įrengimas bei tai, jog kapavietė su panašiais radiniais ir pilkapio įrengimu rasta apie 500 m nuo šios vietovės (t.y. Rantau/Заостровье pilkapyne). 1877/1876 m. kitame pilkapyje A. Hennig rado urną su degintiniais kaulais ir dviem bronzinėmis apyrankėmis, kas rodo jau vėlesnį pilkapio naudojimą. III MP ir IV–VI MP

Sitzung am. April 1890, 19–22; Engel 1935, 331; Šturms 1936, 103, pav. 157; Hoffmann 1999, 135, Nr. B10, tab. IX: 5; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 168–170.

28. Alleinien/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Literatūroje minimi suardyti pilkapiai apjuosti akmenų vainikais. Iš viso žinomi 6 pilkapiai. 4 pilkapiai 1890 m. tirti K. Kretschmann. Šių žvalgymų metu viename iš jų rastas smeigtukas gulbės kaklo formos galvute ir ornamentuotas pincetas. Išlikusiame pilkapio Nr. 3 brėžinyje matosi, kad pilkapį juosė vienas iš dviejų eilių sudarytas akmenų vainikas, kitos struktūros neidentifikuotos, o centre ir į rytus, šiaurės rytus nuo centro buvo suformuotos trys ovalios akmenų krūsnys. V–VI MP – AGA

Engel 1935, 346, Okulicz 1970, 160; Hoffmann 1999, 11, Nr. B9, Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 170.

29. Alt–Katzheim/–, Kr. Fishhausen/Zelenogradsko r., pilkapis

1888 m. į Prūsijos muziejų iš pilkapio pateko įmovinis bronzinis kirvis ir antkaklė. Duomenų apie šį pilkapyną literatūroje beveik nėra. Radiniai aptikti atsitiktinai. Pasak M. J. Hoffmann, čia taip pat rasta urna. V–VI MP

Sitzung am 2. Mai 1889, 25; Hoffmann, 1999, 173, Nr. A7 (žem.); Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 170.

30. (Preußisch) Arnau/Родники, Kr. Königsberg/Gurjevsko r., pilkapis

Apie 1 km į pietvakarius nuo kaimavietės, kalvoje, dešiniajame Priegliaus upės krante. 1930 m. tyrimus vykdė C. Engel, o 1992 m. žvalgymus atliko M. J. Hoffmann. Nustatyta, kad pilkapio centrinę dalį juosė 5–6 m skersmens akmenų vainikas, kuris pietinėje dalyje buvo sudarytas iš dviejų eilių, o vakarinėje ir šiaurinėje – iš vienos eilės. Pilkapio centrinėje dalyje fiksuotas apardytas akmenų vainikas, į vakarus nuo jo – akmenų grindinys, į rytus mažesnė akmenų dėžė. Rasta urnų ornamentuotų nagų įspaudais. AGA

Engel 1962, 34–38, pav. 12–13, 31, 32; Hoffmann, 1999, 94–95, Nr. B 69, XLII:1.

31. Arnau/Марьино, Kr. Königsberg/Gurjevsko r., pilkapis

Dešiniajame Priegliaus upės krante, apie 0,7 km nuo kaimavietės, kalvoje. 1879, 1880, 1909 m. tyrimus vykdė J. Heydeck, kuris ištyrė vieną apardytą pilkapį ir jame rado degintinius kapus urnose ir akmenų dėžėse. 1879 m. G. Bujack, Scherbring ir J. Heydeck buvo informuoti apie šioje vietoje buvusius pilkapius bei rastą akmeninį kirvį. Atvykus į vietą 1880 m. nustatyta, kad vieta jau sunaikinta vietiniams gyventojams renkant akmenis, jie minėjo, kad rado bronzinių dirbinių ir keramikos. J. Heydeck parodė šiek tiek tolimesnę vietą, kur aptiktas dar išlikęs centrinis akmenų vainikas, degintiniai kaulai ir keramika. Vis dėlto, laidojimo vieta buvo gerokai apnaikinta įvairių žemės judinimo darbų metu. AGA

Heydeck 1881, 123–126; Hollack 1908, 7; Hoffmann, 1999, 94, Nr. B 68.

32. Barthenen/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis

Pilkapis įrengtas kalvos papėdėje. 1901 m. A. Bezzenberger ir E. Hollack kasinėjo pilkapį, kuriame rado akmenų dėžę ir keramikos šukių. Patys pilkapiai yra labai netoli Biegiethen/– vietovės, kur taip pat žinoma šio laikotarpio laidojimo vieta. Detalesnių duomenų apie pilkapio ar kapų įrengimą neišlikę/nepaskelbta. AGA

Hollack 1908, 13; Hoffmann 1999, 15, Nr. B 12.

33. Bärwalde/Веселовка, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Literatūroje šiuo vardu yra minimi du pilkapynai. Vienas paminėtas ir kasinėtas XIX a. pabaigoje, kitas minimas XX a. pradžios literatūroje. Kadangi tiksli jų lokalizacija nenustatyta, galbūt tai vieno didesnio pilkapyno dalis.

Pirmasis pilkapynas rastas 1889 m. atsitiktinai žemės judinimo darbų metu ir apie tai pranešta muziejui. K. Kretschmann nuvykęs į vietą jau rado darbininkų iškastas urnas, surinko iš žemių išmestas keramikos šukės. Tris urnas pavyko atkurti, ketvirtosios išliko tik dangtelis. Viena iš urnų interpretuojama kaip veidinė, būdinga Vyslos sričiai. Vietovėje buvęs K. Kretschmann nustatė trijų apnaikintų pilkapių liekanas. Pilkapyje Nr. 1 buvo išlikęs akmenų grindinys. Antrasis pilkapis buvo už 2 m nuo pirmojo, jame taip pat fiksuotas akmenų grindinys. Rasta viena urna ir keramikos šukės. Trečiasis pilkapis buvo irgi stipriai apardytas, jame rasti degintiniai kapai urnose.

Dvi pilkapiuose rastos urnos turėjo dangtelius. Viena iš urnų rasta pilkapyje Nr. 1, buvo išskirtinė, jos visas paviršius nuo viršaus iki centrinės dalies bei dangtelis buvo puoštas susipinančių linijų motyvais. Kita urna buvo puošta skylutėmis. Jokių dirbinių, įkapių nebuvo aptikta. I tūkst. pr. Kr. vid. – antra pusė

Antrasis pilkapynas atrastas 1936 m. Fleisher miške, apie 2 km į pietryčius nuo kaimo. Jis netyrinėtas. Chronologija nežinoma

Tischler 1891a, 16–19; Engel 1935, 336; Okulicz 1970, 161, pav. XIX:13–15; Hoffmann, 1999, 186, Nr. B 36, XXI: 10–13.

34. Biegiethen/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas buvo maždaug už 1,5 km į šiaurės vakarus nuo kaimavietės. Jame žinomi mažiausiai trys pilkapiai, kurie minimi įvairioje literatūroje. Pilkapį Nr. 1 dalinai ištyrė mokytojas Kohna, jame rastas degintinis kapas urnoje. Pilkapį Nr. 2 1901 m. tyrinėjo E. Hollack. Jame surasta akmenų dėžė, sukrauta iš didelių skaldytų ir iš išorės apdėta smulkesniais akmenimis, kamera sudaryta iš dviejų atskirų dalių. Akmenų dėžės viduje, pietinėje jos dalyje, rastos urnos su dangteliais, dvi įvijinės apyrankės, antkaklės ir neaiškios paskirties bronzinio dirbinio fragmentas. Apardytame pilkapyje Nr. 3 rasta akmenų dėžė ir kriaušės formos urna su dangtelio. VI MP – AGA.

Hollack 1908, 14; Hollack 1909a, 351–356, pav. LIV; Engel 1935, 304, 256; Okulicz 1970, 162; Hoffmann 1999, 17, Nr. B13, pav. IX:12, XV: 8, 9, 11; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 170.

35. Bieskobnicken/Охотное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

XIX a. II pusėje Prūsijos muziejus iš šio objekto gavo keletą dirbinių: dvi antkakles, bronzinį smeigtuką ir tris apyrankes. 1909 m. F. E. Peiser ištyrė vieną apardytą pilkapį. Pilkapis greičiausiai turėjo akmenų vainikus, kurių dalys išliko rytinėje ir vakarinėje dalyse. Vakarinėje dalyje rastas akmenų grindinys, pietinėje dalyje - akmenų dėžė, kurioje buvo penki degintiniai kapai urnose, dalis urnų turėjo dangteliu. Centrinėje pilkapio dalyje, akmenų struktūroje rasti du degintiniai kapai urnose ir smeigtukas su atlenkta cilindro formos galvute bei apyrankės. VBA pabaiga – AGA

Hollack 1908, 15; Peiser 1919a, 278–291; Engel, 1935, 346; Hoffmann 1999, 110, Nr. A24, pav. VII: 1, Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 170.

36. Birkenhof/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje vietovėje yra žinoma 14 pilkapių, kurie skirstomi į kelias grupes. Kai kurioje literatūroje tos grupės aprašomos atskirai, o kitur – sujungiamos. Sprendžiant iš literatūroje nurodytos jų lokacijos, pilkapių grupių neskyrė didelis atstumas, taip pat panaši jų chronologija. Tikėtina, jog tai buvo vieno objekto atskiros dalys. Toliau jie aprašomi eilės tvarka, atskirai aptariant kiekvienos pilkapių grupės tyrinėjimus.

Pirmoje pilkapių grupėje yra žinomi keturi pilkapiai, iš kurių tris 1873 m. tyrinėjo H. Dewitz. Pilkapio Nr. 2 (aprašant pilkapius laikomasi O. Tischler numeracijos) skersmuo 16 m, aukštis 1,7 m, sampilas sudarytas iš akmenų ir žemių, pilkapio pagrinde įrengtas grindinys. Centrinėje dalyje įrengta akmenų dėžė–cista (2,2 m ilgio ir 1,6 m pločio), kurioje rasti penki degintiniai kapai urnose su dangteliais bei penkti papildomi keramikos indai (įkapės). Urnos – ąsočio formos, dalis su ąselėmis ir ornamentuotos centrinėje dalyje bei ant dangtelių, taškelių ir įstrižų linijų motyvais, viena iš urnų ornamentuota – bangelių ornamentu. Vienoje iš urnų, tarp degintų kaulų aptiktas geležinis dirbinys ir gintaro gabalėlis. Dalis papildomų puodelių (įkapių) buvo ąsočio formos su rankenėlėmis. PV pilkapio dalyje rasti 3 ar 4 urniniai kapai, kurių išlikusios tik paskiros šukės ir degintiniai kaulai, tarp jų rastas nedidelis bronzinis žiedelis ir gintaro gabalėlis. Pilkapis Nr. 3 buvo 15 m skersmens ir 1,7 m aukščio. Jame rastos dvi pagrindinės akmenų dėžės/cistos. Akmenų dėžėje Nr. 1 rasti 6 keramikiniai indai. Trys iš jų, buvo urnos su degintiniais kaulais, iš kurių dvi su dangteliais. Likę indai buvo papildomi, įkapės. Vienas iš jų ąsočio formos su rankenomis, kitas – nedidelis 8 cm aukščio puodelis. Akmenų dėžėje Nr. 2 rasta viena urna su degintiniais kaulais, tarp kurių rastas gintaro gabalėlis bei 2 papildomi puodeliai (įkapės). Pilkapis Nr. 4 buvo labai

apardytas, aptiktos tik akmenų konstrukcijos ir nedidelės keramikos šukės. I tūkst. pr. Kr.

Antroje pilkapių grupėje žinomi trys pilkapiai, kuriuos XIX a. pabaigoje iškasė dvarininkas Grötzner. Duomenų apie šių pilkapių įrengimą ar kapus nėra. Vienintelis žinomas faktas, jog čia rastas įmovinis kirvis (toks pat kaip ir Ilnikių vietovėje esančiuose pilkapiuose). Įkapių lentelėje jis žymimas kaip pilkapis Nr. 5. VI MP

Trečioje pilkapių grupėje žinomi 3 pilkapiai, iš kurių vieną 1877 m. kasinėjo O. Tischler. Pilkapio Nr. 1 skersmuo buvo 15 m, aukštis apie 1,5 m. Pilkapis apjuostas dviem akmenų vainikais, sukrautais viena eile ir aukštu. Centrinėje dalyje buvo du besijungiantys akmenų vainikai, kurių viduje aptikti degintiniai kapai urnose. Pažymėtina, kad kapams taip pat buvo suformuotos akmenų dėžės, nors dalis degintinių kapų tiesiog užkasti duobutėse be akmenų konstrukcijų. Iš viso pilkapyje rasti 8 degintiniai kapai. Centrinėje dalyje, viename iš vainikų fiksuotas degintinis kapas akmenų dėžėje Nr. 1 (akmenų struktūros aukštis – 68 cm, plotis – 40–80 cm). Pastebėta, kad kaulai gana švariai išrinkti iš laužo, surinktas nemažas jų kiekis užpildęs praktiškai visą urną. Urna turėjo ąseles, šalia jos rastas ąsotis. Kita akmenų dėžė (65x80 cm dydžio) buvo įrengta šalia esančiame, besijungiančiame akmenų vainike. Joje rasta urna su degintiniais kaulais, kurios viduje aptiktas smuiko formos gintarinis kabutis ir smeigtukas lenkta galvute, turintis keturis išlietus, žiedo formos papuošimus. Trečioji akmenų dėžė buvo prijungta prie centrinio akmenų vainiko, joje rasti degintiniai kaulai urnoje, be įkapių. Ketvirta akmenų dėžė aptikta šalia antrojo akmenų vainiko, čia rasta urna su dangteliu be įkapių. Likę kapai Nr. 5–8 aptikti įvairiose pilkapio dalyse, šalia jų nerasta akmenų struktūrų, dalis urnų buvo labai apardytos. I tūkst. pr. Kr.

Tischler 1887a, 123–150; Engel 1935, 343; Okulicz 1970, 162, pav. 1–13, XII: 10–12; Hoffmann 1999, 19, Nr. A8–10, pav. III:1–11, IV:1–11, 14; XIII: 13, 15, 16; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 171.

37. Cobjeiten/Сельский, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

1908 m. gegužę pilkapyną tyrinėjo F. E. Peiser. Jis nurodė, kad čia buvo galima identifikuoti bent 8 pilkapius, dar 3 pilkapiai buvo iškasti anksčiau. Pilkapiai išsidėstę gana nedideliame plote, netoli vienas kito, rytų–vakarų kryptimi. Pilkapį Nr. 8 iškasė gimnazistas Willutzki, kuris rado keramikos šukių nuo urnų. Urnos pristatytos į muziejų, iš viso rastos 9 urnos gludintu/lygintu paviršiumi ir 5 dangteliai. Vėliau vykdant žemės judinimo darbus buvo apardytas pilkapis Nr. 1, į vietą nuvykęs F. E. Peiser rado apardytas urnas ir akmenų struktūras. Nustatyta, kad šis pilkapis galėjo būti

apie 9 m (Š–P) ir 7,5 m (R–V) skersmens. F. E. Peiser teigimu, čia turėjo būti apie 7 urnų ir 4 dangtelių likučiai. Dalis urnų buvo su ąselėmis, iš kurių viena ornamentuota nagų įspaudais. Pilkapį Nr. 6 kasinėjo F. E. Peiser, jame rastas akmenų statinys, kurio viršutinė dalis sudaryta iš vidutinio dydžio, trijų eilių akmenų krūsnies, po ja buvo sudėti stambesni akmenys ir suformuota pailga akmenų dėžė, dalis akmenų buvo plokšti. Čia rasti du degintiniai kapai urnose, platėjančia apačia, siauru viršumi. Urnoje Nr. 1 rastas bronzinis smeigtukas susukta cilindro formos galvute. Urna Nr. 2 buvo be įkapių, ant jos viršaus buvo uždėtas plokščias akmuo. 1927 m. pilkapyną žvalgė W. Gaerte. VBA pabaiga–AGA

Peiser 1919b, 291–295, pav. XXVII; Okulicz 1970, 164; Hoffmann 1999, 152, A71; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 172.

38. Corjeiten/Путилово, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

1882 m. O. Tischler ištyrė pilkapį, kuriame rado akmenų dėžę ir urną joje. Chronologija neaiški.

Hoffmann 1999, 138, A46.

39. Corwingen/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

Literatūroje minima, kad 1938 m. mokytojas Lorenz pranešė apie sunaikintą pilkapį. Chronologija neaiški.

Hoffmann 1999, 28, A64.

40. Craam/Грачѣвка, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

1912 m. K. Stadie ant smėlio kalvelės aptiko apardytą pilkapį. Vėliau atliekant tyrimus nustatyta, kad čia buvo 16 pilkapių (?). Aptikta gana įvairių indų formų ir degintinių kaulų. Viename pilkapyje rastas dubens formos, neornamentuotas indas, bronzinės vielos fragmentai ir balto stiklo karoliukas su mėlynais intarpais. Akmenų struktūroje aptiktos trys urnos. Dvi iš jų ąsočio formos, su ąselėmis. Puoštos taškelių ornamentais, o ant vienos, pasak K. Stadie, pavaizduotas namas ir publikacijoje pateiktas šios urnos piešinys. AGA

Stadie 1919a, 381–389; Hoffmann 1999, 49, A19, V 6, XIII: 14, 18.

41. Ellerhaus/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapyne žinomi keturi pilkapiai. Vieną iš jų 1907 m. kasinėjo A. Bezzenberger. Pilkapyje buvo akmenų vainikas, sukrautas viena–trimis eilėmis. Centrinėje dalyje fiksuotas apardytas akmenų grindinys ir akmenų dėžė/cista. Joje rasti keturi degintiniai kapai urnose ir du indai. Pietrytinėje

dalyje aptikti dar keturi degintiniai kapai urnose. Asočio formos urnos dalis su ąselėmis, puošta linijų ir taškelių ornamentais. Šalia akmenų dėžės/cistos rasti dar trys degintiniai kapai urnose, kuriuos A. Bezzenberger įvardijo kaip antrinius palaidojimus. I tūkstm.pr. Kr. I pusės II ketvirtis – II pusė.

Bezzenberger 1914b, 96–108, pav. IX–XI; Hoffmann 1999, 39, XXII: 1–8.

42. Finken/Молодогвардейское, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapyną savavališkai kasinėjo ūkininkas Heilmann, aptiktus radinius, tarp kurių buvo urnos dangtelis, pincetas, apyrankė ir įvijėlė, jis perdavė muziejui. Duomenų apie pilkapio įrengimą neišlikę. I tūkstm. pr. Kr.

Tischler 1887b, 150–151; Hollack 1908, 34; Hoffmann 1999, 100, A4, IX:1, 6–7; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 172–173.

43. Fritzen Forst/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje vietoje, miške buvo didelis pilkapių kiekis, kurie kasinėti skirtingu laiku, kartais nenurodant tikslios jų lokacijos, todėl nėra aiškus tikslus pilkapių kiekis bei jų išsidėstymas. Literatūroje minimos 8 vietos.

Pirmojoje literatūroje minimoje vietoje buvo 8 pilkapiai. 1884 m. J. Heydeck ištyrė 4 pilkapius, o 1888 m. – 3 pilkapius kartu su A. Eckart.

Pilkapio Nr. 1 centriniame akmenų statinyje rasta 6–10 keramikinių indų, dauguma jų – plokščiais dugnais, lygintu paviršiumi. Viena urna buvo ornamentuota virvelės imitacija. Taip pat rasta bronzinė apyrankė profiliuotais užlenktais galais, smeigtukas, žiedelis, gintarinis kabutis.

Pilkapio Nr. 2 konstrukcija panaši į ankstesnio pilkapio. Rasta keramikos ir gintarinis karoliukas.

Pilkapioje Nr. 3 rasta akmenų dėžė/cista, kurioje buvo neornamentuotos urnos.

Apardytame *pilkapioje Nr. 4* rasta urnos viršutinė dalis ir mažas puodelis šalia.

Pilkapioje Nr. 5 rastas degėsių sluoksnis, kurio centre buvo akmenų statinys, o apie 1,5 m į vakarus aptikta akmenų dėžė/cista su trimis urnomis plokščiais dugnais bei mažų puodelių fragmentais.

Pilkapioje Nr. 6 rastos dvi akmenų dėžės/cistos su degintiniais kapais urnose su ąselėmis.

Pilkapio Nr. 7 sample rasta keramikos šukių. VI MP – AGA

Antroje literatūroje minimoje vietoje buvo mažiausiai 5 pilkapiai, kuriuos 1884 m. ištyrė J. Heydeck. Viename iš jų rasta akmenų dėžė, kitame rasti trijų urnų dangteliai.

Trečiojoje literatūroje minimoje vietoje tyrimai atlikti 1888 m. J. Heydeck ir A. Eckart ištyrė du pilkapius. Ši vietovė literatūroje dar vadinama Georgshöhe vardu. Vienas iš pilkapių turėjo vieną, viena eile sukrautą akmenų vainiką. Jame rastos dvi urnos su degintiniais kaulais, kurios buvo apdėtos akmenimis. Viena iš urnų buvo ornamentuota, joje rasta nedidelių bronzinių dirbinių. Antrasis pilkapis buvo apjuostas akmenų vainiku, centrinėje dalyje buvo akmenų dėžė. I tūkst. pr. I pusė

Ketvirtojoje vietoje 1892 m. tyrimus atliko A. Bezzenberger. Jis ištyrė vieną pilkapį, kurio skersmuo – 14 m, aukštis – 1,5 m. Rastas degintinis kapas urnoje su įkape – bronziniu dirbinio fragmentu. I tūkst. pr. Kr.

Penktojoje vietoje 1893 m. tyrimus atliko A. Bezzenberger. Čia buvo 13 m skersmens, 1,6 m aukščio pilkapis. Jame rasti 5 degintinių kapų urnose likučiai, pietvakarinėje pilkapio dalyje – keramikos fragmentai, gintaro gabalėliai. I tūkst. pr. Kr.

Šeštojoje vietoje minimas pilkapis, kurį atrado O. Tischler. Chronologija neaiški

Septintojoje vietoje žinomi dar 3 pilkapiai, kurie aptikti 1926 m. Chronologija neaiški.

Aštuntojoje vietoje žinomi du pilkapiai. 1928 m. W. Gaerte kasinėjo vieną pilkapį. Pilkapis turi vieną akmenų vainiką, sukrautą keliomis eilėmis. Centrinėje dalyje fiksuotas šešių aukštų akmenų statinys. Statinio viduje rasta akmenų dėžė su degintiniais kaulais, o šalia buvo greičiausiai ankstyvesnio sunykusio griautinio kapo liekanos. Už šio statinio aptikti dar trys degintiniai kapai. I tūkst. pr. Kr.

Engel 1935, 302, pav. VIII; Okulicz 1970, 167–168; Hoffmann 1999, 41–43, pav. XX: 1–10, XXV: 1–2, XXVII, 1–22; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 173.

44. Gaffken/Папычое, Kr. Fischhausen Zelenogradsko r., pilkapynas

Laidojimo vietoje žinomi šeši apardyti pilkapiai. 1882 m. kasinėti du pilkapiai (H. Lorek). Mažesnis pilkapis (Nr. 1), 6 m skersmens, turėjo akmenų vainiką, jame rasta keramikos fragmentų ir bronzinis žiedelis, kuris aptiktas pietinėje sampilo dalyje. Didžiajame pilkapyje (Nr. 2) rasti trys degintiniai kapai neornamentuotose urnose. Vienoje iš urnų rastas bronzinis žiedelis, o kitoje gintaro gabalėlis. Apie 3 m į pietus nuo šių urnų bei akmenų struktūros rasta akmenų dėžė, kurioje buvo 8 degintiniai kapai urnose su dangteliais, taip pat rasta šalia pastatytų puodelių. Vienoje iš urnų rasta bronzinė apyrankė ir įvijinis žiedas. AGA

Hollack 1908, 37; Okulicz 1970, 167; Hoffmann 1999, 118–119, A82; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 174.

45. Gauten/Путилово, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Literatūroje nurodoma, kad XIX a. Prūsijos muziejus gavo šiuos dirbinius: urną su ąselėmis, smeigtukus gulgės kaklo formos kakleliais, smeigtuką įvijine galvute, tutulą ir du žiedelius. Urnos rankenėlėse buvo išgręžta po dvi skylutes, manoma, kad galbūt naudota indo pakabinimui, nešimui. Literatūroje nurodoma, kad dirbiniai iš pilkapyno. I tūkst. pr. Kr.

Hollack 1908, 39; Bezzenberger 1914b, 105; Okulicz 1970, 167; Hoffmann 1999, 138, A47; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 174.

46. Georgenswalde/Отрадное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas buvo ariamame lauke. Iš viso čia žinoma 13 pilkapių, kurių skersmuo 7–15 m, aukštis nuo 0,5–1,5 m. 1925 m. jį tyrinėjo W. Gaerte. Du dalinai suplokštėjusius pilkapius (pilkapius Nr. 2 ir 3), kuriuose buvo po 3 akmenų vainikus. Pilkapyje Nr. 2 degintiniai kapai aptikti centrinėje bei pietrytinėje pilkapio dalyse. Centrinėje pilkapio dalyje suformuota ovalo formos akmenų struktūra, joje ir rasti degintiniai kapai. Struktūros viršus uždengtas akmenimis. VBA

Engel 1935, 91, 302, pav. 57b, 58, 67; Engel 1962, 18–25, pav. 4a, b, 5a, b, 6a, b, 7a, b, 27d; Hoffmann 1999, 117, A17.

47. Germau/Русское, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

XIX a. kasinėtas pilkapynas, kuris buvo įrengtas pakilumoje. Šioje vietoje atsitiktinai rasta dirbinių, patekusių į muziejų, todėl dalies jų priklausomybė pilkapiams nenustatyta. 1883 m. Karaliaučiaus Provincijos muziejui pristatyti du smeigtukai su gulgės kaklo formos galvute. Prūsijos muziejaus rinkiniuose saugotos: dvi urnos, du dangteliai urnoms uždengti, vienas papildomas puodelis su ąsele, du įmoviniai kirviai, ornamentuota apyrankė, du smeigtukai lenktomis galvutėmis ir smeigtukas gulgės kaklo formos galvute. Urna buvo kriaušės formos, ornamentuota viršutinėje dalyje rombų motyvais, turėjo dangtelį. Galbūt pilkapynui taip pat priklauso pincetas ir du kirviai, iš kurių vienas ABA. Dėl duomenų trūkumo nustatant dirbinių kontekstinę priklausomybę, šie dirbiniai neįtraukti į bendrą įkapių analizę. II tūkst. pr. Kr. II pusė – I tūkst. pr. Kr.

Engel 1935, 343; Hollack 1908, 41; Hoffmann 1999, 145, A45, IX:11, XXV:9,10; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 174.

48. Grebieten/—, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Už 1,5 km į pietryčius nuo Grebieten kaimo esančią laidojimo vietą sudarė du pilkapiai (XIX a. užfiksuota, kad jie sunaikinti). Viename iš pilkapių rasta keramikos fragmentų ir bronzinis smeigtukas. Taip pat rastas smeigtukas su gintariniais ir stiklo karoliukais su baltais taškeliais, spėjama, kad jie iš pilkapyno. I tūkstm. pr. Kr.

Hollack 1908, 44; Okulicz 1970, 169; Hoffmann 1999, 50, IX:16, A48; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 176.

49. Groß Blumenau/Кремнево, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje vietovėje išskiriamos trys pilkapių grupės, dvi iš jų buvo gerokai apardytos. Jose tyrimai atlikti 1903 m., trečiojoje vietoje tyrimai vykdyti 1908 m.

Pirmoje vietoje, kuri buvo už 1 km į pietryčius nuo kaimo, rasti du apardyti pilkapiai. 1903 m. A. Bezenberger didesniajame (18 m skersmens ir 1,5 m aukščio) – atliko kasinėjimus. Nustatyta, kad jis labai apardytas. Pavyko iširti tik dalį pilkapio, nes trukdė augę medžiai. Rasta keramikos šukių, degintų kaulų, apardytų akmenų struktūrų. Pilkapio chronologija neaiški.

Tais pačiais 1903 m. apie 1 km į rytus nuo A. Bezenberger tyrinėtos vietos, E. Hollack rado degintinius kapus. Jų chronologija neaiški.

Daugiausiai informacijos yra išlikę apie trečiąją vietą, kur 1908 m. tyrimus atliko A. Bezenberger ir F. E. Peiser. Čia iškasė vieną pilkapį, kuriame rado dvi akmenines dėžes. Didesnė – įrengta centrinėje dalyje, o mažesnioji – pietvakarinėje. Akmenų dėžėse rastos šešios urnos, vienas papildomas puodelis (įkapė) ir bronziniai pincetai. Viena iš urnų turėjo dvi asas ir buvo ornamentuota zigzagų linijomis. I tūkstm. pr. Kr.

Bezenberger 1909b, 38–39; Bezenberger 1914c, 108–113, pav. 12; Okulicz 1970, 169; Hoffmann 1999, 78, A86–88, XXI:1–9; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 176.

50. Groß Hübnicken/Синявино, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje vietovėje buvo žinomos dvi pilkapių grupės.

Pirmoji buvo už 1 km į šiaurės rytus nuo kaimo. Joje buvo žinomi 5 apardyti pilkapiai. 1936 m. D. Bohnsack pilkapyje Nr. 2 aptiko ornamentuotą urną. Urnoje rastas bronzinio įmovinio kirvio fragmentas. Taip pat pilkapių aplinkoje ar pilkapyje rasta akmeninė girna, akmeninis kirvelis, bronzinė apyrankė, kurie buvo saugomi Prūsijos muziejuje. Tiksli jų radimo vieta ir priklausomybė kapams (įkapėms) neaiški, nes jie rasti atsitiktinai ir juos pristatė mokytojas Kiejewski. VI MP

Antroji vieta buvo už 0,5 km į šiaurės vakarus nuo gyvenvietės, jūros pakrantės moreninėje aukštumoje, 0,4 km į rytus nuo jūros pakrantės krašto. Pilkapyną tais pačiais metais identifikavo D. Bohnsack, tikslus jame buvusių pilkapių skaičius nenustatytas. Dirbiniai į muziejų pateko po atsitiktinių kasinėjimų, kurie vykdėti dar XIX a. Šioje vietoje rastas įmovinis kirvelis su ašele, įvijinės apyrankės fragmentas, gintarinis kabutis ir kiti radiniai. VI MP

Hollack 1908, 60; Hoffmann 1999, 153, A26–27, VII:2–10; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 176–177.

51. Groß Kuhren/Приморье, Kr. Fishhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje vietovėje buvę pilkapiai – netyrinėti. Į muziejų radiniai pateko iš žemės judinimo darbus vykdžiusių asmenų. Dar XIX a. pabaigoje perduota urna, tutulas/diržo sagtis, nurodoma, kad jie yra iš pilkapio. Taip pat literatūroje minimas įmovinis kirvis, tikėtina, rastas pilkapyje. VI MP

Tischler 1887c, 151–153; Dąbrowski 1968, 207; Okulicz 1970, 169; Hoffmann 1999, 136; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 177.

52. Groß Mischen/–, Kr. Fishhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

1865 m. ir 1869 m. vietos žemvaldys Steller Prūsijos muziejui perdavė kelias urnas, taip pat bronzinį dirbinį, kuriuos rado viename iš pilkapių – akmenų dėžėje (?). Muziejuje taip pat buvo saugoma bronzinė apyrankė iš šios vietovės ir neaiškaus, apsilydžiusio dirbinio dalis, tad galima manyti, jog pilkapyje buvo degintiniai kapai. Daugiau duomenų apie objektą, kapo įrengimą nėra išlikę. I tūkst. m. pr. Kr.

Hollack 1908, 49; Hoffmann 1999, 52, Nr. B117, Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 186.

53. Grünhoff Forst/Шымное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas buvo miške. Literatūroje minimos dvi vietos.

Pirmojoje vietoje tyrimus atliko E. Hollack ir F. E. Peiser, kurie iškasė labai apardytą 5 m skersmens pilkapį. Pilkapio šiaurės vakarinėje dalyje ant akmeninio grindinio/akmenų statinyje rasta urna su triguba ašele, kurioje buvo trys bronzinės apyrankės. Viena iš apyrankių galuose ornamentuota trimis eilėmis taškelių. Pietrytinėje pilkapio dalyje rasta dviejų kamerų akmeninė dėžė su keraminiu indu ir kitos urnos fragmentai bei dviguba ašelė. AGA pabaiga.

Antrojoje vietoje 1936 m. miškininkas Augustinas aptiko dar keletą pilkapių. Literatūroje minima, kad jis rado ir deginimo vietą. Gali būti, kad

šiai laidojimo vietai priklauso radiniai minimi literatūroje: bronzinis pincetas, smeigtukas ir urna su ąsele. I tūkst. pr. Kr.

Hollack 1908, 141; Hoffmann 1999, 53, B21–22

54. Ihlacken/Капаево, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje laidojimo vietoje žinomi 6 pilkapiai. Vieną iš jų kasinėjo O. Tischler (1884 m. lapkričio mėn.). Kitas pilkapis sunaikintas anksčiau, keletas radinių buvo pas Kowalewski, savo straipsnyje juos aprašė O. Tischler.

Pilkapis Nr. 1 skersmuo 18,3x16,6 m, aukštis 2 m., sampilas buvo sudarytas iš akmenų ir žemių, apjuostas vienu akmenų vainiku. *Centrinėje dalyje* buvo 9 m skersmens akmenų grindinys ir apardyta akmenų dėžė. Joje rasti 3 degintiniai kapai urnose, šalia buvo mažas puodelis, puoštas linijomis bei įkapė – bronzinis įmovinis kirvis su ąsele. Urnos buvo labai apardytos, tačiau pavyko atkurti jų formas. Centrinio kapo urna Nr. 1 su dangteliu buvo išplatinta centrine dalimi, jos viršutinė dalis – lygiu paviršiumi, apatinė – kruopėtu, šone – dvi nedidelės ąselės, centrinė dalis ornamentuota trimis horizontaliomis linijomis su trijų vertikalių žemyn besileidžiančių linijų grupėmis. Centrinio kapo urna Nr. 2 buvo kitokios formos, žemesnė ir platesnė, šone viršutinėje dalyje buvo ąselė, pakraštėlis kiek lenktas S formos. Urna neturėjo dangtelio arba jis buvo neišlikęs. Jos centrinė dalis puošta virvelių ornamentu. Centrinio kapo urna Nr. 3 buvo mažiausia iš visų trijų, tiksliai neaišku, ar tai tikrai urna ar papildomas puodelis. Ji turėjo dvi rankenėles iš šonų. Jos forma ir ornamentas analogiškas kaip pirmosios urnos.

Virš centrinės akmenų konstrukcijos, sampilo viršutinėje dalyje, rasti dar trys degintiniai kapai urnose (žymimi raidėmis B–D). Jie buvo įrengti akmenų konstrukcijose. *Degintiniame kape urnoje B* rastas smeigtukas susukta cilindro formos galvute, tačiau pati urna buvo labai apardyta, nepavyko atkurti jos formos. *Degintiniame kape urnoje C* įkapių nerasta. Urna buvo taip pat labai apardyta, nustatyta, kad jos viršutinė dalis lygiu, apatinė – kruopėtu paviršiumi. Urna turėjo dangtelį. *Degintiniame kape D* aptikta mažiausia urna. Ji ornamentuota taip pat, kaip centrinio kapo urna Nr. 2, šonuose turėjo dvi rankenėles ir plokščią dangtelį. VI MP – AGA

Pilkapis Nr. 2 buvo labai apardytas. Manoma, kad radiniai, kuriuos į muziejų pristatė vietinis gyventojas, buvo būtent iš šio pilkapio. Tai du smeigtukai, kurių vienas buvo gulbės kaklo formos galvute, bronzinis kabutis ir dvi apyrankės.

Tischler 1889b, 124–133; Hollack 1908, 60; Hoffmann 1999, 55–56, A23, VI:1–12; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 178.

55. Imten/—, Kr. Wehlau/Gvardeisko r., pilkapis

Literatūroje minimas pilkapis ir plokštinis kapinynas, kuriame rasta degintinių ir griautinių kapų. Dauguma kapų priklauso vėlesniam laikotarpiui. E. Hollack teigimu, VBA galima priskirti pilkapį su degintiniu kapu, kuriame 1882 m. kasinėjimų metu rastas 3 m ilgio ir 1 m pločio akmenų statinys su degintiniais kaulais, keramikos šukėmis (nuo urnos?) ir akmeniniu kirveliu. I tūkstm.pr. Kr.

Sitzung vom 7 März 1882, 50; Hollack 1908, 61–62; Okulicz 1970, 172; Hoffmann, 1999, 67, B109–110.

56. Jaugehnen/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis

Šioje vietoje žinomas vienas pilkapis, kurį 1892 m. kasinėjo K. Kretschmann. Pailgoje akmenų struktūroje rastos šešios urnos su degintiniais kaulais. Urnoje Nr. 1 ar šalia jos rastas baltos spalvos stiklo karoliukas ir bronzinis žiedas, urnoje Nr. 2 – stiklinis karoliukas, urnoje Nr. 3 stiklinis karoliukas ir geležinis žiedas, urnoje Nr. 4 stiklinis karoliukas, urna Nr. 5 buvo su dangteliu, o urnoje Nr. 6 aptiktas stiklinis karoliukas, bronzinio ir geležinio dirbinio dalys. Pietvakarinėje pilkapio dalyje rastas papildomas keramikinis indas ir gintaro gabaliukas. Daugiau duomenų apie pačio pilkapio struktūrą, urnas joje ar dirbinius nepaskelbta. AGA

Jentsch 1892, 71; Hollack, 1908, 61; Okulicz, 1970, 172–173; Hoffmann 1999, 59, B20.

57. Jouglauken/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

Literatūroje minimi trys pilkapiai buvę šioje vietovėje, jie netyrinėti. Chronologija neaiški.

Hoffmann 1999, 62, A97.

58. Kallen/Цветное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

1887 m. A. Bezzenberger atliko archeologinius tyrimus Kallen/Цветное vietovėje, kur rado akmenų vainiką, tačiau jokių kapų neaptikta. Tyrėjo teigimu, pilkapis jau buvo seniai perkastas. Objekto chronologija neaiški.

Bezzenberger 1900c, 100; Hollack 1908, 64.

59. Kiautrienė/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Laidojimo vietoje yra žinomi 5 pilkapiai. 1906 m. čia buvo atlikti archeologiniai tyrimai, kuriuos vykdė E. Hollack, F. E. Peiser, O. Luckman. Tirtas pilkapis buvo 5 m skersmens ir 0,6 m aukščio, apjuostas akmenų vainiku (sudarytas iš 3 eilių ir 3 aukštų). Šiaurės vakarinėje dalyje buvo dviejų sluoksnių akmenų grindinys, o pilkapio centre surastos dvi urnos. Greičiausiai grindinys užėmė visą pilkapio plotą, tačiau buvo apardytas. Urna Nr. 2 buvo

kruopėtu paviršiumi, I formos kakleliu, siaurėjanti žemyn. Šiame kape rastas smeigtukas su atlenkta cilindro formos galvute. Pietinėje pilkapio dalyje, degintiniame sluoksnyje, apatiniame sluoksnyje rastas nedidelis puodelis plokščiu dugnu ir ašele. I tūkst. m. pr. Kr. I pusės II ketvirtis – II pusė

Hollack 1908, 67; Bezzenberger 1909c, 27–29; Okulicz 1970, 174; Hoffmann 1999, 69, B23, I: 7, 10.

60. Kirpehnen/Поваровка, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Literatūroje minima, kad čia buvo pilkapis, kuriame rastas akmenų grindinys su „vėlyvojo La–Teno“ (AGA pabaigos) radiniais, sege. Prūsijos muziejuje saugomas šioje vietoje rastas atkraštinis kirvis, tačiau neaišku, ar jis iš pilkapyno, nes tai atsitiktinis radinys. II–III MP (?) ir AGA

Hollack 1908, 68; Engel, 1935, 340, pav. 10A; Šturms 1936, 81; Okulicz 1970, 175; Hoffmann, 1999, 134–135, A43–44, Stockman, Heske, Jahn 2021, 179.

61. Kirschnehen/Васильково, Zelenogradsko r. (Kr. Fischhausen), pilkapynas (?)

Netoli kaimo esančioje kapavietėje buvo rasti 12 pilkapių. Daugumą jų iki 1908 m. kasdamas akmenis sunaikino ūkininkas Hintz. Daugiau duomenų apie šią laidojimo vietą nežinoma.

Hollack 1908, 69; Hoffmann 1999, 181–182, B30.

62. Kirtigehnen/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

E. Hollack, L. Okulicz ir M. J. Hoffmann sąrašuose minimas pilkapis, tačiau jis netyrinėtas. Chronologija neaiški.

Hollack 1908, 69; Okulicz 1970, 71; Hoffmann 1999, 71, A72.

63. Klein Dirschkeim/Дворики, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Laidojimo vieta buvo už 2,5 km į vakarus nuo kaimo. Ją sudarė du 0,6 m atstumu vienas nuo kito nutolę pilkapiai. 1903 m. H. Kemke ištyrė *pilkapį Nr. 1*, kurio skersmuo 10 m, o sampilo aukštis siekė iki 1,3 m. Pilkapio centre ir jo šiaurinėje dalyje aptiktos septynios urnos stačiakampėse akmeninėse dėžėse. Šis pilkapis turėjo vieną akmenų vainiką sukrauta viena eile, o šiaurės vakarinėje dalyje, išorinėje vainiko pusėje buvo sukrautas akmenų grindinys. *Pilkapis Nr. 2* skersmuo 11 m, o aukštis 1,5 m. Pilkapis apjuostas akmenų vainikais, centrinėje dalyje rasta akmenų konstrukcija ir 7 urnos su degintiniais kaulais bei 2 papildomi indai. Dviejuose kapuose rasta įkapių –

bronzinis žiedelis ir pincetas bei geležinio smeigtuko fragmentas. VI MP–AGA

Hollack 1908, 70; Kemke 1909a, 404–412; Okulicz 1970, 176; Hoffmann 1999, 35, VI: 14–16; Stöckmann, Heske, Jahn, 2021, 179.

64. Klein Hubnicken/Кленовое, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

Sunaikintas pilkapynas, minimas literatūroje. Netyrinėtas, chronologija neaiški.

Hollack 1908, 70; Okulicz 1970, 176; Hoffmann 1999, 72, A31.

65. Klein Norgau/Медведево, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

Iki XX a. pradžios pilkapis buvo sunaikintas. Iš šio pilkapio (?) į Prūsijos muziejų pateko atsitiktinai rasta bronzinė antkaklė. V–VI MP

Hollack 1908, 72; Hoffmann 1999, 139, A56–57, VIII:18; Stöckmann, Heske, Jahn, 2021, 182.

66. Klyucken/Клюквенное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas yra už 1,8 km į šiaurės vakarus nuo kaimo, į Baltijos jūrą įtekančio nedidelio upelio ištakose. Žinomi 4 pilkapiai, iš kurių du kasinėti A. Brinkmann (1900 m.) ir H. Kemke (1904 m.).

Pilkapis Nr. 1 buvo 10 m skersmens ir 1,5 m aukščio, apjuostas plačiu 3 eilių akmenų vainiku, sampile rastas 2 sluoksnių akmenų grindinys. Pilkapio centre suformuotas akmenų vainikas, kuriame rasta degėsių, tačiau neaptikta jokių radinių. Pietvakarinėje sampilo dalyje aptikta akmenų dėžė sudaryta iš didelių plokščių akmenų, joje buvo rastos keturios urnos (pažymėtos Nr. 5–8). Urnos Nr. 6 ir 7 turėjo trigubas ąseles, o urna Nr. 5 buvo su keturguba ąsele. Urna Nr. 8 uždengta dangteliu. Šiuose degintiniuose kapuose rasta metalinių įkapių – smeigtukų, segių dalių. Apie 0,5 m atstumu nuo šių kapų rasta keramikos šukių koncentracija, manoma, kad nuo 4 skirtingų indų, galbūt urnų (?).

Pilkapis Nr. 2 buvo 10 m skersmens, padengtas kelių sluoksnių akmenų grindiniu, jame surasta keletas apardytų urnų. Pilkapį tyrinėjęs H. Kemke išskyrė 12 keramikos šukių ir kaulų koncentracijų, kurie priskiriami kapams. Iš viso rekonstruotos 7 urnos ir 2 papildomi puodeliai (įkapės). Urnos plokščiais dugnais, kruopėtu (?) paviršiumi. Urna Nr. 1 buvo puošta linijų ir zigzago ornamentais. Keturios urnos turėjo po keletą ąselių. Koncentracijoje

Nr. 11 be indų fragmentų ir degintų kaulų surasti: auskarai, keturi įvijiniai žiedai ar apyrankės, balto stiklo karoliukai bei 3 bronziniai žiedai. AGA

Hollack 1908, 75; Brinkmann 1909, 260–267; Kemke 1909b, 398–404; Okulicz 1970, 177; Hoffmann 1999, 72–73, A77, XI:19, 20.

67. Kropiens/Гаево, Kr. Königsberg/Gurjevsko r., pilkapynas (?)

Apie laidojimo vietą turima nedaug duomenų. Literatūroje minima, kad šioje vietoje 1936 m. rastas akmenų vainikas. Objekto laikotarpis neaiškus.

Hoffmann, 1999, 79, B66.

68. Kuckers/–, Kr. Wehlau/Gvardeisko r., pilkapynas

Pilkapyną 1889 m. tyrinėjo G. Bujack, kuris ištyrė 5 pilkapius. 1927 m. kapą akmenų dėžėje tyrinėjo W. Gaerte. Pilkapio Nr. 2, kurio skersmuo 9 m, aukštis – 0,7 m, pietvakarinėje dalyje aptikta urna plokščiu dugnu. Šalia jos surasta bronzinė diržo sagtis, įvijinis žiedelis. Pilkapyje Nr. 4, kuris buvo apjuostas akmenų vainiku, surastas akmenų grindinys su keturiomis apardytomis urnomis. AGA

Hoffmann 1999, 97, B89, XXXIV:9.

69. Kuggen/Вишнёвка, Kr. Königsberg/Gurjevsko r., pilkapis (?)

Apie šią laidojimo vietą literatūroje užsimenama labai fragmentiškai. Čia tyrinėjimų neatlikta, nurodoma, kad netoli gyvenvietės buvęs pilkapis.

Okulicz 1970, 177; Hoffmann 1999, 188, B64.

70. Kumehnen/Кумачёво, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

Šis netoli kaimo esantis pilkapynas, sudarytas iš dviejų pilkapių, aptiktas žvalgant vietovę apie 1936 m.. Archeologiniai tyrimai nevykdyti. Chronologija neaiški.

Hoffmann 1999, 82, A66.

71. Laptau/Муромское, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas buvo miške besiribojančiame su Warnicker Forst mišku, jame fiksuoti 4 pilkapiai, iš kurių du buvo šalia vienas kito, o trečias ir ketvirtas pilkapiai šiek tiek toliau. 1883 m. tyrimus atliko O. Tischler.

Pilkapio Nr. 1 skersmuo – 15 m, aukštis – 1,7 m. Sampilas iš akmenų ir žemės, apjuostas 2 akmenų vainikais. Rasta mažiausiai 15 degintinių kapų, iš kurių 7 buvo įrengti akmenų dėžėse, o 8 – mažesniuose akmenų vainikuose, ar duobutėse. Visų mirusiųjų deginti kaulai buvo supilti į urnas. *Centrinėje dalyje (A)* buvo įrengta akmenų dėžė. Ovalioje degėsių duobėje, kuri buvo

papildomai uždengta akmenų grindiniu, rastos trys urnos, kurių viena su dangteliu. Urnoje buvo smeigtukas su atlenkta cilindro formos galvute, kito smeigtuko fragmentas. Urna Nr. 3 buvo apardyta, šalia jos ar joje rasta dekoruota apyrankė. *Akmenų dėžėje B* rasta akmenų dėžė su urna, prie jos papildomas puodelis su ąsele ir mažas plokščias dangtelis. *Akmenų dėžėje C* rasta akmenų dėžė su urna ir dangteliu. Akmenų dėžėse *D* ir *E* buvo po vieną apardytą urną. Likusieji 8 degintiniai kapai neturėjo akmenų struktūrų, mirusiųjų deginti kaulai supilti į urnas (kapai įvardyti raidėmis F–G). Degintiniame kape, *urnoje F* rastas smeigtukas atlenkta cilindro formos galvute, nedidelis bronzinis vamzdelis ir 1 žalios spalvos stiklinis karoliukas. Degintiniame kape, *urnoje H*, tarp degintų kaulų rastas smeigtukas atlenkta cilindro formos galvute, ir papildomo indo keramikos šukės. Papildomas keramikinis indas taip pat rastas šalia *urnos L*. Urnos buvo lygiu paviršiumi arba lygiu paviršiumi viršutinėje urnos dalyje ir kruopėtu – apatinėje. Dalis indų turėjo ąseles ir dangtelius.

Pilkapio Nr. 2 skersmuo 8 m, aukštis – 0,8 m., apjuostas vienu akmenų vainiku. Turėjo centrinį akmenų grindinį ir akmenų dėžę. Pietvakarinėje dalyje prie jo buvo trikampio formos grindinys, sudėtas iš nedidelių akmenų, ant grindinio nerasta jokių radinių. Pasak tyrimus atlikusio O. Tischler, čia buvo 8 apardytos akmenų dėžės. Literatūroje pateikiami 3, nedidelių akmenų struktūrų aprašymai (A–C). Struktūroje B rasta keramikinio indo dalių, tačiau neminimi degintiniai kaulai ar kiti radiniai (įkapės).

Pilkapis Nr. 3 labai apardytas, nebuvo tyrinėjamas.

Pilkapio Nr. 4 skersmuo 13,4 m, aukštis 1,7 m. Jis apjuostas vienu akmenų vainiku iš stambių akmenų. Taip pat turėjo vidinį akmenų vainiką iš smulkesnių akmenų. Pietiniame pilkapio pakraštyje buvo trapecijos formos grindinys iš smulkių akmenų, radinių jame neaptikta. Pietinėje centrinio akmenų vainiko dalyje buvo akmenų dėžė. Šioje vietoje fiksuotas intensyvus degėsių sluoksnis. Pasak tyrėjo, akmenų dėžėje buvo nemažas kiekis degintinių kaulų, keramikos, bet pavyko atkurti tik 4 apardytų urnų formas, dalis jų turėjo ornamentuotus dangtelius. Rasta tik viena įkapė – nedidelio bronzinio žiedelio fragmentas.

I tūkstm.pr. Kr. I pusės II ketvirtis – II pusė

Tischler 1889a, 106–124; Okulicz 1970, 178; Hoffmann, 1999, 102–103, B60; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 182–183.

72. Lauknicken/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas buvo apie 0,5 km į šiaurę nuo gyvenvietės. 1860 m. pilkapyną kasinėjo V. Hensche, 1882 m. Schneider, o 1909 m. – A. Bezzenberger. 1992 m. M. J. Hoffmann žvalgė šią vietą. Iš pilkapio, kurį tyrinėjo Schneider,

Prūsijos muziejuje buvo saugomos trys urnos, du papildomi puodeliai ir kelių kitų indų fragmentai, taip pat smeigtukas.

1909 m. A. Bezzenberger kasinėjo pilkapį, kuris turėjo trijų sluoksnių akmenų grindinį ir buvo aprašytas, kaip visiškai sunaikintas. Jame surasta keramikos fragmentų ir deginti kaulai. Literatūroje trūksta duomenų apie šių pilkapių įrengimus.

I tūkst. pr. Kr.

Hollack 1908, 88; Bezzenberger 1914e, 127–128; Okulicz 1970, 178; Hoffmann 1999, 83, B14.

73. Lesnicken/Пакушино, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas su akmeninėmis dėžėmis ir akmenų vainikais. Kelis pilkapius 1882 m. tyrinėjo O. Tischler. Trūksta informacijos apie pilkapio įrengimą, literatūroje pateikiama informacija tik apie kapuose rastus radinius. Centrinėje dalyje išplatinta urna lygiu paviršiumi, tiesiais pakraščiais. I tūkst. pr. Kr. I pusė

Tischler 1891b, 103; Okulicz 1970, 178; Hoffmann 1999, 139, A37, I:9.

74. Lindenberg/–, Zelenogradsko r. (Kr. Fischhausen), pilkapis

Pilkapį kasinėjo A. Hennig (1873 m.), kuris sample rado akmenų grindinį, vainiką ir keletą apardytų, ornamentuotų urnų. Viena iš urnų turėjo ąselę. I tūkst. pr. Kr.

Hoffmann 1999, 85, A76.

75. Linkau/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Laidojimo vietoje buvo mažiausiai keturi pilkapiai, iš kurių vienas tyrinėtas 1909 m. A. Bezzenberger. Pilkapis buvo apjuostas akmenų vainiku, jame fiksuotas kelių sluoksnių akmenų grindinys ir įvairiuose grindinio gyliuose aptiktos 6 kapų koncentracijos su 14 urnų ir bei vienu papildomu puodeliu (įkape). Vienoje iš urnų, kuri buvo koncentracijoje Nr. 5, rastas smeigtukas. Pietvakarinėje dalyje aptikta pailga akmenų konstrukcija iš penkių akmenų sluoksnių, kurios pietinis pakraštys buvo jau už pilkapio ribų. Pietinėje pilkapio dalyje rasta stačiakampio formos akmeninė dėžė, kurioje buvo šešios urnos uždengtos dangteliais. AGA

Hollack 1908, 91; Bezzenberger 1914d, 113–126, pav. 13, 14; Hoffmann 1999, 85, A54–55, XXIII:1–13.

76. Lochstadt/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

Manoma, kad iš šioje vietoje buvusio pilkapio XX a. pradžioje į Prūsijos muziejų pateko bronzinė antkaklė. Nurodoma, kad ji rasta tarp 4 mažesnių ir 1 didesnio akmens. Daugiau duomenų apie pilkapio įrengimą nepaskelbta.

Hollack 1908, 91; Okulicz 1970, 179; Hoffmann 1999, 87, XXXIV:1, Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 184.

77. Loppöhnen/Рыбное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Išskiriamos trys pilkapių grupės buvusios šioje vietovėje.

Pirmojoje grupėje buvo žinomi 4 pilkapiai. Vienas pilkapis kasinėtas 1869 m. Fiederici. Sample aptiktos dvi urnos, kuriose kartu su degintiniais kaulais surasti gintaro gabaliukai. Žemiau rastos 6–8 indų ar urnų viršutinės dalys. Pasak M. J. Hoffmann, kuris 1992 m. žvalgė šią vietą, pilkapynas sunaikintas.

Apie antrąją vietą trumpa informacija paskelbta A. Bezzenberger straipsnyje. Jis 1896 m. atliko archeologinius tyrimus gerokai apnaikinto pilkapio vietoje. Publikacijoje nurodoma, kad pilkapio sampilo aukštis siekė 2,75 m. Kasinėjimų metu fiksuotas akmenų grindinys, keletas keramikos šukių ir nedideli gintaro gabalėliai. Akmenų struktūrų ar degintinių kaulų nebuvo aptikta.

Literatūroje nurodoma, kad trečiojoje vietoje žinomi 8 pilkapiai įrengti į šiaurę nuo gyvenvietės. Šioje vietoje 1909 m. K. Stadie ištyrė vieną, 16 m skersmens ir 3 m aukščio, pilkapį. Atlikus tyrimus paaiškėjo, kad pilkapis visiškai sunaikintas ir jame rasta tik paskirų keramikos šukių (kruopėtu?) paviršiumi. Dėl pilkapio suardymų trūksta tikslesnių duomenų apie jo įrengimą. M. J. Hoffmann savo darbe nurodo, kad čia rastas akinių formos kabutis ar diržo sagtis, bet K. Stadie straipsnyje, kuriame publikuoti duomenys apie tyrimų rezultatus nurodyta, kad tyrimų metu rasta tik keramikos šukių ir degėsių. M. J. Hoffmann knygoje pateikta iliustracija į dirbinį sutampa su dirbiniu, kurį savo darbe aptaria K. Stöckmann, I. Heske, C. Jahn, nurodant, kad jis rastas tarp Loppöhnen ir Neukuhren vietovės, o ne pilkapyje.

Trečioji pilkapių grupė preliminariai gali būti datuojama I tūkst. pr. Kr. pabaiga – antra pusė.

Bezzenberger 1900d, 90; Stadie 1919c, 393–394; Hoffmann 1999, 147, A61–63, IX:4; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 184.

78. Maldaiten/Фёдорово, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Laidojimo vieta yra į pietvakarius nuo kaimo, miške. 1888 m. rudenį A. Heydeck ir E. Eckart ištyrė vieną iš pilkapių. Nustatyta, kad pilkapį juosė akmenų vainikas, centrinėje dalyje sudarytas iš kelių aukštų (sluoksnių).

Pilkapio centre buvo akmenų dėžė su dviem urnomis, kurių viena buvo su dangteliu. Iš viso rasti šeši degintiniai kapai urnose. Vienoje urnoje rastas bronzinis smeigtukas ir žiedas, kitoje – žiedas. I tūkstm. pr. Kr. I pusė

Hollack 1908, 96; Okulicz 1970, 181; Hoffmann 1999, 40, XX:13–14.

79. Marscheiten/Марьинское, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Laidojimo vietą sudarė 5 pilkapiai, iš kurių vienas ABA, o likę 4 VBA. Visi pilkapiai apardyti, neiškus tikslus jų įrengimas. E. Hollack, lankydamasis vietovėje rado pilkapiams būdingų akmenų struktūrų, degintinių kaulų ir urnų. Griautinių kapų nerasta, nors rasti dirbiniai priklauso III MP. Vėlesni kapai degintiniai, įrengti akmenų dėžėse. III MP ir I tūkstm. pr. Kr.

Hollack 1908, 98; Šturms 1936, 106–107; Okulicz 1970, 181; Hoffmann 1999, 95, A22, Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 184–185.

80. Mednicken/Дружное, Zelenogradsko r./Kr. Fischhausen, pilkapynas

Laidojimo vieta buvo labai apardyta. 1904 m. jį kasinėjęs F. E. Peiser pažymėjo, kad sudėtinga atsekti ir tikslų pilkapių įrengimą, nes ilgus metus iš čia buvo imami akmenys. Pilkapių kiekis išskiriamas pagal radinių išsidėstymą, spėjama, kad čia buvo 5 pilkapiai, juose rasti degintiniai kapai urnose. Taip pat fiksuotos buvusios akmenų struktūros. Dalis degintinių kapų buvo su įkapėmis: smeigtukais su atlenkto cilindro formos galvutėmis, antkaklės fragmentu, papildomais keramikiniais indais. Dalis urnų buvo su dangteliais.

I tūkstm. pr. Kr.

Peiser 1909a, 312–315, pav. XLIX; Engel 1935, 346; Hoffmann 1999, 33, B37; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 185–186.

81. Mogaiten/Перово, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

Pilkapį kasinėjo K. Kretschmann (1892 m.). Literatūroje nurodoma, kad jis buvo suardytas ir jame neaptikta jokių radinių. Neaišku, ar tikrai pilkapis priklausė šiam laikotarpiui.

Jentzsch 1892, 71; Hollack 1908, 100; Okulicz 1970, 182; Hoffmann 1999, 121, B26.

82. Mollehnen/Каштановка, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Netoli gyvenvietės, dešiniajame Kintau/Želenogradsko upės krante buvo pilkapynas, pažymėtas E. Hollack sąrašė (1908 m.). Vieną pilkapį iškasė O. Tischler (1883 m.). Kapams suformuotos akmenų dėžės, viename iš degintinių kapų aptiktas trapecijos formos gintarinis kabutis, ornamentuotas taškučių eilėmis. I tūkst. pr. Kr. II pusė

Hollack 1908, 100; Hoffmann 1999, 68, B52, XIX:14.

83. Neukuhren/Пионерский, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Literatūroje minimos dvi vietos, kuriose rasta pilkapių. Pirmoji vieta netyrinėta, nurodoma, kad čia buvo penki pilkapiai. Kitoje vietoje fiksuoti dar 3 pilkapiai. Viename rastas akinių formos bronzinis kabutis viršuje turintis kabliuką ir įvijėlę. I tūkst. pr. Kr. vidurys – antra pusė

Hoffmann 1999, 123, A67, B1; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 184.

84. Nodems/Окунево, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Laidojimo vieta buvo už 1 km į šiaurės vakarus nuo kaimo, ant jūros pakrantės. Iš vieno pilkapių Prūsijos muziejus gavo urną, keramikos fragmentų ir bronzinį žiedą. I tūkst. pr. Kr.

Hollack 1908, 105; Hoffmann 1999, 111, Nr. A38.

85. Oppen/Oriep, Kr. Wehlau/Gvardeisko r., pilkapis (?)

Literatūroje minimas pilkapis, kuriame rasta akmenų dėžė. Daugiau duomenų apie jį nepateikiama. Chronologija neaiški.

Engel 1935, 339; Okulicz 1970, 184; Hoffmann 1999, 113, Nr. B107.

86. (Adlig) Osterau, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

Literatūroje minima, kad Kragos upelio baseine, Osterau dvaro laukuose buvo pilkapis. 1936 m. rugsėjį ištirti suardyto pilkapio likučiai. Apie jį nepaskelbta daugiau duomenų, chronologija neaiški.

Hoffmann 1999, 11, A79.

87. Palmnicken/Янтарный, Zelenogradsko r./Kr. Fischhausen, pilkapis (?)

Keletas aptariamo laikotarpio radinių buvo aptikta Palmnicken, dar literatūroje vadinamoje Palmnicken–Kraxteppelin vietovėje. Dalis tyrėjų radinius sieja su gyvenviete, kiti – su lobiu ar pilkapiu. O. Tischler 1889 m. straipsnyje mini, kad apyrankės rastos Palmnicken vietovėje buvusiuose pilkapiuose. L. Okulicz knygoje nurodoma, kad apyrankės turi būti traktuojamos kaip lobis. Taip pat jos interpretuojamos ir K. Stöckmann, I.

Heske, C. Jahn leidinyje. M. J. Hoffmann nurodo, kad jos rastos pilkapyje, kuriame taip pat buvo urna. Kadangi pilkapis netyrinėtas, sudėtinga pateikti interpretaciją dėl radinių konteksto.

Tischler 1889d, 10; Engel 1935, 312; Okulicz 1970, 185; Hoffmann 1999, 58, Nr. A29; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 187.

88. Parschwitz/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

Literatūroje minima, kad šioje vietovėje buvo žinomi 3 pilkapiai, netyrinėti. Jų chronologija neaiški.

Okulicz 1970, 185; Hoffmann 1999, 118, Nr. B25.

89. Perteltnicken/Терновка, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas buvo netoli gyvenvietės, šiuo metu sunaikintas. Kai kurie radiniai buvo saugomi privačioje kolekcijoje, pavyzdžiui urna su dangteliu. Prūsijos muziejuje buvo saugomas čia rastas bronzinis smeigtukas, galbūt iš pilkapyno. I tūkst. pr. Kr. II pusė.

Okulicz 1970, 185; Hoffmann 1999, 45, Nr. B19; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 187.

90. Plinken/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapį tyrinėjo H. Von Wittich. Radiniai pateko į Provincijos muziejų Karaliaučiuje. Į Prūsijos muziejų pateko 4 urnos iš kito pilkapio. I tūkst. pr. Kr. II pusė.

Hollack 1908, 117; Hoffmann 1999, 127, Nr. A18.

91. Pobethen/Романово, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje vietoje buvusiam pilkapyne rasta degintinių kapų. Aptikta apardyta urna, taip pat manoma, kad į muziejų patekusi atsitiktinai rasta antkaklė tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais taip pat priklauso pilkapynui. VI MP

Hollack 1908, 117; Hoffmann 1999, 142–143, Nr. B16, IX:10; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 188.

92. Polennen/Круглово, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Išskiriamos kelios pilkapių grupės tyrinėtos skirtingu laiku.

Pirmoji pilkapių grupė buvo į šiaurę nuo gyvenvietės, ant miškingos kalvos viršūnės. Šioje vietoje buvo žinomi 6 pilkapiai, iš kurių vienas sunaikintas. Kasinėjimus vykdė mokytojas Huck. Surastas smeigtukas,

gintarinė dviguba saga, urnos fragmentai, trys papildomi puodeliai, taip pat urnos dangtelis.

Kiti du pilkapiai kasinėti 1897 m. A. Bezzenberger. Viename iš jų, kurio skersmuo 9 m, o aukštis 1,4 m, aptiktas 4 sluoksnių akmenų grindinys. Centre buvo akmenų dėžė, kurioje rasta keliolika keramikos fragmentų ir degintinių kaulų. Kitas pilkapis turėjo vieną akmenų grindinio sluoksnį. Jo centrinėje dalyje rasta akmenų dėžė su urna.

Dar vieną pilkapį šioje vietoje, 1907 m. kasinėjo E. Hollack. Informacija apie tyrimus paskelbė A. Bezzenberger. Tirta pilkapio Nr. 3 skersmuo – 7 m, aukštis 0,9 m. Jis apjuostas akmenų vainiku. Centrinėje dalyje, po akmenų grindiniu aptiktos trys akmenų dėžės, o jose rasta įvijinė apyrankė, smeigtukas gulbės kaklo formos kakleliu, bronzinis kabutis ir trys urnos, iš kurių viena ąsočio formos.

Antroji pilkapių grupė buvo apie 0,5 km į šiaurės rytus nuo gyvenvietės. Vienas pilkapis kasinėtas 1897 m. A. Bezzenberger. Pilkapio Nr. 1 sampilo aukštis 1,5 m, jis suformuotas iš akmenų ir žemių. Pilkapyje išskirti 8 akmenų sluoksniai/grandiniai. Radiniai aptikti centrinėje ir pietinėje pilkapio dalyse. Centrinėje dalyje rasti: dviejų bronzinių smeigtukų fragmentai, įvijinė apyrankė, du mėlyno stiklo karoliukai, apkritimo formos bronzinis kabutis, dekoruotas bronzinis pincetas, trys apardytos urnos ir du papildomi puodeliai. Taip pat rastas akmeninis kirvelis. Pietinėje pilkapio dalyje aptikta akmenų dėžė, kurioje buvo penkios kriaušės formos urnos, ornamentuotos horizontalių ir įstrižių linijų grupėmis. Dvi iš jų su dangteliais. Apie 1 m į šiaurę nuo akmenų dėžės aptikta apardyta urna, o netoli jos įmavinis kirvis su ąsele, taip pat ornamentuotas bronzinis pincetas ir du keramikiniai indai su ąselėmis bei kiti radiniai. I tūkst. pr. Kr.

Hollack 1908, 118; Bezzenberger 1900e; 90–100; Bezzenberger 1914f, 129–132; Hoffmann 1999, 80, Nr. A50–52, XX: 11,15, 16, IX:18, XX:12.

93. (Adlig) Popelken/–, Kr. Wehlau/Gvardeisko r., pilkapis

VBA pilkapis, kuriame rasta urna su degintiniais kaulais ir smeigtuku. Dirbinius rado ir muziejui padovanojo dvaro savininkė – Loret. I tūkst. pr. Kr.

Bujack 1883, 126; Hoffmann 1999, 11, Nr. B72 (žem.), Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 260.

94. (Adlig) Powayen/Шиповка, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

Literatūroje minimos kelios vietos, kuriose 1938 m. fiksuoti trys ir keturi pilkapiai. Viename iš jų rasta akmenų dėžė su grindiniu. Radinių ar kaulų neaptikta, todėl chronologija neaiški.

Hollack 1908, 121; Hoffmann 1999, 168, Nr. A93–94.

95. Radlaucken/–, Kr. Fischhausen (Zelenogradsko r.), pilkapynas (?)

Literatūroje minima, kad šioje vietoje buvo trys pilkapiai. Pilkapiai netyrinėti. Chronologija neaiški.

Hoffmann 1999, 139, Nr. B27.

96. Radnicken/Родники, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Netoli gyvenvietės buvusią laidojimo vietą sudarė devyni pilkapiai su akmenų dėžėmis, kuriose rasti degintiniai kapai urnose. 1891 ir 1892 m. jie kasinėti K. Kretschmann ir F. Lindemann. Ištirti trys pilkapiai, kuriuose rasti degintiniai kapai urnose su gausiomis įkapėmis – gintariniais karoliukais, smeigtukais su atlenkta cilindro formos susukta galvute ir gulgės kaklo formos galvute, žiedais ir apyrankėmis. I tūkst. pr. Kr.

Sitzung am 5. Mai 1892, 39, 71; Hollack 1908, 126; Okulicz 1970, 188; Hoffmann 1999, 141, Nr. B28, XIII:4; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 189–190.

97. Rantau/Заостровье, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje vietovėje žinomas didelis kiekis pilkapių, kai kurie supilti grupėmis, kiti pavieniui. Jis yra netoli Alknicken/Прибрежное pilkapių vietos. Tikslų buvusių pilkapių skaičių nurodyti sudėtinga, pavyzdžiui, E. Hollack mini, kad šioje vietoje buvo net 500 pilkapių, tačiau tokiu skaičiumi abejojama. Ypač palyginus šio laikotarpio žinomų pilkapių skaičių, kuris darbe aptariamame regione svyruoja nuo 8 iki 16 arba yra netgi mažesnis. E. Šturms nurodo, kad pilkapynė žinoma 12 pilkapių. Jame laidota nuo ABA iki I tūkst. pr. Kr. pabaigos. Pilkapiai Nr. 1–3 priklausė ABA. Iš turimų duomenų žinoma, kad 1879 m. J. Heydeck kasinėjo 2 pilkapius. 1886 m. K. Kretschmann tyrinėjo penkis pilkapius, o 1890 m. ištyrė dar 2 pilkapius. 1909 m. dar tris pilkapius kasinėjo J. Heydeck. Pilkapiai buvo gana smarkiai apardyti. Atsitiktinai ir tyrimų metu rasti radiniai buvo saugomi dviejuose muziejuose, todėl įvairūs autoriai pažymi, kad kai kuriais atvejais sudėtinga identifikuoti iš kurio tiksliai pilkapio buvo tam tikri radiniai. Ankstyviausiai kapai griautiniai. Vėlesni degintiniai kapai aptikti akmenų dėžėse, urnose.

Pilkapis Nr. 1 turėjo du akmenų vainikus, išorinio vainiko skersmuo – 18 m, vidinio – 15 m. Pilkapio centrinėje dalyje buvo suformuota akmenų

krūsnis, kuri buvo 11 m skersmens ir 2 m aukščio. Iš viršaus ji buvo uždengta 15–20 cm storio žemės sluoksniu. Šioje struktūroje aptikta tiek degintinių, tiek griautinių kapų. Ankstyviausias kapas įrengtas akmenų struktūros centre, vadinamas A kapu. Rastas 1,7 m gylyje ant apatinio akmenų sluoksnio – grindinio. Kapas orientuotas Š–P kryptimi, jame rastas kalavijas, Nortikėnų tipo kirvis, ašelinis smeigtukas, dvi apyrankės, nenustatyto tipo smeigtukas ir 8 mėlyno stiklo karoliukai. Kalavijas ir Nortikėnų tipo kirvis gulėjo šalia vienas kito, orientuoti į šiaurę. E. Šturms nuomone, kalavijas sulūžo nuo akmenų spaudimo. Griautinis kapas B aptiktas į rytus nuo kapo A, akmenų struktūros viršutinėje dalyje, apie 0,3 m gylyje, kartu su ašeline smeigtuku ir gintariniu karoliuku. Šalia jo buvo įrengtas griautinis kapas C, aptiktas 0,4–0,5 m gylyje, kuriame rastas ašelinis smeigtukas, taip pat sulūžęs į kelias dalis. Griautinis kapas D aptiktas į rytus nuo griautinio kapo C. Jame aptiktas nedidelis keramikinis puodelis, bronzinė įvija, du gintariniai kabučiai. Griautinis kapas E rastas rytinėje pilkapio dalyje, kiek giliau nei kapai B–C. Jis aptiktas apie 1 m gylyje, iškastas darbininkų, todėl spėjama dėl čia buvusio griautinio kapo. Kasant šią vietą aptiktas įvijinis smeigtukas ir trys apyrankės. Griautinis kapas F aptiktas į pietryčius nuo centrinio kapo, virš jo rastas degintinis kapas Nr. 9. Kape aptiktos dvi apyrankės. Griautinis kapas G rastas šalia kapo F, 0,5–0,6 m gylyje. Jame rastas smeigtukas ir dvi juostinės apyrankės. Griautiniame kape H, kuris įrengtas vakarinėje pilkapio dalyje, apie 0,5 m gylyje, rasta vienintelė įkapė - keramikos puodelis. Griautinis kapas J aptiktas apie 2 m į ŠV nuo centrinio kapo, 0,8 m gylyje. Jame rastas ašelinis smeigtukas. Kapas K aptiktas vakarinėje pilkapio dalyje, 2 m gylyje. Taigi jis aptiktas giliau nei griautinis kapas A, virš jo buvo įrengta centrinė akmenų struktūra. Jame rastas ašelinis smeigtukas, 4 tutuliai ir apyrankė. Griautinis kapas L rastas 2 m į šiaurę nuo centrinio kapo, 0,5 m gylyje. Jame aptiktas gintarinis karoliukas. Griautinis kapas M taip pat aptiktas 2 m į šiaurę nuo centrinio kapo, 1 m gylyje. Jame aptiktas įvijinis smeigtukas. Kape N aptiktas ašelinis smeigtukas, jis rastas tarp dviejų akmenų, šiaurės rytinėje pilkapio dalyje, apie 1 m gylyje. Kapas O aptiktas rytinėje pilkapio dalyje, 1 m gylyje. Šiame kape rasti du nedideli puodeliai, 8,7 ir 5,3 cm aukščio, įvijinis smeigtukas bei dvi apyrankės. Centrinio vainiko ŠR pakraštyje rastas griautinis kapas P, jis aptiktas 1 m gylyje, kur taip pat surastas lipdytos keramikos puodelis. Kito griautinio kapo, kuris pavadintas Q, liekanos aptiktos 1,4 m gylyje Š–ŠV centrinio vainiko pusėje. Jame rasta apyrankė. Už centrinio akmenų statinio, tarp centrinio akmenų vainiko ir antrojo vainiko rasti griautiniai kapai S ir R. Juose aptiktos panašios įkapės, kaip ir kituose šio pilkapio kapuose. Kape R, 0,7 m gylyje, rastas smeigtukas, dvi apyrankės bei tutulas. K. Kretschmann nuomone, čia buvo trijų kapų liekanos. Kape S, 1 m

gylyje, rastas smeigtukas ir dvi apyrankės. Paskutinis kapas T aptiktas šiek tiek į ŠV nuo centrinio kapo. Jame rastas nedidelis keramikos puodelis, kuriame aptikta žaliai mėlynos spalvos stiklo karoliukų. Taip pat šiame pilkapyje, įvairiuose gyliuose aptikta 13 degintinių kapų likučiai, dalis jų įrengta urnose, kitų kaulai įkasti į duobutes ar išbarstyti tarp akmenų struktūrų. Minėtame centriniam akmenų statinyje, kur rasti dauguma griautinių kapų, degintiniai kapai įrengti paviršiuje, virš griautinių kapų. Kai kuriuose rasta įkapių – gintarinė saga, neapdirbto gintaro gabaliukai. Urnoms suformuotos nedidelės akmenų dėžės, iš viršaus uždengiant kapą. Apibendrinant reikia pažymėti, kad tikslaus pilkapyje aptiktų kapų kiekio nurodyti neįmanoma dėl to, kad griautinių palaikų kaulai neišlikę ir identifikuoti pagal radinius bei akmenų struktūras. Manoma, kad šiame pilkapyje galėjo būti 17 griautinių ir 18 degintinių kapų.

Pilkapis Nr. 2 turėjo 2 akmenų vainikus ir centrinę akmenų struktūrą. Įrengtas analogiškai kaip Nr. 1. Nr. 2 buvo nutolęs apie 100 m nuo pirmojo pilkapio. Išorinio akmenų vainiko skersmuo – 18 m, vidinio – 15 m. Akmenų struktūra – 1,8 m aukščio. Pilkapyje rasta griautinių ir degintinių kapų. Griautiniai kapai prastai išlikę, identifikuoti pagal tamsesnės žemės dėmes ir radinius jose. Daugiausiai degintinių kapų aptikta tarp centrinio akmenų statinio ir antrojo akmenų vainiko įrengtoje akmenų struktūroje. Joje aptikta 16 degintinių kapų urnose, kurios priklauso AGA. Greičiausiai griautiniams kapams reikėtų priskirti penkias vietas pilkapyje. Trys iš jų rasti pilkapio centrinėje dalyje. Kape A, 0,6 m gylyje rastas gintarinis karoliukas. Kapas B rastas šiek tiek į vakarus nuo kapo A, jame taip pat rastas gintarinis karoliukas. Kapas C aptiktas šiek tiek į pietus nuo kapo A, 1,6 m gylyje. Jame rastas gintaro karoliukas ir tutuliai. Kapas D rastas centrinės akmenų struktūros rytiniame pakraštyje, 1,2 m gylyje. Jame rastas dubens formos indas, kurio skersmuo 18,8 cm, sienelių storis 0,6 cm. Kape E, kuris rastas už centrinio akmenų statinio, buvo nedidelis gintarinis karoliukas.

Pilkapis Nr. 3 buvo labai apardytas, jame rasta degintinių kaulų ir urnų likučių, centrinėje dalyje buvo įrengta akmenų struktūra.

Pilkapis Nr. 4 išsiskyrė savo įrengimu, urnos su degintiniais kaulais buvo užkastos apdėtos akmenų grindiniu, viena urna buvusi centre, kita – rytiniame pakraštyje. Urnos buvo suardytos ant jų esančių akmenų. Pilkapyje rastas didelis kiekis neapdirbto gintaro gabaliukų, o šalia rytinėje dalyje pilkapio dalyje, prie urnos aptiktas nupjautas gintaro karoliukas.

Pilkapiuose Nr. 5–6 rasti degintiniai kapai akmenų dėžėse/cistose ir urnose, o *pilkapių Nr. 7–9* įrengimas neaiškus. Dar vienas pilkapis rastas Rantau, Kalkberge vietovėje, kuriame buvo degintinis kapas urnoje su smeigtuku gulgės kaklo formos galvute bei nedideliu bronzos gabaliuku.

Pilkapiai šioje vietovėje datuojami nuo III MP iki AGA pabaigos.

Hollack 1908, 127–128; Heydeck 1914, 80–84; Šturms 1936, 108–112; Gimbutienė 1985, 70–71; Engel 1935, 331; Hoffmann 1999, 195–197, B3–B8; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 190–196.

98. Rauschen/Светлогорск, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis

Duomenų apie pilkapio įrengimą nėra išlikę, tačiau šioje vietoje rasta ornamentuota kriaušės formos urna su dangteliu. Ji priklauso I tūkst. pr. Kr. viduriui ir antrai pusei. Vietovėje taip pat yra rasta įvairių, nuo II iki III MP datuojamų dirbinių, tačiau neaišku, kokiam kontekstui reikėtų priskirti aptiktus dirbinius, ar tai yra pilkapyno, ar kito objekto (lobio, gyvenvietės ar kt.) dalys.

Hollack 1908, 129; Engel 1935, 331; Šturms 1936, 112; Hoffmann 1999, 165–166, Nr. A68, XIV:6–7, XXIV:2; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 196.

99. Regehnen/Дубровка, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Laidojimo vieta buvo į pietus nuo gyvenvietės. Jame rasta senojo geležies amžiaus ir VBA – AGA kapų. Archeologiniai tyrimai vykdyti 1884 m. ir 1919 m. (K. Stadie). Ištirta keletas pilkapių, rasta degintinių kapų urnose, kai kurie mirusieji palaidoti su įkapėmis. Šiam laikotarpiui priklauso bronzinis smeigtukas gulgės kaklo formos galvute, įvija, žiedas ir neapdirbto gintaro gabalėlis. K. Stadie tirta pilkapio pagrindas buvo išgrįstas didelių akmenų grindiniu ant kurio pastatyta dėžė iš plokščių akmenų, joje rastos dvi urnos su dangteliais. Viena iš urnų buvo kriaušės formos bei visu ornamentuotu paviršiumi. I tūkst. pr. Kr.

Bujack 1889, 121–122; Hollack 1908, 130–131; Stadie 1919d, 394–395; Engel 1935, 337; Okulicz 1970, 188; Hoffmann 1999, 34, XXV: 3–5.

100. Rodmanshöfen/Калиновка, Kr. Königsberg/Gurjevsko r., pilkapis

1887 m. J. Heydeck pilkapyje rado dviejų urnų dangtelius. Tikslus pilkapio datavimas ar jo įrengimas neaiškus.

Hollack 1908, 132; Hoffmann 1999, 65, Nr. B78.

101. Rogehnen/–, Kr. Fischhausen (Zelenogradsko r.), pilkapynas (?)

XX a. pradžios literatūroje minima keletas pilkapių. Jie netyrinėti, chronologija neaiški.

Hollack 1908, 133; Hoffmann 1999, 142, Nr. B34.

102. Rothenen/Saltnicken, Zelenogradsko r. (Kr. Fischhausen), pilkapynas

1903 m. A. Bezenberger kartu su E. Hollack atliko archeologinius tyrimus pilkapyje, kurio aukštis – 1,7 m, o skersmuo – 9 m. 0,7–1,5 m gylyje, jie rado apardytą akmenų struktūrą, urnos šukių, tačiau pilkapis buvo labai apardytas, todėl daugiau radinių neišlikę. Straipsnyje minima, kad šalia buvo matomi dar 4 pilkapiai. Šis objektas kai kurioje literatūroje aprašomas kaip buvęs Saltnicken vietovėje, nutolusioje apie 1,5 km į pietus nuo Rothenen vietovės. Preliminariai datuojamas I tūkst. pr. Kr.

Bezenberger 1909d, 43; Okulicz 1970, 189; Hoffmann 1999, 149, Nr. A80.

103. Rudau/Мельниково, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis

Pilkapio skersmuo 13 m, aukštis 1,68 m. Pilkapis buvo gerokai apardytas. Jame fiksuoti grindiniai, sukrauti keliais aukštais. Įvairiuose gyliuose, nuo 0,3 iki 1,32 m, rasta keramikos šukių, kurios greičiausiai buvusių urnų dalys. Penkiose vietose matėsi, kad urnos su degintiniais kaulais buvo apjuostos nedideliais akmenimis (mažesniais nei pilkapiro statyboms skirti akmenys). 1886 m. į Rytų Prūsijos provincijos muziejų pateko urna su triguba ąsele. Jos centrinė, išplatinta dalis ornamentuota linijomis, paviršius lygus. Urnoje rastas kaulinis kabutis, du bronziniai žiedeliai ir penki baltos bei mėlynos spalvos stiklo karoliukai. Visi radiniai labai apsilydę, deformuoti. I tūkst. pr. Kr. pab.

Tischler 1889c, 133–134; Bezenberger 1895, 172–173; Hoffmann 1999, 97, Nr. B59, X:8.

104. Sanditten/Лунино, Kr. Wehlau/Gvardeisko r., pilkapynas ir kapinynas

Pilkapynas kasinėtas 1929–1932 m. C. Engel. Surasti mažiausiai 102 kapai, taip pat keletas pilkapių. Laidojimo vieta datuojama skirtingais laikotarpiais. Toliau aprašomi I tūkst. pr. Kr. priskirti kapai.

Pilkapis Nr. 1 skersmuo – 10 m, aukštis 1 m, sampilas sudarytas iš žemių. Jame buvo du akmenų vainikai ir didelė (4,5x1,3 m dydžio) akmenų dėžė. Šioje akmenų dėžėje aptikta keletas urnų su įkapėmis bronziniu smeigtuku, akmeninio kirvio fragmentu.

Kapas/pilkapis Nr. 54 turėjo pilkapiams būdingas akmenų struktūras (vainikus, grindinius ir kt.), tačiau įgilintas į žemę, be sampilo. Šis objektas rodo perėjimą nuo papročio laidoti pilkapiuose prie laidojimo plokštiniuose kapinyuose. Vis dėl to neatmestina, kad sampilas galėjo būti ir sunykęs/sunaikintas, ypač jei buvo neaukštas. Šis pilkapis turėjo du akmenų vainikus. Centrinėje dalyje aptiktas stačiakampio formos akmenų statinys (6,2

m ilgio, 2 m pločio). Iš viso čia rasta 20 kapų, iš kurių kapai Nr. 9–19 buvo ankstyviausi, įrengti centrinėje pilkapio dalyje, o kapai Nr. 1–8 ir kapas Nr. 20 šiek tiek vėlesni. Pagal keramiką kapai datuojami AGA pabaiga

Kapas/pilkapis Nr. 62 įrengtas labai panašiai kaip ir kapas/pilkapis 54, čia rastas bronzinis pincetas. I tūkstm. pr. Kr.

Engel 1935, 302; Engel 1962, 39–44, pav. 14:b, 34, 35:a,b; Okuliz 1970, 190; Hoffmann 1999, 91, Nr. B104, XXVII:5–6, XXVIII:1–5, XXXIII:1–6.

105. Sankt Lorenz/Сальское, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Išskiriamos dvi vietos, kuriose aptikta pilkapių.

Pirmojoje vietoje G. Berendt 1872 m. ištyrė vieną pilkapį, o šiek tiek vėliau dar vieną tyrinėjo – H. Von Wittich. Pilkapio Nr. 1 skersmuo 9 m, aukštis – 1,5 m, jis buvo apjuostas akmenų vainikais, fiksuotos kelios akmenų dėžės su urnomis. Urnos lygiu arba viršuje lygiu, o apačioje kruopėtu paviršiumi. Rasta įkapių – bronzinių smeigtukų fragmentai, kitų apsilydžiusių neaiškos paskirties dirbinių fragmentų ir segė. Pilkapyje Nr. 2 rasta akmeninė dėžė su degintiniais kapais ir įkapėmis: auskaru su balto stiklo karoliukais, dviem apyrankėmis. Vienoje iš urnų rasta geležinė plokštelė su iškiliais spurgeliais.

Antrojoje vietoje 1873 m. tyrimus atliko – A. Henning ir J. Heydeck. Taip pat ištirti du pilkapiai. Pilkapyje Nr. 1 rasta akmenų dėžė su penkiais indais. Pilkapyje Nr. 2 rasta akmeninė konstrukcija su keramikos šukėmis.

I tūkstm. pr. Kr.

Tischler 1887e, 168–176; Hollack 1908, 139; Hoffmann 1999, 166, XI:1–18, Nr. A70; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 200–201.

106. Schalben/Опехово, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

Buvo žinoma keletas pilkapių, iš kurių viename rastas žiedelis. Chronologija neaiški

Hollack 1908, 142; Okulicz 1970, 191; Hoffmann 1999, 151, Nr. A6.

107. Schlakalcken/Ярославское, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje vietoje buvo žinomi du pilkapiai. Kasinėjimai vykdyti 1890 m. ir 1893 m. K. Kretschmann. Pietinėje jo dalyje surasta akmeninė dėžė, kurioje buvo trys urnos ir bronzinis smeigtukas. Šiauriniame pilkapio pakraštyje rasta bronzinių dirbinių sankaupa (apyrankės, antkaklės), kuri interpretuojama ne kaip įkapės, o kaip lobis. 1992 m. atlikti laidojimo vietos žvalgymai, kurių

metu M. J. Hoffmann nustatė, kad vienas iš pilkapių sunaikintas, kitas – apardytas.

Pilkapis datuojamas VBA pab. – AGA.

Engel 1935, 303–304; Hoffmann 1999, 58–59, Nr. B2, VIII:1–6; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 199.

108. Sorgenau/Покровское, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Šioje vietoje iš viso žinomi 6 pilkapiai, iš kurių 4 ištirti (Nr. 1, 3–5). Pilkapynas kasinėtas 1905–1906 m. E. Hollack, H. Kemke, F. E. Peiser.

Pilkapis Nr. 1 skersmuo – 11 m. Jis apjuostas 2 akmenų vainikais, sampile buvo 3 sluoksnių akmenų grindinys. Vidinio vainiko centre aptiktos 8 kapų koncentracijos. Pirmoje vietoje, ant akmenų grindinio rastos 6 urnos lygintu paviršiumi. Urna Nr. 1 turėjo trigubą ąsą, jos viduje rastas balto stiklo karoliukas su mėlynomis akutėmis ir apdegusio titnago gabalas. Urnos Nr. 2–4 ornamentuotos horizontaliomis linijomis ir jų grupėmis. Urna Nr. 5 buvo su dviguba ąsele uždengta dangteliu, kaip ir urna Nr. 4. Urna Nr. 6 taip pat turėjo trigubą ąselę ir ji buvo ornamentuota nagų įspaudais.

Koncentracijos vietose Nr. 2–8 indai buvo apjuosti nedidelėmis akmeninėmis konstrukcijomis arba jiems sudėti nedideli akmenų grindiniai. Koncentracijos vietoje Nr. 6 surastas papildomas puodelis su ąsele, o koncentracijos vietose Nr. 3 ir 5 – urnos. Kitose vietose rastos urnos lygintu paviršiumi. Septintoje koncentracijoje urna turėjo įkapę – smeigtuką ir miniatiūrinį puodelį, kuriame buvo du gintaro gabaliukai. 8 koncentracijoje taip pat rastas gintaro gabaliukas.

Pilkapis Nr. 3 skersmuo 11,5 m, jis apjuostas ovaliu akmenų vainiku. Pietvakarinėje jo dalyje rasta akmenų konstrukcija be kapų ar kitų dirbinių. Centrinėje vainiko dalyje surastos 4 mažos akmenų dėžės. Akmenų dėžėje Nr. 1 buvo maža plokščiadugnė urna. Indas puoštas nagų įspaudais, o šalia jo surastas smeigtukas su atlenkta cilindro formos galvute. Antros akmenų dėžės inventorių: dvi apardytos urnos plokščiais dugnais, smeigtukas gulgės kaklo formos galvute ir profiliuota galvute bei gintaro gabaliukas. Trečioje akmenų dėžėje surasta urna, kurioje buvo gintarinis kabutis, smeigtukas gulgės kaklo formos galvute, taip pat du gintaro gabaliukai. Ketvirtoje akmenų dėžėje buvo nedidelė urna su ąsele bei papildomas puodelis ir urna su nulūžusiomis ąselėmis, joje rastas bronzinis smeigtukas su atlenkta cilindro formos galvute.

Pilkapis Nr. 4 turėjo 3 sluoksnių akmenų grindinį. Pietinėje dalyje aptiktos 3 apardytos urnos ir kitų 2 indų fragmentai. Urnoje Nr. 2 surastas apardytas bronzinis įvijinis žiedelis. Urnoje Nr. 3, kuri buvo gana žema ir plati, taip pat rastas įvijinis žiedelis. Tarp urnų aptikta segė.

Pilkapis Nr. 5 apjuostas akmenų vainiku, kurio dydis 6,5x7 m. Į šiaurę ir į pietus nuo vainikų aptiktos dvi akmenų konstrukcijos be radinių. Pietinėje dalyje rastas stačiakampio formos grindinys ant kurio buvo 19 suardytų indų, iš jų 11 skiriama urnoms, 4 – urnų dangteliams, 2 – papildomiems puodeliams (įkapėms), likusių 2 indų funkcija buvo neaiški. Urna Nr. 7 turėjo keturgubą ąselę, joje rasta bronzinė segė taip pat smeigtukas profiliuota galvute. Keturgubą ąselę turėjo indai Nr. 8 ir 10. Urnos Nr. 1, 4, 7 ir 9 buvo uždengtos plokščiais dangteliais.

I tūkstm. pr. Kr.

Kemke 1909e, 296–302, pav. XLVII; Peiser 1909b, 302–305; Hollack 1909b, 305–309, pav. XLVIII; Hoffmann 1999, 130–132, Nr. A34, XIII:1–3, 5–7.

109. Sorgenau/Покровское, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., kapinynas

Kapinynas apardytas ieškant gintaro, buvo už 1,3 km į pietryčius nuo gyvenvietės. Jį atrado S. Titov (1969 m.). Kasinėjimai vykdyti kelis sezonus, 1975–1976 m. juos atliko – V. Kulakov, o 1985 m. ir 1988 m. – M. G. Gusakov. Surastas VBA ir AGA kapinynas. Aptikti 38 degintiniai kapai, įrengti apvaliose duobutėse, dalis su akmenų struktūromis ir urnomis lygiu bei kruopėtu paviršiais. Degintiniuose kapuose rasti 5 bronziniai antsmilkiniai, 1 apyrankė, nedidelių bronzos gabaliukų, kapuose ir šalia jų aptikta gana nemažai neapdirbto gintaro gabalėlių.

I tūkstm. pr. Kr. I pusės II ketvirtis – II pusė

Кулаков 1975, 1976; Hoffmann 1999, 132, Nr. A35, I:1–6.

110. Sorthenen/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas aptiktas atsitiktinai 1907 m., kai darbininkai aptiko akmenų struktūrą su urna. Į vietą nuvykęs E. Hollack iškastoje pilkapio dalyje rado keramikos šukių, degintinių kaulų ir smeigtuką lenktu kakleliu, išplatinta galvute su ranteliais. Dar tais pačiais metais vieną iš pilkapių (Nr. 1) (18 m skersmens, 2,5 m aukščio) ištyrė A. Bezzenberger, E. Hollack ir F. E. Peiser. Rasta 2,25 m ilgio, 0,96 m pločio, 1,08 m aukščio akmenų struktūra. Joje buvo urnos su degintiniais kaulais. Akmenų struktūra suformuota iš skirtingo dydžio, plokščių akmenų. Tarpai užpildyti mažesniais akmenimis, viršus – uždengtas akmeniu. Pilkapis turėjo akmenų vainiką, o jo centrinėje dalyje buvo netaisyklingos formos akmenų grindinys. Urnos ornamentuotos linijų grupėmis, iš kurių viena (urna Nr. 3) turėjo dangtelį. Viename iš degintinių kapų rastas smeigtukas gulbės kaklo formos galvute. 1992 m. pilkapyną žvalgė M. J. Hoffmann, kuris aptiko du suplokštėjusius pilkapius, atitinkamai 10 ir 9 m skersmens ir 0,7 bei 0,8 m aukščio.

I tūkstm. pr. Kr.

Bezenberger 1914a, 88–95, pav. 5–8; Hoffmann 1999, 156–157, Nr. B17, XVI:1–9; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 200.

111. Stapornen/Веткино, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Laidojimo vieta buvo netoli kaimo, ant kalvos (?). Viename iš pilkapių rasti du bronziniai smeigtukai, kurie 1884 m. buvo atiduoti Prūsijos muziejui. Šiame muziejuje taip pat buvo saugomi 4 puodeliai, bronzinis pincetas ir du smeigtukai. Tyrimai atlikti nebuvo, todėl nėra išlikusių duomenų apie buvusias pilkapio akmenų struktūras. I tūkstm. pr. Kr.

Hollack 1908, 156; Hoffmann 1999, 187, Nr. A58; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 201.

112. Streitberg/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis

Pilkapis aukštis – 1 m, skersmuo – 8 m, jis buvo apardytas. Netoli Kl. Dirschkeim buvusį pilkapį atrado H. Kemke. Jis 1904 m. gegužės 28–27 d. šioje vietoje atliko nedidelės apimties kasinėjimus. Rastos trys akmenų struktūros. Pirmojoje – šalia plokščio akmens rasta urna su degintiniais kaulais. Antrojoje akmenų struktūroje fiksuoti tik degintiniai kaulai, H. Kemke nuomone, šis kapas apardytas. Trečiojoje akmenų struktūroje, tarp akmenų rasta keramikos šukių. Įkapių neaptikta. Rastoji urna pagal savo lipdymo technologiją ir formą būdinga AGA degintiniams kapams rastiems Sembos pusiasalyje. Jos aukštis 28,7 cm, plotis – 30,6 cm.

I tūkstm. pr. Kr. II pusė.

Kemke 1909c, 412–413; Okulicz 1970, 194.

113. Strobjehnen/Куликово, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

Pilkapis netyrinėtas, minimas nuo XX a. pradžios. Nurodoma, jog žvalgant E. Hollack rado akmenų struktūrų. Chronologija neaiški.

Hollack 1908, 159–160; Okulicz 1970, 194; Hoffmann 1999, 81–82, Nr. B15.

114. Supplithen/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis (?)

Pilkapis minimas E. Hollacko (1908 m.) sąrašė, kaip sunaikintas objektas. Chronologija neaiški.

Hollack 1908, 160; Hoffmann 1999, 165, Nr. B18.

115. Tenkitten/Лётное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

Pilkapyną mini M. J. Hoffmann, nurodydamas, kad šis buvo aptiktas dar 1937 m., tačiau 1992 m. žvalgant vietovę pilkapiai nebuvo surasti. Chronologija neaiški.

Hoffmann 1999, 84, Nr. A89.

116. Thierenberg/Дунаевка, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

Pilkapynas pažymėtas E. Hollack sąraše (1908 m.), kuriame nurodyta, kad pilkapiai priklauso VBA. Vis dėlto pilkapynas netyrinėtas, daugiau duomenų literatūroje nepateikta. Chronologija neaiški.

Hollack 1908, 164–165; Hoffmann 1999, 173, Nr. A65.

117. Trulick/Русское, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapis

Literatūroje nurodoma, kad pilkapiai buvo apardyti. Viename iš jų fiksuota akmenų dėžė, kurioje rasta urna gludintu paviršiumi. Ant urnos buvo uždėta bronzinė antkaklė, o viduje buvo pincetas ir smeigtukas. Dar kitoje urnoje ar šalia jos rasta apyrankė bei nenustatyto tipo smeigtukas. I tūkst. pr. Kr.

Hollack 1908, 168; Hoffmann 1999, 174, Nr. A41, VIII:17, IX:3, 17; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 201–202.

118. Tykrehnen/Зори, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Tikslus pilkapyne buvusių pilkapių kiekis neaiškus. 1873 m. A. Hennig ir J. Heydeck šioje vietoje kasinėjo vieną iš pilkapių.

Pilkapis Nr. 1 skersmuo 8 m, aukštis 2,5 m. Jį supo du akmenų vainikai. Pietvakarinėje pilkapio dalyje buvo atidengta 3,3 m skersmens akmeninė konstrukcija. Joje rasta ornamentuota urna. Pietrytinėje pilkapio dalyje aptiktas akmenų grindinys, ant kurio rastos aštuonios urnos, puodelis, du geležinio smeigtuko fragmentai, apyrankės, dekoruota kaulinė plokštelė, susilydžiusio bronzinio dirbinio dalys ir du gintaro gabalėliai. Ant vieno iš keramikos fragmentų pavaizduota žmogaus figūra. I tūkst. pr. Kr.

Hollack 1908, 169; Stadie 1919a, 381–389, pav. 170; Engel 1935, 340; Hoffmann 1999, 200–201, A59, XIII:8–10, 17.

119. Wargen/Дружное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas (?)

Laidojimo vietą mini E. Hollack ir M. J. Hoffmann. E. Hollack teigimu XVIII a. viduryje čia buvo rasta akmeninių dėžių su urnomis. Šią laidojimo vietą jis datavo VBA. M. J. Hoffmann pilkapyną datavo II faze, t. y. 550–120 m. pr. Kr. Išlieka neaišku, kur buvo saugomos urnos. Trūksta patikimesnių duomenų apie pilkapyno chronologinę priklausomybę.

120. Warnicker Forst/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Tikslus buvusių pilkapių kiekis bei jų išsidėstymas miške nėra nustatytas. 1912–1914 m. K. Stadie fiksavo net 70 pilkapių vienoje iš miško dalių. 1925–1926 m. miške fiksuoti 185 pilkapiai. Nežinoma, ar tikrai visi pilkapiai priklausė aptariamam laikotarpiui, bet, sprendžiant iš atliktų archeologinių tyrimų gausos ir literatūroje minimų pilkapių skaičių kiekio, šioje vietoje turėjo būti labai didelis pilkapių masyvas ir viena iš tankiausiai apgyvendintų Sembos pusiasalio dalių.

Toliau pilkapiai aprašomi pagal jų grupes ir atskirus tyrimus.

Pirmoje pilkapių grupėje, buvusioje šiaurinėje miško dalyje, H. Von Bönigk XIX a. užfiksavo 7 pilkapius.

Antroje pilkapių grupėje, 1904 m. vieną pilkapį ištyrė H. Kemke. *Pilkapio Nr. 1* skersmuo 13,5–11,5 m, jis buvo apjuostas vienu akmenų vainiku. Pietrytinėje dalyje už akmenų vainiko buvo rastas nedidelis grindinėlis. Ant akmenų grindinio buvo 8 urnos pastatytos į pietryčius nuo pilkapio centrinės dalies. Dalis urnų buvo su ąselėmis, geriausiai išlikusi urna turėjo trigubą ąselę, o jos centrinė dalis puošta taškučių ornamentu. Kai kurios urnos buvo su bronzinėmis ir geležinėmis įkapėmis: smeigtuku, diržo sagties ir peilio fragmentais, žiedais ir keliais balto–mėlyno stiklo karoliukais. Pagal įkapes pilkapis turėtų būti datuojamas I tūkstm. pr. Kr. II puse.

Trečioji pilkapių grupė tirta keletą metų (tiek iki Antro pasaulinio karo, tiek vėliau). Šioje vietoje iš 30 žinomų pilkapių ištirti 5. Pilkapius Nr. 1 ir 2, 1904 m. tyrinėjo H. Kemke ir H. Lorek. Pilkapį Nr. 3 1930 m. tyrinėjo C. Engel. Pilkapis Nr. 6 tyrinėtas 1937 m. ir 1938 m. O. Kleemann. Pilkapį Nr. 10 1949 m. tyrinėjo F. Gurevič. 1976 m. pilkapyną žvalgė – V. Kulakov, o 1992 m. – M. J. Hoffmann. *Pilkapio Nr. 1* skersmuo – 14 m, aukštis – 1,4 m, jis buvo apjuostas akmenų vainiku. Centrinėje dalyje rastas akmenų statinys su keramikos šukėmis, greičiausiai nuo urnos, bei bronzinis smeigtukas su atlenkta cilindro formos galvute. Apie 2 m į rytus nuo centrinio statinio rasta dar viena akmenų konstrukcija su 4 urnomis ir 3 papildomais puodeliais bei dviem bronziniais įvijiniais žiedeliais. *Pilkapio Nr. 2* skersmuo – 10 m, o aukštis – 1 m, jis turėjo du akmenų vainikus. Centre buvo išlikusi apardyta akmenų struktūra su ąsočio formos urna bei kitu papildomu indu. Apie 1,5 m į pietryčius nuo išorinio pilkapio akmenų vainiko rasta nedidelė akmenų dėžė su urna. Svarbu pažymėti tai, kad šis kapas įrengtas ne pilkapyje arba pilkapis buvo apardytas ir išlikusi tik viena iš jo akmenų konstrukcijų kapui. Pilkapio Nr. 3 skersmuo 14 m, aukštis – 1,5 m, jis turėjo du akmenų vainikus, tačiau

išorinis buvo labai apardytas. Pilkapio centrinėje dalyje įrengtas ištęsto ovalo formos akmenų vainikas, o pietinėje dalyje – akmenų dėžė. Centrinėje dalyje įrengti 2 kapai buvo ankstyviausi, pagal C. Engel datuoti IV–V MP. Akmenų dėžėje aptikti degintiniai kapai urnose kiek vėlesni, priklausantys AGA. *Pilkapis Nr. 6* turėjo akmenų vainiką, o centrinėje dalyje buvo įrengtas degintinis kapas apjuostas ovalo formos akmenų vainiku. Jis datuotas VBA pabaiga. Akmenų dėžėse aptikti šiek tiek vėlesni kapai. *Pilkapis Nr. 10* turėjo 9 m skersmens ir vos 0,5 m aukščio sampilą, jame rasti penki degintiniai kapai urnose. Pilkapiai datuojami I tūkst. pr. Kr.

Ketvirtoji pilkapių grupė buvo vakarinėje miško dalyje. Šioje vietoje žinoma bent 10 pilkapių. 1908 m. 3 iš jų ištyrė F. E. Peiser, o dar vieną – ketvirtąjį – K. Stadie. *Pilkapis Nr. 1* akmenų dėžėje rastas vienos urnos fragmentas bei dar kelių indų (?) keramikos šukės, neaišku ar jos priklausė urnoms, ar tai papildomi puodeliai. Likusiuose *pilkapiuose Nr. 4, 6 bei 8* taip pat rasti degintiniai kapai urnose. *Pilkapis Nr. 6* centrinėje dalyje buvo išlikusi akmenų krūsnis, kurioje rastos dvi urnos ir trečioji mažesnė urna. Vienoje iš urnų rastas bronzinis smeigtukas atlenkta cilindro formos galvute. I tūkst. pr. Kr.

Penktoji pilkapių grupė buvo rytinėje miško dalyje, kur tyrimus vykdė K. Stadie. 1913 m. ištyrė vieną, nedidelį (3x2,5 m dydžio) pilkapį. Pilkapyje išskyrė dvi dalis, vienoje iš jų (pavadintoje B pilkapio dalimi) rastos tik akmenų struktūros. Kitoje pilkapio dalyje (A) rastos urnos su įkapėmis, vienoje iš jų buvo trys gintaro gabalėliai, kitoje – 2 gintariniai kabučiai. Urnoje Nr. 5 rastas bronzinis smeigtukas ir neaiškaus dirbinio fragmentėlis. Pilkapis datuojamas I tūkst. pr. Kr.

Šeštoji pilkapių grupėje žvalgymus 1927 m. atliko W. Gaerte, kur buvo vienas pilkapis. Jo chronologija neaiški.

Hollack 1908, 174; Kemke 1909d, 413–423; Stadie 1919b, 389–390; Hoffmann 1999, 179–181, Nr. A11–16, XII:1, 3, V:1–5, XII:6,7, XV:1–7, XXVII:4, XXV:6–7, V:7, XII: 4–5.

121. Warschken/Бершкovo, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Išskiriamos dvi pilkapių grupės.

Pirmoji pilkapių grupė buvo už 0,7 km į pietryčius nuo kaimo. 1876 m. R. Klebs čia iškasė vieną pilkapį. Jame rasta 12 urnų, iš kurių dvi buvo nedidelėje akmeninėje dėžėje. Pilkapio centre aptikta daugiasluoksnė akmeninė struktūra su degintiniais kaulais. Pietrytinėje šios struktūros pusėje buvo akmeninė dėžutė su dviem urnomis. Šalia dėžės aptiktos šešios urnos, kai kuriose iš jų buvo gintaro gabalėlių.

Antroji pilkapių grupė buvo miške, apie 0,6 km į šiaurę nuo kaimo. Iš viso šioje vietovėje žinomi 4 pilkapiai, iš kurių 2 tyrinėjo O. Tischler. *Pilkapis Nr. 1* skersmuo 15 m, aukštis 1,5 m. Jis turėjo tris akmenų vainikus, centriniame vainike suformuota akmenų dėžė su keliomis kameromis, į šiaurės rytus nuo jos įrengtos dvi nedidelės akmenų dėžės, į pietryčius ir pietvakarius degintiniai kapai urnose be akmenų struktūrų. Tarp centrinio ir vidurinio akmenų vainiko suformuota akmenų struktūra su nemažu kiekiu urnų su degintiniais kaulais. Šiame pilkapyje rastos urnos turėjo lygų arba kombinuotą paviršių – apačioje kruopėtą, o viršuje lygų. Dalis urnų su dangteliais ir šselėmis. Centrinėje akmenų dėžėje sudarytoje iš dviejų kamerų, rastas degintinis kapas urnoje su gintariniu kabučiu. Kitoje akmenų dėžės kameroje rastos dvi urnos su papildomais puodeliais (įkapėmis). Šalia vienos iš urnų rastas bronzinis smeigtukas gulbės kaklo formos kakleliu. Kitoje akmenų dėžėje, buvusioje į šiaurės rytus nuo centrinės akmenų dėžės, rasta urna ir papildomas puodelis (įkapė) bei smeigtukas lenktu kakleliu, platėjančia galvute. Trečiojoje akmenų dėžėje, buvusioje į rytus nuo centrinės akmenų struktūros rasta urna. Vienoje iš urnų rasti 5 gintaro gabaliukai. Iš viso centriniame pilkapio vainike rasti 7 degintiniai kapai. Tarp vainikų įrengtame akmenų grindinyje rasta 14 indų fragmentai, iš kurių pavyko rekonstruoti 5 urnų formas ir du papildomus puodelius. Rastas apardytas gintaro kabutis ir metaliniai dirbiniai: bronzinis žiedelis su apsilydžiusiu mėlyno stiklo karoliuku su baltomis akutėmis, segė, įvijėlė. *Pilkapis Nr. 2* skersmuo 9 m, aukštis 1 m. Jame įrengtos dvi akmenų dėžės, pirmojoje rastos dvi urnos ir smeigtukas gulbės kaklo formos galvute, antrojoje aptikta viena kriaušės formos urna kruopėtu paviršiumi.

I tūkst. m. pr. Kr.

Tischler 1887d, 153–168; Hollack 1908, 174, 175; Hoffmann 1999, 185–186, Nr. A32–33, II:1–13, X: 1–7, 9–16.

122. Wiekau/Хрустальное, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Žinomos dvi pilkapių grupės.

Pirmoji buvo apie 0,4 km į pietryčius nuo kaimavietės. Šiaurinėje pilkapyno dalyje buvo žinomi 4 ar 5 pilkapiai, iš kurių 1884 m. vieną ištyrė J. Heydeck ir A. Eckart. Pilkapis buvo nedidelis, 4 m skersmens ir 1 m aukščio. Jame rastos 4 nedidelės akmenų dėžės, iš kurių kiekvienoje rasta po urną su degintiniais kaulais be įkapių. Šie kapai priskiriami AGA. Likusieji šioje laidojimo vietoje rasti kapai priklauso jau vėlyvesniam laikotarpiui, tai griautiniai kapai mediniuose karstuose.

Antroji pilkapių grupė buvo į pietus nuo kaimo. Pilkapiai apardyti, tyrimai juose nevykdyti, tačiau į Prūsijos muziejų 1884 m. ar 1885 m. pateko radiniai iš šio objekto, tai smeigtukas gulgės kaklo formos galvute ir smeigtukas su atlenkta cilindro formos galvute. Ir dar keli to paties tipo smeigtukai, tačiau tikslus jų kontekstas neaiškus (t. y. ar jie traktuotini, kaip įkapės ar kaip atsitiktiniai radiniai nesusiję su pilkapiu).

Pilkapiai datuojami I tūkst. pr. Kr. viduriu – antra puse.

Heydeck 1909, 217–221, pav. XXXIX; Hoffmann 1999, 27, Nr. B32–33, XXV:8, XXVII:3, IX:14; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 203–204.

123. Wilhelmsdorf/–, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas, kuriame žinomi du pilkapiai, buvo į pietryčius gyvenvietės. Viename iš jų XIX a. antroje pusėje rastas akmeninis kirvelis, kitame – akmeninė dėžė su urna. Jie saugoti Prūsijos muziejuje. Duomenys apie pilkapyje buvusias struktūras – nepublikuoti. Tikslī chronologija taip pat nežinoma. M. J. Hoffmann jį priskiria I tūkst. pr. Kr. vid. – antrai pusei.

Hollack 1908, 180; Hoffmann 1999, 187, Nr. A78.

124. Willkau/Енисеево, Kr. Fischhausen/Zenogradsko r., pilkapynas (?)

Už 1,1 km į pietvakarius nuo kaimo esančią laidojimo vietą sudarė du pilkapiai. Jie minimi E. Hollack kataloge, detalesnių duomenų apie pilkapyną nepateikta. Chronologija nežinoma.

Hollack 1908, 182; Hoffmann 1999, 61, Nr. A40.

125. Wiskiauten/Моховое, Kr. Fischhausen/Zelenogradsko r., pilkapynas

Pilkapynas buvo Sembos pusiasalio šiaurinėje dalyje. Šioje vietoje rasta neolito, ABA, AGA bei vikinginio laikotarpio kapų. Pilkapis, kuriame rasti akmens ir AML kapai tyrinėti 1873 m. J. Heydeck, A. Eckart ir Schneider. 2005–2008 m. pilkapio aplinkoje atlikti magnetometriniai tyrimai. 2014 m. pilkapio Nr. 1 vietoje kasinėjimus vykdė bendra danų, lietuvių ir rusų ekspedicija.

Pilkapio Nr. 1 skersmuo 14,5 m, aukštis – 0,9 m. Išskiriami keli pagrindiniai sluoksniai. Ankstyviausiame apatiniame sluoksnyje rastas griautinis vėlyvojo neolito kapas, virš jo buvo palaidotas antrasis griautinis vėlyvojo neolito kapas. Dar aukščiau rastas ABA griautinis kapas, o viršutiniame sluoksnyje rasta urna su degintiniais kaulais. Paskutinėje publikacijoje skirtoje Wiskiauten/Mоховое pilkapio archeologinių tyrimų rezultatų publikavimui nurodoma, kad J. Heydeck rasta urna mažoje akmenų

cistoje/dėžėje, gali priklausyti ir vėlesniam laikotarpiui – vėlyvajam geležies amžiui (vikinginiam laikotarpiui). ABA griautiniame kape rastas smeigtukas su atlenkta cilindro formos galvute ir bronzinis kirvelis. I–II MP

Heydeck 1877, 650–662; Hollack 1908, 184–185; Okulicz 1970, 199; Engel 1935, 331; Ibsen 2009, 62–63; Randsborg ir kt. 2016, 85–130.

4. LAIDOSENA

4.1. Inhumacija

ABA Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje matomas tradicijų nuo akmens amžiaus tęstinumas, vis dar praktikuota inhumacija. Svarbu pažymėti, kad daugumoje pilkapių, kuriuose rasta griautinių kapų, aptikta ir degintinių žmonių palaikų. Todėl kartais labai sudėtinga atsakyti, ar tame pačiame pilkapyje palaidotus degintinius ir griautinius kapus skyrė ilgas laikotarpis. Dažniausiai nepakanka duomenų tiksliai kapų datavimui, ne visuomet aptinkama chronologiškai informatyvių įkapių. Ilgalaikį pilkapių naudojimą iliustruoja daugybė pavyzdžių. Vienas jų būtų Kvecių pilkapynas, kuriame mirusysis palaidotas praėjus daugiau nei 1000 m. nuo pagrindinio pilkapyno naudojimo laikotarpio (Muradian 2022, 170). Antroji problema susijusi su tuo, jog griautinių kapų datavimas paremtas tik tipologiniu radinių datavimu. Trečiąją problemą nulemia palaikų išlikimas, neretai publikacijose ar ataskaitose nurodoma, kad griautinių kapų palaikai (kaulai) neišlikę ir tik spėjama apie kapo egzistavimą pagal aptiktas akmenų konstrukcijas arba tamsesnės žemės dėmės su radiniais (įkapėmis).

Inhumacijos papročio analizė atlikta dviem pjūviais: regioniniu ir vietiniu. Pirmiausia palygintos turimos bendros regiono degintinių kapų radioanglies metodu gautos datos su griautinių kapų datavimu. Tuomet atskirai analizuoti konkretūs pilkapiai, kuriuose rasta ir griautinių, ir degintinių kapų.

Kitame poskyryje (4.2.) bus plačiau aptariamas kremacijos papročio atsiradimas ir išplitimas. Remiantis radioanglies metodu gautomis datomis, pavieniai kremacijos atvejai Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje atsirado nuo 1600 (1700) – 1500 m. pr. Kr., o VBA šis paprotys masiškai išplito ir tapo pagrindiniu papročiu egzistavusiu regione iki 400–200 m. pr. Kr. Griautiniai kapai priklauso AML laikotarpio pradžiai ir pabaigai, tai yra datuojami ABA (I–III MP) ir AGA pabaiga. Tikslinga išsamiau išanalizuoti inhumacijos praktiką, remiantis individualaus pilkapio, kuriame rasti tiek degintiniai, tiek griautiniai kapai, kontekstu. Remiantis literatūra ir šaltiniais, griautinių kapų rasta Wiskiauten/Моховое, Rantau/Заостровье, Šlažių, Ėgliškių, Kurmaičių, Vārves Strīķi pilkapiuose, galbūt jų buvo Alknicken/Прибрежное, Pukuļi, Bašķi, Fritzen Forst/– bei Dārnieki laidojimo vietose (Heydeck 1877, 650–662; Heydeck 1914, 80–84; Šturms 1936, 103, 108–112; Bezenberger 1900b, 81–85; Grigalavičienė 1979, 5–43;

Kulikauskas 1968, 12–56; Граудонис 1967, 60–62, 75, Sitzung 1890, 19–22; Šturms 1936, 103, Vasks 1979, 1980, 1981; Ciglis, Vasks 2017, 41; Hoffmann 1999, 41–43).

Ankstyviausias griautinis kapas rastas Wiskiauten/Mоховое vietovėje esančiame pilkapyje, kur mirusysis buvo palaidotas su plokščiu bronziniu kirveliu bei smeigtuku su atlenkta cilindro formos galvute. Kapas datuojamas I–II MP. Taip pat šiame pilkapyje aptikti ankstyvesni – neolito laikotarpio kapai bei degintinis kapas. Išlikusiuose pilkapio brėžiniuose aiškiai išsiskiria gyliai, kuriuose aptikti kapai. Neolitiniai kapai rasti po bronzos amžiaus kapu, o virš pastarojo kapo, pilkapio viršutinėje sampilo dalyje aptikta urna su degintiniais kaulais (Randsborg ir kt. 2016, 94, pav. 13).

Rantau/Заостровье ir Šlažiuose rasti griautiniai kapai priklauso III MP, visuose pilkapiuose rasta ir degintinių kapų. Šlažiuose degintiniai ir griautiniai kapai rasti pilkapiuose Nr. 2, 4 ir 5. Pilkapis Nr. 2 apardytas, apie jį daugiau duomenų neišlikę. Žinoma tik tiek, kad šiame pilkapyje rasta žandikaulio dalis ir įkapės (papošalai). Pilkapyje Nr. 4 aptikta dar kelių griautinių kapų liekanų ir degintinis kapas. Vis tik daugiausiai griautinių kapų fiksuota penktajame pilkapyje, tačiau dalis jų apardyti, surinkti pavieniai kaulai. Remiantis A. Bezzenberger straipsniu, kuriame jis cituoja Stieda ir Zander atliktą antropologinį tyrimą, tarp 3 ir 6 pilkapio zonos buvo mažiausiai 7 individų palaikai (Bezzenberger 1900b, 84), dar keli griautiniai kapai rasti kitose pilkapio dalyse. Svarbu pažymėti, kad ir degintiniuose, ir griautiniuose kapuose rastos vienalaikės įkapės, pavyzdžiui ašeliniai smeigtukai rasti pilkapio II zonoje, degintiniame kape ir VIII zonoje griautiniame kape. Vis tik, pilkapis apardytas, o informacija skelbta tik trumpame straipsnyje, be to, kasinėjimų metu detalai neištirtas visas pilkapis, nes tą padaryti trukdė augę medžiai. Dėl šios priežasties sudėtinga tiksliai įvertinti visų degintinių ir griautinių kapų vienalaikiškumą. Pilkapyje Nr. 4 rasta antkaklė kanopiniais galais rodanti, jog pilkapiuose galėjo būti laidota I tūkstm. pr. Kr. (Bezzenberger 1900b, 85). Apibendrinat turimus Šlažių duomenis, dauguma radinių tipologiškai sutampa, rasti šalia abiejų palaikų tipų – degintinių ir griautinių kapų, kas rodytų, jog III MP galėjo būti praktikuoti abu laidojimo būdai, tai yra vykti perėjimas iš inhumacinio laidojimo būdo į kremavimą.

Išsamiausiai, įvairiuose darbuose aptartas Rantau/Заостровье pilkapynas, kuriame aptikta nemažai ABA griautinių kapų. Tai vienas iš svarbiausių objektų, kuriuo remiantis galima analizuoti kremacijos ir inhumacijos papročio kaitą laikotarpio pradžioje. Kapų erdvinį išsidėstymą galima

išnagrinėti remiantis paskelbtais pilkapių planais (Engel 1936, pav. 54). Pilkapių Nr. 1–3 rastose griautinių kapų vietose kaulų nebuvo išlikę, apie jų buvimą spręsta pagal akmenų konstrukcijas bei išlikusias tamsesnės spalvos dėmes su įkapėmis (Šturms 1936, 109–111). Šiuose pilkapiuose rasta apie 20 griautinių kapų ir degintiniais kapais urnose. Tikslus palaidotų mirusiųjų kiekis neaiškus (Šturms 1936, 139; Engel 1935). Griautiniai kapai rasti įvairiuose gyliuose. Pilkapyje Nr. 1, ankstyviausias kapas aptiktas centrinėje dalyje, likę griautiniai kapai pasklidę įvairiose centrinio vainiko vidinės dalies pusėse. Keli kapai rasti už centrinio akmenų vainiko ribų, tarp centrinio ir vidurinio akmenų vainiko. Degintiniai kapai fiksuoti įvairiose centrinio vainiko dalyse. Praktiškai visos pilkapyje rastos įkapės (išskyrus keramiką – urnas) siejamos su griautiniais kapais (Bezenberger 1904, 15–18), pagal jas griautinius kapus galima datuoti III MP. Degintiniai kapai rasti be įkapių. Sprendžiant pagal jų išsidėstymą – degintiniai kapai pilkapyje Nr. 1 turėjo būti vėlyvesni. Jie priklauso VBA ar AGA. Daliai jų įrengtos nedidelės akmenų dėžės, tokių rasta ir kituose pilkapynuose (pavyzdžiui, Mišeikiuose). Pilkapyje Nr. 2 degintiniams kapams įrengta atskira akmenų struktūra tarp pilkapio centrinio ir vidurinio vainiko, jie priklauso AGA.

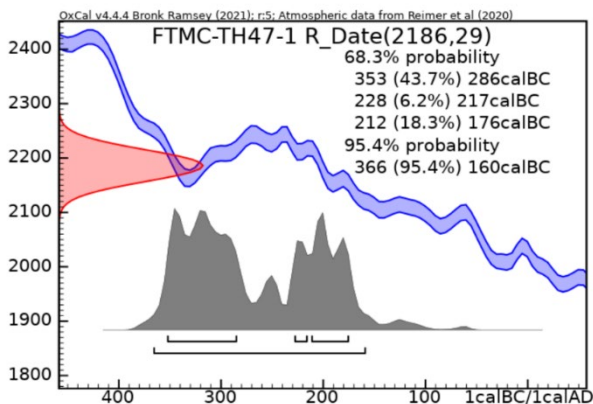
Literatūroje diskutuojama dėl Rauschen/Светлогорск vietovėje aptiktų ABA radinių konteksto. Jie aprašomi kaip pavieniai, lobio ar kapo inventoriaus dalis (Hollack 1908, XXIX; Šturms 1936, 112; Stockmann, Heske, Jahn 2021, 196). Panaši situacija yra su ABA radiniais iš Patilčio (Telšių r. sav.), kur 1930 m., gilinant Rešketos ir Virvyčios upelius, rastas įvijinis smeigtukas ir Nortikėnų tipo kirvis (Šturms 1936, 89). Smeigtukas aptiktas 0,5 m gylyje, o kirvis – 0,2 m (VAK 1925–1939, 30). Šis dirbinių kompleksas interpretuojamas dvejopai. Kai kuriuose darbuose smeigtukas su kirviu interpretuojami kaip lobis (Michelbertas 2007, 10), kitur teigiama, kad jie priklausę gyvenvietei (Šturms 1936, 89; Григалавичене, Мрякявичюс 1980, 77; Luchtanas, Sidrys 1999, 42). Šalia šių metalinių dirbinių taip pat rastas titnaginis kaltas, trys kauliniai įrankiai, o netoli radimo vietos – žmogaus kaukolė ir kitos kaukolės dalis (VAK b. 75, 30, 84, 98–102, 104, 106–108). Remiantis VAK bylų medžiaga, neatmestinas ir šių dirbinių komplekso interpretavimas kaip laidojimo vietos.

Alknicken/Прибрежное vietovėje rasti III MP radiniai: Nortikėnų tipo kirvis, ašelinis smeigtukas, peilis, tutulas, gintarinis karolis ir kiti. Galbūt šie radiniai priklauso griautinio kapo įkapėms. Dirbiniai aptikti 1899 m., renkant akmenis. Vietą apžiūrėjęs K. Kretschmann neaptiko nei urnų, nei degintinių

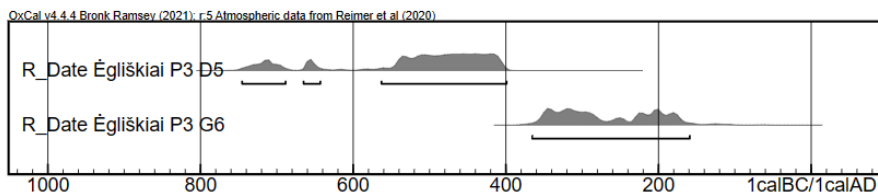
kaulų. Fiksuotos akmenų struktūros būdingos pilkapiams, manoma, kad greičiausiai griautinio kapo palaikai sunyko (Šturms 1936, 103).

Kiti AML laikotarpio griautiniai kapai aptikti darbe aptariamame regione yra vėlyvesni, skirtingi AGA. Jų rasta Ėgliškiuose,

Kurmaičiuose, Vārves Strīķi pilkapynuose. Ėgliškiuose griautiniai kapai rasti pilkapiuose Nr. 1–3. Daugiausiai jų aptikta pilkapyje Nr. 3. Tai vienas iš trijų, sampalais sujungtų pilkapių, buvęs pietvakarinėje pilkapių „grandinės“ dalyje. Jame iš viso rasti 23 kapai, iš jų 14 degintinių bei 9 griautiniai. Pagal straipsniuose ir ataskaitose nurodomus gylius ir brėžinius galima išskirti du pilkapio sluoksnius. Viršutiniame rasti degintiniai kapai Nr. 1–7 ir griautiniai kapai Nr. 1–5, 7–9. Giliau rasti degintiniai kapai Nr. 8–13 ir griautinis kapas Nr. 6. Ataskaitoje pabrėžiama, kad griautinis kapas Nr. 8 ir degintinis kapas Nr. 6 buvo tame pačiame gylyje. Pilkapi tyrinėjusios E. Grigalavičienės nuomone, tuo pačiu metu buvo praktikuojamas ir degintinis, ir griautinis laidojimo būdas (Grigalavičienė 1979, 32). Iš pilkapio Nr. 3 turimos radioanglies metodu gautos priklausančios degintiniam kapui rodo, kad kremuoti palaikai priklausė 746–400 m. pr. Kr., o datavus to mėginį iš to paties pilkapio, griautinio kapo Nr. 6 gauta data: 366–160 m. pr. Kr. (FTMC–TH47–1, 2186±29 BP, pav. 1). Šios datos skiriasi, tai matosi ir palyginus šias datas Oxcal 4.4.4 Kombinavimo (Combine) funkcija (datos nesutampa (Acomb= 0.7% (An= 50.0%) (pav. 2). Pilkapis galėjo būti naudojamas ilgą laikotarpį.

Pav. 1 Kalibruota Ėgliškių griautinio kapo Nr. 6 iš pilkapio Nr. 3 data

Pav. 2 Kalibruotos Ėgliškių pilkapio Nr. 3, degintinio kapo Nr. 5 (viršuje) ir pilkapio Nr. 3, griautinio kapo Nr. 6 datos (apačioje)

Atsižvelgiant į tai, kad akmenų statinio centrinėje dalyje aptikti sudeginti mirusiųjų kūnai, galima teigti, kad šioje vietoje visų pirma įrengti degintiniai kapai. Nedeginti mirusieji čia palaidoti tik vėliau. Vis dėl to, dalies griautinių ir degintinių kapų gylyai sutampa, todėl taip pat galima daryti prielaidą, kad abu laidojimo būdai buvo vienalaikiai. Patikslinti vieno pilkapijo naudojimo laikotarpį leistų daugiau degintinių ir griautinių kapų radioanglies metodu gautų datų, tačiau iš visų 9–ių pilkapyje rastų griautinių kapų saugykloje (griautiniai palaikai saugomi LNM) su aiškia metrika (nurodytu pilkapijo ir kapo numeriu) išlikę tik vieno, jau minėto ir datuoto griautinio kapo kaulai.

Kitas šalia Ėgliškių buvęs pilkapynas, kuriame rastas vienas griautinis kapas, buvo Kurmaičiuose. Kapas rastas pilkapyje Nr. 1(A), čia taip pat aptikti 6 degintiniai kapai (Kulikauskas 1968, 12–56). Brėžiniuose matosi, kad visi kapai rasti centriniame pilkapijo vainike virš arba ant grindinio. Degintiniuose kapuose nerasta įkapių, o griautiniame aptiktos kilpinės–sraiginės įvijos bei įvijiniai antsmilkiniai. Tokie papuošalai būdingi gana plačiam laikotarpiui, jų rasta Dól vietovėje (Lenkija), esančioje į rytus nuo Vyslos. Dirbiniai aptikti plokštiniame kapinyne, griautiniame kape Nr. 29 (jame rastos: dvi geležinės apyrankės, žiedai ir geležinė atkaklė ant kurios užkabinti 8 bronziniai įvijiniai antsmilkiniai bei 2 įvijos). Kapinynas datuojamas 550 m. pr. Kr. – I a. Įvijinių antsmilkinų rasta Biesowo pilkapyno (Lenkija) degintiniame kape urnoje, kuris datuojamas 550–120 m. pr. Kr. (Hoffmann 1999, 18, 32–33, pav. CL:9–12, CXXIII:3–5). Dvinariai antsmilkiniai taip pat rasti Raudonėnuose (Jurbarko r. sav.) griautiniame kape Nr. 3 ir datuojami AGA (Merkevičius 2014, 132–136). Degintinių kapų, rastų Kurmaičių pilkapyje Nr. 1(A), datavimą nustatyti sudėtinga dėl įkapių trūkumo. Turimos dvi radioanglies metodu gautos datos iš kitų Kurmaičių pilkapių: Nr. 5 (4) ir Nr. 8 (3). Jų datavimas rodo, kad degintiniai kapai priklauso 800–500 m. pr. Kr. Pilkapijo Nr. 1 (A) ir pilkapijo Nr. 5 (4) įrengimas panašus, jie turi po tris akmenų vainikus sukrautus keliais aukštais, centrinių vainikų vidus buvo išgrįstas akmenimis, kas indikuoja, kad degintiniai kapai galėtų būti panašaus laikotarpio. Taigi degintinių kapų ir griautinio kapo Nr. 1(A), neskyrė didelis laiko tarpas ir jie galėjo būti įrengti panašiu laiku.

Kitas AGA griautinis kapas rastas Vārves Strīki pilkapyje, čia kitaip nei likusiuose pilkapiuose, nebuvo aptikta degintinių kapų. Griautinis kapas, pagal jame rastas įkapes, gali būti datuojamas I tūkstm. pr. Kr. II puse (Граудонис 1967, 75).

Manoma, kad griautinis kapas buvo ir Fritzen Forst/– arba dar vadinamoje Dammwalde vietovėje, kur centrinėje pilkapio dalyje, akmenų statinio viduje rastas degintinis kapas ir greičiausiai suykusio griautinio kapo liekanos (Hoffmann 1999, 42–43, pav. XXV:1, 2, XXVII:1, 2; Engel 1935, 333, pav. 61). Labai panaši akmenų struktūra fiksuota Ėgliškių pilkapyje Nr. 4, kurią 1895 m. rado A. Götze, pilkapis baigtas tirti 1975 m. E. Grigalavičienės.

Pukuļi, Baški ir Dārznieki pilkapynuose rasta akmenų struktūrų, kurios siejamos su sunykusių griautinių kapų liekanomis. Vis dėl to, šių akmenų struktūrų neįmanoma priskirti konkrečiam laikotarpiui, nes nerasta aiškių su griautiniais palaikais susijusių įkapių. Baški pilkapyje, po urnomis su degintiniais kaulais, fiksuota akmenų struktūra primenanti būdingas griautiniams kapams. Vis dėl to kaulai neišlikę, todėl galima tik daryti prielaidą dėl ten buvusio griautinio kapo buvimo. Ta pati situacija ir su Pukuļi pilkapiais Nr. 1, 5 ir 11, kur rasta akmenų struktūrų primenančių skirtas griautiniams kapams (Vasks 1979, 1980, 1981; Ciglis, Vasks 2017, 41). Degintinių kapų ir akmenų struktūra griautiniam kapui rasta Dārznieki pilkapyje Nr. 1 (Граудонис 1967, 61, pav. 43:A). Akmenų struktūros rastos panašiam gylyje, tačiau trūksta įkapių, pagal kurias būtų galima datuoti pilkapį. Prieš pradedant tyrimus čia vykdyti savavališki/mėgėjiški namo savininko kasinėjimai, kurių metu jis taip pat rado griautinį ir degintinį kapą, tačiau griautinio kapo datavimo nustatyti neįmanoma.

Apibendrinant galima pažymėti, kad griautinių kapų aptikta 6–iose laidojimo vietose, spėjama, kad jų galėjo būti dar 5–iose. Ankstyviausi griautiniai kapai priklauso ABA, t. y. I–III MP. Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje kol kas nėra rasta griautinių kapų, kuriuos būtų galima aiškiai priskirti VBA ir datuoti nuo IV iki VI MP. Tačiau VBA griautinių kapų aptikta į rytus nuo aptariamo regiono (Vasks ir kt. 2021, 6–7). Vėlyviausi griautiniai kapai šiame darbe analizuojamame regione priklauso AGA. Analizuojant kiekvieno konkretaus pilkapyno medžiagą, pastebima, kad tam tikrais atvejais degintiniai ir griautiniai kapai priklauso skirtingiems laikotarpiams, o kai kuriais atvejais greičiausiai kapų neskyrė didelis laiko tarpas. Duomenys rodo, kad griautinių kapų rasta tik laikotarpio pradžios ir pabaigos kapuose. Galima teigti, kad toks laidojimo būdas greičiausiai buvo būdingas tik pereinamajam laikotarpiui, kai keitėsi laidojimo papročiai iš inhumacijos į kremaciją bei iš kremacijos į inhumaciją. Taigi greičiausiai skirtingas laidojimo būdas – vienus mirusiųuosius laidoti degintus, o kitus nedegintus – tame pačiame pilkapyje susijęs su kultūriniais ir ideologiniais pokyčiais, o ne socialiniais aspektais.

4.2. Kremacija

Vienas iš svarbiausių šio laikotarpio laidosenos pokyčių – pirmojo kremacijos papročio Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje atsiradimas ir išplitimas. Kai kuriuose darbuose pažymima, kad mirusiųjų kremavimo papročio atsiradimas gali būti susijęs su nauju požiūriu į mirusiojo kūną, kai nemirtinga siela ar dvasia per ugnį yra atskiriama nuo kūno (Harding 2000, 112–113; Vasks 2009, 94–97). Atsiradus kremacijos papročiui, kapuose sumažėjo įkapių. Daugumoje degintinių kapų nerandama dirbinių, pagal kuriuos būtų galima tiksliau datuoti kapus. Įkapių sumažėjimą patvirtina jų kiekio AML griautiniuose ir degintiniuose kapuose palyginimas (Muradian 2017, 62–63, 66–67). AML naudota daug dirbinių, pagamintų iš kaulo, medžio ir kt. organinių medžiagų (Grigalavičienė 1995, 144, 163–173). Neatmestina, kad dalis organinės kilmės įkapių (jei jų buvo kapuose) galėjo neišlikti, sunykti. Pažymėtina, kad daiktai galėjo būti deginti lauže kartu su mirusiuoju, tai patvirtina kai kuriuose kapuose aptiktos apsilydžiusių metalinių dirbinių liekanos (Michelbertas 1963, 55–72; Kulikauskas 1968, 26; Grigalavičienė 1979, 17, 26; Merkevičius 2011, 77–79). Naujausi tyrimai Kvietinių kapinyne parodė, kad dalis įkapių degintiniuose kapuose chronologiškai yra žymiai ankstyvesnės nei patys kapai. Urnose kruopėtu paviršiumi, kuriose buvo supilti degintiniai mirusiųjų kaulai, taip pat aptikta nemažai ankstyvesnės virvelinės keramikos šukių (Urnoje Nr. 1 – 60 Virvelinės keramikos šukių, urnoje Nr. 5 – 3 Virvelinės keramikos šukės, urnoje Nr. 9 – 42 Virvelinės keramikos šukės). Tai gali būti susiję su tam tikrais religiniais ritualais laidojimo metu (Vengalis ir kt. 2020, 40–45). Nedidelis įkapių kiekis ir chronologiškai ankstyvesnių įkapių naudojimas laidojimo ritualuose apsunkina tikslesnį degintinių kapų datavimo nustatymą. Ši problema lemia pirmojo mirusiųjų kremacijos papročio atsiradimo, plitimo, išnykimo bei su tuo susijusių priežasčių analizės galimybes.

Tipologinis datavimas

Dauguma degintinių kapų rasti pilkapiuose, kurie buvo kolektyvinė laidojimo vieta, dažniausiai su nemažu palaidotų mirusiųjų skaičiumi. Atlikti radioanglies tyrimai iš Latvijoje, šalia Dauguvos upės esančio Reznes pilkapyno parodė, kad čia mirusieji laidoti nuo maždaug 1400 m. pr. Kr. iki 700 m. pr. Kr. Nustatyta, kad skirtingi laidojimo būdai pilkapiuose (inhumacija, kremacija, kapai akmenų cistose) susiję ne su chronologiniais aspektais, bet buvo praktikuojami tuo pačiu laikotarpiu. Tyrėjų nuomone, laidojimo būdo pasirinkimą, galėjo lemti kitos priežastys, pavyzdžiui,

mirusiojo socialinė padėtis ar statusas bendruomenėje (Vasks ir kt. 2021, 13). Lietuvoje aptiktų degintinių kapų įrengimas tame pačiame pilkapyje skiriasi. Vienas iš tai lėmusių veiksnių yra laidosenos kaita laikui bėgant. Pilkapis galėjo būti naudojamas ilgą laiką, keičiantis laidojimo tradicijoms, keitėsi ir kapų įrengimas, tačiau galbūt tai nebuvo vienintelė šių skirtumų priežastis.

Datuoiant pilkapius ir juose aptiktus kapus remiamasi jų įrengimo konstrukcijomis, stratigrafija, keramika arba negausiomis įkapėmis. Pirmasis darbas, kuriame sudaryta detali Pietryčių Baltijos regiono (buv. Rytų Prūsijos teritorijos, šiuo metu apima Karaliaučiaus sritį, Šiaurės rytų Lenkiją, dalį vakarų Lietuvos) pilkapių chronologija išleistas 1931 m., o vėliau papildytas 1935 m. (Engel 1931; Engel 1935, 82–98). Tuo metu dabartinėje vakarų Lietuvos teritorijoje buvo žinomi 5 pilkapynai (Armalėnų, Ėgliškių, Kretingalės, Mišeikių ir Šlažių). Ėgliškių ir Kretingalės pilkapynai priskirti III pilkapių tipui (pilkapiai turi akmenų vainiką ir centrinį akmenų statinį, kuriame palaidoti sudeginti mirusieji), datuoti IV–VI MP (Engel 1935, 83, 333). Šlažių pilkapynas priskirtas I pilkapių tipui (centriniame kape palaidotas vienas ar daugiau nedegintų mirusiųjų, turi akmenų statinį ir keletą akmenų vainikų) ir datotas III MP, o Mišeikių pilkapiai – V tipui (pilkapiai turi netvarkingai sudėtus akmenų vainikus, degintiniai kapai įrengiami „akmenų dėžėse“) ir datuoti AGA (Engel 1935, 83–84, 331–332, 336). Sembos pusiasalyje buvę pilkapiai taip pat suskirstyti į šiuos tipus (plačiau žr. Engel 1935, 331–342).

Vėlesniais metais analizuojant AML pilkapius tyrinėtojai rėmėsi C. Engel sudaryta pilkapių tipologine schema. Ėgliškių pilkapynas datuotas nuo VBA pabaigos iki AGA (Grigalavičienė 1979, 29). Ankstyviausiems kapams priskirti pilkapio Nr. 2 kapai Nr. 7 ir 8 bei pilkapio Nr. 3 kapai Nr. 11, 12. Minėti kapai įrengti centrinėje pilkapio dalyje, po ovalo ir keturkampės formos akmenų statiniais, be urnų. Šie pilkapiai priskirti II ir III pilkapių tipui. Sampire aptikti kapai bei pilkapiai Nr. 1, 4, 5, 6 datuoti vėlesniu laikotarpiu. Pilkapį Nr. 5 ir pilkapio Nr. 3 sampire aptiktus kapus, kuriems įrengtos „akmenų dėžės“, tyrėja datavo 300–200 m. pr. Kr. (Grigalavičienė 1979, 31). Kapai tarp akmenų grindinių (pilkapio Nr. 1 kapas Nr. 3, pilkapio Nr. 3 kapas Nr. 8) datuoti 200 – 150 m. pr. Kr., pagal įkapę (smeigtuką gulgės kaklo formos galvute) (Grigalavičienė 1979, 31–32). Kapai sampire, be akmenų struktūrų (pilkapio Nr. 2 kapai Nr. 4, 5; pilkapio Nr. 3 kapai Nr. 1–4, 5, 6, 7; pilkapio Nr. 1 kapas Nr. 2; pilkapio Nr. 3 kapas Nr. 6) datuoti apie 150 m. pr. Kr. (Grigalavičienė 1979, 32).

Kurmaičių pilkapyne neišskiriamas didelis chronologinis skirtumas tarp tame pačiame pilkapyje aptiktų skirtingai įrengtų degintinių kapų. Tyrėjas suskirstė pilkapius į dvi pagrindines grupes: I – pilkapiai su 2 ir 3 akmenų vainikais (pilkapis Nr. 1 (A), 4 (5) ir 5 (4)), II – pilkapiai, kurių sampilui suformuoti daugiausiai naudojami akmenys, akmenų grindiniai (pilkapiai Nr. 8 (3), 9, 10). I pilkapių grupę P. Kulikauskas priskiria I ir VII pilkapių tipams, ir datavo juos VBA, II – pilkapių grupę datavo AGA (Kulikauskas 1968, 20–21).

I. Jablonskis tyrinėjo mažesnius pilkapynus, atskirų pilkapių grupių neišskyrė. Gintaruose šalia pilkapio rastą degintinį kapą datavo I a. pr. Kr. I puse (Jablonskis 1977b, 7–8), Šlikiuose aptikti pilkapiai datuoti III – II a. pr. Kr. (Jablonskis 1988b, 49–50), Sūdėnų pilkapiuose rasti degintiniai kapai priskirti III–I a. pr. Kr. (Jablonskis 1984b, 53–55). Ėgliškių pilkapiuose Nr. 7 (6) ir 8 (7) – V–III a. pr. Kr. (Jablonskis 1982, 35–37). Nei viename kape nerasta įkapių, tik dalyje – aptikta urnų, todėl pateiktas datavimas nors ir labai siauros chronologijos, bet nepagrįstas aiškesnėmis paralelėmis su kitais šio laikotarpio pilkapynais Lietuvoje ar artimiausioje aplinkoje – Karaliaučiaus srityje, Lenkijoje ar Latvijoje. Savo darbuose I. Jablonskis nenurodo, kokiais duomenimis remiantis datuoja atitinkamus pilkapius.

Kvecių pilkapyne rasti kapai datuoti AGA (Merkevičius 1963, 33). Pilkapyje Nr. 2, kapo Nr. 1 akmenų struktūra labai išsiskyrė. Mirusysis buvo palaidotas be įkapių, degintiniai kaulai supilti tarp trijų grindinėlių. Atsižvelgiant į tai, kad šis kapas buvo įrengtas ant pačio pilkapio viršaus bei neturėjo nei vienos įkapės, literatūroje visuomet buvo priskiriamas VBA–AGA (Grigalavičienė 1995, 79–80; Merkevičius 2014, 76, pav. 5; Muradian 2017, 59). Atlikus radioanglies tyrimus nustatyta, kad ši vieta priklausė 1047–1260 cal AD ir chronologiškai sutampa su kitu, toliau nuo pilkapio aptiktu degintiniu kapu, kurį pagal įkapes būtų galima datuoti X–XI a. Tai rodo, kad, praėjus daugiau nei 1000 m., pasirinkta ne tik ta pati degintinio kapinyno vieta, tačiau ir laidojimui naudoti ankstyvesni pilkapiai. Pilkapis galėjo simbolizuoti ryšį tarp gyvosios bendruomenės ir mirusių protėvių, būti vienas iš identiteto simbolių rodančių priklausomybę konkrečiai bendruomenei. Vėlesnio laikotarpio kapų taip pat rasta Kurmaičių, Padvarių, Sūdėnų pilkapynų teritorijose (Kulikauskas 1968, 34–53; Jablonskis 1980b, 46–48; Jablonskis 1984a, 53–55; Jablonskis 1986a, 47–49).

Pukuļi pilkapyno degintinius kapus, iki atliekant radioanglies tyrimus, buvo ypatingai sudėtinga datuoti dėl įkapių ir keramikos trūkumo (Vasks

1979, 1980–1981). Baški pilkapynas iki radioanglies tyrimų atlikimo datuotas II–I a. pr. Kr., t.y. pačia AGA pabaiga (Граудонис 1967, 60–61). Dārznieki pilkapis esantis Zilupės upės krante, buvo datuojamas plačiu I tūkstm. pr. Kr. Laikotarpiu, nes kapuose trūko įkapių, kurios leistų patikslinti datavimą (Граудонис 1967, 60–61).

Įkapių, kuriomis remiantis būtų galima datuoti degintinius kapus, trūksta ir Vakarų Lietuvos kapuose. Ėgliškių degintiniuose kapuose aptikta keletas juostinių bronzinių apyrankių, dvi lankinės segės, smeigtukas. Kurmaičiuose ir Kveciuose rasta lauže apsilydžiusių metalinių dirbinių dalių. Dalies mirusiųjų deginti kaulai supilti į urnas lygiu, kruopėtu, nežymiai brūkšniuotu paviršiais. Kurmaičių pilkapyje Nr. 5 (4), kape Nr. 1 rasta urna nežymiai brūkšniuotu paviršiumi, o Ėgliškių pilkapyje Nr. 5 kape Nr. 3 – lygiu, vietomis nežymiai brūkšniuotu (?) paviršiumi, abi urnos su grūsto akmens priemaišomis molio masėje. Gintaruose, šalia pilkapio aptiktame degintiniame kape ir Sūdėnų pilkapyje Nr. 5 kape Nr. 1 rasta urnų lygiu paviršiumi fragmentų. Kurmaičių pilkapyje Nr. 8 (3) rasta keramikos kruopėtu paviršiumi šukė, Šlikių pilkapyje Nr. 1, kape Nr. 2 deginti mirusiojo kaulai supilti į urną kruopėtu paviršiumi. Tokia keramika datuojama nuo I tūkstm. Pr. Kr., jos rasta ir kituose vakarų Lietuvos VBA–AGA kapuose. Kvietinių kapinyno kruopėtos keramikos urnoje rasti angliukai radioanglies metodu datuoti 725–387 m. pr. Kr. (Vengalis ir kt. 2020, 37). Atsižvelgiant į tai, kad kol nėra atlikta detali šio laikotarpio keramikos analizė, ji datuojama gana plačiais periodais, todėl remiantis vien kapuose aptiktomis urnomis neįmanoma nustatyti tikslesnio mirusiųjų palaidojimo laiko, o kapuose nesant kitų įkapių arba tik susilydžiusių metalinių dirbinių dalims, patikslinti datavimo tampa neįmanoma.

Sembos pusiasalyje ir platesniame regione (Šiaurės rytų Lenkijoje) datuojant degintinius kapus remiamasi tipologiniu metodu (keramika, pilkapių įrengimais, dirbiniais) (Okulicz 1970; Hoffmann 2000, 26–36, 85–102; 2001, 5–21). Nors čia aptikta daugiau įkapių nei vakarinėje Lietuvos ir pietvakarinėje Latvijos dalyje, tačiau daugumą jų sudaro papuošalai, kurių chronologija gana plati (plačiau apie tai žr. 5.4. poskyrį). Neturima duomenų, ar iš Sembos pusiasalio degintinių kapų yra išlikusios medžiagos (kremuotų kaulų) bei nežinoma, ar jie buvo datuoti radioanglies metodu, todėl neįmanoma palyginti siūlomo tipologinio datavimo metodo tikslumo.

Apžvelgus pilkapiuose aptiktų kapų datavimą, galima pastebėti, kad skirtingi kapų įrengimai paprastai siejami su chronologiniais pokyčiais. Vieni

tyrinėtojai datuojant pilkapius remdavosi pilkapio įrengimo konstrukcijomis, kiti – įkapėmis, keramika, dirbiniais. Kvecių pilkapio Nr. 2 atvejis rodo, kad degintiniai kapai be įkapių gali priklausyti ir visai kitam laikotarpiui, todėl ypač aktualios yra radioanglies metodu gautos datos, vertinant kapų chronologinę priklausomybę.

Radioanglies metodu gautos datos

Kremacijos papročio išplitimas Europoje siejamas su Urnų laukų kultūra, kai VBA kremacija tapo dominuojančiu laidojimo būdu Centrinėje Europos dalyje ir iš ten plito į kitas sritis. Vis dėlto nustatyta, kad kai kuriuose regionuose deginimo paprotys jau buvo praktikuotas ir anksčiau (De Mulder ir kt. 2007, 499–514; Makarowicz ir kt. 2021, 669–692). ABA kremacijos paprotys buvo paplitęs Vengrijoje, Didžiojoje Britanijoje. Pažymėtina, kad yra nemažai atvejų, kai tose pačiose vietose praktikuotas tiek inhumacinis, tiek kremacinis laidojimo būdas. Dalyje kapinynų chronologiškai sutampa šių dviejų skirtingų laidojimo būdų praktikavimas. Pavyzdžiui, Slovakijoje, Dolny Peter pilkapyne, esančiame pietvakarinėje šalies dalyje, rasta 50 griautinių, 5 degintiniai, 1 dvigubas kapas su griautiniu ir degintiniu palaidojimu (Harding 2000, 111–112). Įkapės rodo, kad tarp palaidojimų neturėjo būti žymaus chronologinio skirtumo. Svarbių išvalgų socialiniu aspektu atskleidė Pitten kapinyno, esančio Austrijoje, tyrimai. Šioje vietoje iš viso rastas 221 kapas, iš kurių 74 buvo griautiniai, o 147 degintiniai. Pastebėta tendencija, kad griautiniai kapai daugiau priklausė vyrams, o degintiniai – moterims, tačiau gautų duomenų dar per mažai statistiškai pagrįstoms išvadoms pateikti dėl lyties ir laidojimo būdo pasirinkimo sutapimo (Harding 2000, 111–114).

Šiuo metu iš viso turimos 23 radioanglies datos. Gauti duomenys rodo, kad pavieniai kremacijos atvejai Pietryčių Baltijos regione galėjo atsirasti jau 1600 (1700) – 1500 m. pr. Kr. Tokie rezultatai gauti iš pietvakarių Latvijoje esančio Pukuļi pilkapyno (Legzdiņa ir kt. 2020, 1845–1868). Lietuvoje iki šiol buvo datuoti 6 mėginiai iš degintinių kapų, kurie aptikti plokštiniuose kapinyuose (Tamulynas 2004, 18; Piličiauskas 2012, 13, 16; Vengalis ir kt. 2020, 37–38) ir 12 mėginių iš degintinių kapų pilkapiuose (Muradian 2022, 157–183) (žr.

lent. 1)⁶ bei vienas griautinis kapas iš Ėgliškių pilkapio, kurio rezultatai aptarti 4.1 poskyryje.

Nr.	Vieta	Pilkapis (P), kapas (k)	Medžiaga	Lab. Kodas	Data BP	Cal (95.4%)	Literatūra
1.	Baški pilkapynas	P 2, K 1	Kaulas	Hela–3851	2617 ± 20	811–779 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
2.	Baški pilkapynas	P 2, K 1	Kaulas	Hela–3846	2531 ± 21	789–551 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
3.	Buļļumuiža pilkapynas	P 1, K 2	Angliukai	Poz–80633	2725 ± 35	968–807 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
4.	Buļļumuiža pilkapynas	P 3, K 2	Kaulas	Poz–80903	2495 ± 35	779–481 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
5.	Buļļumuiža pilkapynas	P 4, zona D, K 2	Kaulas	Hela–3828	2447 ± 33	754–410 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
6.	Buļļumuiža pilkapynas	P 4, zona D, K 2	Kaulas	Hela–3827	2430 ± 32	750–404 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
7.	Dārznieki pilkapynas	P 1	Kaulas	Hela–Nr. nežinomas	2758 ± 27	983–827 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
8.	Ėgliškių pilkapynas	P 2, k 7	Kaulas	FTMC – CZ24–3	2469 ± 31	765–421 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
9.	Ėgliškių pilkapynas	P 3, k 5	Kaulas	FTMC – CZ24–2	2414 ± 32	746–400 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
10.	Ėgliškių pilkapynas	P 5, k 3	Kaulas	FTMC – CZ24–1	2515 ± 32	790–541 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
11.	Ėgliškių pilkapynas	P 7(6), k 1	Kaulas	FTMC – CZ24–6	2495 ± 31	777–491 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
13.	Gintarų pilkapis	Kapas šalia pilkapio	Kaulas	FTMC –	2476 ± 31	771–423 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183

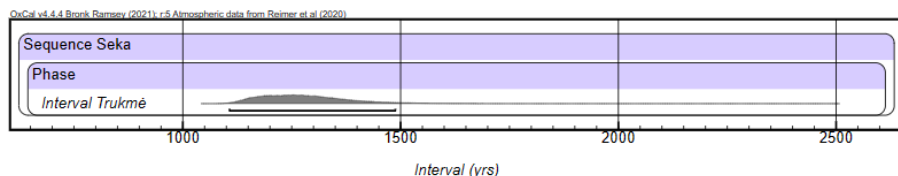
⁶ Apie Karaliaučiaus srityje esančių laidojimo vietų degintinių kapų radioanglies tyrimus duomenų nėra.

				CZ24–7			
14.	Kurmaičių pilkapynas	P 5 (4), k 1	Kaulas	FTMC – UF73–1	2437 ± 26	750–408 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
15.	Kurmaičių pilkapynas	P 8 (3)	Kaulas	FTMC – UF73–2	2471 ± 26	766–425 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
16.	Kernavės kapynas	K 5	Kaulas	Hela–2578	2518 ± 30	787–544 m. pr. Kr.	Piličiauskas 2012, 11–52
17.	Kalnieši pilkapynas	P 1, K 15	Kaulas	Hela–3556	2901 ± 31	1211–1005 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
18.	Kvecių pilkapynas	P 1, K 11	Kaulas	FTMC – CZ24–4	2477 ± 32	771–423 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
19.	Kvecių pilkapynas	P 2, K 1	Kaulas	FTMC – CZ24–5	872 ± 30	1047–1260 cal AD	Muradian 2022, 157–183
20.	Kvietinių kapynas	K 9	Angliukas	Poz–86016	2375 ± 35	725–387 m. pr. Kr.	Vengalis ir kt. 2020, 17–50
21.	Lazdinių kapynas	K	Kaulas	Poz–77310	2105 ± 30	337–44 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
22.	Naudvario kapynas	K 1	Kaulas	Hela–2579	2317 ± 30	452–230 m. pr. Kr.	Piličiauskas 2012, 11–52
23.	Naudvario kapynas	K 2	Kaulas	Ki–10641	2750 ± 60	1046–802 m. pr. Kr.	Piličiauskas 2012, 11–52
24.	Paveisininkų kapynas	K 12	Kaulas	Hela–2480	2528 ± 30	793–544 m. pr. Kr.	Piličiauskas 2012, 11–52
25.	Pukuļi pilkapynas	P 11, pilkapio pagrindas	Kaulas	Poz–80328	3225 ± 30	1536–1425 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
26.	Pukuļi pilkapynas	P 11, pilkapio pagrindas	Kaulas	Poz–77309	3130 ± 35	1497–1294 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
27.	Pukuļi pilkapynas	P 11, pilkapio pagrindas	Angliukai	Poz–80631	3230 ± 35	1607–1421 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
28.	Pukuļi pilkapynas	P 13	Kaulas	Poz–80329	3190 ± 30	1507–1415 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
29.	Pukuļi pilkapynas	P 5, K 1	Kaulas	Poz–80327	3145 ± 30	1499–1311 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
30.	Pukuļi pilkapynas	P 5, pilkapio pagrindas	Angliukai	Poz–80630	3125 ± 35	1496–1289 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
31.	Pukuļi pilkapynas	P 5, K 2	Kaulas	Poz–80897	2930 ± 30	1222–1016 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61

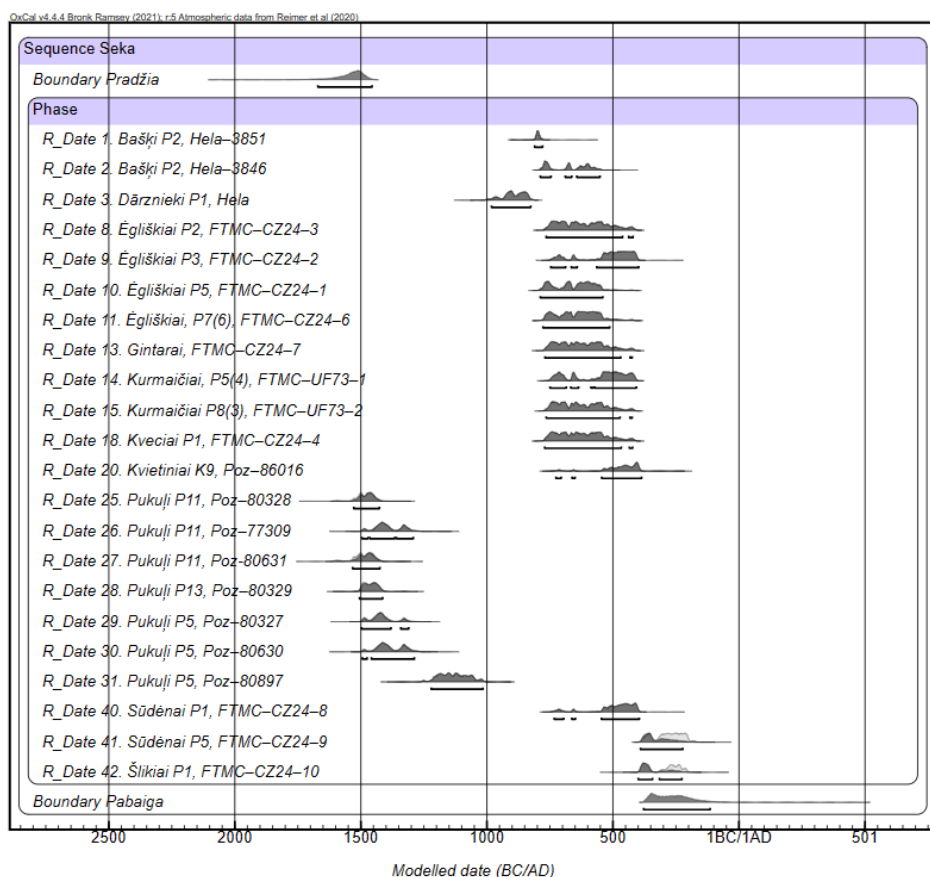
32.	Puntūzis pilkapynas	P 10	Kaulas	Hela–3826	2585 ± 29	811–592 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
33.	Raganukalnis kapinynas	K 1	Kaulas	Poz–77308	2945 ± 30	1260–1048 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
34.	Reznes pilkapynas	P 2, K 1	Kaulas	Poz–111834	2935 ± 35	1257–1016 m. pr. Kr.	Legdzina ir kt. 2020, 1845–1868
35.	Reznes pilkapynas	P 2, K 1	Arklio dantis	Poz–111894	2920 ± 30	1214–1016 m. pr. Kr.	Legdzina ir kt. 2020, 1845–1868
36.	Reznes pilkapynas	P 2, K 5	Kaulas	Poz–112721	2795 ± 30	1043–837 m. pr. Kr.	Legdzina ir kt. 2020, 1845–1868
37.	Reznes pilkapynas	P 6	Kaulas	Hela–3555	2662 ± 31	899–791 m. pr. Kr.	Legdzina ir kt. 2020, 1845–1868
38.	Vējstūri pilkapis		Kaulas	Poz–112722	2965 ± 50	1379–1016 m. pr. Kr.	Legdzina ir kt. 2020, 1845–1868
39.	Strazdų Ječiškių kapinynas	K 1	Angliukas	Ki–7648	2770 ± 70	1110–805 m. pr. Kr.	Tamulynas 2004, 16–32
40.	Sūdėnų pilkapynas	P 1, K 4	Kaulas	FTMC – CZ24–8	2397 ± 31	734–397 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
41.	Sūdėnų pilkapynas	P 5, K 1	Kaulas	FTMC – CZ24–9	2226 ± 31	387–198 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
42.	Šlikių pilkapynas	P 1, K 2	Kaulas	FTMC – CZ24–10	2263 ± 32	396–206 m. pr. Kr.	Muradian 2022, 157–183
43.	Ziedonskolis a kapinynas	K	Kaulas	Hela–3852	2527 ± 21	792–550 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
44.	Ziedonskolis a kapinynas	K	Kaulas	Hela–3847	2350 ± 21	475–385 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
45.	Ziedonskolis a kapinynas	K	Kaulas	Hela–3849	2448 ± 21	750–413 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61
46.	Ziedonskolis a kapinynas	K	Kaulas	Hela–3853	2429 ± 21	742–407 m. pr. Kr.	Ciglis, Vasks 2017, 35–61

1 lent. Lietuvoje ir Latvijoje radioanglies metodu datuoti AML degintiniai kapai (pilka spalva pažymėti vakarinės dalies objektai)

Tyrimų rezultatai parodė, kad kremacija šiame regione praktikuota nuo 1671–1456 m. pr. Kr. iki 380–114 m. pr. Kr. Ir iš viso galėjo trukti nuo 1100 iki 1500 metų (1110 iki 1489 m.) (pav. 3, 4).

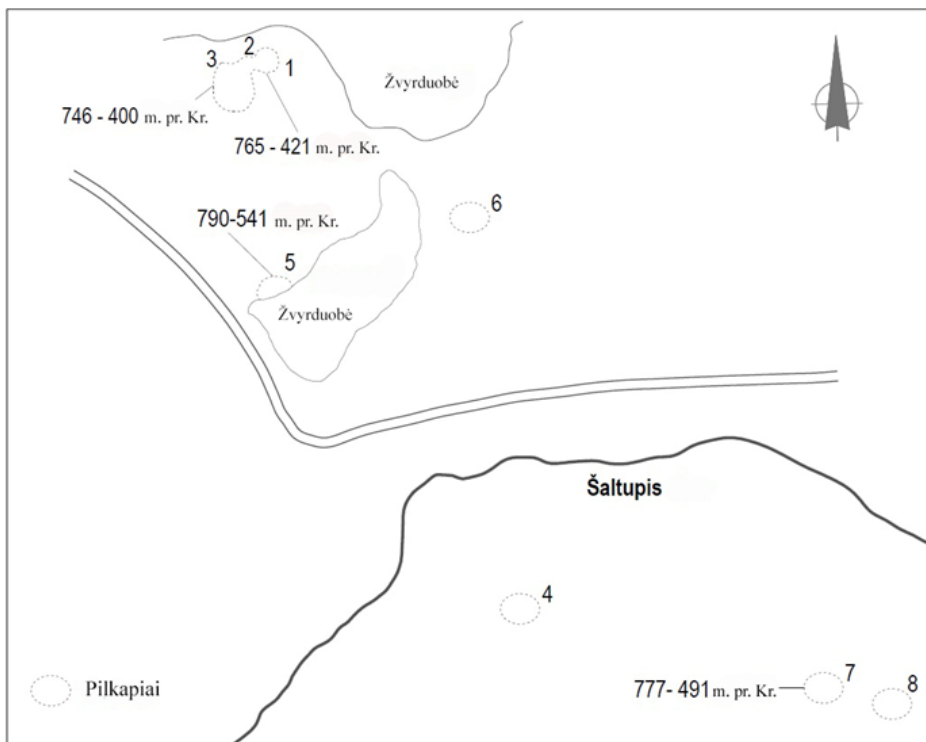

Pav. 1 Kremacijos papročio trukmė remiantis radioanglies datomis

Pav. 2 Kremacijos papročio trukmė remiantis radioanglies datomis iš skirtingų pilkapynų

Daugiausiai datų patenka į kalibracinės kreivės Halštato išplokšėjimą – 800–400 m. pr. Kr. Išsiskiria Sūdėnų pilkapio Nr. 5 kapo Nr. 1 datavimas (387–198 m. pr. Kr.) ir Šlikių pilkapio Nr. 1 kapo Nr. 2 datavimas (396–206 m. pr. Kr.) bei Kvecių pilkapio Nr. 2, kapo Nr. 1 data (1047–1260 m.).

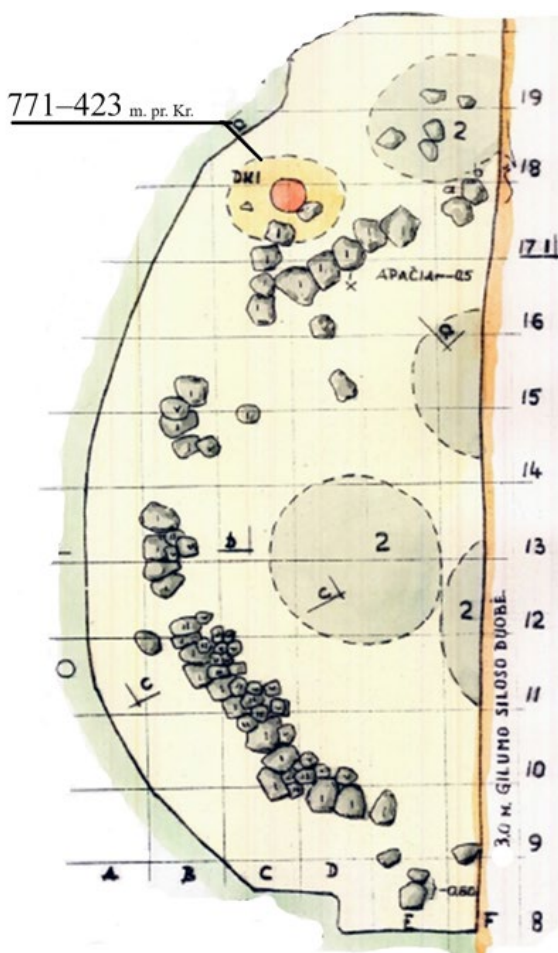
Pav. 3 Ēgliškių pilkapiņo situācijas plans (perbražytas pagal Grigalavičienę 1979, pav. 1 ir Jablonskį 1981, 11, pav. L1; S. Jeglinskės brėž.)

Lyginant gautas datas OxCal 4.4.4 programa ir vertinant jų sutapimo statistinį patikimumą kombinavimo funkcija, nustatyta, kad Ēgliškiuose statistiškai patikimai nesutampa pilkapio Nr. 3, kapo Nr. 5 ir pilkapio Nr. 5 kapo Nr. 3 datos ($A_{comb}=41.1\%$ ($A_n=50.0\%$)). Kitos Ēgliškių datos statistiškai sutampa patikimai. Archeologiniai duomenys taip pat patvirtina, kad pilkapiai Nr. 1–3 turėjo būti supilti panašiu laiku, jų sampilai ir akmenų vainikai jungėsi tarpusavyje (pav. 5). Dėl didelio kiekio skirtingai įrengtų kapų pilkapiuose buvo svarbu išsiaiškinti, ar mirusieji palaidoti panašiu laiku, ar pilkapius naudojant ilgą laiką tam tikri kapai įrengti vėlesniu periodu. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad toliau nuo visų kitų buvusio pilkapio Nr. 7

(6) gauta data statistiškai patikimai sutampa su iš pilkapių Nr. 2 ir 3 gautomis datomis, nors šių pilkapių įrengimas gana žymiai skiriasi (vainikų, kapų įrengimu). Pilkapyje Nr. 7 (6) palaidotas tik vienas individas, pačiame pilkapio centre, o pilkapiuose Nr. 2 ir 3 aptikta 10 ir 23 individų kapai. Jei šie pilkapiai įrengti panašiu metu, kyla klausimas, kodėl mirusysis palaidotas pilkapyje Nr. 7 (6) atskirtas nuo bendruomenės ir palaidotas atskirai, o ne kartu su kitais bendruomenės nariais. Galbūt tai susiję su tam tikrais socialiniais ar ideologiniais aspektais.

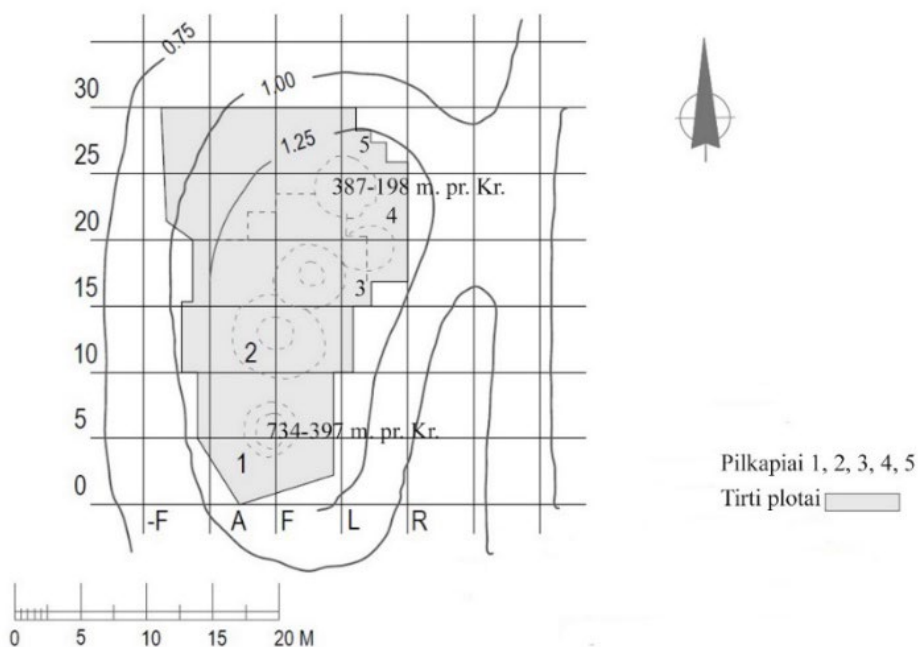
Analizuojant tam tikrų mirusiųjų atskyrimą laidojant, taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į kapus, įrengtus už pilkapio ribų, t. y. už išorinio akmenų vainiko. Tokių kapų aptikta įvairiuose vakarų Lietuvos laidojimo vietose: Ėgliškiuose, Kurmaičiuose, Kveciuose, Sūdėnuose, Žvainiuose, vienas iš jų rastas Gintaruose (pav. 6). Gauta radioanglies data patenka į tą patį laikotarpį, kaip ir pilkapiuose rasti degintiniai kapai, t. y. Gintaruose aptiktas kapas datuotas 771–423 m. pr. Kr. Statistiškai ši data patikimai sutampa su radioanglies datomis gautomis iš Ėgliškių, Kvecių, Kurmaičių pilkapynų ir Sūdėnų pilkapio Nr. 1.

Degintinių kapų, kurie įrengti už pilkapio ribų, kiekis yra mažesnis nei rastų pačiuose pilkapiuose, tačiau jie paplitę įvairiose vakarų Lietuvos laidojimo vietose. Tokios formos laidojimas galėjo egzistuoti paraleliai su laidojimu pilkapiuose.

Pav. 4 Gintarų pilkapis Nr. 1 (I. Jablonskio brėž., 1977b, 49)

Datavus du skirtingai įrengtus Kurmaičių pilkapius, gautos dvi labai panašios radioanglies datos: 750–408 m. pr. Kr. (pilkapio Nr. 5 (4) kapas Nr. 1) ir 766–425 m. pr. Kr. (pilkapis Nr. 8 (3)). Šie du pilkapiai tyrinėtojo buvo priskirti atskiroms chronologinėms grupėms. Radioanglies datos statistiškai sutampa patikimai. Nustatyta, kad pilkapiai galėjo būti naudoti 751–418 m. pr. Kr. (kombinuota data). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pilkapyje Nr. 8 (3) rasta nedegintų arklio dantų. Atskiras griautinis arklio kapas, tyrėjo teigimu, aptiktas Kvecių pilkapyje Nr. 1. Iš Kvecių pilkapio Nr. 1 gauta data rodo, kad pilkapio pagrinde įrengtas degintinis kapas priklauso 771–423 m. pr. Kr. Remiantis šiais duomenimis manytina, kad arklių laidojimas galėjo atsirasti 800–500 m. pr. Kr., kai dar egzistavo mirusiųjų kremacijos paprotys.

Pav. 5 Sūdėnų pilkapyno situacijos planas (perbraižytas pagal Jablonskį 1985, 41, L-1, S. Jeglinskės brėž.)

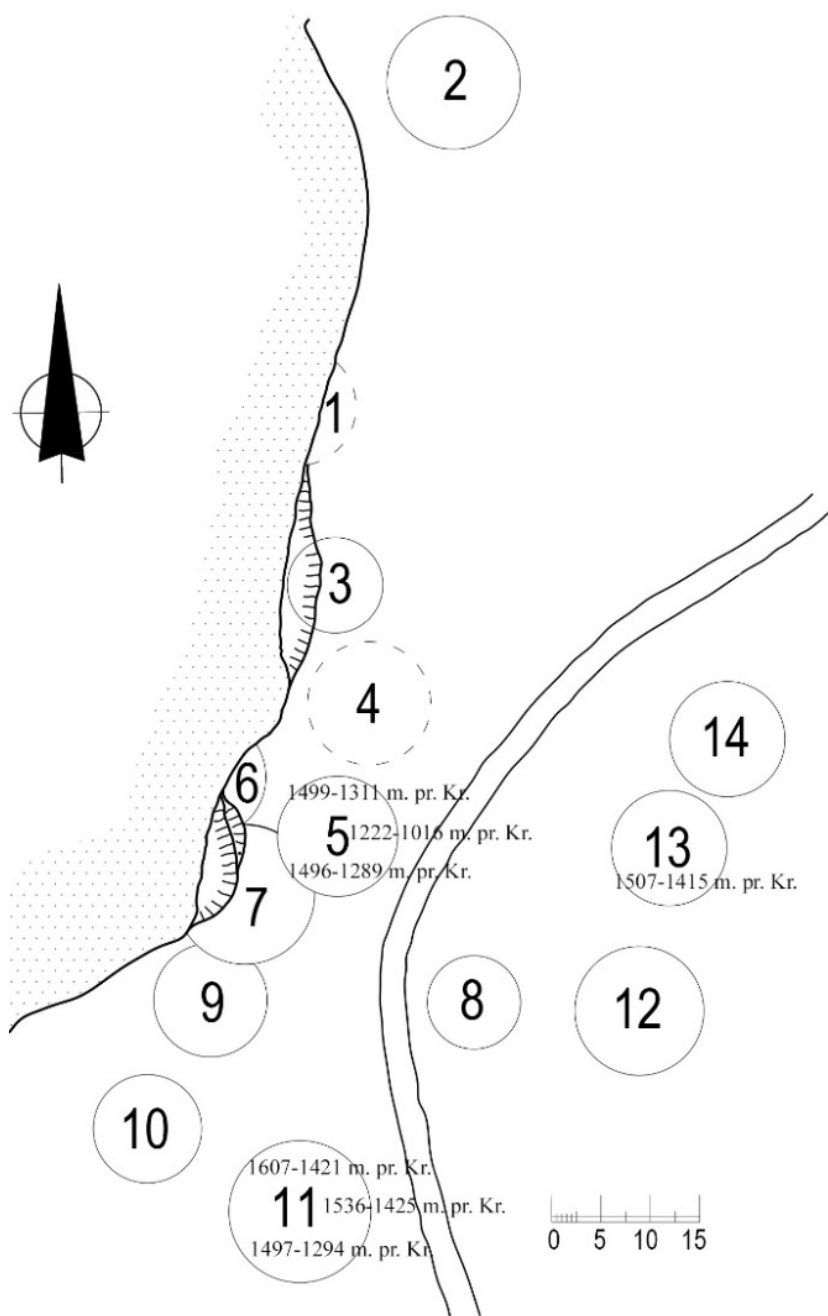
Sūdėnų pilkapiai išsidėstę išilgine linija iš pietų į šiaurę (pav. 7). Visų įrengimas labai panašus. Siekiant nustatyti kiek laiko galėjo būti naudojamas pilkapynas, vienas mėginys paimtas iš pietinėje dalyje esančio pilkapio Nr. 1 pagrindo, o kitas – iš šiaurinėje dalyje esančio pilkapio Nr. 5. Gautos datos: 734–397 m. pr. Kr. ir 387–198 m. pr. Kr. Šiuo atveju datos statistiškai patikimai nesutampa ($A_{comb} = 7.3\%$ ($A_n = 50.0\%$)). Abu mėginiai paimti iš pilkapių pagrinduose įrengtų degintinių kapų, t. y. stratigrafiniu požiūriu –

ankstyviausių kapų pilkapyje. Galima daryti prielaidą, kad pilkapynas naudotas ilgesnį laikotarpį ir šie pilkapiai nėra vienalaikiai, tačiau, vertinant bendrai, visų Sūdėnuose rastų pilkapių įrengimas panašus. Pastarieji turi nuo 2 iki 3 akmenų vainikų, kapai įrengiami duobutėse, kartais apdedami akmenų vainikais ir pusvainikiais. Dalis mirusiųjų degintų kaulų supilti į urnas kruopėtu arba lygiu paviršiumi su grūsto akmens priemaišomis molio masėje.

Panaši situacija pastebima ir Baški pilkapyne, kur dvi gautos datos patikimai statistiškai nesikombinuoja ($A_{comb} = 25.6\%$ ($A_n = 50.0\%$), nors datuoti mėginiai iš centrinės pilkapio dalies. Tai rodo, kad pilkapis galėjo būti naudotas ilgesnį laikotarpį, ir turėtų būti išskirti du jo naudojimo etapai: 811–779 m. pr. Kr. ir 789–551 m. pr. Kr. Svarbu pažymėti, kad ši vieta buvo apardyta, tad, nors abu mėginiai paimti iš centrinės pilkapio dalies, gautos datos rodo tikėtiną palaikų priklausymą dviem skirtingiems individams.

Iš Pukulį pilkapyno septynių radioanglies datų trys sutapo. Statistiškai patikimai kombinavosi datos iš pilkapio Nr. 11 ir pilkapio Nr. 5. Tai rodo, kad pilkapynas naudotas 1447–1318 m. pr. Kr. (kombinuota data). Trys datos, gautos radioanglies metodu datavus degintinius pilkapio Nr. 11 ir Nr. 13 kaulus, leidžia nustatyti ankstyvesnį šios vietos naudojimo laikotarpį (1536–1425 m. pr. Kr., 1607–1421 m. pr. Kr. ir 1507–1415 m. pr. Kr.). Jos gautos tiesiogiai datavus degintinius kaulus. Vėlyviausia data – 1222–1016 m. pr. Kr. – gauta atlikus radioanglies tyrimus iš pilkapio Nr. 5, kapo Nr. 2 mėginio. Galimai pilkapynas naudotas ilgesnį laikotarpį. Tai rodo ir pilkapių kiekis, kuris siekia – 14, o toks skaičius, atsižvelgiant į šiame regione buvusių pilkapių kiekį vienoje laidojimo vietoje, yra gana nemažas (pav. 8). Svarbu pažymėti ir tai, kad gautos datos rodo ne tik ilgą pilkapyno, bet ir pačių pilkapių naudojimą (pilkapiai Nr. 11 ir 5).

Dauguma gautų radioanglies datų rodo, kad skirtingai įrengti pilkapiai bei juose esantys degintiniai kapai gali priklausyti tam pačiam laikotarpiui, kuriam reikėtų priskirti ir kapą įrengtą už pilkapio ribų (Gintarai) bei atskirai pilkapyje palaidoto individo kapą (Ėgliškių pilkapis 7 (6)). Žinoma, tokias interpretacijas įtakoja ir platus gautų datų intervalų diapazonas. Viena iš pagrindinių problemų, kai gautos radioanglies datos patenka į kalibracinės kreivės išplokštėjimą, yra sudėtingas vidinės periodizacijos nustatymas. Nors patys pilkapiai ir degintinių kapų įrengimas bei keramikos tipai (urnos) tarpusavyje skiriasi, tačiau jiems patenkant į kalibracinės kreivės

Pav. 6 Pukūlį pilkapyno situacijos planas (perbraižytas pagal Vasko 1979, S. Jeglinskės brėž.)

išplokštėjimą, gauname didelį amžiaus neapibrėžtumą. Pavyzdžiui, gavus Ėgliškių pilkapio, degintinio kapo Nr. 5 AMS 14C datą (2414 ± 32 BP) ir ją kalibravus, gautas 746–400 m. pr. Kr. intervalas, rodantis, jog kapas galėjo

būti įrengtas 346 m. intervale. Panaši situacija yra ir su kitais Ėgliškių, Kurmaičių, Kvecių, Gintarų, Sūdėnų degintiniais kapais. Kalibracijos kreivės neapibrėžtumą padėtų sumažinti kiti turimi papildomi duomenys susiję su datavimu. Deja, chronologijos nustatymui reikalingų įkapių degintiniuose kapuose nebuvimas bei datavimas paremtas pilkapių įrengimais nėra tikslus. Viena iš galimų išečių spręsti šią problemą būtų kitų datavimo metodų panaudojimas arba kitų organinių medžiagų esančių kapuose datavimas radioanglies metodu. Vis tik datuojant ne kremuotą kaulą, kuris yra aiškiai susijęs su kontekstu (kapu), bet angliukus yra labai svarbus jų kontekstas ir sąsaja su kapu. Tarp degintinių kaulų, kurie saugomi muziejų fonduose, tam tikrose vietose buvo aptikta ir angliukų. Datuojant šią organinę medžiagą iš kapų radioanglies metodu, būtų galima patikrinti ir palyginti gautų datų patikimumą. Kitas būdas – datuoti keramiką (urnas) termoliuminescenciniu metodu, tačiau šis datavimo metodas turi didelę matavimo paklaidą, siekiančią beveik 10% (Kusiak ir kt. 2011, 359–368), todėl neaišku ar leistų sususiaurinti gautų radioanglies datų intervalą. Kai kuriuose darbuose derinant radioanglies metodu gautas datas iš VBA degintinių kapų ir liuminescencinį datavimą gauti pagrįsti duomenys kapinyno chronologijai nustatyti, tai ypač svarbu vertinant laikotarpį, kai radioanglies metodu gautos datos patenka į kalibracinės kreivės Halštato išplokšėjimą (Ginter ir kt. 2022, 1–12).

Gautos datos rodo, kad kremacija vakarų Lietuvoje buvo praktikuojama nuo 900–600 m. pr. Kr. iki 400–200 m. pr. Kr. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad datuota tik nedidelė dalis turimos osteologinės medžiagos ir yra nevienodas skirtingų pilkapių ištirimo laipsnis, kai kurios laidojimo vietos galėjo būti sunaikintos įvairių žemės judinimo darbų metu, taip pat nemažai pilkapių yra ištirta vokiečių archeologų dar iki XX a. vidurio ir ši medžiaga neišlikusi tolimesniems radioanglies tyrimams. Šiuo atveju paminėtinas Šlažių pilkapynas, nutolęs apie 500 m nuo Ėgliškių pilkapyno. Pilkapynas buvo kasinėtas XIX a. pabaigoje, jame rasta griautinių ir degintinių kapų (Bezenberger 1900b, 81–85), rastos įkapės rodo, kad pilkapiai buvo įrengti ir naudoti nuo III MP (Grigalavičienė 1995, 64–65). Taigi gauta kremacijos papročio trukmė remiantis radioanglies datomis atspindi tik šių konkrečių pilkapynų medžiagą, bet pačiame regione ji turėjo prasidėti anksčiau.

Iš kituose Lietuvos regionuose rastų plokštinių degintinių kapinynų turimos 5 radioanglies datos. Paveisininkų kapinyne (Lazdijų r. sav.) degintiniai žmogaus kaulai kape Nr. 12 datuoti 800–540 m. pr. Kr.; Kernavės kapinyne (Širvintų r. sav.) degintiniai kaulai kape Nr. 5 – 790–540 m. pr. Kr.; Naudvario kapinyne (Jurbarko r. sav.) degintiniai kaulai kape Nr. 1 – 410–230

m. pr. Kr., o mėginiai iš Nr. 2 – 970–830 m. pr. Kr. (Piličiauskas 2012, 13, 16). Atlikus Strazdų, Ječiškių kapo Nr. 1 išorinėje urnos dalyje aptiktų angliukų radioanglies tyrimus gauta data – 1125–803 m. pr. Kr. (Tamulynas 2004, 18).

Latvijoje iš viso yra atlikti 48 mėginių radioanglies tyrimai iš pilkapynų ir kapinynų degintinių bei griautinių kapų, datuojant įvairią medžiagą: degintinius kaulus, angliukus, arklių dantis. Gauti duomenys rodo, kad kremacija anksčiausiai prasidėjo vakarinėje dalyje, maždaug 1600 (1700) – 1500 m. pr. Kr. (Pukuļi pilkapynas). Kremacija skirtingose arealo srityse kartu su nedegintų mirusiųjų laidojimu išsilaikė iki pat šio laikotarpio pabaigos. Gauta Lazdinių degintinio kapo data rodo, kad kremacija dar buvo praktikuota 400–100 m. pr. Kr. (Legzdina ir kt. 2020, 1851, 1852, 1860).

4.3. Laidojimo vietų klasifikacija

Kitas svarbus pokytis laidosenoje buvo masinis pilkapių išplitimas. Iki bronzos amžiaus mirusieji dažniausiai buvo laidojami plokštiniuose kapuose. Pietryčių Baltijos regione tik Wiskiauten/Moxoboe pilkapyje yra rasti vėlyvojo neolito kapai, virš jų buvo įrengti vėlesni kapai (Engel 1935, 326–327; Randsborg ir kt. 2016, 109). Tuo šis regionas skiriasi nuo kitos Virvelinės keramikos kultūros dalies, kuriai būdingas pavienių individų laidojimas pilkapiuose (Milisauskas, Kruk 2002, 247–269; Kristiansen ir kt. 2017, 334–347). Sudėtinga nustatyti priežastis, dėl kurių pilkapiai masiškai išplito ir tapo pagrindine laidojimo forma būtent AML. Dėl masinio pilkapių išplitimo C. Engel bronzos amžių įvardijo kaip pilkapių laikotarpį (*hügelgräberzeit*) (Engel 1935, 197–199). Masinį pilkapių išplitimą galėjo nulemti įvairios priežastys, įvardintos žemiau.

1. Ideologiniai pokyčiai. Pilkapių išplitimo laikotarpis labai glaudžiai susijęs su kitu pokyčiu laidosenoje – kremacijos papročio įsivyravimu. Nors pirmieji pilkapiuose aptikti kapai buvo griautiniai, tačiau jų rasta labai nedaug, didžiąją dalį sudaro degintiniai kapai.

2. Pilkapiai galėjo būti bendruomenės užimamos teritorijos žymeklis, nes yra gerai matomi kraštovaizdyje, jų ilgaamžiškumas ir memorialiniai aspektai sukuria galingą apgyvendinto kraštovaizdžio egzistavimą, kuris gali būti susijęs su socialine atmintimi (Wright 2013, 406; Krištuf ir kt. 2023, 1–11).

3. Socialiniai pokyčiai. Pilkapis galėjo turėti įvairias simbolines reikšmes to meto bendruomenėse. Daugumoje darbų pabrėžiama, kad tai yra tam tikros socialinės išraiškos simbolis, kuris būdingas socialiai diferencijuotoms

visuomenėms (Brazaitis 2005, 291, 299; Merkevičius 2007, 102–103; Girininkas 2013, 108; Vaskas 2021, 142–144).

Iš viso Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje žinomos 125 laidojimo vietos, iš kurių 118 galima priskirti pilkapynams ir 7 plokštiniams kapinynams. Nors vyrauja pilkapynai, tačiau juose aptikta kapų įrengtų ir ne pačiuose pilkapiuose, o šalia jų – už išorinio akmenų vainiko. Svarbu pažymėti tai, kad analizuojant Pietryčių Baltijos regiono, apimančio Karaliaučiaus ir Šiaurės rytų Lenkijos teritorijas (iki Vyslos) nustatyta, kad I tūkst. m. pr. Kr. buvo 721 laidojimo vieta iš kurių 470 priskirtina pilkapynams, o 232 plokštiniams kapinynams (Hoffmann 2000, 26). Atkreiptinas dėmesys, kad tokius duomenis, kai pilkapių žinoma daugiau nei plokštinių kapų gali lemti ir tai, jog pilkapius lengviau surasti, todėl tyrinėtas didesnis jų skaičius. Be to, degintiniuose kapuose ne visada aptinkama įkapių, todėl plokštiniai kapai be įkapių gali būti priskirti ir kitam laikotarpiui.

Viename pilkapyne aptinkama iki 20 pilkapių. Vakarų Lietuvoje maksimalus žinomų pilkapių skaičius aptiktas Kurmaičiuose, kur rasta 14 pilkapių. Pietvakarių Latvijoje daugiausiai aptikta 14 pilkapių Pukulī pilkapyne. Pilkapių kiekiu išsiskiria Sembos pusiasalis, nors čia vienoje vietoje daugiausia randamas jau minėtas iki 20 pilkapių kiekis, tačiau diskusijų kelia dvi vietos: Rantau/Заостровье ir Warnicker Forst/– pilkapynai (Hoffmann 2000, 185–192). Literatūroje teigiama, kad Warnicker Forst/– buvo apie 500 pilkapių, o Rantau/Заостровье vietovėje ūkininkas Heinz atkasė 500 pilkapių. Tokie skaičiai atrodo labai dideli AML laikotarpiui, kai visur kitur žinomas nedidelis pilkapių skaičius. M. J. Hoffmann analizuodamas XIX a. Rytų Prūsijos žemėlapi nustatė, kad Rantau/Заостровье vietovėje buvo bent 100 pilkapių (Hoffmann 2000, 191). Kadangi tik dalis pilkapių šiose vietose tyrinėta, neatmestina, kad likusieji netirti pilkapiai galėjo priklausyti ir visai kitam laikotarpiui. Pavyzdžiui, žinomas didelis vikinginio laikotarpio pilkapynas Wiskiauten/Moxoboe vietovėje (Ibsen 2009).

4.3.1. Pilkapynai

Laidojimo vietos tipologizuojamos remiantis įvairiais duomenimis: skirtingomis akmenų konstrukcijomis; įkapėmis ir jų kompleksais; palaikų tipu (degintinis ar griautinis kapas). Ankstesniuose šio skyriaus poskyriuose (žr. 4.1 ir 4.2 poskyrius) laidosena išanalizuota atsižvelgiant į palaikų tipą (degintiniai ir griautiniai kapai), o šiame poskyryje AML kapai analizuojami remiantis jų konstrukcijomis.

Nuo C. Engel sudarytos pilkapių tipologijos sukaupiti papildomi duomenys, tyrinėti nauji pilkapynai ir pilkapiai jau iki tol žinotose vietovėse, atliktas dalies kapų radioanglies datavimas. Tai skatina peržiūrėti, papildyti ir sudaryti pilkapių klasifikaciją, kuri apimtų visą šiame darbe analizuojamą ir kultūriškai susijusią teritoriją: Vakarų Lietuvą, Pietvakarių Latviją ir Sembos pusiasalį. Pilkapiai klasifikuoti pagal jų įrengimus (akmenų konstrukcijas), kurios metodologija aptarta 1 skyriuje. Plokštiniai kapinynai neklasifikuoti, nes žinomas nedidelis jų kiekis, todėl 4.3.2. poskyryje tik aptartos jiems būdingos akmenų konstrukcijos.

Viena iš problemų, susijusių su ankstyviausiais pilkapiais ir jiems būdingais požymiais, yra duomenų apie ABA pilkapius, kuriuose būtų rasta I–III MP datuojamų dirbinių, trūkumas. Pats ankstyviausias Wiskiauten/Moxoboe pilkapynas, kuriame virš neolito laikotarpio kapų aptiktas bronzos amžiaus kapas su I–II MP datuojamais dirbiniais. Šis pilkapis neturi masyvios akmenų krūsnies centrinėje dalyje, kokia būdinga kitiems žinomiems ABA pilkapiams. Antrasis aspektas, kurį išryškino radioanglies metodu gautos datos, susijęs su skirtingų akmenų konstrukcijų pilkapiuose egzistavimu panašiu laikotarpiu.

Pažymėtina, kad beveik visi AML pilkapiai turi nuo 1 iki 3 ovalo ar apskritimo formos akmenų vainikus, sukrautus vienu arba keliais aukštais, kurių didžioji dalis sudaryti iš stambių akmenų, kartais tarpus užpildant smulkesniais akmenimis. Išskyrus tuos atvejus, kai pilkapio sampilą sudaro didelis akmenų kiekis dėl kurių sudėtinga atskirti akmenų vainikus, tačiau tokių pilkapių nėra daug, jie labiau būdingi AGA Rytų Mozūrijos regionui (Hoffmann 2001, 18, pav. 11). E. Grigalavičienės darbe nurodoma, kad ankstyvesniais pilkapiais laikomi sudėtingesnes akmenų konstrukcijas turintys objektai, vėliau pilkapiai įrengiami paprasčiau, o laikotarpio pabaigoje jau turi tik vieną akmenų vainiką (Grigalavičienė 1995, 88–95). Vis tik palyginus pilkapių įrengimą, pastebėta, kad akmenų vainikų kiekis nepriklausė nuo laikotarpio, mikroregiono ar palaikų tipo pilkapyje (degintinis ar griautinis kapas). Pavyzdžiui, Rantau/Заостровье pilkapiai Nr. 1–2, kuriuose rasta griautinių ir degintinių kapų, turėjo 2 akmenų vainikus. Abiejuose pilkapiuose aptikta III MP datuojamų dirbinių (Šturms 1936, 108–112). Kvecių pilkapis Nr. 1, kuriame rasti degintiniai kapai, taip pat turėjo 2 akmenų vainikus. Pilkapyje rastas degintinis kapas datuotas 771–423 m. pr. Kr. Ėgliškių pilkapis Nr. 7 (6), priklausantis tam pačiam laikotarpiui kaip ir Kvecių pilkapis (centrinis kapas datuotas radioanglies metodu), turėjo 3 akmenų vainikus sukrautus daugiausia viena eile ir aukštu (Jablonskis 1980a, 1–17; Jablonskis 1982a, 35–36). Kartais skiriasi tame pačiame pilkapyje įrengtų pilkapių akmenų vainikų kiekis. Pavyzdžiui, Sorgenau/Покровское

įrengti pilkapiai turėjo nuo 1 iki 2 akmenų vainikus (Hoffmann 1999, 130–132, XIII:1–3, 5–7), o Ėgliškiuose – nuo 1 iki 3 akmenų vainikų (Grigalavičienė 1979, 5–43). Radioanglies datos iš skirtingų Ėgliškių pilkapių rodo, kad jie įrengti panašiu laikotarpiu, tarp 800–500 m. pr. Kr. Taigi nors akmenų vainikas ar vainikai yra svarbiausias pilkapio požymis, kurį turi beveik visi tirti pilkapiai, vis dėl to neįmanoma atsakyti nuo ko priklausė jų kiekis konkrečiame pilkapyje.

Remiantis akmenų konstrukcijomis išskirtos 5 pilkapių grupės.

I pilkapių grupė – akmenų vainikais apjuosti pilkapiai, centrinėje dalyje turinys ovalo formos, keliais aukštais sukrautą akmenų krūsnį/statinį (pav. XX, 4 žem.). Šiuose pilkapiuose ankstyviausi yra griautiniai kapai, o vėlesni – degintiniai. Šiai grupei galima priskirti pilkapius iš Rantau/Заостровье ir Alknicken/Прибрежное (Sitzung am. April 1890, 19–22; Engel 1935, pav. 54). Tai ABA pilkapiai, kuriuose rasta nemažai III MP datuojamų dirbinių. Palyginimui labai trūksta duomenų apie Rauschen/Светлогорск, Marscheiten/Марьинское bei Šlažiuose buvusių pilkapių įrengimą, kuriuose taip pat rasta gausių III MP datuojamų dirbinių. C. Engel minimus pilkapius priskiria tam pačiam I tipui (1935, 331). Nors, kaip jau aptarta 4.1. poskyryje neaišku, ar Rauschen/Светлогорск vietovėje rasti dirbiniai tikrai priklauso laidojimo vietai. Rantau/Заостровье pilkapiai rodo, kad šio tipo pilkapiai buvo masyvūs, turinys kelis akmenų vainikus, o centrinėje dalyje buvusios akmenų struktūros gali siekti iki 2 m aukštį ir 11 m skersmenį (Šturms 1936, 108–112). Panašių akmenų struktūrų aptikta ir kituose pilkapiuose – Ėgliškiuose ir Georgenswalde/Отрадное vietovėje, bet jos mažesnės, centrinėje dalyje neaptikta griautinių kapų, todėl priskiriami kitiems pilkapių tipams.

Didžiąją dalį griautiniuose kapuose aptiktų įkapių sudaro papuošalai (žr. lent. III), rasta keletas ginklų (tai yra retos įkapės vėlesnio laikotarpio pilkapiuose). Net laikotarpio pabaigoje, kai vėl pradeda plisti inhumacija, ginklų nerasta. Tai rodo, kad ginklo, kaip įkapės naudojimo simbolis buvo svarbus laikotarpio pradžioje – ABA, o vėliau pasirinkti kiti materialinės kultūros simboliai sociokultūriniam identitetui formuoti.

II pilkapių grupė – akmenų vainikais apjuosti pilkapiai, kurių centrinėje arba šoninėje dalyje formuojamas panašus akmenų statinys į I grupės, bet pilkapių pagrinde įrengti degintiniai, o ne griautiniai kapai (pav. XXI). Akmenų struktūros formuojamos iš vidutinio dydžio akmenų, kartais formuojama ne ovalo, bet stačiakampio ar pailgos akmenų konstrukcijos sudarytos iš kelių aukštų (pavyzdžiui, aptiktos Ėgliškių pilkapyje Nr. 3). Nors skiriasi jų forma, tačiau Ėgliškių pilkapių tyrimai rodo, kad tiek ovalo, tiek stačiakampio formos akmenų struktūros gali būti formuojamos tame pačiame

pilkapyje, todėl netikslinga jų išskirti į atskiras grupes. Ovalios formos akmenų krūsnys aptiktos: Ėgliškių, Kurmaičių, Preußisch Arnau/Родники, Birkenhof/–, Ellerhaus/–, Fritzen Forst/–, Georgenswalde/Отрадное, Groß Blumenau/Кремнево, Laptau/Муромское, Warnicker Forst/– pilkapiuose (Engel 1962, 18–25, 34–38, pav. 4a–6a, 12, 13, 14a, 15; Hoffmann 1999, XXVIII:1, 2). Georgenswalde/Отрадное pilkapyje Nr. 3 tarp pagrindinės akmenų struktūros krašto ir išorinio akmenų vainiko fiksuota stačiakampio formos akmenų dėžė–cista suformuota iš stambių akmenų, kuri pagal savo konstrukciją jau priklauso III pilkapių grupei (Engel 1962, 19,20 pav. 5a, 27). Mažesnių akmenų dėžių taip pat rasta Birkenhof/– pilkapio centrinėje ir pietrytinėje dalyse.

Šios grupės pilkapiuose rasta nuo 1 iki 3 akmenų vainikų, sukrautų keliais aukštais ir eilėmis. Pagrindinė akmenų krūsnis dažniausiai aptinkama centre. Išsiskiria tik Ėgliškių pilkapis Nr. 4, kur tokia akmenų krūsnis rasta į vakarus nuo pilkapio centrinės dalies. Ji buvo 90 cm aukščio, 2,9x3,2 m dydžio (Götze 1914, 85–87). Degininių kapų skaičius šiuose pilkapiuose varijuoja nuo 2 (Ėgliškių pilkapis Nr. 4) iki 15 (Preußisch Arnau/Родники pilkapis Nr. 1) viename pilkapyje.

Pilkapiuose aptiktas įkapes sudaro bronziniai papuošalai: smeigtukai, kabučiai, apyrankės, segės. Būdinga keramika gludintu, lygiu ir kruopėtu arba kombinuotu paviršiumi, kai viršutinė urnos dalis lygiu, o apatinė kruopėtu paviršiumi (tokių urnų rasta Birkenhof/–, Laptau/Муромское pilkapiuose) (Tischler 1887a, 123–150; Tischler 1889a, 106–124).

Remiantis aptiktais radiniais, keramika ir radioanglies datomis šiai pilkapių grupei priskirti kapai dažniausiai datuojami nuo V MP iki AGA pabaigos. Nors kelių pilkapių datavimas platesnis ir apima visą I tūkstm. pr. Kr.

III pilkapių grupė – akmenų vainikais apjuosta akmenų dėžė–cista su degintiniais kapais, paprastai jai suformuoti naudojami dideli, plokšti akmenys (pav. XXII). Akmenų dėžių–cistų dydis skirtingas, kaip ir jas sudarančių kamerų kiekis. Pažymėtina, kad šio tipo akmenų struktūros labiau būdingos Sembos pusiasaliui, o vakarų Lietuvoje rastos tik nedidelės akmenų dėžutės. Tai plokščiais akmenimis apstatytos urnos, kurios kartais iš viršaus uždengiamos papildomu plokščiu akmeniu. Paprastai tai vėlesni kapai pilkapio sampile, datuojami VBA pabaiga ar AGA. Mažesnių „akmenų dėžių“ rasta Ėgliškių, Mišeikių ir kitų pilkapių sampiluose (Bezenberger 1893b, 82–85; Engel 1935, 336; Grigalavičienė 1979, 5–43).

III grupei priskiriami 34 pilkapiai aptikti Biegiethen/–, Bieskobnicken/Охотное, Fritzen Forst/–, Ihlnicken/Сараево, Klycken/Клюквенное, Linkau/–, Maldaiten/Фёдорово, Polennen/Круглово,

Regehen/Dубровка, Sanditten/Лунино, Sorthenen/–, Warnicker Forst/–, Warschken/Вершково, Wiekau/Хрустальное vietovėse (Tischler 1887d, 153–168; Tischler 1889, 124–133; Hollack 1909, 351–356; Bezzenberger 1900e, 90–100; Bezzenberger 1914a, 88–95, pav. 5–8; Bezzenberger, 1914f, 129–132; Bezzenberger 1914d, 113–126; Stadie 1919d, 394–395; Peiser 1919a, 278–291; Kemke 1909b, 398–404; Hoffmann 1999, 40, 41–43, 55–56, 91, 156–157, pav. VII:1, XV:11; XXV: 1–2, XI:19, 20, XX:13–14, XXVII: 5, XVI:4, V:1–5, II:1).

Visuose pilkapiuose rasta degintinių kapų. Akmenų struktūros nėra visiškai vienodos ir galima įžvelgti tam tikrus jų skirtumus. Pavyzdžiui, Biegiethen/– vietovėje buvusiame pilkapyje Nr. 2 akmenų dėžė–cista buvo sudaryta iš dviejų kamerų, iš šonų apdėta mažesniais akmenimis. Bieskobnicken/Охотное buvusiame pilkapyje akmenų dėžė–cista sudaryta iš vienos kameros, bet pilkapis apardytas, todėl neaišku ar jų buvo daugiau. Sanditten/Лунино pilkapyje Nr. 1 rasta akmenų struktūra buvo suformuota iš plokščių akmenų vienoje dalyje (kaip akmenų dėžė) ir iš apvalių akmenų kitoje dalyje (Engel 1962, pav. 14). Tokią konstrukciją galima laikyti tarpine, tarp antrojo ir trečiojo pilkapių grupių.

Šiems pilkapiams būdinga keramika gludintu paviršiumi. Urnos kriaušės formos su ašelėmis, ornamentuotos, dalis iš jų turi dangtelius Stadie 1919d, 394–395; Hoffmann 1999, 34, XXV: 3–5). Kai kurių paviršius kruopėtas arba lygus.

Šią pilkapių grupę pagal dirbinius aptinkamus kapuose ir keramiką galima datuoti I tūkst. pr. Kr. Vienintelė iš Ėgliškių turima radioanglies data rodo, kad tokie pilkapiai galėjo būti naudoti 800–500 m. pr. Kr. Ėgliškiuose rasta tik nedidelė „akmenų dėžė“, todėl, remiantis šia data, neįmanoma siaurinti visos grupės chronologijos.

IV pilkapių grupė – tai akmenų grindinį ar nedidelį vainiką centre ar aplink atskirus degintinius kapus turinys pilkapiai. Reikėtų pažymėti, kad tiek vainikai, tiek grindiniai būdingi nemažai daliai pilkapių, kartais jie randami tarp vainikų ar net už išorinio akmenų vainiko, todėl šiam tipui galima priskirti tik tuos pilkapius, kurie neturi kitų anksčiau minėtų akmenų struktūrų (akmenų dėžės–cistos ar ovalo, stačiakampio formos akmenų krūsnies) (pav. XXIII).

Šios grupės pilkapių aptikta: Ėgliškių, Kurmaičių, Kvecių, Sūdėnų, Šlikių, Kiautrienėn/–, Klein Dirschkeim/Дворики, Sankt Lorenz/Сальское, Sorgenau/Покровское vietovėse.

Pilkapiuose rasta keramikos lygiu, gludintu, silpnai brūkšniuotu ir kruopėtu paviršiais (Merkevičius, Muradian 2021, 42–44). Kurmaičių pilkapiuose Nr. 1 ir 2 šalia dalies degintinių kapų rasta keramikos šukių silpnai

brūkšniuotu paviršiumi, o pilkapyje Nr. 4, kape Nr. 2 aptikta keramikos gludintu paviršiumi, ornamentuotos griovelių eilėmis ir įstrižai (pav. XVII). Kvecių pilkapyje Nr. 1 rastą keramiką sudarė šukės lygiu paviršiumi ir iš vieno kapo – brūkšniuotu. Viena Kvecių pilkapyje Nr. 1, kape 4 urna buvo gerai išlikusi, siekė 20 cm aukštį, buvo lygiu paviršiumi, šiek tiek atlenktu pakraščeliu. Kiautrienien/– rasta urna juodu gludintu paviršiumi, neornamentuota, pakraštėlis šiek tiek atlenktas į išorę (Hoffmann 1999, pav. I:7). Keramikos gludintu paviršiumi rasta ir Sorgenau/Покровское pilkapyje, viena iš urnų turėjo keturgubą ąselę (Hoffmann 1999, 130–132, Nr. A34, XIII:1–3, 5–7).

Šiuose pilkapiuose rasta iki 20 degintinių kapų, tačiau išskiria Ėgliškių pilkapiai Nr. 7(6) ir 8(7), kur aptikti tik pavieniai degintiniai kapai (Jablonskis 1982a, 35–37). Tik viename šios grupės pilkapyje rastas griautinis kapas (Kurmaičių pilkapis Nr. 1 (A)).

Kai kurie iš šių degintinių kapų datuoti radioanglies metodu priklausė 800–400 m. pr. Kr. arba 400–300 m. pr. Kr. Dalyje rasta papuošalų: įvijos, smeigtukai susukta cilindro formos galvute, lankinės segės, balto stiklo karoliukas. Šios grupės pilkapiai gali būti datuojami platesniu I tūkst. m. pr. Kr. laikotarpiu (dėl chronologiškai informatyvių įkapių trūkumo kai kuriuose kapuose).

V pilkapių grupė – šiai pilkapių grupei būdingas didelis akmenų kiekis jų sampile, kartais sudėtinga atskirti atskiras akmenų struktūras pilkapyje. Dalis jų turi akmenų vainikus. Taip pat kaip ir IV tipo pilkapiuose aptiktas didelis kiekis netaisyklingai suformuotų grindinių. Didžiausias šios grupės išskirtinumas – dažnesnis degintinių kaulų išbarstymas tarp akmenų ar duobutėse nei supilant į urnas.

Šiai grupei galima priskirti pilkapius, aptiktus Pukulį (pav. XXIV), Žvainių (pav. XXV), Pypliškių, Kurmaičių vietovėse. Nors struktūriškai pilkapiai panašūs, tačiau skiriasi jų datavimas. Vieni priklauso pačiam laikotarpio pradžiai, o kiti – pabaigai. Pukulį pilkapiai datuojami ABA. Juose nerasta urninių palaidojimų (Vaskas 1979, 1980, 1981). Labai panašios akmenų struktūros aptiktos Žvainių pilkapyje. Vis tik šis pilkapynas nedatuotas radioanglies metodu ir literatūroje dažniausiai priskiriamas – VBA–AGA (Merkevičius 2014, 191–195). Nors šiuo metu nėra patikimų duomenų, kurie leistų patikslinti Žvainių pilkapio datavimą, tačiau ateityje tikslinga iš naujo chronologiškai įvertinti šią laidojimo vietą.

Kurmaičių ir Pypliškių pilkapiuose aptikta keramikos brūkšniuotu paviršiumi. Iš Kurmaičių pilkapio Nr. 8 gauta radioanglies data rodo, kad jis įrengtas 800–500 m. pr. Kr. Panašiam laikotarpiui galbūt priklauso ir Pypliškių pilkapiai.

Apibendrinant pilkapių klasifikaciją pažymėtina, kad visu laikotarpiu matoma pilkapių įrengimo įvairovė. Sudėtingiausia vertinti ABA, nes kapų nedaug ir nežinoma, ar tam tikri dėsningumai atsirado dėl regioninių skirtumų. ABA būdingi tiek degintiniai, tiek griautiniai kapai, įrengti iš kelių aukštų suformuotose ovaliose masyviose akmenų struktūrose (Rantau/Заостровье, Wiskiauten/Моховое) bei degintiniai kapai be urnų, kaulus išpilant tarp akmenų grindinių ar duobutėse pilkapiuose (Pukuļi). VBA–AGA pilkapiuose atsirado įvairesnių struktūrų: mažesnių ovalios ir stačiakampio formos akmenų krūsnų, akmenų dėžių–cistų, nedidelių akmenų dėžių, kai urna iš šonų apstatoma ir viršaus uždengiama plokščiais akmenimis. Dalis kapų įrengtų pilkapiuose neturi akmenų struktūrų, mirusiųjų deginti kaulai supilami į urnas ir užkasami duobutėse arba išbarstomi tarp akmenų.

4.3.2. Plokštiniai kapinynai

Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje aptikta nedaug plokštinių kapinynų. Jų rasta Benaičiuose, Rūdaičiuose II, Toleikiuose, Kvietiniuose, Maciuičiuose, Sorgenau/Покровское, Sanditten/Лунино vietovėse. Kartais pilkapynuose dalis kapų įrengti ne pilkapio viduje, o už išorinio akmenų vainiko ar net žymiai toliau nuo pilkapių. Tokių vietų aptikta įvairiuose aptariamo regiono pilkapynuose (Hoffmann 2000, 26; Muradian 2017, 54, 1 lent.). Jos šiame skyriuje atskirai nebus aptartos, kadangi stengtasi orientuotis į didesnius plokštinius kapinynus, nustatant jiems būdingus kultūrinius bruožus.

Plokštiniai kapinynai labiau būdingi aplinkinei teritorijai, didelių kapinynų rasta Lenkijoje – Varmijos, Mozūrijos regione, taip pat netoli Vyslos. Dauguma jų datuojami I tūkst. pr. Kr. ir skiriami Lužitėnų kultūrai (Dąbrowski 1968, 112–113, pav. 7, Hoffmann 2000, 26–31). Jų taip pat aptikta į rytus nuo šiamo darbe analizuojamos teritorijos. Rytinei, pietinei ir centrinei Lietuvos teritorijai būdingi plokštiniai kapinynai. Iš didesnių paminėtinas Kernavėje (Širvintų r. sav.) buvęs kapinynas, kur rasti 27 degintiniai ir 1 griautinis kapas, dalis degintinių kapų turėjo sukrautas akmenų krūsnis (Luchtanas 1992, 35–39; Luchtanas 1994, 158–160; Luchtanas 1996, 115–117; Luchtanas 1998, 82–86). Kapinynas datuojamas I tūkst. pr. Kr.

Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje rasti AML plokštiniai kapinynai nedideli. Benaičiuose rasti trys degintiniai kapai (Merkevičius 2000a, 6; Merkevičius 2002, 14–16; Merkevičius 2005b, 10–12; Merkevičius, Nemickienė 2005, 16–18), Rūdaičiuose II (Michelbertas 1962, 31–32), Toleikiuose (Tamulynas 2002a, 9) ir Maciuičiuose (Tamulynas 2003, 5, 9) –

po vieną degintinį kapą. Kai kuriais atvejais dėl suardymo tikslesnis kapų skaičius nenustatytas. Šiose vietose rastų degintų mirusiųjų kaulai užkasti duobutėse arba išbarstyti nedideliame plotelyje, be įkapių. Tik Rūdaičiuose II mirusiojo deginti kaulai supilti į urną (Michelbertas 1968, 56–73).

Sanditten/Лунино rasta apie 20 degintinių kapų (Engel 1962, 39–44, pav. 14:b, 34, 35:a, b). Kapų įrengimai struktūriškai labai panašūs į pilkapius, tai įgilintos akmenų struktūros, neturinčios sampilo. Tiksliai neaišku, kaip traktuoti šią laidojimo vietą, ar tai neaukštais sampilais buvusių pilkapių dalys, ar plokštinis kapinynas.

Daugiausiai duomenų apie laidoseną plokštinuose kapuose suteikia du kapinynai – Kvietiniai ir Sorgenau/Покровское. Jie įrengti šalia pilkapynų, datuojamų I tūkst. m. pr. Kr. Kapinyuose rasti degintiniai kapai su urnomis ir be jų. Kvietiniuose iš viso rasta 13 kapų, iš kurių 6 buvo urnose, o 7 – be urnų (Vengalis ir kt. 2020, 40). Sorgenau/Покровское aptikti 38 degintiniai kapai, iš kurių 20 kapų buvo urnose. Dalis urnų gerai išlikusios. Kvietiniuose rastos urnos kruopėtu paviršiumi, 23–41 cm aukščio, pakraštėlis tiesus, urna į apačią siaurėja. Sorgenau/Покровское rastos urnos taip pat turėjo kruopėtą paviršių, tačiau aptikta įvairesnių formų indų: siaurėjančiu viršumi ir plėtėjančia apačia, su ąselėmis, nedidelių puodelių su ąselėmis. Kai kurios urnos turėjo kombinuotą paviršių, lygią viršutinę dalį ir kruopėtą apačią. Tokia urna rasta Sorgenau/Покровское kape Nr. 6. Jos pakraštėlis tiesus, centrinėje dalyje urna išplatėja, o toliau į apačią siaurėja.

Tiek Kvietiniuose, tiek Sorgenau/Покровское aptikta nedaug įkapių, iš 36 kapų Sorgenau/Покровское kapinyne įkapių rasta 11-oje (Кулаков 1976, lent. 75), o iš 13 Kvietiniuose rastų kapų įkapių rasta 6-iose. Įkapes sudarė: virvelinės keramikos šukės, geležinio dirbinio fragmentas, titnago skeltė, keletas apdegusių gyvulio kaulų, antsmilkiniai, apyrankė, gintaro gabalėliai. Dalis įkapių rasta šalia urnų, kitos aptiktos jų viduje ar šalia degintinių kaulų. Svarbu pažymėti tai, kad abiejuose kapinyuose būdinga į urnas dėti keramikos šukes nuo kitų indų. Kvietinių atveju, tai ankstyvesnio laikotarpio keramika, o apie Sorgenau/Покровское rastą keramiką galima spręsti tik pagal ataskaitoje pateiktus piešinius ir aprašymus, kuriuose nurodyta, kad kai kurių urnų viduje (pavyzdžiui kape Nr. 11) rasta keramikos šukių, kokio tai laikotarpio keramika nežinoma (Кулаков 1975, 13, pav. 63–64). Sorgenau/Покровское kapinyne kai kurie kapai buvo apdėti akmenimis iš šonų ir viršaus (kapai Nr. 9, 13), dalis urnų arba degintiniai kaulai be urnų įkasti į duobutes (kapai Nr. 6, 11) (Кулаков 1975, 10–15).

Tyrimų metu Sorgenau/Покровское kapinyne, tarp degintinių kapų Nr. 6, 8–10, 12, 13, rasta gintaro koncentracija. Ji siejama su ritualais laidojimo metu, manoma, kad tai auka ir prieš tai gintaras buvęs ugnyje (Кулаков 1975,

15, pav. 61). Abiejuose kapinyuose degintiniai kapai išsidėstę nestruktūriškai, nenustatyta tam tikrų įrengimo dėsnų (Vengalis ir kt. 2020, pav. 16, Кулаков 1975, pav. 50, 52, 61; 1976, pav. 2).

Apibendrinant svarbu pabrėžti, kad kol kas turima labai nedaug duomenų apie šio regiono laidojimą plokštiniuose kapinyuose. Dėl šios priežasties neįmanoma pateikti platesnių išvadų apie būdingus kultūrinius šių kapų bruožus. Galimai ateityje, atsiradus papildomiems duomenims, pavyks detaliau išanalizuoti ne tik pagrindinius kapinynų kultūrinius bruožus, bet ir jų santykį su pilkapynais.

5. ANKSTYVOJO METALŲ LAIKOTARPIO KAPŲ RADINIAI

5.1. Antropologinių tyrimų rezultatai

Dėl ilgą laiką, virš 1000 metų, Pietryčių Baltijos regione vyravusio mirusiųjų deginimo papročio didžiąją dalį AML kapų osteologinės medžiagos sudaro kremuoti žmonių palaikai. Žinomas tik nedidelis kiekis griautinių kapų, kurie paprastai aptinkami tuose pačiuose pilkapiuose kaip ir degintiniai kapai. Griautinių kapų rasta Wiskiauten/Моховое, Rantau/Заостровье, Šlažių, Ėgliškių, Kurmaičių, Vārves Strīki pilkapiuose, tikėtina, kad jų buvo Alknicken/Прибрежное, Pukuļi, Baški, Fritzen Forst/– bei Dārnieki laidojimo vietose. Daugumoje pilkapių griautiniai kaulai buvo labai prastai išlikę ir kapo vieta identifikuota remiantis tamsesnės žemės dėmėmis ir įkapėmis jose. Taigi antropologinių tyrimų pagrindą sudaro kremuoti žmonių palaikai.

Antropologinių tyrimų duomenis derinant su kontekstine medžiaga (kapo įrengimu, įkapėmis ir kitais duomenimis), galima interpretuoti socialinius bei kultūrinius jų palikusios bendruomenės aspektus. Vis dėlto, kremuotų palaikų antropologinių tyrimų rezultatai priklauso nuo įvairių ikidepozicinių ir postdepozicinių procesų, kremavimo temperatūros, aplinkos (drėgmės, temperatūros kaitos ir kt.), grunto savybių, laidojimo tradicijų (mirusiųjų palaikai supilti į urnas ar iškasus duobutę ir kt.). Po kremavimo kaulai pasidaro trapūs, dalis tyrėjų nurodo, kad kaulai po kremavimo galėjo būti ir sąmoningai trupinami (Holck 1997). Degintinių kaulų kiekį kape lemia įvairūs veiksniai: kiek kruopščiai kaulai būdavo išrenkami iš laidotuvių laužo, kaip jie būdavo transportuojami į kapą. Vėliau jau atliekant archeologinius tyrimus, surinktų kaulų kiekį nulemia ir archeologinių tyrimų metodika.

Tam tikros laidojimo tradicijos gali nepalikti materialių pėdsakų. Tą pagrindžia etnoarcheologiniai duomenys (Hamayon 2012, 106–109) ir paleodemografinių duomenų analizė (Lang 2011, 118–119). Galėjo būti išskirta tik tam tikra bendruomenės dalis su kurių palaikais elgtasi kitaip (Weiss–Krejci 2013, 284–287), tai ypač aktualu vaikų kapams, kurių kiekis kapinynuose dažnai yra mažesnis. Tai gali būti susiję su kultūriniais arba postdepoziciniais faktoriais, kadangi vaikų (ypač 0–4 m. amžiaus) ir paauglių kaulai išlieka prasčiau (Bello, Andrews 2012, 1–13).

Šiuo metu degintinių kaulų antropologinė analizė yra atlikta iš dalies Ėgliškių, Gintarų, Padvarių, Šlikių, Sūdėnų pilkapynuose bei Kvietinių, Maciuičių, Sorgenau/Покровское kapinynuose rastų kremuotų palaikų (žr. lent. II) (Кулаков 1975; Jankauskas, Kozakaitė, Urbonavičius 2012, 621; Kozakaitė, 2021; Vengalis ir kt. 2020, 74–86). Iš viso ištirti 87 degintiniai kapai. Pažymėtina, kad degintiniai kaulai labai smulkūs, stipriai perdegę ir deformavęsi, tai ženkliai sumažina antropologinių tyrimų galimybes. Kapuose aptiktas sudegintų mirusiųjų kaulų kiekis skirtingas. Viename kape jis svyruoja nuo 3,7 g iki 1545 g, vidutiniškai – 155,98 g degintinių kaulų viename kape. Vidutinis degintų kaulų kiekis viename kape žymiai mažesnis nei statistinis kremuotų palaikų kiekis nustatytas eksperimentų metu. Sudeginus vidutinio stambumo vyro kūną vidutiniškai lieka – 2,9–3,4 kg, o moterų – 1,8–2,4 kg kaulų (Kurila 2013, 73). Kai kuriose archeologinių tyrimų ataskaitose ar straipsniuose pabrėžiama, kad tarp degintinių kaulų urnoje ar duobutėje nėra angliukų, t. y. mirusiojo palaikai kruopščiai išrinkti iš laužo. Kaip pavyzdžius galima pateikti Padvarių pilkapyje Nr. 1 rastus degintinius kapus, dalį Kurmaičių pilkapyno kapų (Jablonskis 1976, 4–17, 63–78, Kulikauskas 1968, 15).

Kai kuriose studijose nurodoma, kad kaulų išlikimą taip pat lemia laidojimo būdo pasirinkimas: kremuotų palaikų supilimas į urnas arba užkasimas duobutėje (McKinley 1994). Didžiausias kiekis degintinių kaulų aptiktas būtent Kvietinių kapo Nr. 9 urnoje, kur rasta 1545 g degintinių kaulų. Vidutinis urnose rastų degintinių kaulų kiekis 169,85 g, o akmenų struktūrose ar duobutėse – 214,33 g. Remiantis turima informacija nustatyta, kad kremuotų palaikų kiekio išlikimui laidojimo būdo pasirinkimas didelės įtakos neturėjo. Svarbu atkreipti dėmesį į sąlyginai nedidelę tyrimų imtį, neapimančią viso nagrinėjamo regiono kapų. Be to, surinktų degintinių kaulų kiekį neabejotinai lemia ir skirtinga archeologinių tyrimų metodika, kremavimo temperatūra. Svarbu paminėti ir tai, kad kai kuriuose kapuose galėjo būti ne vieno, o kelių individų palaikai.

P. Holck, analizavęs degintinius bronzos ir geležies amžiaus pietų Norvegijos kapus, pagal degimo temperatūrą išskyrė 4 kremuotų palaikų grupes. 0 grupė – prastai sudegęs mirusysis. Kaulai silpnai paveikti karščio, ant jų beveik nesimato jokių degimo požymių. Temperatūra, tikėtina, nebuvo pasiekusi daugiau kaip 200°C. 1 grupė – labai nežymus kremavimas dėl to, kad trūksta deguonies. Galima daryti prielaidą, kad temperatūra greičiausiai neviršijo 400°C, nes pokyčiai kaulinėje medžiagoje vyksta tokioje temperatūroje. 2 grupė – kaulai aiškiai apdegę, tačiau išlaikę blyšką, kreminę

spalvą. Kremacijos temperatūra maždaug 700–800 °C; 3 grupė – vidutinis išdegimas. Kaulų išvaizda/dydis yra maždaug toks kaip ir ankstesnės grupės, tačiau jie šviesesni, baltos spalvos; 4 grupė – stiprus išdegimas. Kaulai yra visiškai balti, išlikę nedideli jų fragmentai, išdegę 1200–1300 °C temperatūroje (Goldhahn, Oestigaard 2011, 218).

Vakarų Lietuvoje aptiktuose kapuose degintų kaulų spalva vyrauja nuo kreminės iki baltos. Mosėdyje aptikti ypač smulkūs neidentifikuojami kauliniai fragmentai. Ėgliškių pilkapiuose Nr. 7 (6) ir 8 (7) identifiukuoti ilgųjų kaulų diafizių ir kaukolių skliauto fragmentai (pav. 9). Gintaruose šalia

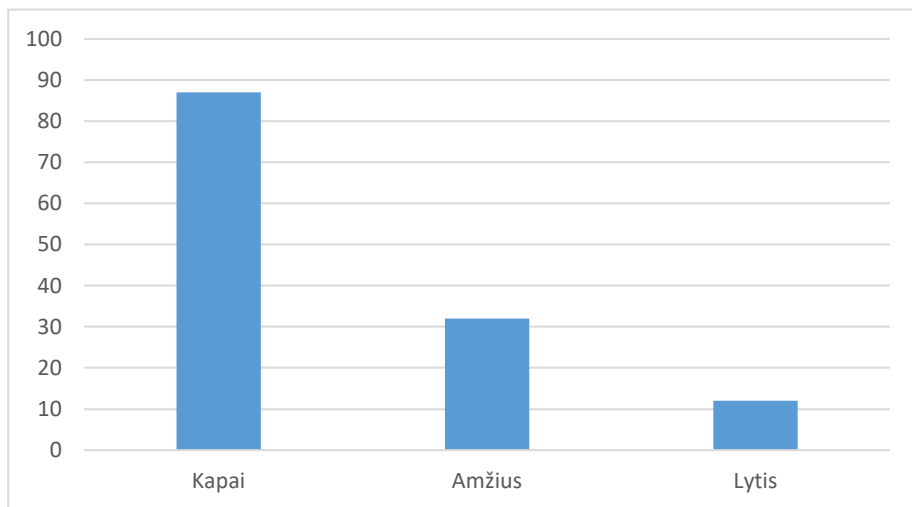
Pav. 7 Degintiniai kaulai iš Ėgliškių pilkapio Nr. 8 (7) centrinėje dalyje įrengto kapo

pilkapio aptiktame kape identifiukuoti smulkūs ilgųjų kaulų diafizių fragmentai. Šlikiuose pilkapyje Nr. 1, kape Nr. 1 identifiukuoti smulkūs kaukolės skliauto fragmentai ir vieno neidentifikuojamo pieninio danties fragmentas; kape Nr. 2 – smulkūs kaukolės skliauto fragmentai ir vienas smulkus šonkaulio fragmentas; kape Nr. 3 – ilgųjų kaulų diafizių fragmentai ir padikaulių galvų fragmentai; kape Nr. 4 – ilgųjų kaulų diafizės ir smulkus kaukolės fragmentas. Sūdėnų pilkapiuose taip pat identifiukuoti ilgųjų kaulų diafizių ir kaukolių skliauto fragmentai, tarp kurių pilkapyje Nr. 2, kape Nr. 5 aptiktas kaukolės skliauto dešinės pusės piramidės fragmentas (Kozakaitė 2021).

Padvarių pilkapyne rastų degintinių palaikų antropologinė analizė buvo atlikta anksčiau, o tyrimų rezultatai publikuoti 2012 m. (Jankauskas 2010, Jankauskas, Kozakaitė, Urbanavičius 2012, 641). Padvariuose aptiktų degintinių kaulų spalva vyravo nuo kreminės iki juodos ar pilkos spalvos. Antropologinių tyrimų išvadose pagal tai nustatyta galima kremacijos temperatūra. Pažymėta, kad kreminės spalvos kauliniai fragmentai yra pakankamai stambūs; tai nurodo trumpą, tačiau intensyvią degimą (temperatūra dažniausiai siekia 200–300°C; nėra išskiriama pakankamai

energijos, kad kaulas galėtų fragmentuotis ir kalcifikuotis). Juodos ar pilkų atspalvių fragmentai nurodo padidėjusią degimo temperatūrą, o patys fragmentai yra smulkesni (iki 2 cm dydžio). Pavieniai elementai yra pilnai perdege, t.y. baltos spalvos (tai liudija tolygų degimą aukštoje – 800°C ir aukštesnėje temperatūroje) (Jankauskas 2010; Jankauskas, Kozakaitė, Urbanavičius 2012, 641). Eksperimentų metu nustatyta, kad mirusiojo deginimas trunka apie 2 valandas, išlaikant didelę kaitrą, o vėliau palaikais paliekami ant karštų žarijų ir praeina dar 6–7 valandos, kol mirusysis visiškai sudega (McKinley 2012, 81–88; McKinley 2013, 160–161).

Antropologinių tyrimų rezultatai rodo, kad iš 87 degintinių kapų rastų Ėgliškiuose, Gintaruose, Padvariuose, Šlikiuose, Sūdėnuose, Kvietiniuose, Maciuičiuose, Sorgenau/Покровское vietovėse (lent. II), lytį buvo įmanoma nustatyti tik 12 kapų, tai sudaro 13,8% visų ištirtų kapų kiekio. Dar 14 kapų priklausė nesuaugusiems individams, iš kurių vienas buvo palaidotas dvigubame kape. Amžius nustatytas 32 individams, kas sudaro 36,8% visų ištirtų kapų kiekio (10 pav.). Remiantis antropologinių tyrimų metu nustatyto individų amžiaus ir lyties kiekiu, sudėtinga daryti išvadas dėl socialinių aspektų susijusių su laidojimo apeigomis. Pagal turimus duomenis skirtingas laidojimo būdas – pilkapiai ar plokštiniai kapai, pasirinktas abiejų lyčių ir skirtingo amžiaus individams, tačiau neįmanoma nustatyti koreliacijos pagal kapo įrengimą, vietą pilkapyje ar kapinyne bei amžių ir lytį, nes tam trūksta duomenų imties.

Pav. 8 Atliktų degintinių kapų antropologinių tyrimų rezultatai (kapai – bendras tirtų kapų kiekis; amžius – iš jų nustatytas amžius; lytis – iš jų nustatyta lytis)

5.2. Zooarcheologinė medžiaga: arklių palaikai kapuose

Įvairiuose regionuose kartu su mirusiuoju buvo deginami jo asmeniniai daiktai, maistas, gyvuliai, kurių, to meto bendruomenės manymu, mirusiajam galėjo reikėti kitame pasaulyje (McKinley 2012, 82–85). Pavyzdžiui, Kvietinių kapinyno degintiniame kape Nr. 8 rasta apdegusių gyvulio kaulų (Vengalis ir kt. 2020, 17–50). Vis tik neaišku, ar be Kvietinių atvejo toks paprotys egzistavo kitose aptariamo regiono dalyse. Nėra atlikti zooarcheologiniai tyrimai, todėl plačiau galima aptarti tik arklių palaikus kai kuriuose šio regiono kapuose.

Arklys priešistorinių bendruomenių gyvenime palaipsniui užėmė išskirtinę vietą. Jis buvo naudotas maistui, vežimo traukimui, jojimui, aukojimui, iš arklio kaulų ar kitų kūno dalių (odos, ašutų ir kt.) gaminti dirbiniai. Šis gyvūnas vaizduotas įvairiuose dirbiniuose, laidotas kartu su žmonėmis arba atskirai ir greičiausiai buvo vienas iš individų socialinio statuso simbolių (Grigalavičienė 1995, 98–100; Demakopoulou ir kt. 1998, 260–261; Bradley 2005, 172, 177–182; Pearson 2008, 10–11; Maldre, Luik 2009, 43–44). Holoceno pradžioje laukiniai arkliai *Equus ferus* buvo paplitę didelėje Eurazijos teritorijoje nuo Portugalijos iki vakarų Kinijos (Lasota–Moskalewska, Szymczak, Khudzhazarov 2009, 14). Vieni iš ankstyviausių arklių kapų rasti Jamnajos ir Katakombų kultūrų paminkluose, kuriuose kartu su palaidotais žmonėmis rasta arklio kaukolių, kanopų, o kartais ir kitų gyvulių – galvijų, avių/ožkų, šunų palaikų. Arklių palaikų taip pat surasta ir kai kuriuose Rutulinių amforų, Virvelinės keramikos, Varpinių taurių kultūrų kapuose (Adams, Mallory, Miller 1997, 279).

Ankstyviausi arklių kaulai aptikti dabartinėje Lietuvos teritorijoje datuojami vėlyvuoju neolitu – ABA (Girininkas, Daugnora, Antanaitis–Jacobs 2009, 22–31). Arklių kaulų aptikta ir AML piliakalniuose: Narkūnuose, Petrašiūnuose, Nevieriškėje, Aukštadvaryje, Sokiškėse, Kereliuose, Juodonyse, Moškėnuose, Velikuškių 1–ame, Kukuliškėse, Brikuli, Kievu Kalns, Padure (Grigalavičienė 1995, 98–100; Daugnora, Girininkas 1996, 119–142, Luik, Maldre 2007, pav. 2, Podėnas 2022, 104, 122, 126, 128, Urbonaitė-Ubė 2022, 286). Dalis arklių kaulų suskaldyti, todėl manoma, kad tuo metu jie buvo naudoti maistui (Grigalavičienė 1995, 99). Ištyrus Kerelių, Narkūnų, Nevieriškės, Sokiškių, Kukuliškių kaulinius dirbinius nustatyta, kad kai kurie jų (pvz., ylos, smeigtukai) galėjo būti pagaminti iš arklio kaulų (Daugnora, Girininkas 1996, 122–137, lent. 45, 46, 50, 55; Luik, Maldre 2007, 9–10, 16–17, pav. 19, 24, Urbonaitė-Ubė 2022, 286). Dirbinių iš arklio kaulų taip pat aptikta Moškėnų ir Velikuškių 1–ame

piliakalniuose, tačiau jie tyrinėti dar iki Antro pasaulinio karo, todėl tikslesnis šių dirbinių datavimas neaiškus (Daugnora, Girininkas 1996, 138–141, lent. 57).

Kai kuriuose AML datuojamuose objektuose aptikta su žirgo aprangos detalėmis susijusių dirbinių. Baudėjų lobyje, kuris datuojamas VBA pabaiga – AGA, kartu su kitais dirbiniais rastos keturios metalinės gaubtos plokštelės (Merkevičius 2011, 23). Tikslų jų paskirtis nežinoma. Dalis tyrinėtojų mano, kad galbūt tai – žirgo aprangos dalys (Puzinas 1938, 204), diržo apkalai ar žirgo kamanų papuošimai (Grigalavičienė 1995, 188). I tūkst. pr. Kr. antros pusės – I tūkst. pradžios Petrašiūnų piliakalnyje aptikta kaulinių žaslų laužtukų (Grigalavičienė 1995, 99), o Žemaitiškės 2-oje gyvenvietėje, datuojamoje vėlyvojo neolito pabaiga – ABA, aptiktos dvi iš rago pagamintos plokštelės, kurių išlikę tik fragmentai, tyrinėtojų interpretuojamos kaip galimos žaslų laužtukų dalys (Girininkas, Daugnora, Antanaitis–Jacobs 2009, 23, pav. 2). Kaulinių žaslų laužtukų taip rasta ir kitose Rytų Baltijos regiono AML gyvenvietėse ir kapinynuose (Maldre, Luik 2009, 41).

Paprotys laidoti arklių Rytų Baltijos regione išplito laikotarpyje po Kristaus gimimo. Dabartinėje Lietuvos teritorijoje aptikti arklių kapai dažniausiai datuojami I tūkst. – II tūkst. I puse. Per šį ilgą laikotarpį susiformavo tam tikri regioniniai skirtumai su savitais arklių kapų bruožais (Alseikaitė–Gimbutienė 1946, 55–57, 137–138; Куликаускаене 1953, 211–222; Tautavičius 1981, 18–43; Daugnora 1994, 86–90; Bliujienė, Butkus 2007, 95–116). Tačiau arklių laidojimo papročio formavimosi ištakos atsekamos dar AML.

Arklių kaulų priskirtinų šio laikotarpio kapams rasta vakarų Lietuvoje ir centrinėje Latvijos dalyje, Reznės pilkapyne, esančiame prie Dauguvos (Граудонис 1967, 34–39, pav. 18–19; Gimbutienė 1985, 71). Kai kurie arklio dantys iš Reznės pilkapyno datuoti radioanglies metodu priklausė 1300–1100 m. pr. Kr. (Vaskas ir kt. 2021, 6). Neaišku, ar buvo aptikta arklio kaulų Sembos pusiasalio kapuose. Straipsniuose, kuriuose paskelbta informacija apie šio mikroregiono AML laidojimo vietų tyrimus, zooarchaeologinė medžiaga neminima. Publikacijos skirtos arklių laidojimo papročio analizei apima I tūkst. laikotarpį (Zinoviev 2011, 79–86).

Toliau trumpai aprašomos vakarų Lietuvos laidojimo vietos, kuriose aptikta arklio palaikų.

Kurmaičiai. Pilkapyje Nr. 8 rasti du arklio dantys skirtingose sampilo vietose. Vienas jų buvo po antruoju akmenų grindiniu. Kitas aptiktas apie 70 cm gylyje, apatinėje sampilo dalyje, 120 cm į pietus nuo pilkapio centro. Abu

dantys buvo apnykę, be deginimo žymių. Pilkapis, kuriame rasti dantys, buvo nedidelis, apie 8,5–9 m skersmens, ir turėjo išlikusį apardytą, apie 50 cm aukščio sampilą, kurio įrengimui panaudota žymiai daugiau akmenų nei kitiems pilkapiams. Tyrinėtojo nuomone, pilkapio paviršius taip pat galėjo būti išgrįstas akmenų grindiniu. Įvairiose sampilo vietose aptikta apardytų degintinių žmonių kapų – pavienių degintų kaulų ir keramikos šukių (Kulikauskas 1951b, 19–24; Kulikauskas 1968, 27). Atlikus radioanglies datavimą iš pilkapyje Nr. 8 (3) deginto kaulo nustatyta, kad jis priklausė 766–425 m. pr. Kr. (Muradian 2022, 157–183).

Dar du arklio dantys aptikti Kurmaičių pilkapyje Nr. 11 (13). Rytinėje jo dalyje, šalia akmenų vainiko, apie 30 cm gylyje. Šis pilkapis buvo apie 70 cm aukščio ir turėjo vieną akmenų vainiką. Pasak Kurmaičių kaimo gyventojų A. Žilinsko, šioje vietoje 1940 m. rasti ne tik arklio dantys, bet ir visa kaukolė (Kulikauskas 1951c, 19; Kulikauskas 1968, 33).

Kveciai. Arklio kapas surastas pilkapyje Nr. 1. Remiantis ataskaitoje pateiktomis nuotraukomis ir brėžiniais, arklio kapas aptiktas pietrytinėje pilkapio dalyje, sampilo apačioje, vidinėje išorinio akmenų vainiko dalyje ir buvo apjuostas nedideliu akmenų vainiku (pav. XXIII). Rytinėje šios konstrukcijos dalyje akmenų vainiko ilgis – 2 m, o plotis – 1 m. Čia jis jungėsi su išoriniu pilkapio akmenų vainiku. Abiejų vainikų aukštis ir konstrukcijų akmenų dydžiai buvo panašūs. Išorinis pilkapio vainikas apribojo kapą pietryčiuose ir pietuose. Tyrėjo teigimu, arklio kapo užpilde buvo daug angliukų ir keletas pavienių akmenų virš kapo bei po juo. Žemiau palaikų aptiktas 10–15 cm storio tamsios žemės sluoksnis su angliukais. Ataskaitoje nurodoma ir tyrimų nuotraukoje matosi, kad išlikusi tik kaukolė, orientuota į šiaurės vakarus, ir keletas smulkesnių kaulų, rastų 50 cm į vakarus nuo kaukolės (Merkevičius 1963, 17–18). Be arklio kapo, šiame pilkapyje surasta ir 12 degintinių žmonių kapų. Radioanglies metodu datuotas šio pilkapio degintinis kapas Nr. 11. Nustatyta, kad jis priklausė 771–423 m. pr. Kr. (Muradian 2022, 157–183).

Ėgliškiai. Arklio palaikų aptikta apardytame pilkapyje Nr. 1. Ataskaitoje nurodoma, kad šio gyvūno kaulai surasti tarp centrinio ir vidurinio akmenų vainikų, į pastarąjį rėmėsi kapo duobės šiaurinė dalis, kurios dugnas buvo centrinio akmenų vainiko viršutinių akmenų ir vidurinio akmenų vainiko apatinių akmenų lygyje. Tikslus palaidotų arklių skaičius nenustatytas, nes palaikai buvo labai apnykę ir apardyti. Tyrimų vadovės nuomone, šioje vietoje galėjo būti 2–3 arkliai (Danilaitė 1970a, 11). Pavienių kaulų taip pat aptikta ir

apie 1–2 m į šiaurės vakarus nuo pagrindinės radimvietės (Danilaitė 1970a, 11).

E. Grigalavičienės nuomone, arklių kaulai priklauso vėlesnei gyvenvietei (Danilaitė 1970a, 11–12). Vis dėlto neatmestina, kad pilkapyje rasti arklių palaikai gali būti susiję su kapais, o ne su gyvenviete. Apie gyvenvietės kultūrinį sluoksnį ar kokias nors kitas jos liekanas neužsimenama archeologinių tyrimų ataskaitoje, tiriant pilkapius Nr. 2 ir 3, nors jie buvo visiškai šalia pilkapio Nr. 1 ir tikėtina, kad jei čia būtų buvusi gyvenvietė jos pėdsakų būtų aptikta ir kitų pilkapių aplinkoje (Grigalavičienė 1974). Galbūt Ėgliškių pilkapyje Nr. 1, kaip ir Kvecių pilkapyje, buvo įrengtas arklio kapas/kapai.

Archeologinių tyrimų ataskaitoje nurodoma, kad arklio dantų taip pat aptikta pilkapyje Nr. 2, įrengtame į vakarus nuo pilkapio Nr. 1. Arklio dantys aptikti pilkapio šiaurinėje – šiaurės rytinėje pusėje, duobėje, kuri pradėjo ryškėti iš karto po velėna ir tęsėsi iki pat pilkapio pagrindo (Grigalavičienė 1974, 3, 6).

Minėtas laidojimo vietas skiria tik kelių kilometrų atstumas. Kurmaičių ir Kvecių pilkapynai nutolę vienas nuo kito apie 3 km, Ėgliškių ir Kvecių pilkapynai įrengti apie 5,5 km, o Kurmaičių ir Ėgliškių pilkapynai apie 7,5 km atstumu.

Arklių laidojimo pradžia

Turimais duomenimis, arklių laidojimas Rytų Baltijos regione akmens amžiuje dar nebuvo praktikuotas, nors kauliniai dirbiniai, kaip įkapės – kabučiai iš šio gyvūno kaulų aptikti akmens amžiaus Zvejniekų kapinyne kartu su kabučiais iš kitų laukinių gyvūnų dantų (Zagorskis 1987, 67–69). I tūkstm. pr. Kr. laikotarpio arklių palaikų aptikta ir keliuose kapinynuose su akmenų cistomis–dėžėmis šiaurės ir šiaurės rytų Estijoje. Vienas iš tokių kapynų – Rebala, kurioje keletas arklio dantų ir kaukolės fragmentų rasti netoli žmonių palaikų. Arklio kaulų taip pat aptikta Muuksi ir Iru kapinynuose su akmenų cistomis–dėžėmis. Kapinynuose taip pat surasta ir gyvūnų kaulų, pavyzdžiui, Muuksi kapinyne rasta ir avies/ožkos, galvijų, kiaulės, ruonio ir šuns kaulų (Maldre, Luik 2009, 38; Laneman, Lang 2013, 113). Minėti kapynai datuojami VBA–AGA (1100 – 200 m. pr. Kr.) (Lang 2007, 161–164, pav. 97). Keletas arklio kaulų aptikta ir tarandinio tipo kapuose, kurie datuojami AGA ir romėniškuoju laikotarpiu (Maldre, Luik 2009, 38).

Pažymėtina, kad vakarų Lietuvoje rasti arklių palaikai nesietini su konkrečiais žmonių kapais, kadangi aptikti toliau nuo jų, o Kvecių pilkapyje arkliui netgi buvo suformuota atskira akmenų konstrukcija, kuri buvo labai panaši į akmenų konstrukcijas suformuotas kai kuriems žmonių kapams. Tai leidžia teigti, kad šiam gyvūnui naudota tokia pati materialinės kultūros simbolika. Svarbu ir tai, kad šio gyvūno kapas įrengtas vidinėje pilkapio dalyje, kai tuo tarpu vienas iš bendruomenės mirusiųjų (kapas Nr. 10) palaidotas 20 cm už išorinio akmenų vainiko (Merkevičius 1963, 15–16). Arklio palaidojimas vidinėje pilkapio dalyje – toje pačioje erdvėje su kitais bendruomenės nariais, o ne jo atskyrimas ir laidojimas už pilkapio ribų, rodo šio gyvūno svarbą aptariamo laikotarpio bendruomenėje.

Pilkapiuose surasti arklių kaulai neturėjo deginimo žymių (Kulikauskas 1951a, 1951b, 1951c; Merkevičius 1963; Danilaitė 1970a; Grigalavičienė 1974). Tuo tarpu dauguma tuose pilkapiuose aptiktų žmonių palaikų buvo kremuoti. Atkreiptinas dėmesys, kad Reznės pilkapyne nedegintų arklių dantys surasti degintinių ir griautinių kapų aplinkoje (Граудонис 1967, 34–37). Iš to galima spręsti, kad nepriklausomai nuo inhumacinio ar kremacinio mirusiųjų žmonių laidojimo papročio, arklių kūno dalys dėl tam tikrų priežasčių laidotos tik nedegintos. Iki šiol nei vienoje AML laidojimo vietoje neaptiktas visas arklio skeletas. Tyrėjų teigimu, Kurmaičių pilkapyne surasti arklių dantys, Kvecių pilkapyne – arklio kaukolė ir keletas nenustatytų kaulų, Ėgliškių pilkapyne – dantys ir neidentifikuotos atskiros arklių kūno dalys. Vien tik arklių dantys aptikti ir Reznės pilkapyne (Граудонис 1967, 34–39, pav. 18–19). Romėniškajame laikotarpyje, šioje srityje išplitus žmonių kapams su arkliais, taip pat buvo laidotos tik tam tikros arklių kūno dalys. Dažniausiai laidota arklio galva, rečiau galva ir kojos; galva, kojos, stuburo ir šonkaulių dalys; dantys ir kojos ar tik pavieniai dantys, tik viename kape palaidotas visas arklys (Bliujienė, Butkus 2007, 96–98, 110). M. Gimbutienės nuomone: „galbūt arklio dantys reiškė visą žirgą, kuriuo palaidotasis privalėjo joti į mirusiųjų karalystę, arba gal turėjo magišką galią, nes žirgas buvo šventas Danguaus šviesos dievo gyvulys“ (Gimbutienė 1985, 71). Toks kūno dalių laidojimas gali būti aiškinamas *pars pro toto* principu, kai tam tikra arklio kūno dalis laidojimo ritualuose simbolizavo visumą (Bliujienė, Butkus 2007, 98). Romėniškajame laikotarpyje arklių laidojimas vakarų Lietuvoje išplito ir tapo išskirtiniu šio regiono bruožu. Vakarų Lietuvoje žinomas 21 šio laikotarpio kapinynas, kuriuose rasti 86 žmonių kapai su arkliais (Bliujienė, Butkus 2007, 109).

Arklių laidojimo pradžia žymi svarbius pokyčius to meto visuomenių dvasiniame gyvenime ir pasaulėžiūroje. Aptariamuoju laikotarpiu arkllys ne tik laidotas, bet maždaug nuo II tūkst. pr. Kr. vidurio gana dažnai vaizduotas ritualiniuose ir su mirusiųjų laidojimu susijusiuose objektuose, kurie aptikti įvairiose Europos dalyse, taip pat ir Baltijos regione. Trundholm (Danija) pelkėje rastas paaukotas dirbinys, šešių ratų metalinis vežimas, tempiamas arklio, kuriame buvo ovalo formos, ornamentuotas diskas. Viena jo pusė interpretuojama kaip simbolizuojanti dieną, kita – naktį. Dirbinys datuojamas ABA pabaiga (1400 m. pr. Kr.). Remiantis ornamentų – įvijų skaičiavimais, keliama hipotezė dėl šio dirbinio kaip kalendoriaus funkcijos (Randsborg 2009, 60–70). Kivik pilkapyje (Pietų Švedija, Skonė) surastose akmeninėse kapo plokštėse vaizduojami įvairūs su mirusiųjų laidojimo ritualais susiję simboliai, tarp kurių yra ir du žirgai tempiantys dviratį vežimą su žmogumi (Goldhahn 2008, 56–65). Šis kapas datuojamas apie 1300 m. pr. Kr. (Sherratt 1994, 248). Labai panašus simbolis aptiktas Vel'ké Raškovce vietovės, Centrinė Europa (Slovakija), degintiniame kape ant amforos, kuri taip pat datuojama 1300 m. pr. Kr. Jos viršutinėje dalyje vaizduojami dviejų ratų vežimai tempiami dviejų arklių, už kurių stovi žmogus, o apatinėje dalyje, tarp įvijinio motyvo tarpų, simbolinės žmogaus figūros ir dviejų arklių galvos (Furmanek 1998, 244). I tūkst. pr. Kr. Baltijos regione ir kituose Europos regionuose arklių vaizdavimo atvejų ritualiniuose dirbiniuose dar pagausėjo. Vienas iš išskirtinių šio laikotarpio dirbinių – III–II a. pr. Kr. datuojamas sidabrinis indas, aptiktas Gundestrup (Danija) pelkėje. Jame tarp įvairių kitų motyvų vaizduojamas jojimas žirgais bei kitos karinės ir ritualinės scenos (Cunliffe 1994, 366). Manoma, kad šis dirbinys paaukotas religinių ritualų metu. Įvairūs archeologiniai duomenys rodo, kad bronzos amžiuje pradėjo formotis išskirtinis arklio vaidmuo bendruomenių dvasiniame gyvenime.

5.3. Keramika

Keramika yra pagrindinis dirbinys AML kapuose. Tai susiję su deginimo papročio plitimu, dalies mirusiųjų degintų kaulai supilti į urnas. Svarbu pabrėžti, kad ne visą aptiktą keramiką galima priskirti urnoms. Dalyje kapų rastos įkapės – papildomi puodeliai ar keramikos šukės pačios urnos viduje (Hoffmann 2000, 85–102; Vengalis ir kt. 2020, 74–86). Kai kuriais atvejais neaišku, ar rastos keramikos šukės kape priklausė urnai, ar į kapą buvo įdėtas papildomas puodelis. Dalyje apardytų pilkapių aptiktos tik paskiros, smulkios keramikos šukės ir pavieniai degintiniai kaulai. Tokių šukių rasta Baubliuose (Jablonskis 1977a, 3–4), Mosėdžio pilkapiuose (Jablonskis 1973), Šlikių pilkapyje Nr. 2 (Jablonskis 1986), Pukulių pilkapiuose (Vasks 1979). Urnos ar

jų dalys rastos įvairių tipų kapuose – pilkapiuose, plokštiniuose kapuose, kapuose už pilkapio išorinio vainiko.

Kai kurių šalių tyrimai rodo, kad degintiniai kaulai galėjo būti sudėti į medines dėžutes ar suvynioti į audeklus (McKinley 2013, 152–153). Šiame regione nemažai kapų aptikta be urnų, todėl neatmestina, jog dalis degintinių kaulų galėjo būti sudėti į medžiagas, kurios greitai suyra ir archeologinių tyrimų metu neaptiktos.

Šiame poskyryje keramika sugrupuota remiantis paviršiaus požymiais, aptartos būdingos urnų ir puodelių formos bei ornamentika. Pietvakarių Latvijos ir vakarų Lietuvos laidojimo vietose aptikta keramika saugoma LNM, KM, LNM, šio darbo rengimo metu ji buvo peržiūrėta. Sembos pusiasalio tyrimų medžiaga iki 1945 m. buvo saugoma Prūsijos muziejuje ir kituose mažesniuose to regiono muziejuose. Antrojo pasaulinio karo metu dalis šių eksponatų pervežti į Lenkijos ir Vokietijos muziejus, tačiau PAIMB ir VMM neturi keramikos iš Sembos pusiasalio kapų, todėl analizuojant čia rastą keramiką galima remtis tik publikacijomis.

Didžiausią aptiktos keramikos dalį sudaro keramika *lygiu paviršiumi*. Jos rasta Ėgliškiuose, Gintaruose, Mosėdyje, Padvariuose, Sūdėnuose, Šlikiuose, Kurmaičiuose, Kveciuose, Baški, Dārznieki, Pukuļi ir Vārves Strīķi pilkapynuose (pav. I–IV, XI). Pažymėtina, kad keramikos lygiu paviršiumi rasta tuose pačiuose pilkapiuose, kaip ir keramikos kruopėtu ar brūkšniuotu paviršiumi. Molio masės priemaišas sudaro grūstas akmuo. Urnų pakraštėliai I arba S formos. Sienelių storis varijuoja nuo 6 iki 15 mm.

Keramika lygiu paviršiumi paplitusi plačiame regione, jos randama įvairiuose Rytų Baltijos regiono bronzos amžiaus paminkluose: pilkapiuose, neįtvirtintose gyvenvietėse, piliakalniuose (Merkevičius ir kt. 2018; Visocka, Podėnas, Sperling 2022, 161–188). Datavus degintinius kaulus iš Baški, Dārznieki, Sūdėnų, Šlikių, Kurmaičių, Kvecių pilkapyno gautos datos priklausančios VBA ir AGA (Ciglis, Vasks 2017, 35–61; Muradian 2022, 157–183).

Apie ketvirtadalį visos aptiktos keramikos sudaro keramika *kruopėtu paviršiumi*. Jos rasta: Ėgliškiuose, Padvariuose, Sūdėnuose, Šlikiuose, Kurmaičiuose, Dārznieki pilkapiuose ir Kvietinių kapinyne (pav. IX, XII, XV). Molio masės priemaišas sudaro grūstas akmuo. Padvariuose aptiktų urnų išorinis paviršius šviesiai rudos–rausvos spalvos, o Sūdėnuose rasta urna

tamsiai rudos, vietomis juosvos spalvos. Aptiktuose paminkluose gautos radioanglies datos leistų ją priskirti 800–400 m. pr. Kr. (Urbonaitė-Ubė 2022, 284, Vengalis ir kt. 2020, 37), o Šlikių pilkapyje Nr. 1 kape Nr. 2 gauta radioanglies data – 396–206 m. pr. Kr. – rodo ir vėlesnę šios keramikos chronologinę priklausomybę.

Urnų kruopėtu paviršiumi sienelių storis nuo 7 iki 14,5 mm. Kai kuriuose kapuose aptiktos pakankamai nedidelės urnos, Šlikių pilkapyje Nr. 1, kape Nr. 2 rasta 13 cm aukščio urna, ji priklausė nesuaugusiam individui (Kozakaitė 2021, 2). Kitos urnos kruopėtu paviršiumi didesnės, pavyzdžiui, Kvietinių kapinyne kape Nr. 1 aptikta 33,5 cm aukščio urna, o kape Nr. 9 – 41 cm aukščio (Vengalis ir kt. 2020, 41).

Padvariuose dalis rastos kruopėtos keramikos buvo su pirštų braukais (pav. XIII, XIV). Kruopėtos keramikos su pirštų braukais taip pat aptikta Kukuliškių piliakalnyje (Urbonaitė-Ubė 2022, 283–286), Lenkijoje (Olštyno) srityje esančiame Krupolinių (Krupoliny) kapinyne (Hoffmann 1999, 81, pav. LXXXVIII:8) ir Vorkaimio (Workiejmy) (Varmijos–Mozūrijos regionas) pilkapio kape. Pagal rastą segę vienoje iš urnų C. Engel ją datavo IV MP. C. Engel teigimu, tokia keramika yra būdinga Lužitėnų kultūrai (Engel 1931, 41–50, pav. 11e; Engel 1935, 218–220, 100:d. 98:e). Tokia keramika taip pat būdinga VBA Pietų Skandinavijai, jos rasta Elando, Gotlando salose, Pietų Švedijoje, Danijoje (Gustavsson 1997, 67–72). Viena iš labiausiai žinomų vietovių su šia keramika aptikta Otterböte vietovėje (Elando sala), kuri datuojama IV MP (Gustavsson 1997, 39–41).

Kai kuriuose pilkapiuose rasta keramikos *brūkšniuotu paviršiumi*: Baubliuose, Ėgliškiuose, Kurmaičiuose, Kveciuose (pav. VII, VIII, X). Beveik visuose paminkluose, kuriuose rasta brūkšniuotos keramikos, taip pat aptikta ir keramikos lygiu bei kruopėtu paviršiais. Ėgliškių pilkapyje Nr. 7 (8) rastos 8 nedidelės keramikos šukės brūkšniuotu, kruopėtu ir lygiu paviršiais, kurios turėjo priklausyti skirtingiems indams.

Keramika *gludintu paviršiumi* labiau būdinga Sembos pusiasalio kapams (pav. XIX). Vakarų Lietuvoje viena tokia urna rasta Ėgliškių pilkapyne (pav. XVIII:b). Ji ašosio formos, su dviguba aša. Tiek aša, tiek pati urna ornamentuota taškelių ir linijų motyvais. Urna rasta pilkapyje Nr. 3, kape Nr. 14. Tame pačiame pilkapyje kapas Nr. 5 radioanglies metodu datuotas 746–400 m. pr. Kr. Keramikos gludintu paviršiumi aptikta Asvos ir Kukuliškių piliakalniuose bei Kvietinių gyvenvietėje (Vengalis ir kt. 2020, 32; Urbonaitė-

Ubė 2022, 283–285; Visocka, Podėnas, Sperling 2022, 171). Labai panaši urna su dviguba ąsa ir panašiu ornamento motyvu aptikta Groß Blumenau/Кремнево pilkapyne (Bezenberger 1914c, pav. 13, 112). Keramikos šukių gludintu paviršiumi taip pat rasta Kurmaičių pilkapio Nr. 4 (5), kape Nr. 2 (pav. XVII). Vis tik nežinoma, kokios formos indui priklausė šios paskiros keramikos šukės.

Archeologinių tyrimų ataskaitoje nurodoma, kad Gintaruose rasta tekstilinės keramikos (Jablonskis 1977, 6–7). Įvertinus KM saugomą medžiagą šioje laidojimo vietoje rastą keramiką galima priskirti: lygiu paviršiumi (17 šukių), brūkšniuotu paviršiumi (1 šukė), kruopėtu (?) paviršiumi (2 šukės) ir 3 smulkios šukelės, kurių paviršius stipriai erodavęs ir priklausomybė nenustatyta. Muziejuje neaptikta keramikos šukių, kurias būtų galima priskirti tekstilinei keramikai.

Baubliuose rasta viena keramikos šukė su virvelės ornamentu, tačiau jos priklausomybė konkrečiam archeologiniam kontekstui nežinoma. Šis objektas buvo smarkiai apardytas, o Baubliuose aptikta medžiaga taip pat rodo ten galėjęs būti ir gyvenvietę. Vis tik neatmestinas Virvelinės keramikos šukių naudojimas, kaip įkapių, kurių rasta Kvietinių urnose Nr. 1, 9 ir 5 (Vengalis ir kt. 2020, 41).

Formos. Urnų ir puodelių aptiktų Karaliaučiaus ir Šiaurės rytų Lenkijos regione formas, morfologines savybes ir ornamentiką detalai yra išnagrinėjęs M. J. Hoffmann, kuris išskyrė 5 pagrindines grupes su 12 skirtingų indų formų: 1. Vazos formos indai; 2. Dvigubo nupjauto kūgio formos indai; 3. Amforos; 4. Ovalo arba siaurėjančia apačia indai; 5. Taurelės; 6. Dubenys; 7. Puodeliai; 8. Taurės; 9. Indai su skylutėmis siaurėjančiu viršumi; 10. Lėkštės; 11. Asočiai; 12. Dangteliai (Hoffmann 2000, 85–102). Sembos pusiasalyje randami beveik visų minėtų formų indai ir urnų dangteliai. Vakarų Lietuvoje aptikta ašočio (Ėgliškiai), dubens formos urnų (Kurmaičiai), taip pat puodelių (Ėgliškiai pilkapis Nr. 3, griautinis kapas kapas Nr. 6, Rūdaičiai II) (pav. XVIII:b–e), tačiau labiausiai vyrauja indai plačia viršutine dalimi ir siaurėjančia apačia (pav. VIII, XVIII:a). Tokių formų urnos būdingos tiek pilkapiuose, tiek plokštiniuose kapinynuose aptiktiems kapams. Jų rasta Ėgliškių pilkapyje Nr. 2, degintiniame kape Nr. 5, pilkapyje Nr. 3, degintiniame kape Nr. 9, Sorgenau/Покровское kapinyne, degintiniame kape Nr. 9, Kvietinių kapinyne, degintiniuose kapuose Nr. 1, 9; Linkau– pilkapyne (Grigalavičienė 1979, 12–13, 17, pav. 13, 21; Кулаков 1975, pav. 90; Vengalis ir kt. 2020, 40–45, pav. 6; Hoffmann 1999, 85, XXIII:10).

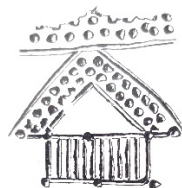
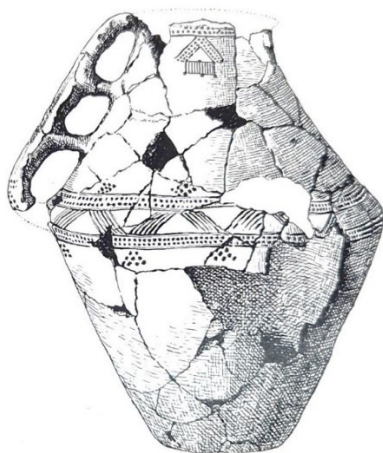
Dangtelius turi kai kurios urnos rastos Sembos pusiasalyje, čia taip pat vyrauja indai su skirtingu ąselių skaičiumi, iš vienos arba abiejų indo pusių (Hoffmann 2000, 101–102) (pav. XIX:b, c, e, f). Asočio formos urnos būdingos Karaliaučiaus srityje aptiktoms urnoms: Ellerhaus/–, Groß Blumenau/Кремнево, Sorthenen/–, Warnicker Forst/–, Rantau/Заостровье, Craam/Грачёвка, Rudau/Мельниково pilkapynuose (Bezenberger 1914b, 96–108, pav. IX–XI; Hoffmann, 1999, 39, 49, 78, 97, 156, 157, 195–196, XXII:2,5; XXI:5, XVI: 2, 3, XII:3, XIII:12, 18, X:8) (pav. XIX:a, d).

Remiantis geriau išlikusių urnų matmenimis nustatyta, kad daugumos aukštis buvo apie 20 cm, tačiau rasta ir žymiai mažesnių bei didesnių urnų. Kvietiniuose ir Ėgliškiuose rastos urnos kruopėtu paviršiumi buvo aukštesnės nei 30–40 cm (Vengalis ir kt. 2020, lent. 1). Taip pat aptikta mažesnių, apie 10–15 cm urnų: Ėgliškių pilkapyje Nr. 5, Sūdėnų pilkapiuose Nr. 1, 2, Šlikių pilkapyje Nr. 1. Pažymėtina, kad Šlikių pilkapyje Nr. 1 palaidoti du nesuaugę individai, atitinkamai mažesnės urnos buvo pagamintos vaikams.

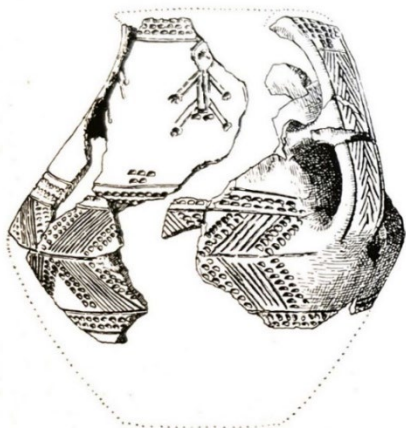
Sanditten/Лунино pilkapyje rastų urnų aukštis buvo tarp 15–24,6 cm, šalia buvę keramikiniai puodeliai mažesni (8,3–9,6 cm dydžio), tačiau vienas buvęs degintiniame kape Nr. 20 išsiskyrė, jo aukštis – 21,3 cm. Taip pat rasta indų dangtelių – 2,8–3,5 cm aukščio (Engel 1962, 44). Laptau/Мыромское pilkapyje Nr. 1, rastų urnų aukštis siekė nuo 17,2 iki 22,6 cm aukščio, o papildomi puodeliai buvo mažesni 13,5 ir 8,7 cm aukščio (Tischler 1889a, 111–112). Pilkapyje Nr. 4 rastos urnos buvo panašaus dydžio nuo 15,6 iki 24 cm (Tischler 1889a, 121). Ihlnicken/Капаево pilkapyje rastų urnų aukštis buvo nuo 12,8 iki 35 cm (Tischler 1889b, 124–133).

Ornamentika. Vakarų Lietuvoje ir pietvakarių Latvijoje aptiktos urnos beveik neornamentuotos. Išskyrus urnas iš Baški, Sūdėnų bei Kurmaičių ir Ėgliškių pilkapynų. Baški pilkapyje Nr. 1 aptiktos urnos briauna ornamentuota ryškiai įspausdomis lėšio formos įkartomis, tarp kurių palikti apie 1 cm tarpai (pav. II–III). Toks pat ornamentas aptiktas ir ant Sūdėnų pilkapio Nr. 1 kapo Nr. 1 urnos briaunos (pav. XVI). Rastos urnos gludintu paviršiumi iš Ėgliškių ir Kurmaičių ornamentuotos linijų motyvais (pav. XVII, XVIII:b). Sembos pusiasalyje taip pat daugiausiai ornamentuota keramika gludintu paviršiumi: 1) įvairiais linijų grupių ir taškų motyvais (pavyzdžiui, urna iš Regehn/Дубровка (Stadie 1919d, 394–395, pav. 173); 2) dirbinius ar daiktus vaizduojančiais motyvais (pav. 11); 3) antropomorfiniais motyvais (pav. 12). Ornamentuotos ne tik urnos, bet ir jų dangteliai ir ąselės. Išskirtinė urna rasta Craam/Грачёвка pilkapyje (Stadie,

1919d, 394–395), kurios viršuje šalia pakraštėlio pavaizduotas namas. Ant kai kurių urnų vaizduojama žmogaus figūra, tokios rastos Rantau/Заостровье pilkapyne ir Tykrehnen/Зори pilkapynuose (Engel 1935, 140:b, d).

Pav. 9 Urna, ant kurios pavaizduotas namas, rasta Craam/Грачёвка (pagal Stadie, 1919d, pav. 169)

Pav. 10 Urna rasta Tykrehnen/Зору (pagal Stadie 1919d, pav. 170)

5.4. Dirbiniai

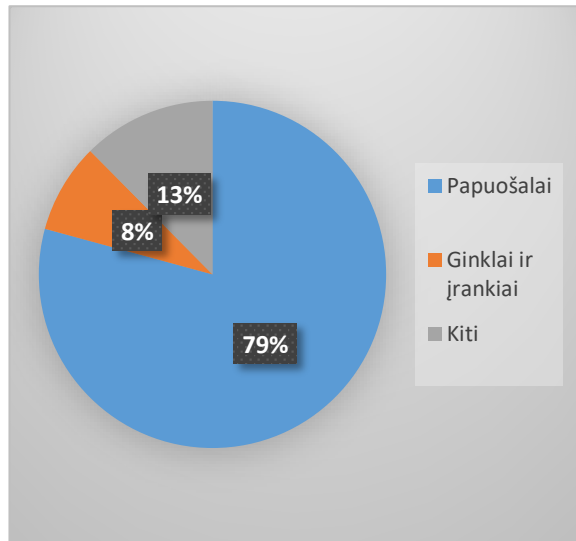
AML Pietryčių Baltijos regiono vakarinės dalies kapuose iš viso rastos 468 įkapės, daugiausia iš bronzos, šiek tiek iš geležies, stiklo, gintaro ar akmens, titnago, kaulo pagamintų dirbinių ar neapdirbto gintaro gabaliukų. Dauguma dirbinių saugomi LNIM, LNM, KM, MLIM, PAIMB, KIMM. Dalies – saugojimo vieta šiuo metu yra nežinoma, iki Antro pasaulinio karo jie buvo saugomi Prūsijos muziejuje (Karaliaučiuje) ar mažesniuose to krašto

muziejuose. Informacija apie tokius radinius žinoma tik iš literatūros. Šiame poskyryje aptariami kapuose rasti dirbiniai (išskyrus keramiką, kuri aprašyta 5.3. poskyryje), jų chronologija, analogiško tipo dirbinių paplitimas kituose kontekstuose (gyvenvietėse, lobiuose ir kt.).

5. 4. 1. Papuošalai

Didžiausią dalį visų aptiktų dirbinių kapuose sudaro papuošalai, iš 468 įkapių, papuošalus sudaro 370 dirbinių. Tai yra 79% visų kapuose aptiktų dirbinių (13 pav.). Daugiausia rasta smeigtukų, apyrankių, antkaklių ir žiedų. Taip pat keletas segių, tutulų, įvijėlių, kabučių, kilpinių–sraiginių įvijų, karoliukų iš stiklo ar gintaro. Dauguma dirbinių rasti griautiniuose kapuose. Kai kuriais atvejais negalima tiksliai įvardinti, ar aptiktus dirbinius reikėtų priskirti degintiniams ar griautiniams kapams, ypač kai pilkapiai apardyti.

Dalis dirbinių degintiniuose kapuose susilydę, neidentifikuotini, galbūt priklausę mirusiojo aprangos detalėms, kurios kartu sudegintos lauže. Apsilydžiusių dirbinių aptikta Ėgliškių, Kurmaičių, Kvecių, Šlažių, Biegiethen/–, Groß Mischen/–, Tykrehnen/Зорн ir kituose pilkapiuose bei Rūdaičių II kape (Hoffmann 1999, 200; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 170, 186; Muradian 2017, 66–70).

Pav. 11 Įkapių pasiskirstymas AML laikotarpio kapuose

5.4.1.1. Smeigtukai

Didžiąją dalį rastų papuošalų sudaro – smeigtukai. Iš viso kapuose aptikta 113 smeigtukų ar jų dalių. Būdingiausi smeigtukai atlenkta cilindro formos galvute (vok. *Rollenkopfnadeln* arba *Rollennadeln*), įvijine galvute, gūbės kaklo formos galvute ir ašeliniai smeigtukai (5 žem., pav. 14).

Pav. 12 Smeigtukai aptinkami kapuose: a) Smeigtukas atlenkta cilindro formos galvute (radinys iš Laptau/Муромское, pilkapio Nr. 1, degintinis kapas urnoje A2, akmenų stuktūra A) (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 60:485); b) Ašelinis smeigtukas (radinys iš Šlažių, pilkapio Nr. 5) (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 77:382:1); c) Įvijinis smeigtukas iš Ėgliškių (E. Vailionio nuotr., saugoma LNM AR 636:45); d) Smeigtukas gūbės kaklo formos galvute (radinys iš Ihlnicken/Капаево pilkapio Nr. 2) (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 73:91.3)

Smeigtukai su atlenkta cilindro formos galvute. Kapuose aptikti 35 šio tipo smeigtukai ar jų dalys (pav. 14:a). Visi jie rasti Sembos pusiasalyje buvusiuose kapuose. Tokio tipo smeigtukai labiausiai išplito romėniškuoju laikotarpiu (Michelbertas 1986, 124), jų aptikta ir piliakalniuose – Aukštadvaryje, Kereliuose (Grigalavičienė 1995, 191).

Šiame darbe aptariamo laikotarpio ir regiono kapuose, jie rasti tiek degintiniuose, tiek griautiniuose kapuose, 15-oje vietovių: Vārves Strīki, (Adlig) Popelken/–, Bieskobnicken/Охотное, Cobjeiten/Сельский, Fritzen Forst/–, Ihlnicken/Капаево, Kiautrienėn/–, Laptau/Муромское, Lauknicken/–, Linkau/–, Mednicken/Дружное, Radnicken/Родники, Sanditten/Лунино, Sorgenau/Покровское, Warnicker Forst/–, Wiekau/

Хрустальное, Wiskiauten/Моховое pilkapynuose (Peiser 1919a, 289; Peiser 1919b, 291–295; Bezenberger 1914e, 127–128; Bezenberger 1914d, 113–126; Engel 1935, 346; Hollack 1909b, 305; Kemke 1909d, 413–423; Stadie 1919b, 389–390; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 177, 183, 185, 189, 199, 200, 203–205 261). Minimos laidojimo vietos išsidėsčiusios įvairiose aptariamo regiono dalyse.

Smeigtukai su atlenkta cilindro formos galvute buvo paplitę plačioje teritorijoje. Jų rasta Egėjo jūros regione, Italijoje, Centrinėje, Vakarų ir Šiaurės Europoje (Lang 2007, 182–183; Pany–Kucera ir kt. 2020, 13–52; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 80; Makarowicz ir kt. 2023, 91–115). Pietryčių Baltijos regione ankstyviausias toks smeigtukas rastas Wiskiauten/Моховое pilkapyne kartu su bronziniu plokščiu kirveliu, kurį E. Šturms ir J. Dąbrowski datavo II MP (Šturms 1936, 34–35; Dąbrowski 1968, 150). Nuo vėlesnių smeigtukų jis skiriasi tuo, kad jo adata labiau lenkta. Ankstyvų tokio tipo smeigtukų rasta Lenkijoje, Lubna vietovėje esančiame pilkapyne. Pilkapyje Nr. 7, griautiniame kape rasti trys smeigtukai su atlenkta cilindro formos galvute, dvi įvijos, gyvūno dantis, keramikos ir titnago. Atlikus radioanglies datavimą nustatyta, kad kapas priklausė 1686–1517 m. pr. Kr. (Makarowicz ir kt. 2023, 113).

Dalies smeigtukų tikslesnės chronologijos nustatyti neįmanoma, nes jie rasti pavieniui arba kitos įkapės yra chronologiškai neinformatyvios. Pavyzdžiui, Laptau/Мыромское pilkapyne, degintiniame kape Nr. 1, be aptariamo tipo smeigtuko taip pat rasta kito smeigtuko, nulūžusia galvute, adata ir žiedas (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 182).

Kai kurie smeigtukai su atlenkta cilindro formos galvute, remiantis kitomis įkapėmis, priklauso VBA ar AGA. Ihlnicken/Сапаево pilkapyne toks smeigtukas rastas su įmoviniu kirviu, kuris datuojamas VI MP (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 177). Vārves Strīķi griautiniame kape taip pat rasta antkaklė kanopiniais galais bei gintarinis karolis. J. Graudonis kapą datavo II a. pr. Kr. (Граудонис 1967, 75).

Pagal visą turimą medžiagą, tokie smeigtukai naudoti visą AML, tai yra nuo ABA iki AGA bei vėlesniais laikotarpiais.

Smeigtukai gulgės kaklo formos galvute. Antrasis šiam regionui būdingų smeigtukų tipas vadinamieji smeigtukai gulgės kaklo formos galvute (pav. 14:d), kurių rasta įvairiuose pietvakarių Latvijos, vakarų Lietuvos ir Karaliaučiaus srities kapuose: Mišeikiuose, Alleinen/–, Gauten/Путилово, Ihlnicken/Сапаево, Polennen/Круглово, Radnicken/Родники, Rantau/Заостровье, Sorgenau/Покровское, Sorthenen/–, Warschken/Вершково II, Wiekau/Хрустальное pilkapiuose (Граудонис 1967, 75; Bezenberger 1893b, 82–85; Bezenberger 1914a, 88–95;

Bezenberger 1914f, 130, 131; Engel 1935, 346; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 170, 174, 178, 189, 195, 197, 200, 203, 204). Iš viso minėtose laidojimo vietose rasta 18 tokių smeigtukų.

Daugiausia šie smeigtukai priklauso VBA (ypač V ir VI MP) ar AGA. Tyrėjai analizuodami buv. Rytų Prūsijos teritorijos medžiagą pažymi, kad šio tipo smeigtukai būdingi kapų inventoriui (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 80). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad jie buvo gaminti ne tik iš bronzos, bet ir iš geležies, toks aptiktas Rantau/Заостровье pilkapyje Nr. 4 (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 195, pav. 61:496). Jie paplitę I tūkst. m. pr. Kr. antroje pusėje, teritorijoje tarp Vyslos ir Nemuno (Dąbrowski 1968, 69).

Greičiausiai tokio tipo smeigtukas rastas Mišeikių degintiniame kape urnoje, jis buvo apdegęs ir deformuotas (Bezenberger 1893b, 82–85). Kitų radinių, kurie galėtų patikslinti smeigtuko datavimą, neaptikta. Degintiniai kaulai rasti lipdytose urnose, joms suformuotos „akmenų dėžės“ – ant plokščio akmens pastatyta urna iš šonų apdėta kitais akmenimis. C. Engel Mišeikių pilkapį priskyrė III pilkapių tipui ir datavo 500–150 m. pr. Kr. (Engel 1935, 229, 291, 336, pav. 92:g). Tokių kapų taip pat rasta Ėgliškių pilkapyje Nr. 5 (Grigalavičienė 1979, 28). Vieno kapo „akmenų dėžėje“ degintiniai kaulai datuoti radioanglies metodu, gauta data: 790–541 m. pr. Kr. (Muradian 2022, 171). Tai patvirtina, kad tokio tipo kapai pilkapiuose galėjo būti įrengti ir ankstyvesniu laikotarpiu. Mišeikiuose aptiktas smeigtukas, atsižvelgiant į kitų šio tipo smeigtukų datavimą ir kapo įrengimą, taip pat galėtų priklausyti VBA, V ar VI MP. Smeigtukų gulbės kaklo formos galvutė su bronziniais pincetais ar kitais dirbiniais, kurie datuojami V ar VI MP, aptikta Alleinien/- ir Ihlnicken/Капаево pilkapiuose (be pinceto čia taip pat rastas įmovinis kirvis, smeigtukas su atlenkta cilindro formos galvute, juostinės apyrankės, kabutis, nenustatyto tipo smeigtukai) (Bezenberger 1900c, 97; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 170, 178).

Smeigtukai įvijine galvute. Įvijiniai smeigtukai pasirodė dar ABA ir buvo naudoti iki pat AGA (Šturms 1936, 62–63). Ankstyvesni turi plokščios vielos, išplatintas išorines apvijas, o vėlesnių įvijinių smeigtukų apvijos siauresnės ir pagamintos iš apvalaus skersinio pjūvio vielos.

Iš viso kapuose aptikti 7 įvijiniai smeigtukai: Ėgliškių, Šlažių, Gauten/Путилово, Rantau/Заостровье pilkapyuose (Grigalavičienė 1979, 22; Bezenberger 1900b, 81–85; Šturms 1936, 62–63, pav. 15:a; Engel 1935, 347; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 174, 191, 193, 232 pav. 58:469, 57:465).

Ėgliškiuose, Šlažiuose ir Rantau/Заостровье šie smeigtukai rasti šalia griautinių kapų, bet priklauso skirtingiems laikotarpiams. Šlažiuose ir Rantau/Заостровье aptikti smeigtukai ankstyvi, jų išorinės apvijos plačios, suplotos, o vidinės – siauresnės. Tyrėjai Šlažių pilkapyje Nr. 2 ir

Rantau/Заостровье pilkapyje Nr. 1 (kapuose M, E ir O) aptiktus smeigtukus datavo III MP (Šturms 1936, 62–63; Григалавичене, Мрякявичюс 1980, 83, Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 191, 193, 232). Manoma, kad tai griautinių kapų įkapės.

Ėgliškių pilkapyje Nr. 3, kvadrato Y–15 aptiktas smeigtukas galbūt priklauso suardytam griautiniam kapui (Grigalavičienė 1979, 22) (pav. 14:c). Dvi išorinės smeigtuko apvijos ornamentuotos įstrižų linijų grupėmis, o centre susuktas kūgio formos iškilimas būdingas ir kilpinėms–sraiginėms įvijoms. Tiksliai datuoti smeigtuką sudėtinga, kadangi visiškai analogiško nežinoma. E. Grigalavičienė jį priskyrė 200–150 m. pr. Kr. (Григалавичене, Мрякявичюс 1980, 54, 87). Greičiausiai jis ir priklausė panašiam laikotarpiui, tai rodo kito griautinio kapo (Nr. 6) tame pačiame pilkapyje radioanglies datavimo metodu gauta data: 366–160 m. pr. Kr.

Gauten/Путилово pilkapyje įvijiniai smeigtukai rasti su dviem smeigtukais gulbės kaklo formos galvute, tutulu ir žiedais. Kapas datuojamas VBA (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 174).

Ąseliniai smeigtukai (pav. 14:b). Vieni iš plačiausiai paplitusių smeigtukų bronzos amžiuje buvo ąseliniai smeigtukai, gaminti iš kaulo ir bronzos, išskiriami įvairūs jų potipiai (Šturms 1936, 60–62; Dąbrowski 1968, 63–64, žem. 3; Grigalavičienė 1995, 163–165; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 78–81). Šiame darbe analizuojamuose Pietryčių Baltijos regiono vakarinės dalies laidojimo vietose, jie rasti trijuose pilkapynuose: Šlažiuose, Alknicken/Прибрежное ir Rantau/Заостровье. Jų kiekis gana nemažas, iš viso kapuose aptikta 17 ąselinių smeigtukų. Šie bronziniai smeigtukai turintys ąseles ir lenktą, plėtančią galvutę datuojami III MP (Šturms 1936, 60; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 79).

Šlažių pilkapyje Nr. 4 rasti du ąseliniai smeigtukai, penkios apyrankės ir keramikinis indas. Sudėtinga nustatyti, ar aptikti radiniai priklausė griautiniam, ar degintiniam kapui, kadangi straipsniuose aprašant šią radinių sąkaupą nenurodoma ar šalia buvo kaulų, tačiau likusiame tekste minima, kad pilkapyje Nr. 4 buvo aptikta tiek degintinių kaulų, tiek griautinių kapų likučių (Scherbring 1879, 493–494). Šlažių pilkapyje Nr. 5 aptikti 7 ąseliniai smeigtukai. Du iš jų rasti griautiniame kape, kartu taip pat aptikta antkaklės tordiruotu lankeliu ir apyrankės dalys. Likę penki smeigtukai rasti įvairiose pilkapio Nr. 5 dalyse, kartu su degintais ir nedegintais kaulais (Bezenberger 1900b, 81–85; Šturms 1936, 102).

Alknicken/Прибрежное pilkapyje aptiktas 1 ąselinis smeigtukas. Čia be kitų radinių buvo Nortikėnų tipo kirvis, pagal kurį kapą galima priskirti III MP (Šturms 1936, pav. 14:1; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 168–169).

Rantau/Заостровье pilkapiuose Nr. 1 ir 3 iš viso rasti 8 ašeliniai smeigtukai. Pilkapyje Nr. 3 toks smeigtukas aptiktas kartu su smeigtuku gulbės kaklo formos galvute. Pilkapyje Nr. 1 ašelinis smeigtukas rastas griautiniame kape A, kuriame taip pat buvo kalavijas, Nortikėnų tipo kirvis, 2 apyrankės, kito smeigtuko dalis bei mėlyno stiklo karoliukai. Kapas, pagal kalavijo ir kirvio tipologiją, datuojamas III MP. Likusieji ašeliniai smeigtukai rasti kituose pilkapio Nr. 1 griautiniuose kapuose, pavieniui arba su kitais papuošalais – apyrankėmis, smeigtukais (Šturms 1936, 108–112).

Kitų tipų smeigtukai. Nors laidojimo vietoms AML labiausiai būdingos 4 smeigtukų formos, tačiau aptikta ir kitų, retesnės formos smeigtukų. Dalies jų tipologijos neįmanoma nustatyti, nes neišlikusi smeigtuko galvutė ar radinys deformuotas dėl to, kad buvo degintas lauže.

Išskirtiniai smeigtukai rasti Ėgliškių pilkapyje. Vienas iš jų buvo žiedo formos galvute su dviem nedidelėmis kilpelėmis iš šonų (pav. 15). Jis rastas pilkapyje Nr. 2, griautiniame kape Nr. 1 (Grigalavičienė 1979, 12–13). Toks pat smeigtukas 2020 m. archeologinių tyrimų metu rastas Vilūnuose, datuotas AGA (Bliujienė ir kt. 2021, 55–56). Remiantis analogija Estijoje, E. Grigalavičienė šį smeigtuką datavo AGA ar I mūsų eros amžiumi (Grigalavičienė 1995, 185, 190; Lang 2007, 182–183, pav. 111:7). Kitas išskirtinis smeigtukas Ėgliškiuose rastas pilkapyje Nr. 3, griautiniame kape Nr. 4 (Grigalavičienė 1979, 21, 35, pav. 25:2). Išlikusi tik jo galvutė, kuri buvo pusapvalio formos ant jos įrėžti du siauri, susikertantys grioveliai. Tyrėja jį datavo 150 m. pr. Kr. (Grigalavičienė 1995, 190).

Pav. 15 Smeigtuko galvutė iš Ėgliškių pilkapio Nr. 2, griautinio kapo Nr. 1 (LNM AR 636), E. Vailionio nuotr.

Birkenhof/– pilkapyje Nr. 1, akmenų struktūroje Nr. 1, šalia urnos rastas smeigtukas, lenkta galvute, turintis keturis išlietus, žiedo formos papuošimus viršutinėje dalyje, kurie užsibaigia konuso formos galvute. Kartu rasti du žiedai. Tokie smeigtukai gana plačios chronologijos, tyrėjai jį datuoja ABA–VBA (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 171, pav. 62:510).

Fritzen Forst/– rastas smeigtukas, plokščia, ornamentuota galvute (vok. *Rudernadel*). Galvutė viršuje šiek tiek susukta, ornamentuota išpaustų taškelių dekoracija (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 173, pav. 63:522). Tokio tipo smeigtukų aptikta ABA Centrinės Europos kapuose (Brunner ir kt. 2020, 3, 12). Sembos pusiasalyje, Fritzen Forst/–, rastas šio tipo smeigtukas yra

vėlyvesnis, tai rodo kiti šiame kape rasti dirbiniai – antkaklė tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais bei geležinio dirbinio fragmentas. Kapas datuojamas VI MP.

Grebieten/– pilkapyje Nr. 1 ir Ihlnicken/Капаево pilkapyje Nr. 2 rasti smeigtukai tiesia galvute, su išlietais ranteliais viršuje ir suplokštinta viršutine dalimi, kadangi trūksta kontekstinės medžiagos jų datavimui, jie priskiriami ABA–VBA (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 176, 178, pav. 62:507, 62:518).

Polennen/Круглово viename iš pilkapių rastas smeigtukas lenktu kakleliu, po galvute suformuotos 3 griovelų grupės (Bezenberger 1914f, 129–132; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 75:149). Tikslī chronologija nežinoma.

Rantau/Заостровье pilkapyne be anksčiau minėtų smeigtukų taip pat rastas vienas su pailga, nežymiai praplatinta galvute ir 33 įrėžtais grioveliais. Jis rastas pilkapyje Nr. 1, R zonoje, kaip ir kiti šiame pilkapyje rasti kapai turėtų būti priskirtas III MP (Šturms 1936, 65, pav. 17:4).

Sorthenen/– pilkapyje degintiniame kape akmenų cistoje rastas smeigtukas platėjančia galvute, kuri užsibaigia trimis horizontaliais grioveliais (Bezenberger 1914a, 88–95, pav. 6; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 200, pav. 62:516), o Stapornen/Веткино pilkapyne rastas lapo formos smeigtukas, kartu taip pat aptikta kito smeigtuko dalis bei pincetas (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 201, pav. 62:519).

5.4.1.2. Antkaklės

Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje iš viso rasta 18 antkaklių įvairiuose pilkapynuose: Vārves Strīķi, Ēglišķiuose, Šlažiuose, Alknicken/Прибрежное, Alt–Katzheim/–, Biegiethen/–, Fritzen Forst/–, Groß Hübnicken/Синявино, Lochstadt/–, Mednicken/Дружное, Pobethen/Романово, Polennen/Круглово, Radnicken/Родники, Trulick/Русское (Граудонис 1967, 75, pav. 75:3; Grigalavičienė 1979, 18, 21, 22, pav. 25:11, 26:1, 29:1; Engel 1935, 262, pav. 126:b; Šturms 1936, 66, 103, pav. 15:g, 14; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 170, 173, 176, 185, 188, 189, 201, 28:7, 24:259, 28:271, 29:272, 29:274) (6 žem.). Dalyje kapų rasti tik antkaklių fragmentai, todėl neatmestina, kad galėjo priklausyti ir kitiems dirbiniams, pavyzdžiui, apyrankėms. Tokių rasta Alknicken/Прибрежное ir Šlažių pilkapiuose.

Galima išskirti tris pagrindinius atkaklių tipus rastus pilkapiuose: 1. Antkaklės kanopiniais galais; 2. Antkaklės tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais; 3. Antkaklės su iškiliais spurgeliais (pav. 16).

Pav. 16 Antkaklės aptiktos kapuose: a) Antkaklė kanopiniais galais iš Ėgliškių pilkapio Nr. 3, griautinio kapo Nr. 5 (saugoma LNM AR 636:25, E. Vailionio nuotr.); b) Antkaklė tordiruotu lankeliu iš Groß Hübnicken/Синявино pilkapio (antroji vieta) (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 28:271); c) Antkaklė su iškiliais spurgeliais iš Lochstadt/– pilkapio (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 34:289)

Pažymėtina tai, kad šiame regione antkaklės ABA gana retas dirbiny. I–III MP datuojamų antkaklių aptikta sąlyginai nedaug (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 72). Dauguma antkaklių rastos VBA ar AGA kapuose.

Šlažiuose aptiktas antkaklės fragmentas ankstyviausias, jis rastas griautiniame (?) kape kartu su ąseliniais smeigtukais bei apyranke (Šturms 1936, 102), pagal šiuos radinius antkaklės fragmentą galima priskirti III MP. Taip pat ankstyvos antkaklės fragmentas aptiktas Alknicken/Прибрежное pilkapyje, kuris pagal kitus radinius datuojamas III MP (Stöckmann, Heske,

Jahn 2021, 169). Nors šios dvi antkaklės ankstyviausios aptariamo regiono kapuose, tačiau reikia pažymėti ir tai, jog abiejų rasti tik fragmentai, todėl neatmestina, kad gali būti ir nuo kitų radinių.

Rastos trys antkaklės kanopiniais galais, jos aptiktos Ėgliškių (pav. 16:a), Šlažių ir Vārves Strīķi vietovėse. Ėgliškių ir Vārves Strīķi antkaklės buvo griautiniuose kapuose. Tyrėjai antkakles datavo AGA pabaiga (Grigalavičienė 1979, 34; Граудонис 1967, 75).

Gana gausiai aptikta antkaklių tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais, datuojamų V–VI MP. Buv. Rytų Prūsijos teritorijoje iš viso rastos 25 tokios antkaklės (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 72–73), o 5 iš jų – šiame darbe aptariamo regiono pilkapiuose: Fritzen Forst/–, Groß Hübnicken/Синявино (pav. 16:b), Pobethen/Романово, Polennen/Круглово, Trulick/Русское vietovėse. Datavimą patvirtina kai kurios kitos įkapės rastos kartu su šio tipo antkaklėmis. Pavyzdžiui, Groß Hübnicken/Синявино pilkapyje kartu su minėto tipo antkakle rastas įmovinis Holšteino tipo kirvis bei įvijinė apyrankė, kapas datuojamas VI MP (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 176). Polennen/Круглово ir Trulick/Русское pilkapiuose rastos antkaklės su pincetais, vienas iš jų Rytų Pomeranijos tipo. Kapai datuojami VBA. Polennen/Круглово ir Trulick/Русское antkaklės rastos degintiniuose kapuose (Stöckmann, Heske, Jahn 2021 189, 201).

Išsiskiria trys antkaklės su iškiliais spurgeliais, rastos: Biegiethen/–, Klein Norgau/Медведево, Lochstadt/– pilkapynuose (pav. 16:c). Tyrėjai jas datavo V arba VI MP (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 73, 170, 184). Biegiethen/– pilkapyje ji rasta degintiniame kape akmenų struktūroje, pilkapyje Nr. 2. Čia taip pat rastos įvijinės apyrankės ir nežinomos paskirties bronzinio dirbinio dalys. Galbūt degintiniam kapui priklausė Lochstadt/– aptikta antkaklė, nes ji rasta pilkapyje tarp 4 akmenų ir 1 plokščio akmens. Šioje vietovėje taip pat buvo rastas įmovinis kirvis, datuojamas VI MP (Hollack 1908, 91; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 184). Klein Norgau/Медведево tokios antkaklės dalis rasta apardytame pilkapyje. Nežinoma, ar ji priklausė griautiniam, ar degintiniam kapui. Antkaklė datuojama VBA (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 182).

Likusios septynios antkaklės priklauso įvairiems tipams arba jų dėl fragmentiškumo neįmanoma priskirti konkrečiam tipui. Ėgliškių griautiniuose kapuose aptiktos dvi paprastos antkaklės. Viena iš jų – apvalaus skersinio pjūvio lankeliu ir plonėjančiais galais, rasta vaiko griautiniame kape. Tyrėja ją datavo AGA pabaiga: 150 m. pr. Kr. – apie mūsų erą (Григалавичене, Мряквичюс 1980, 84). Kitos antkaklės rastos Ėgliškiuose tipas neaiškus, nes abu galai nulūžę. Ji rasta tame pačiame pilkapyje ir priskiriama analogiškam

laikotarpiui kaip ir ankstesnė antkaklė (Григалавичене, Марквичюс 1980, 86).

5.4.1.3. Apyrankės

AML Pietryčių Baltijos regiono vakarinės dalies laidojimo vietose aptiktos 73 apyrankės. Daugiausia rasta juostinių, užkeistais ar nesusieinančiais galais, taip pat uždaru lankeliu bei įvijinių apyrankių.

Ankstyviausios apyrankės aptiktos III MP datuojamuose pilkapiuose – Šlažiuose, Alknicken/Прибрежное ir Rantau/Заостровье vietovėse (Šturms 1936, 67, 68, 101, pav. 15:f,i; 16:e, 17:d,e; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 169–170, pav. 44:372–373). Čia rastos apyrankės uždaru lankeliu, apskrito skersinio pjūvio arba nesusieinančiais galais. Dalis jų – ornamentuotos įvairiais linijų motyvais, tokių aptikta Šlažių ir Rantau/Заостровье (pav. 17) pilkapiuose (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 191,232, pav. 40:321:322; 41:328–330).

Likusios apyrankės priklauso VBA–AGA kapams. VBA kapuose rasta juostinių ir įvijinių apyrankių, kurios būdingos ir vėlesnio laikotarpio AGA kapams (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 77). Iš

viso degintiniuose ir griautiniuose kapuose rasta 11 įvijinių apyrankių (Ėgliškių, Biegiethen/–, Gaffken/Папусное, Groß Hübnicken/Синявино, Polennen/Круглово pilkapynuose) (Grigalavičienė 1979, 20, 21, pav. 25:12,14; 26:2; Engel 1935, 304; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 174, 176). Ėgliškių pilkapyje Nr. 3, kape Nr. 5 rastos apyrankės kraštinės apvijos ornamentuotos įstrižų ir skersų griovelių grupėmis ir rombeliais (pav. 18:a). Įvijos motyvas yra būdingas bronzos amžiaus papuošalams, gaminti įvijiniai smeigtukai, antsmilkiniai, žiedai bei apyrankės.

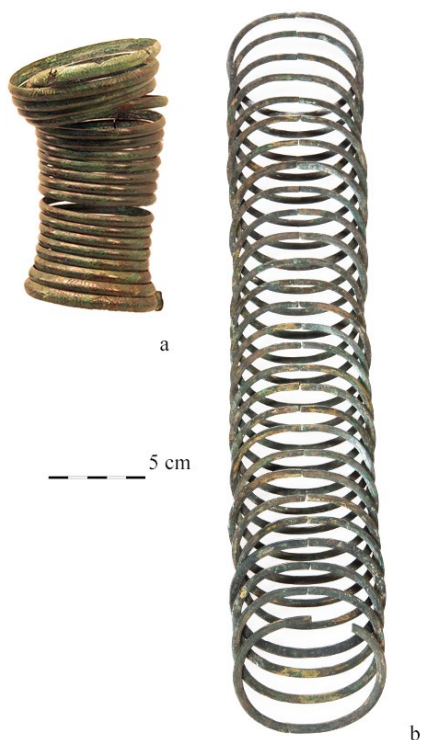
Pav. 17 Apyrankės fragmentas iš Rantau pilkapio Nr. 1, iliustracija iš *Europeana*

https://www.europeana.eu/item/2064108/Museum_Provide_dCHO_Museum_f_r_Vor_und_Fr_hgeschichte_Staatliche_Museen_zu_Berlin_DE_MUS_019212_2447088

PAIMB, Vokietija - CC BY-NC-SA

Išsiskiria Ėgliškių pilkapyje Nr. 2, griautiniame kape Nr. 1 rasta iš 31 juostos sudaryta sudėtinė apyrankė (pav. 18:b). Literatūroje keliama hipotezė, kad galbūt tai ne papuošalas, o bronzos žaliava naudota dirbinių gamybai ir mainams (Bliujienė ir kt. 2021, 53). Tokios formos dirbinių rasta Latvijoje, Estijoje, Skandinavijoje ir Gotlande. Skandinavijoje jie buvo atitinkamo svorio ir galimai naudoti mainams (Lang 2007, 118–119). Vis tik šio, konkretaus kapo, atžvilgiu reikėtų pažymėti, kad E. Grigalavičienė archeologinių tyrimų ataskaitoje nurodo, jog dirbinys buvo uždėtas mirusiajam ant rankos „iš kaulų išlikę <...> rankos dilbio kaulai, buvę apyrankėje“ (Grigalavičienė 1974, 5). Dirbinys buvo panaudotas kaip papuošalas – apyrankė, nors prieš įdedant į kapą galėjo turėti

ir kitą funkciją. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad tame pačiame pilkapyje metalo žaliavos rasta Ėgliškių pilkapyje Nr. 3, kape Nr. 3, kur įdėta bronzos žaliavos lazdelė. Ji buvo paguldyta stačiai apyrankėje ir ėjo išilgai mirusiojo rankos (Grigalavičienė 1974, 15–16). Sudėtinga tiksliai datuoti sudėtinę apyrankę, bet ji turėjo priklausyti AGA pabaigai. E. Grigalavičienė ją datavo I a. pr. Kr. – I a. (Григалавичене, Мрякявичюс 1980, 84; Grigalavičienė 1995, 187).

Pav. 18 a) Įvijinė apyrankė iš Ėgliškių pilkapio Nr. 3, griautinio kapo Nr. 5 (E. Vailionio nuotr., saugoma LNM AR 636:24); b) Sudėtinė apyrankė iš Ėgliškių pilkapio Nr. 2, griautinio kapo Nr. 1 sudėtinė apyrankė (E. Vailionio nuotr., saugoma LNM AR 636:3)

5.4.1.4. Žiedai

Šiam laikotarpiui būdingi paprasti juostiniai (atviru arba uždaru lankeliu) bei įvijiniai žiedai. Laidojimo vietose rasti mažiausiai 42 žiedai. Kai kurių aptikti tik fragmentai galėję priklausyti ne vienam, o keliems skirtingiems žiedams. Jie rasti: Baški, Ėgliškių, Šlažių, Birkenhof/–, Fritzen Forst/–,

Gaffken/Парусное, Gauten/Путилово, Klein Dirschkeim/Дворики, Klycken/Клюквенное, Laptau/Муромское, Lesnicken/Ракушино, Maldaiten/Фёдорово; Nodems/Окунево, Radnicken/Родники, Rantau/Заостровье, Regehnien/Дубровка, Rudau/Мельниково, Sankt-Lorenz/Сальское, Schalben/Орехово, Sorgenau/Покровское, Warnicker Forst/–, Klycken/Клюквенное, ir Warschken/Вершково pilkapynuose (Grigalavičienė 1979, 18, pav. 25:13; Hollack 1908, 105; Šturms 1936, 71; Hoffmann, 1999, 72–73, 97, 130–132, 151; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 171, 173, 174, 179, 233, 182, 183, 190, 194, 197, 200–201, pav. 67:690, 66:579, 66:583, 72:683, 66:584, 71:682). Paprastai tai nuo 1 iki 3 cm skersmens žiedeliai, kurie galėjo būti nešiojami tiek ant rankų, tiek kabinti ant kepurėlių ar naudoti kaip auskarai (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 84). Piešiniai ant urnų, kuriose vaizduojama žmogaus galva su auskarais, patvirtina, kad aptariamam laikotarpiui galėjo būti nešioti auskarai. Tokių urnų rasta Pomeranijos Veidinių urnų kultūroje. Paminėtina išskirtinė urna aptikta į vakarus nuo Vyslos esančioje Toninek vietovėje (Lenkija). Ant urnos pavaizduotas žmogaus veidas, „ausų“ vietoje pakabinti bronziniai auskarai su mėlyno stiklo karoliukais ant jų. Kapas datuotas 650–450 m. pr. Kr. (Dzięgielewski 2017, 309–310). Taip pat auskarai užkabinti ant Dėbki (Lenkija) vietovėje rastos urnos (Dzięgielewski 2017, 331). Vis dėlto Pietryčių Baltijos regiono kapuose dažnai trūksta kontekstinės informacijos, kuri leistų nustatyti kokioje vietoje buvo žiedeliai, nes dauguma jų rasti degintiniuose kapuose. M. J. Hoffmann vieną iš dirbinių rastą Klycken/Клюквенное pilkapio XI zonoje, šalia degintinių kaulų ir keramikos, interpretuoja kaip auskarą (1999, 73). Kapas priklauso I tūkst. m. pr. Kr. ar jo antrai pusei. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Kurmaičių pilkapyje Nr. 1 (A) griautiniame kape viena įvija rasta apatinio žandikaulio kairėje, kita – dešinėje pusėje (Kulikauskas 1968, 17–18), kas galbūt rodytų jų dėvėjimą ausų srityje.

ANKSTYVIAUSI ŽIEDAI RASTI ŠLAŽIŲ PILKAPYNE, griautiniame kape, pilkapyje Nr. 5, zonoje IV (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 67:690). Dar du žiedai rasti to paties pilkapio VIII zonoje, griautiniame kape. Vienas čia rastas žiedas buvo paprastas juostinis, kito išlikęs tik fragmentas. Jis aptiktas su ąseliniu smeigtuku (Šturms 1936, 71). Remiantis kapo inventoriumi, jie gali būti datuojami III MP.

Likusieji žiedai greičiausiai vėlesni, nors jų datavimą dažniausiai galima nustatyti tik pagal kitus dirbinius kape, kadangi tos pačios formos būdingos visam aptariamam laikotarpiui. Įvijinių žiedų rasta įvairiai įrengtuose degintiniuose kapuose. Sorgenau/Покровское pilkapyje Nr. 4, degintiniame kape urnoje Nr. 3 ir Nr. 2 rasti įvijiniai žiedai. Klycken/Клюквенное pilkapio Nr. 1, degintiniame kape, kuriame rasta įvijinių žiedų, kartu taip pat buvo balto

stiklo karoliukas (Hoffmann 1999, 72). Ėgliškių pilkapyje Nr. 3, griautiniame kape Nr. 1 rastas įvijinis žiedas priklausęs AGA (Grigalavičienė 1979, 18, pav. 25:13).

5. 4. 1. 5. Segės

Pavienės segės kapuose rastos AGA kapuose. Dvi ar viena segė (neaiškus jų skaičius dėl sunykimo) rastos Ėgliškių pilkapyje Nr. 3, degintiniame kape Nr. 7. Tai lankinės, iš geležies pagamintos, segės (Григалавичене, Мяркявичюс 1980, 84, Nr. 229–230, pav. XXVIII:1, 2). Ėgliškiuose rasta lankinė segė turėtų priklausyti AGA pabaigai (Grigalavičienė 1979, 34). Segių taip pat rasta Klycken/Клюквенное bei Sorgenau/Покровское pilkarunuose (Engel, 1935, pav. 142:b, c, d). Greičiausiai bronzinės segės fragmentai rasti ir Baški pilkapyje Nr. 1, kurį J. Graudonis datavo II–I a. pr. Kr. (Граудонис 1967, 61).

5.4.1.6. Antsmilkiniai, įvijios, kabučiai

Įvairiose laidojimo vietose rasti ne mažiau nei 35 antsmilkiniai ir kilpinės–sraiginės įvijios. Dalis jų yra deformuota, sulūžę, tikslus jų skaičius nežinomas. Jų rasta Ėgliškių, Kurmaičių ir Rūdaičių II kapuose (Grigalavičienė 1979, 33; Kulikauskas 1968, 15–16, pav. 4; Michelbertas 1963, 57). Ėgliškiuose ir Kurmaičiuose (pav. 19) jie rasti griautiniuose kapuose, galvos srityje, o Rūdaičiuose II degintiniame kape. Visi kapai datuojami AGA. Antsmilkiniai taip pat rasta ir Sorgenau/Покровское kapinyne (Кулаков 1975; Кулаков 1976; Hoffmann 1999, 132).

Pav. 19 Kilpinės sraiginės įvijios ir antsmilkiniai iš Kurmaičių pilkapio Nr. 1, griautinio kapo (saugoma VDKM 1522:2-7, A. Užgalio nuotr.)

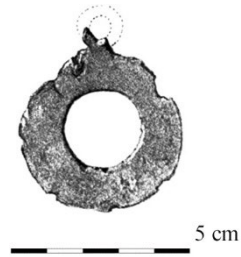
Kai kuriuose kapuose taip pat aptikta nedidelių įvijėlių, kurios galėjo būti įvairiai naudojamos (pakabintos ant drabužių ar kepurėlių), jų aptikta ABA kapuose: Šlažiuose ir Rantau/Заостровье bei VBA kapuose: Finken/Молодогвардейское, Regehnien/Дубровка ir Warnicker Forst/–

pilkapynuose (Šturms 1936, 101, pav. 15:l; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 173, 191, 197, 202 pav. 67:629).

Kitas nešiotas papuošalas – kabučiai, kurie gaminti iš bronzos, kaulo, gintaro ir geležies. M. J. Hoffmann Pietryčių Baltijos regione suskaičiavo 95 kabučius rastus I tūkst. pr. Kr. gyvenvietėse, lobiuose, kapuose ir be aiškaus konteksto. Svarbu pažymėti tai, kad I tūkst. pr. Kr. čia vyravo kabučiai iš bronzos (Hoffmann 1999, 156, lent. 6).

Šiame darbe aptariamo regiono kapuose aptikta 13 kabučių iš bronzos, kaulo ir gintaro (žr. 5.4.1.9. poskyrį). Bronziniai kabučiai rasti: Ihlnicken/Сараево, Polennen/Круглово, Rantau/Заостровье bei Sankt Lorenz/Сальское pilkapiuose. Ihlnicken/Сараево vietovėje, pilkapyje Nr. 2 rastas ovalo formos kabutis su centrinėje dalyje esančia skylute (pav. 20). Kabutis nedidelis 4,3 cm skersmens. Dar 2 tokie kabučiai buvo rasti Polennen/Круглово pilkapyje Nr. 1 (Bezenberger 1900e; 95; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 81, 154, 188–189).

Vienas kaulinis „šukų formos“ kabutis rastas Rudau/Мельниково pilkapyje, degintiniame kape (Bezenberger, 1895, 172–173; Hoffmann 1999, 97) (pav. 21). Jis datuojamas I tūkst. pr. Kr. viduriu – antra puse, šis kabutis viršuje turėjo rombo formos pakabinimui skirtą dalį su skylute centre, nuo kurios žemyn buvo suformuoti dantukai, jų buvo išlikę 6, kabučio ilgis – 1,3 cm (Dziegielewski 2007, 159, pav. 3:4). Tokio tipo kabučiai gaminti tiek iš organinių medžiagų (kaulo), tiek iš bronzos. Jų rasta įvairiuose Pietryčių Baltijos regiono paminkluose, be to, jie vaizduoti ant antropomorfinių urnų rastų Pomeranijos Vaidinių urnų kultūros kapuose (Dziegielewski 2007, 181–188).

Pav. 20 Kabutis iš Ihlnicken/Сараево pilkapių Nr. 2 (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 64:533)

Pav. 21 „Šukų formos“ kabutis iš Rudau/Мельниково pilkapių (pagal Dziegielewski 2007, pav. 3:4)

5. 4. 1. 7. Tutulai

AML kapuose aptikta 14 tutulų. Tai apskritos formos bronzinė plokštelė, centre turinti pailgą stiebelį. Dalies tutulų plokštelės ornamentuotos. Manoma, kad jie naudoti susegimui, galbūt tai diržo detalė, nors neatmestinas ir kitoks jų panaudojimas, nes kai kurių regionų kapuose šie dirbiniai rasti krūtinės srityje (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 82).

Jie rasti: Šlažių, Alknicken/Прибрежное, Rantau/Заостровье pilkapiuose (Šturms 1936, 72–73, pav. 14:d, f, 17:k, m) (pav. 22). Tai labiau ABA kapams būdingas papuošalas, kadangi dauguma aptikti su kitais III MP datuojamais dirbiniais, pavyzdžiui, ašeliniais smeigtukais ar Nortikėnų tipo kirviais. VBA kapuose, šiame regione tutulų neaptikta, keliamas klausimas tik dėl Gauten/Путилово vietovėje rasto dirbinio, kurį kai kurie tyrėjai įvardija kaip tutulą, tačiau nėra išlikę jo aprašymo ar iliustracijos (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 82).

2 cm

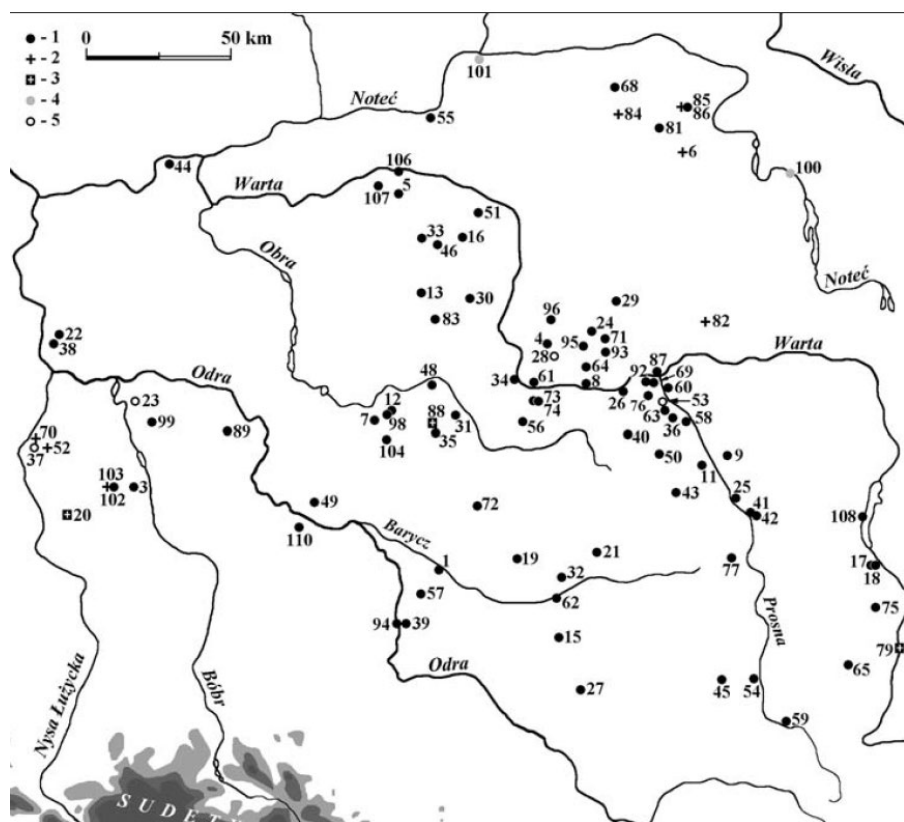
*Pav. 22 Tutulas iš
Šlažių pilkapio Nr.
2 (pagal
Stöckmann, Heske,
Jahn 2021, pav.
65:565)*

5. 4. 1. 8. Stikliniai karoliukai

Vienas iš retesnių AML pilkapiuose aptinkamų dirbinių yra stikliniai karoliukai. Tokie karoliukai labiausiai paplitę mūsų eros laikotarpiu, tačiau jų rasta ir ankstyvesniuose objektuose. E. Šturms nurodo, kad stikliniai karoliukai Šiaurės Europoje iki II MP nebuvo žinomi, jų rasta kartu su III MP datuojamais dirbiniais (Šturms 1936, 74).

Lenkijoje 110–yje vietų aptikta 5650 stiklo gaminių, datuojamų bronzos ir ankstyvujoju geležies amžiumi (pav. 23). Daugiausia jie priklauso Lužitėnų kultūrai (Purowski 2012, 546). Kiek mažiau tokių dirbinių aptikta Pomeranijos Veidinių urnų kultūrai priskiriamuose objektuose (16-oje vietų), ir tik keletas Vakarų baltų pilkapių kultūros objektuose, patenkančiuose į dabartinės Lenkijos teritoriją (4-iose vietose) (Purowski 2010, 87). Pastebėtina, kad būtent laidojimo vietos yra pagrindinis tokių dirbinių aptikimo šaltinis, paskaičiuota, kad iš 110 vietovių su šiais radiniais – 93 priskirtinos laidojimo vietoms, 8 – gyvenvietėms ir 3 – lobiams (Purowski, 2010; Purowski 2012). Beveik visais atvejais iš stiklo gaminti karoliukai,

aptiktas tik vienas bronzinis smeigtukas su stikline galvute, kabutis iš stiklo bei didelis stiklo karoliukas ant segės lankelio (Purowski 2012, pav. 20:1–3).

Pav. 23 Lužitėnų kultūros Halštato laikotarpio radimvietės su stikliniais dirbiniais. 1. Laidojimo vietos; 2. Gyvenvietės; 3. Lobiai; 4. Atsitiktiniai radiniai; 5. Nežinomas kontekstas (pagal Purowski 2012, 23, pav. 4)

I tūkstm. pr. Kr. Pietryčių Baltijos regione stikliniai karoliukai tapo populiariesni nei gintariniai, paskaičiuota, kad iš žinomų 146 karoliukų, 7 buvo bronziniai, 40 gintarinių ir 99 stikliniai (Hoffmann 1999, 154, pav. 52). Dominavo mėlynos spalvos karoliukai, kurie kartais puošti bangelių arba akučių tarpais, bet aptikta ir kitos spalvos karoliukų. Dažnu atveju stikliniai karoliukai rasti su gintariniais.

Pietryčių Baltijos regiono vakarinės dalies kapuose, stiklinių karoliukų rasta 12-oje pilkapių (žr. lent. 2, 7 žem.). Ankstyviausi stikliniai karoliukai priklauso – Rantau/Заостровье vietovėje – buvusiam griautiniam kapui. Mirusysis palaidotas su mėlyno stiklo ir gintaro karoliais, kalaviju, bronzine apyranke ir smeigtuku (Hollack 1908, 127–128; Hoffmann 1999, 195–197, B3–B8; Gimbutienė 1985, 70–71, Engel 1935, 331). Kalavijas datuojamas III

MP (Čivilytė 2014, 39), mėlyno stiklo karoliai turėtų priklausyti tam pačiam laikotarpiui. Tyrėjų nuomone, šiame pilkapyne palaidotas išskirtinę socialinę padėtį turintis individas (Čivilytė 2014, 202; Merkevičius 2007, 93–105), tai rodytų ne tik kalavijo, kaip prestižinio ginklo naudojimas kape, tačiau ir reti stikliniai dirbiniai. Likusiose vietose stiklo karoliukai aptikti degintiniuose kapuose. Craam/Грaчëвкa pilkapyne viename iš pilkapių rastas dubens formos indas, bronzinės vielos fragmentai ir balto stiklo karoliukas su mėlynais intarpais (Hoffmann 1999, 49). Grebieten/– pilkapyne kartu su degintiniais palaikais rasta gintaro ir stiklo karoliukų su baltais taškeliais bei bronzinis įvijinis smeigtukas ir smeigtukas profiliuota galvute (Hollack 1908, 44; Okulicz, 1970, 169; Hoffmann 1999, 50, IX:16, A48). Pagal aptiktus radinius abu pilkapynus galima datuoti AGA. Klycken/Клюквенное pilkapyne, degintinių kaulų koncentracijoje Nr. 11 rasta keramikos fragmentų, auskarai, keturi įvijiniai žiedai, balto stiklo karoliukai bei 3 bronziniai juostiniai žiedai (Hollack 1908, 75; Okulicz 1970, 177; Hoffmann 1999, 72). Aptikti radiniai yra plačios chronologijos, todėl kapą būtų galima priskirti I tūkst. pr. Kr. ar II jo pusei. Laptau/Муромское pilkapyne, vieno iš pilkapių centrinio akmenų vainiko viduje, rastos 8 urnos kartu su smeigtukais, žalio stiklo karoliuku (Hoffmann 1999, 102–103). Pagal aptiktus radinius kapą galima priskirti AGA. Polennen/Круглово pilkapio centrinėje dalyje rasti degintiniai kapai, dviejų bronzinių smeigtukų fragmentai, įvijinė apyrankė, du mėlyno stiklo karoliukai, apkritimo formos bronzinis kabutis, dekoruotas bronzinis pincetas, trys apardytos urnos, du puodeliai, akmeninis kirvelis (Hollack 1908, 118; Hoffmann 1999, 80, Nr. A51, IX:18, XX:12). Rudau/Мельниково pilkapyje urnos su triguba ašele viduje, rastas kaulinis „šukų formos“ kabutis, du bronziniai žiedeliai ir penki baltos bei mėlynos spalvos stiklo karoliukai (Hoffmann 1999, 97, Nr. B59). Sorgenau/Покровское pilkapyje Nr. 1, kapo Nr. 1 urnoje su triguba ašele rastas apyrankės fragmentas, balto stiklo karoliukas su mėlynomis akutėmis ir apdegusio titnago gabalas (Hoffmann 1999, 130–132, Nr. A34, XIII:1–3, 5–7). Svarbu pažymėti tai, kad šioje vietoje šalia buvo ne tik pilkapynas, bet ir kapinynas, kuriame aptikta mažiau įkapių, taip pat nerasta ir iš stiklo pagamintų radinių. Warschken/Вершково vietovėje, pilkapyje Nr. 1, degintiniame kape rastas mėlyno stiklo karoliukas su baltomis akutėmis (Tischler 1887d, 153–168; Hoffmann 1999, 185). Sankt Lorenz/Сальское pilkapyje Nr. 2 tarp įkapių buvo rasti auskarai su balto stiklo karoliukais. Tam pačiam laikotarpiui reikėtų priskirti ir Warnicker Forst/– miške, pilkapyje Nr. 2 rastus balto ir mėlyno stiklo karoliukus (Kemke 1909d, 413–423; Hoffmann 199, 166, 180).

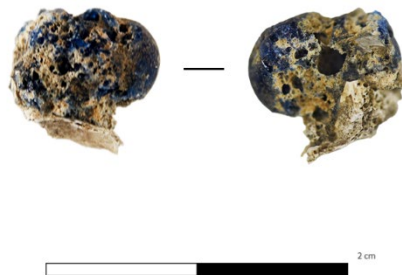
Vienas mėlynos spalvos stiklo karoliukas aptiktas Ėgliškiuose, pilkapyje Nr. 3. Jis rastas tarp degintinių kaulų, buvo apsilydęs ir aplipęs kaulu, 0,8x1,4 cm dydžio, 1,5 g svorio (pav. 24). LNM

Restauravimo centre atlikta šio dirbinio IR spektrinė analizė patvirtino, kad dirbinys pagamintas iš skaidriai mėlyno stiklo (silikatai, kobalto sulfatas) ant kurio išlikę organinės medžiagos (kaulų) likučių (tyrimus atliko R. Ulozaitė).

Svarbu pažymėti, kad būtent šiame pilkapyje rasta ašotio formos urna gludintu

paviršiumi būdinga Sembos pusiasalyje rastoms urnoms. Lietuvos AML medžiagoje stikliniai karoliai yra ypač reti. 2011 m. Bajoruose rasta mėlyno stiklo karolių su baltos bangelės tarpais ir vienas su bronzos spalvos bangele. Mėlyni karoliai buvo pasklidę kapinyno 28 plote ir iš dalies 27 plote, iš viso rastas 21 karolis. Karoliai aptikti šalia griautinių palaikų, kurie radioanglies metodu datuoti 543–398 m. pr. Kr. (Vaitkevičius 2012a, 136–147; Vaitkevičius 2012b, 145–151). Degintiniai kaulai iš Ėgliškių pilkapio Nr. 3, kapo Nr. 5 datuoti 746–400 m. pr. Kr., tačiau nėra tiksliai žinoma, kuriame tiksliai kape rastas šis mėlyno stiklo karolis (kapo metrika neišlikusi). Tikėtina, kad dirbinys turėtų priklausyti panašiam laikotarpiui, kaip ir to paties pilkapio degintinis kapas Nr. 5.

Stiklo karoliukai pagal spalvą, formą ir ornamentus yra skirstomi į skirtingas grupes, atlikta jų cheminės sudėties analizė leidžia nustatyti iš kurių vietų šie dirbiniai galėjo būti importuoti (Purowski ir kt. 2012, 144–166). Pietryčių Baltijos regione aptikta įvairios spalvos ir ornamentų stiklo karoliukų. Rasti baltos, mėlynos ir žalios spalvos stiklo karoliukai. Lenkų tyrinėtojas T. Purowski atlikęs stiklo dirbinių analizę nustatė, kad stiklas Lenkiją galėjo pasiekti per Šiaurės Italiją, Šveicariją, Tirolį, Alpių regioną ar net šiaurinę Juodosios jūros pakrantę. Didžiausią aptiktų stiklo karoliukų grupę sudaro mėlyno stiklo karoliukai su zigzago ornamentu. Pavieniai yra priskiriami bronzos amžiui, didžioji jų dalis datuojami AGA (Halštato periodu). Nors karoliukai dideliais kiekiais buvo gabenami ir iš Viduržemio jūros rytinės dalies, atrodo, kad daugiausia stiklinių dirbinių į Lenkiją buvo atgabenta iš Alpių regiono. Stiklinių dirbinių kiekio išaugimas Lužitėnų

Pav. 24 mėlyno stiklo karoliukas iš Ėgliškių pilkapio Nr. 3 (saugoma LNM)

kultūros užimamoje teritorijoje AGA (Halštato laikotarpiu) sutapo su procesais, kai stiklas buvo gaminamas ne tik Rytų Viduržemio jūros, bet ir pietryčių Alpių ir šiaurės vakarų Balkanų regionuose. Manoma, kad įvairių rūšių stiklo gaminiai (ne tik karoliukai) buvo gaminami Italijoje, šiauriniame Juodosios jūros pakraštyje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijos pasienyje (Purowski 2012, 555; Purowski ir kt. 2012, 144–166). Greičiausiai į Vakarų baltų pilkapių kultūros sritį šie dirbiniai pateko iš Lužitėnų kultūros.

Eil. Nr.	Vieta	Stiklo spalva	Chronologija
1.	Craam/Грачевка	Baltos spalvos stiklo karoliukas su mėlynais intarpais	V–I a.pr.Kr.
2.	Ėgliškiai	Mėlynos spalvos stiklo karoliukas	VIII–V a.pr. Kr.
3.	Grebieten/–	Karoliukas su baltomis akutėmis	I tūkstm. pr. Kr.
4.	Klycken/Клюквенное	Baltos spalvos stiklo karoliukai	I tūkstm. pr. Kr. II pusė
5.	Laptau/Муромское	Žalios spalvos stiklo karoliukas	I tūkstm. pr. Kr.
6.	Polennen/Круглово	Mėlynos spalvos stiklo karoliukai	I tūkstm. pr. Kr.
7.	Rantau/Заостровье	Mėlynos spalvos stiklo karoliukai	XIII–XI a. pr. Kr.
8.	Rudau/Мельниково	Baltos bei mėlynos spalvos stiklo karoliukai	I tūkstm. pr. Kr. pab.
9.	Sankt Lorenz/Сальское	Baltos spalvos stiklo karoliukai	I tūkstm. pr. Kr.
10.	Sorgenau/Покровское	Baltos spalvos stiklo karoliukas su mėlynais taškeliais	I tūkstm. pr. Kr.
11.	Warnicker Forst/–	Balto ir mėlyno stiklo karoliukai	I tūkstm. pr. Kr. II pusė
12.	Warschken/Вершково	Mėlyno stiklo karoliukai su baltomis akutėmis	I tūkstm. pr. Kr.

2 lent. Stikliniai dirbiniai rasti AML laikotarpio kapuose Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje

5. 4. 1. 9. Gintaro radiniai

Sembos pusiasalyje buvo didžiausias gintaro telkinys Baltijos jūros regione, sudarantis apie 90% pasaulinio gintaro atsargų, nemažai gintaro randama vakarų Lietuvos ir Latvijos pajūryje iki Rygos įlankos. Mažiau jo aptinkama į šiaurę nuo Rygos įlankos bei Estijos pakrantėse. AML objektuose Semboje, Lietuvoje ir Latvijoje pastebimas gintarinių dirbinių sumažėjimas palyginus su ankstesniu – neolito laikotarpiu. Sumažėjimo priežastis galėjo nulemti Baltijos jūros transgresijos pokyčiai, dėl kurių gintaras tapo sunkiai prieinamas. Nedidelis jo kiekis kapuose kartais siejamas su kremacijos papročio išplitimu ir bendru įkapių sumažėjimu. Taip pat didelis gintaro kiekis buvo naudojamas mainams ir galėjo atitinkamai sumažėti naudojant vietinių bendruomenių gyvenime (Bliujienė 2007, 63–65, 202–213; Čivilytė 2014, 183–189).

23 pilkapynuose ir kapinyuose aptikta gintarinių dirbinių ar neapdirbto gintaro gabalėlių: Vārves Strīķi, Ēglišķi, Kveciņ, Šlažiņ, Alknicken/Прибрежное, Birkenhof/–, Fritzen Forst/–, Gaffken/Парусное, Grebieten/–, Radnicken/Родники, Regehnēn/Дубровка, Groß Hübicken/Синявино, Loppöhnen/Рыбное, Mollehnēn/Каштановка, Polēnnēn/Круглово, Radnicken/Родники, Rantau/Заостровье, Sankt Lorenz/Сальское, Sorgenau/Покровское, Tykrehnēn/Зори, Warnicker Forst/–, Warschken/Вершково pilkapynuose ir Sorgenau/Покровское kapinyne (Bezenberger 1914, 129–132; Stadie, 1919d, p. 394–395; Šturms 1936, 75; Merkevičius 1963, 13; Граудонис 1967, 75; Okulicz 1970, 167; Grigalavičienė 1979, 7; Hoffmann 1999, 19, 41, 50, 119, 147, 153, 80, 68, 131, 132, 195–197, 141, 200, 185, 155; 161; Sitzung am 5. Mai 1892).

Iš viso regione žinoma daugiau nei 100 laidojimo vietų, todėl tai nedidelis kiekis visų objektų kontekste. Vis dėl to, reikėtų pažymėti, kad didžioji dalis kasinėjimų vykdyta XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, kai archeologijos mokslas dar buvo besiformuojantis, todėl tam tikrais atvejais nedideli gintaro gabalėliai ar dirbiniai galėjo būti nesurinkti ar informacija literatūroje apie juos nepaskelbta. Didžioji dalis gintarinių radinių aptikta degintiniuose kapuose, juos sudaro: karoliukai, sagos, kabučiai bei neapdirbto gintaro gabalėliai.

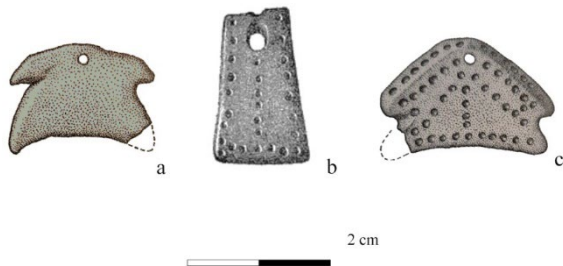
Ankstyviausiems gintariniams radiniams kapuose priskiriamos įkapės aptiktos Šlažių, Rantau/Заостровье ir Alknicken/Прибрежное pilkapynuose. Ovalios formos gintarinės sagos rastos Rantau/Заостровье ir Alknicken/Прибрежное pilkapynuose, jos siejamos su griautiniais kapais ir turėtų būti datuojamos III MP (Šturms 1936, 75). Rantau/Заостровье

pilkapyje Nr. 1 ir 2, įvairiuose griautiniuose kapuose aptikta gintarinių karoliukų (Sitzung am 7. April 1892, 34). Šlažiuose kartu su ašeliniu smeigtuku rastas gintarinis karoliukas. Šis kapas datuojamas III MP (Šturms 1936, 75, 102).

Likusieji gintariniai radiniai siejami su VBA–AGA degintiniais kapais arba AGA griautiniais kapais. Išsiskiria

gintariniai kabučiai, aptikta keturkampių, trapecijos ir smuiko formos gintarinių kabučių. Keturkampių ir trapecijos formos kabučių rasta Fritzen Forst/–,

Mollehnen/Каштановка ir Warschken/Вершково pilkapiuose (Hoffmann 1999, 68, 185 pav. II:9, XIX:14). Mollehnen/Каштановка rastas kabutis ornamentuotas nedidelių taškelių linijomis (pav. 25:b). Smuiko formos kabučių aptikta Birkenhof/–, Sorgenau/Покровское, Groß Hübnicken/Синявино ir Rantau/Заостровье pilkapiuose (Tischler 1887a, 125, Heydeck 1914, 82; Okulicz, 1970, 192; Hoffmann 1999, 158–159, pav. VII:2, Bliujienė 2007, 444–445) (pav. 25:a, c).

Pav. 25 Gintariniai kabučiai iš: a) Birkenhof/– (pagal Bliujienė 2007, pav. 134:9); b) Mollehnen/Каштановка (pagal Tischler 1887d, pav. 6), c) Groß Hübnicken/Синявино (pagal Bliujienė 2007, pav. 134:11)

Kai kuriuose kapuose aptikta neapdirbto gintaro gabaliukų, o Sorgenau/Покровское kapinyne nemaža neapdirbto gintaro sankaupa rasta tarp degintinių kapų (Кулаков 1975, 15, pav. 61). Kvecių pilkapyje Nr. 1, degintiniame kape Nr. 5 taip pat buvo neapdirbto gintaro gabaliukų (Merkevičius 1963, 13). Pilkapis datuojamas 800–500 m. pr. Kr. AGA reikėtų skirti Ėgliškių pilkapyje Nr. 1 rastus gintaro gabaliukus, kurie aptikti griautiniame kape kartu su įvijiniu antsmilkinu (Grigalavičienė 1979, 7). Šie neapdirbto gintaro gabaliukai rodo, kad įkapėms rinktasi ne tik iš gintaro pagaminti dirbiniai, bet ir neapdirbti jų gabalėliai, kurie galėjo turėti tam tikrą simbolinę prasmę aptariamoms bendruomenėms įsikūrusioms visai šalia Baltijos jūros.

5.4.2. Ginklai, įrankiai

5.4.2.1. Kirviai

Kirviai sudaro nemažą dalį visų metalinių dirbinių AML (Šturms 1936, 8–25; Engel 1935 328–330; Dąbrowski 1968, 23–47; Luchtanas, Sidrys 1999, lent. 2; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 38–65). Paskaičiuota, kad Lietuvoje iš visų žinomų AML metalinių radinių, kirviai sudarė net 37% visų dirbinių. Tik labai nedidelis jų kiekis aptiktas kapuose. Pietryčių Baltijos regiono vakarinės dalies kapuose rasta tik 13 bronzinių kirvių (8 žem.).

Toks paprotys gali būti susijęs su tuo, kad Rytų Baltijos regione paplitus mirusiųjų kremacijos papročiu, dalis dirbinių galėjo būti sudeginti lauže kartu su mirusiuoju. Be to, nemažai metalinių dirbinių yra surasta atsitiktinai, apie jų kontekstą trūksta informacijos. Daugumoje iš šių vietų nebuvo atlikti archeologiniai tyrimai, todėl neatmestina, kad galbūt dalis jų priklausė būtent kapams. Kita vertus bendruomenės sąmoningai galėjo pasirinkti atitinkamo tipo dirbinius paaukoti ar paslėpti, o ne naudoti, kaip įkapes. Centrinėje Europoje, paplitus kremacijos papročiu, ginklai dažniausiai rasti lobiuose (Bogucki 2004, 90). Rytų Baltijos regione aptikta nemažai lobių, jų padaugėjo nuo IV MP, dalis gali būti siejami su aukojimo ritualu į vandenį (Čivilytė 2014, 155–160).

Ankstyviausias miniatiūrinis *plokščias, įtveriamasis kirvelis* su platėjančiais ašmenimis aptiktas Wiskiauten/Moxoboe pilkapyje, griautiniame kape (pav. 26).

Mirusysis buvo palaidotas su smeigtuku atlenkta cilindro formos galvute bei šiuo kirviu. Šio tipo smeigtukai būdingi ilgam laikotarpiui, pradėti gaminti dar ABA ir naudoti iki pat laikotarpio pabaigos, todėl remiantis jais

sudėtinga patikslinti kirvelio datavimą. E. Šturms šį dirbinį datavo II MP (Šturms 1936, 34–35). Tame pačiame pilkapyje rasti vėlyvojo neolito kapai

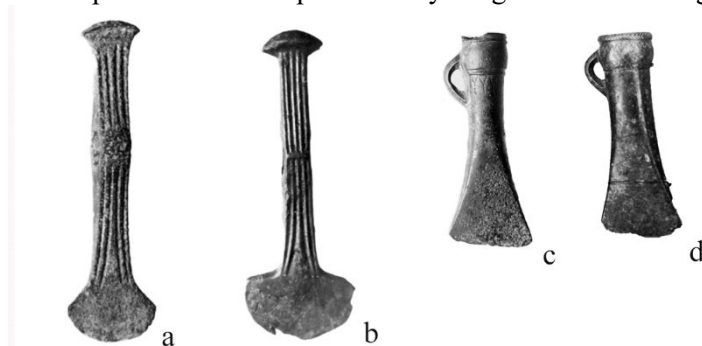

Pav. 26 Kirvis iš Wiskiauten/Moxoboe pilkapio (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 76:239:1)

(Randsborg ir kt. 2016, 85–130), todėl galimai kapų neskyrė didelis laiko tarpas ir neatmestina, kad kirvelis gali priklausyti ir I MP.

ABA kapams dar priskiriami 2 *atkraštiniai kirviai*. Vienas Rytų Pabaltijo tipo atkraštinis kirvis rastas Latvijoje, Birznieki vietovėje. J. Graudonio nuomone, atsižvelgiant į tai, kad jis rastas šalia akmenų struktūros po vienu iš akmenų tamsioje žemėje su angliukais, jį reikėtų priskirti pilkapio radiniui (Граудонис 1967, 41). Kad ir kaip būtų tai yra atsitiktinis radinys, rastas ne archeologinių tyrimų metu, todėl jo priskyrimas konkrečiam kontekstui nėra tikslus. Kіррһnһn/Поваровка rastas kirvis turi trumpus, siaurus ašmenis, priskiriamas Šiaurės Vokietijos tipui ir datuojamas II–III MP (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 179, pav. 1:17). Atsižvelgiant į tai, kad tai – atsitiktinis radinys, nėra aiškių sąsajų su pilkapiu.

Kapuose rasti trys *Nortikėnų tipo kirviai*, vienas aptiktas Alknicken/Прибрежное, kitas – Rantau/Заостровье, o trečiasis – Marscheiten/Марьинское pilkapyuose (pav. 27: a, b). Rantau/Заостровье ir Alknicken/Прибрежное pilkapynai įrengti šiaurinėje Sembos pusiasalio dalyje, o Marscheiten/Марьинское – šiaurės vakarinėje. Nortikėnų tipo kirviai yra skirstomi į ankstyvesnę ir vėlyvesnę formas. Ankstyvesnės formos kirviai turi aiškiai išreikštus požymius, platesnę pentį. Pažymėtina, kad abiejų formų dirbiniai paplitę tuose pačiuose regionuose ir yra datuojami III MP (Šturms 1936, 56–60; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 64–65, pav. 25). Alknicken/Прибрежное ir Marscheiten/Марьинское rasti kirviai priskiriami ankstyvesnei formai, o Rantau/Заостровье pilkapyje Nr. 1, kape A vėlyvesnei formai. Rantau/Заостровье pilkapyje šis kirvis rastas griautiniame kape, greičiausiai griautiniame kape aptiktas ir Alknicken/Прибрежное kirvis, o dėl Marscheiten/Марьинское kirvio priklausomybės griautiniam ar degintiniam

Pav. 27 Kirviai aptikti pilkapiuose: a) Nortikėnų tipo kirvis iš Rantau/Заостровье pilkapio Nr. 1, griautinio kapo A (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 14:172); b) Nortikėnų tipo kirvis iš Alknicken/Прибрежное pilkapio (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 14:176); c) Įmovinis kirvis iš Birkenhof– pilkapio Nr. 5 (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 11:115); d) Įmovinis kirvis iš Ihlnicken/Капаево pilkapio Nr. 1 (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 11:116)

kapui nėra žinoma, nes pilkapiai netyrinėti. Minėtas kirvis rastas žemės darbų metu. Vietovėje apsilankęs E. Hollack nurodė, kad gana gerai išlikusioje pilkapio centrinėje akmenų struktūroje buvo degintinių kaulų ir urnų likučių (Hollack 1908, XXIX).

Nortikėnų tipo kirviai buvo paplitę visame Baltijos jūros regione. Jų aptikta Danijoje, Šiaurės Lenkijoje ir Vokietijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Karaliaučiaus srityje, Švedijoje (Luchtanas, Sidrys 1999, 21, pav. 4; Čivilytė 2014, 95, pav. 6). Pažymėtina, kad didžioji dalis Nortikėnų tipo kirvių Rytų Baltijos regione rasta lobiuose arba kaip pavieniai dirbiniai. Buv. Rytų Prūsijos teritorijoje rasti 62 Nortikėnų tipo kirviai (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 64). Didžiausia šių kirvių koncentracija rasta Sembos regione. Pagal vieną iš čia buvusių vietovių (Nortycken), kurioje rastas kirvių lobis, duotas pavadinimas visai kirvių grupei (Šturms 1936, 108–112). Lietuvoje iš viso rasta 10 Nortikėnų tipo kirvių (Merkevičius 2011, 16, 55, 90, 91, 95, 99, 101, 102, 111)⁷, vienas iš jų siejamas su lobia vieta, tai Gedminuose (Klaipėdos r. sav.) (buv. Adl. Götzhofen) rasti dirbiniai (Hollack 1908, 43; Šturms 1936, 99; Kulikauskienė, Kulikauskas, Tautavičius 1961, 107, 138, Dąbrowski 1968, 57; Čivilytė 2004, 222). Nemažas lobis su Nortikėnų tipo kirviais ir apyrankėmis aptiktas Latvijoje, Kalėji vietovėje (Urtans 1977, 129).

Nedidelis kiekis kivių, kaip įkapės naudojimas, VBA išlieka panašus. Pilkapiuose aptikti 7 *įmoviniai kirviai* datuojami V–VI MP (pav. 27: c, d). Buv. Rytų Prūsijos teritorijoje iš viso rasta 150 įmovinių kirvių, iš kurių 54 (36%) interpretuojami, kaip lobiai, 27 (18%) – pavieniai radiniai, 7 (4,7%) – įkapės, ir tik 1 (0,6%) rastas gyvenvietėje (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 44). Lietuvoje iš viso rasti 58 įmoviniai kirviai⁸ (Merkevičius 2011), daugumos jų kontekstas nežinomas – 56 kirviai (96,5 %), 2 kirviai (3,5 %) interpretuojami, kaip lobiai. Tai Tūbausių k. (Kretingos r.) bei Česukų (Pamerkinės) k. (Varėnos r.) rasti įmoviniai kirviai su ietigaliais (Čivilytė 2009, 618–619; Szukiewicz 1899, 74).

Įmoviniai kirviai rasti 6 laidojimo vietose Sembos pusiasalyje: Alt-Katzheim/–, Birkenhof/–, Groß Hübnicken/Синявино, Groß Kuhren/Приморье, Ihlnicken/Сараево, Polennen/Круглово pilkapynuose. Groß Hübnicken/Синявино pilkapyne buvo du įmoviniai kirviai, likusiuose vietovėse – po vieną.

⁷ Į bendrą skaičių įtrauktas Nortikėnų tipo kirvis iš Antaniškių k. (Kelmės r. sav.) aptiktas apie 2021 m. Kirvis saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje.

⁸ Į bendrą skaičių įtrauktas 2022 m. Netičkampyje (Marijampolės sav.) rastas įmovinis kirvis (saugomas LNM AR 1028:2).

Alt–Katzheim/– pilkapyje rastas kirvis nedidelis (7,7 cm ilgio), ašmenys minimaliai plėtėjantys, įmova išplatinta. Priskiriamas Kopaniewo (Koppenow) tipui. Šio tipo įmoviniai kirviai paplitę Karaliaučiaus srityje, Šiaurės Vokietijoje, Lenkijoje, Gotlande. Jie datuojami V–VI MP (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 60–62). Kirvis iš Alt–Katzheim/– pilkapio datuojamas V MP (Engel 1935, 306) arba V–VI MP, atsižvelgiant į tai, kad šalia rastas VI MP datuojamos antkaklės fragmentas (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 170).

Birkenhof/– ir Ihlnicken/Капаево pilkapynuose rastą po vieną įmovinį kirvį (Tischler 1887, 138, 144; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 171, 178) (pav. 27: c, d). Ihlnicken/Капаево pilkapyje – siejamas su degintinio kapo įkapėmis. Šie kirviai datuojami VI MP. Tokio tipo kirvių rasta Sembos regione, Lietuvoje, Lenkijoje (Dąbrowski 1968, 124, pav. 14; Grigalavičienė 1995, 158; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 54, pav. 21). Šiame darbe aptariamų Ihlnickių tipo kirvių įmova išsiskiria savo ornamentu, Birkenhof/– pilkapyje rastasis kirvis nuo įmotos išplatėjimo apačios ornamentuotas dviem įstrižomis susikertančiomis linijomis formuojančiomis trikampį ir nuo jo centre eina vertikalus griovelis. Ihlnicken/Капаево vietovėje rasto kirvio įmotos viršus puoštas įstrižais grioveliais, po kuriais įrėžtos zigzagų linijos, viena iš jų – įmotos viršutinėje dalyje, kita – įmotos apatinėje dalyje.

Groß Hübnicken/Синявино pilkapyje rasti du įmoviniai kirviai. Viena iš jų tipas nenustatytas, kadangi išlikusi tik ašmenų dalis. Kitas kirvis priskiriamas Holšteino tipui (pagal J. Dąbrowski) ir yra datuojamas VI MP (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 52–53). Dauguma šio tipo kirvių paplitę būtent Sembos regione, aplink Priegliaus upę (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 20). Šiame kape taip pat rasti du papuošalai, tai antkaklė tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais bei įvijinė apyrankė.

Polennen/Круглово pilkapyje, prie akmenų struktūros degintiniams kapams, rastas Gižysko (Giżycko) tipo kirvis. C. Engel šio tipo kirvius vadino II A tipu (Lötzener) (1935, 306–307). Jie paplitę įvairiose Pietryčių Baltijos regiono dalyse, rasta Karaliaučiuje, Šiaurės rytinėje Lenkijos dalyje (Dąbrowski 1968, 126, pav. 14; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 50, pav. 18). Polennen/Круглово rastas kirvis turi grioveliu atskirtą įmovą, nuo kurios iš abiejų kirvio pusių link ašmenų eina du vertikalus, lenkti grioveliai, ašmenys plėtėjantys. Jis datuojamas VI MP (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 188). Tame pačiame kape aptikta ir kitų radinių: bronzinis pincetas bei apyrankė ir du neaiškios paskirties dirbiniai, kurių vienas pagamintas iš geležies, o kitas – iš bronzos (Hoffmann 1999, 80).

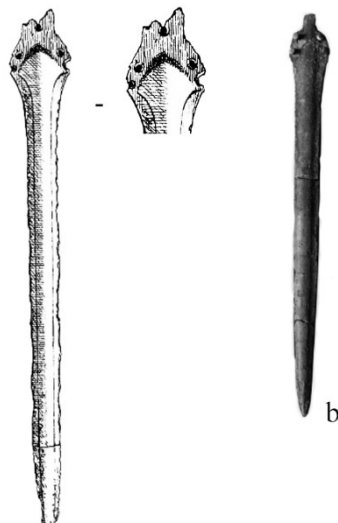
5. 4. 2. 2. Kalavijai

Bronzos amžiuje pradėti gaminti ir naudoti kalavijai. Pietryčių Baltijos regione jie buvo ypač reti, tai išskirtinis ginklas. Paskaičiuota, kad Karaliaučiaus ir Šiaurės rytų Lenkijos dalyje rasta 10 (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 66–67), Lietuvoje – 4 (Merkevičius 2011, 21, 130–132), Latvijoje iki šiol rastas tik vienas kalavijas, Koknese vietovėje šalia Dauguvos upės (Vasks 2007, 32–33).

Iš minėtų kalavijų du aptikti pilkapiuose. vienas rastas Marscheiten/Марьинское, o kitas – Rantau/Заостровье pilkapyne (pav. 28: a, b, 8 žem.).

Marscheiten/Марьинское pilkapyje aptiktas kalavijas priskiriamas Sprockhoff IIa tipui, kurie buvo paplitę Šiaurės ir Centrinėje Europoje, datuojami III MP (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 66; Čivilytė 2007, 40). Šiame kape taip pat rastas Nortikėnų tipo kirvis ir trys ornamentuotos apyrankės. Panašus kalavijas rastas ir Rantau/Заостровье pilkapio centriniam griautiniame kape A. Šiame kape taip pat rastas Nortikėnų tipo kirvis, du smeigtukai (ąselinis ir su atlenkta cilindro formos galvute), dvi apyrankės. Minėtų radinių datavimas sutampa su kalavijo, kapas priskiriamas III MP.

Svarbu pažymėti, kad minimus pilkapynus skiria sąlyginai nedidelis atstumas, apie 20 km, jie įrengti netoli Baltijos jūros kranto, Sembos pusiasalyje. Abiejuose kapuose mirusieji palaidoti su kalavijais bei Nortikėnų tipo kirviais. Nortikėnų tipo kirvis literatūroje paprastai interpretuojamas, kaip prestižinis ginklas (Luchtanas, Sidrys 1999, 18), o kai kurie egzemplioriai kaip skeptras (Čivilytė 2014, 94–95). Tai, jog kapuose aptikti kalavijo ir Nortikėnų tipo kirvio kompleksai, pabrėžia išskirtinį palaidotų individų socialinį statusą.

Pav. 28 Kalavijas iš
Marscheiten/Марьинское pilkapio (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 17:191)
f) Kalavijas iš Rantau/Заостровье pilkapio Nr. 1, griautinio kape A (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 17:192)

5.4.2.3. Peiliai

AML Pietryčių Baltijos regione aptikta nedaug metalinių peilių (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 68; Merkevičius 2011, 52, 83, 111, 145–147). Trys peiliai rasti kapuose. Rantau/Заостровье ir Alknicken/Прибрежное pilkapynuose aptikti peiliai ankstyvesni. Alknicken/Прибрежное rasto peilio rankenos gale išlietas žiedas, šalia peilio ašmenų (tarp rankenos ir ašmenų) yra skylutė. Peilis, pagal kitus radinius pilkapyje, Nortikėnų tipo kirvį bei ašelinį smeigtuką, datuojamas III MP. Šį peilį vokiečių tyrėjai priskiria Bajerdorfo (Baierdorf) tipui ir nurodo, kad jie būdingi Pietų Vokietijai, Austrijai bei Bohemijos regionui (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 68). Be minėtų radinių pilkapyje taip pat rasti tutulai, diržo detalės dalis, gintarinis karolis (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 168–169).

Rantau/Заостровье pilkapyje rastas peilis buvo gana neblogai išlikęs, kraštuose ornamentuotas įgilintomis linijomis, grioveliais (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 194). Jis rastas pilkapyje Nr. 3, kartu su ašelinio smeigtuku. E. Šturms peilį datavo III MP (Šturms 1936, 50).

Trečiasis peilis, rastas Ėgliškiuose, yra vėlyvesnis. Jis aptiktas pilkapyje Nr. 3, kvadrato S–15, pagamintas iš geležies, išlikusi tik jo smaigalio dalis (Grigalavičienė 1979, 22, 37, pav. 25:15). Sudėtinga ši radinį susieti su konkrečiu pilkapyje Nr. 3 rastu kapu, bet greičiausiai radinys turėjo priklausyti griautiniam kapui. Radioanglies data iš šiame pilkapyje rasto griautinio kapo Nr. 6 rodo, kad mirusysis buvo palaidotas 400–200 m. pr. Kr. Tikėtina, kad ir aptiktas peilis priklausė tam pačiam laikotarpiui.

5.4.2.4. Pincetai

12-oje kapų Sembos pusiasalyje rasta pincetų: Alleinen/–, Finken/Молодоговардейское, Groß Blumenau/Кремнево, Grünhoff Forst/Шумное, Ihlnicken/Сапаево, Klein Dirschkeim/Дворики, Polennen/Круглово, Radnicken/Родники, Sanditten/Лунино, Stapornen/Веткино, Trulick/Русское pilkapynuose (Engel 1935, 343; Hoffmann 1999, 100, pav. IX:3, XXI:9). Dauguma šių pincetų ornamentuoti punktyrų linijomis. Vienintelis neornamentuotas pincetas rastas Trulick/Русское pilkapyne, jis priskiriamas Rytų Pomeranijos tipui (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 68:653, 655, 657).

Pincetai datuojami VBA–AGA. Beveik visi rasti degintiniuose kapuose, išskyrus kelias vietas, kur palaikų tipas neaiškus. Groß Blumenau/Кремнево vietoje pincetas rastas pilkapyje, degintiniame kape Nr. 6, šalia urnos (Bezenberger 1914c, 108–113) (pav. 29). Radnicken/Родники vietovėje rastas pincetas priskiriamas degintiniam kapui urnoje. Jis rastas pilkapyje Nr. 2, kur aptiktas ir gintarinis karoliukas (Hoffmann 1999, 141).

Šalia daugumos pincetų, tuose pačiuose kapuose rasta papuošalų. Tik keliuose kapuose aptikta kirvelių. Polennen/Круглово pilkapyje, akmenų struktūroje įrengtame kape aptiktas įmovinis kirvis, apyrankė ir neaiškos paskirties metalinių dirbinių. Remiantis aptiktu kirviu, pincetas turėtų priklausyti VI MP. Kitame šios vietos pilkapyje, be pinceto, dar rasta antkaklė tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais, akmeninis kirvelis, 3 keramikos šukės (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 189). Ihlnicken/Сапаево vietovėje viename iš degintinių kapų rastas įmovinis kirvis, tačiau pincetas rastas ne tame pačiame kape (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 178).

Pav. 29 Pincetas iš Groß Blumenau/Кремнево pilkapio, degintinio kapo Nr. 6 (pagal Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 73:78)

5.4.3. Kiti dirbiniai

Daugumą aptiktų dirbinių kapuose sudarė metaliniai dirbiniai, taip pat keletas stiklinių, gintarinių ar kaulinių papuošalų. Kapuose be dirbinių iš minėtų medžiagų, taip pat aptikta akmeninių bei titnaginių radinių, kurie dėl nedidelio jų kiekio ankstesniuose poskyriuose plačiau neaptarti. Kvietinių kapinyne degintiniame kape Nr. 10 rasta titnago nuoskala (Vengalis ir kt. 2020, 43). Titnago radinys taip pat aptiktas Sorgenau/Покровское pilkapyje Nr. 1, degintiniame kape urnoje Nr. 1 ir Dārznieki pilkapyje (Граудонис 1967, 61; Hoffmann 1999, 131). Titnago skeltės ir nuoskalos rasti Sūdėnų pilkapių sampiluose (Jablonskis, 1982b, 1984a), bet nei vienas iš jų nebuvo urnoje ar kapo duobėje, todėl susieti su degintiniais kapais neįmanoma. Dārznieki, Imten/–, Polennen/Круглово, Sanditten/Лунино, Wilhelmsdorf/– pilkapynuose rasta akmeninių kirvių ar jų fragmentų (Граудонис 1967, 61; Hoffmann 1999, 67, 80, 91, 187). Literatūroje minima, kad, prieš pradedant kasinėti Žvainių pilkapį, kalvos šiaurinėje dalyje rastas akmeninis įtveriamasis kirvis (Merkevičius 2014, 192), tačiau neaišku ar jis susijęs su pilkapiais, nes aptiktas ne kapuose, tyrimų metu jokių įkapių degintiniuose kapuose nerasta.

6. APIBENDRINIMAS: LAIDOSENOS RAIDĄ REGIONE

6.1. Regioniniai dėsningumai

Tyrinėjant AML laidoseną būtina išskirti ir apžvelgti regioninius dėsningumus, išanalizuoti laidojimo ir gyvenamųjų vietų santykį. Kultūrine prasme regionas vientisas, su jam būdingais bendrais bruožais: laidojimas pilkapiuose, kremacija, nedidelis plokštinių kapinynų skaičius. Vis dėlto atskirose jo dalyse galima pastebėti lokalinius skirtumus ir skirtingą objektų tankumą. Galima išskirti tris mažesnius mikroregionus: (I) *Minijos ir Akmenos–Danės upių*; (II) *Šventosios ir Bartuvos upių* ir (III) *Sembos pusiasalio*.

Minijos ir Akmenos–Danės upės mikroregionas (9 žem.). Vakarų Lietuvoje laidojimo vietos ypač koncentruojasi aplink Minijos, Akmenos–Danės upes. Vienos iš jų įrengtos visai šalia šių upių, kitos – kiek labiau nutolusios. Daugiausia tai pilkapynai, tačiau aptikta ir kapinynų bei kapų už pilkapio išorinio vainiko. Iš viso šiame mikroregione žinoma 14 laidojimo vietų: Baubliuose, Ėgliškiuose, Gintaruose, Kretingalėje, Kurmaičiuose, Kveciuose, Kvietiniuose, Maciuičiuose, Mišeikiuose, Padvariuose, Rūdaičiuose, Šlažiuose, Šlikiuose, Toleikiuose. Kai kurias laidojimo vietas skyrė labai nedidelis atstumas. Tarp Šlikių ir Šlažių pilkapių yra apie 500 m atstumas, tarp Padvarių ir Kurmaičių pilkapynų – 1,6 km atstumas, tarp Kvecių ir Padvarių pilkapių – 2,2 km atstumas, tarp Ėgliškių ir Šlikių – 1,7 km. Šis mikroregionas nuo esančio į šiaurę – pavadinto Šventosios ir Bartuvos upių, skiriasi tuo, kad čia aptikta įvairesnių akmenų struktūrų, mirusiųjų deginti kaulai dažniau aptikti urnose. Ypač palyginus su Žvainių, Pukulių ir Baški pilkapynais.

Dalies laidojimo vietų chronologija nustatyta ne tik tipologiniu, bet ir radioanglies metodu. Turimi duomenys rodo, kad pilkapiai atsirado III MP (Šlažiai) ir buvo pilami iki AGA pabaigos. Ankstyviausi kapai – griautiniai, tačiau tame pačiame pilkapyje rasta ir degintinių kapų. Tai pereinamojo laikotarpio laidojimo vieta, kai keitėsi tradicija iš inhumacijos į kremaciją. Kremacijos paprotys įsivyravo ir tapo dominuojančiu I tūkst. pr. Kr. AGA pabaigoje vėl pradėjo plisti inhumacija, tokių kapų rasta Ėgliškiuose ir Kurmaičiuose. Viename pilkapyje aptiktas nedidelis pilkapių skaičius – nuo 1 (Gintaruose) iki 14 (Kurmaičiuose). Tai rodo, kad aptariamo laikotarpio bendruomenės buvo nedidelės. Be to, kai kurios laidojimo vietos naudotos gana ilgą laikotarpį, tad vienas laidojimo objektas neatspindi tik vienos

bendruomenės laidojimo vietos. Akmenų konstrukcijos yra labiausiai individų kapus skiriantis bruožas VBA ir AGA laikotarpiu, todėl buvo atlikta erdvinė analizė siekiant nustatyti, kaip koreliuoja skirtingų akmenų konstrukcijų įrengimas ir jų erdvinis išsidėstymas pilkapio centrinėje ir šoninėse dalyse. Nustatyta, kad sudėtingiausios akmenų konstrukcijos įrengtos centrinėje pilkapio dalyje, o už centrinio akmenų vainiko buvę kapai įrengti paprasčiau, kartais be jokių akmenų struktūrų įkasant urnas ar degintinius kaulus užkasant duobutėse/pilkapio sampile (Muradian 2017, 59–62). Atlikti radioanglies duomenys patvirtina, kad skirtingai įrengti degintiniai kapai egzistavo panašiu laikotarpiu, tik dėl Halštato išplokštėjimo ir plataus datų diapazono, neįmanoma nustatyti siauresnio jų naudojimo laikotarpio. Galbūt šie skirtingi įrengimai susiję su mirusiojo socialiniu identitetu ir jo statusu bendruomenėje, bet šiai prielaidai pagrįsti reikalingi papildomi duomenys, kurie leistų palyginti gautus rezultatus su palaidoto individo lytimi, amžiumi. Daugiausia klausimų kelia kapų kiekis viename pilkapyje, kuris varijuoja net tame pačiame pilkapyje. Pavyzdžiui, Ėgliškiuose viename pilkapyje rasta nuo 1 iki 23 kapų. Pilkapis dažniausiai buvo kolektyvinis laidojimo objektas ir laidojimas tame pačiame pilkapyje simbolizavo priklausymą konkrečiai grupei. Kai kuriuose pilkapiuose aptiktus kapus skyrė tam tikras laiko tarpas. Pavyzdžiui, iš Ėgliškių pilkapio Nr. 3 gautos radioanglies datos rodo, kad mirusieji priklauso skirtingiems laikotarpiams: VBA pabaigai ir AGA. Tai patvirtina, kad pilkapis nebuvo vienos šeimos laidojimo vieta. Tą rodo ir Kvecių pilkapyje rasti kapai, kur vienas kapas buvo net 1000 m. vėlyvesnis.

Pusėje, šiame mikroregione žinomų laidojimo vietų, aptikta įkapių. Daugiausia tai iš bronzos ir geležies pagaminti dirbiniai. Iš viso rastos 98 įkapės, 43 degintiniuose ir griautiniuose kapuose. 16–ika dirbinių aptikta degintiniuose kapuose (neskaičiuojant keramikos) ir net 70 dirbinių priklausė griautiniams kapams (lent. III) (dalies dirbinių kontekstinė priklausomybė nežinoma). Dėl įkapių ir informacijos apie mirusiojo amžių ir lytį trūkumo (žr. plačiau 5.1. poskyryje), socialinės organizacijos tyrimai remiantis šiais duomenimis sudėtingi. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kai kuriuose degintiniuose kapuose aptiktos ypač išskirtinės įkapės, tai mėlyno stiklo karoliukas iš Ėgliškių.

Šio mikroregiono kapuose nerasta ginklų, tuo jis skiriasi į pietus nuo jo išskirtame Sembos pusiasalio mikroregiono. Net Šlažių pilkapyje griautiniuose kapuose, kurie laikomi vienalaikiais su Rantau/Заостровье ir Alknicken/Прибрежное pilkapyuose buvusiais kapais, nerasta nei vieno

ginklo. Tiriant Centrinės Europos (Slovėnijoje) degintinius kapus pastebėta, kad ginklai taip pat sudarė tik retas išimtis (Teržan 1999, 111–119).

Lietuvoje bronziniai kirviai sudarė apie trečdalį visų metalinių dirbinių AML laikotarpiu (paskaičiuota pagal 2011 m. Merkevičiaus „Ankstyvieji metaliniai dirbiniai Lietuvoje“ katalogą, papildomai pridodant pastaraisiais metais aptiktus metalinius kirvius⁹). Dalis ginklų rasti lobiuose, tai Baisogaloje (Radviliškio r. sav.), Gedminuose (Klaipėdos r. sav.), Kalviškiuose (Šiaulių r. sav.), Pamerkinėje (Česukuose) (Varėnos r. sav.), Tautišiuose (Raseinių r. sav.), Telšių ar Raseinių apskrityje, Tūbausiuose (Kretingos r. sav.), Vaškuose (Pasvalio r. sav.) rastos dirbinių sanaupos, kuriose buvo kirvių, ietigalių, kalavijų (Hollack 1908, 43; Ebert 1929, 7; Čivilytė 2004, 224; Merkevičius 2006, 32–38, pav. 1:129, 131, 132; Michelbertas 2007, 11; Čivilytė 2009, 617–619). Iš paminėtų lobių, 2 rasti šiame poskyryje aptariamame Minijos ir Akmenos–Danės upės mikroregione. Tai nėra didelis skaičius, vis dėlto neatmestina, kad įsivyravus kremacijos papročiu, dalis dirbinių vietoj jų dėjimo į kapus, galėjo būti paaukoti. Šiai prielaidai pagrįsti, kol kas trūksta kontekstinės metalinių dirbinių analizės ir archeologinių tyrimų jų radimo vietose, kadangi dauguma rasti atsitiktinai.

Pažymėtina, kad AML vis dar vyrauja dirbiniai pagaminti ne iš metalo, bet kitų medžiagų: akmens, kaulo, medžio ir kitų organinių medžiagų. Vis tik kapuose aptinkama labai nedaug iš minimų medžiagų pagamintų dirbinių. Galbūt tai susiję su tuo, kad AML Pietryčių Baltijos regione nebuvo papročio į kapus dėti ginklus ir įrankius, todėl retai aptinkama akmeninių kirvių ir titnaginių radinių.

Atskirai reikėtų aptarti gintarinius radinius. Kapuose rasta iš gintaro pagamintų papuošalų arba neapdirbto gintaro gabalėlių. Neapdirbto gintaro lobis rastas tyrinėjant Kukuliškių piliakalnį esantį vakarų Lietuvoje. Šio piliakalnio tyrimų metu iš viso rasti 95 natūralaus gintaro gabalai ir tai sudarė gana nemažą piliakalnyje aptiktų radinių inventoriaus dalį (Urbonaitė-Ubė 2022, 269–289). Neapdirbto gintaro gabalai dėti ir į kapus, tačiau jų kiekis nedidelis. Nedidelį gintaro kiekį kapuose galėjo sąlygoti kremavimo paprotys dėl kurio daiktai su mirusiuoju galėjo būti deginti lauže. Neapdirbto gintaro

⁹ Dakanis, Vitkūnas 2018, 530–532; Petukauskas 2023, 466–470; Vasiliauskas 2023, 487–493; Muradian 2023; LNM AR 1008:1, LNM AR 1024:1, LNM AR 1028:1, LNM AR 1028:2, LNM AR 1032:1, LNM AR 1035:1

naudojimas kapuose rodo jo svarbą pajūrio bendruomenėms, kai įkapėms pasirinkti ne tik su mirusiojo aprangos detalėmis susiję dirbiniai, bet ir gintaro žaliava.

Minijos ir Akmenos–Danės upės mikroregione žinoma nemažai gyvenviečių ir piliakalnių, tačiau ne visos jos išsidėsčiusios prie minimų upių. Dauguma labai nutolusios nuo šiame darbe analizuojamų laidojimo vietų. Artimiausias gyvenamasis objektas buvo Kurmaičiuose, kur pilkapius ir piliakalnį skyrė apie 1,5 km atstumas. Radioanglies datos iš piliakalnio rodo du apgyvendinimo laikotarpius: 749–235 m. pr. Kr. ir 401–208 m. pr. Kr. (kombinuota data) (Podėnas 2022, 108). Dviejų pilkapių datos iš Kurmaičių: 751–418 m. pr. Kr. (kombinuota data), rodo, kad galbūt tai vienalaikiai objektai, nes datų diapazonas iš dalies sutampa. Padvarių laidojimo vietos tyrimų metu, pilkapių sampiluose rasta gyvenvietėms būdingo inventoriaus (molio tinko, geležies šlako). Manoma, kad galbūt laidojimo vietoje ar šalia jos prieš įrengiant pilkapius buvo gyvenvietė (Merkevičius ir kt. 2018, 815–816).

Šventosios ir Bartuvos upių mikroregionas (10 žem.). Išskirtame mikroregione yra žinomos 7 laidojimo vietos. Visai šalia Šventosios upės įrengti Baški ir Sūdėnų pilkapynai bei Benaičių kapinynas. Apie 5 km į pietryčius nuo Šventosios upės buvo Auksūdžio pilkapis, 20 km į pietryčius – Žvainių pilkapynas, 12 km į pietus – Mosėdžio pilkapynas, 15 km į šiaurę – Pukuļi pilkapynas.

Šiam mikroregionui būdingi degintiniai kapai pilkapiuose ir plokštiniuose kapuose. Tik Pukuļi pilkapiuose galbūt buvo ir griautinių kapų. Pilkapynai nedideli, juose žinoma nuo 1 (Auksūdys) iki 14 (Pukuļi) pilkapių (Jablonskis 1974a; Vask 1979, 1980 1981). Kapuose aptiktas labai nedidelis įkapių skaičius, jų rasta tik Baški ir Pukuļi pilkapiuose. Daugiausiai papuošai: įvija (Pukuļi pilkapyje Nr. 14), segė (?), žiedas; taip pat rastas skiltuvas (Baški pilkapyje) (Граудонис 1967, 60–61).

Žvainių ir Pukuļi pilkapiai pasižymi panašiomis akmenų struktūromis (Vask 1979, 1980 1981; Merkevičius, Šimėnas 1998a; Merkevičius 1999, pav. XXIX, XXX). Sūdėnų pilkapių akmenų struktūros skiriasi, čia keliomis eilėmis suformuoti akmenų vainikai ir nedidelės akmenų konstrukcijos, kuriomis apstatytos urnos (Jablonskis 1982, 1984a, 1985).

Aptariamame mikroregione žinomas nedidelis gyvenviečių skaičius, kurių dalis gana nutolusios nuo laidojimo vietų. Apie 4,7 km į šiaurės rytus nuo Pukuļi pilkapyno žinomas Paplakos piliakalnis, kuris datuotas I tūkst. pr. Kr. viduriu (Podėnas 2022, 128, 129). Taigi šių objektų chronologija skirtinga. Kitas piliakalnis nutolęs apie 2,6 km į pietus nuo Žvainių pilkapyno buvo Imbarėje, jis datuojamas I tūkst. pr. Kr. (Merkevičius ir kt. 2018, 386–390; Podėnas 2022, 144, 145, 229). Trečioji gyvenvietė žinoma Benaičiuose. Ji aptikta tuo metu, kai kasinėta ir laidojimo vieta. Datuojama gana plačiu laikotarpiu, nes rasta įvairių radinių: galastuvai, titnago nuoskalų ir skelčių, lipdytos keramikos brūkšniuotu ir lygiu paviršiumi, bronzinė įvija, molio tinko, keramikos grublėtu paviršiumi, žiestos keramikos, geležies gargažių, šlako, geležinis peiliukas, natūralaus gintaro gabaliukų ir kt. radinių. Tyrėjo teigimu, ankstyvasis gyvenvietės apgyvendinimo etapas gali būti datuojamas II tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pr. Kr. (Merkevičius ir kt. 2018, 145–147).

Sembos pusiasalis (11 žem.). Didžiausia laidojimo objektų koncentracija žinoma Sembos pusiasalyje, kur jie tankiai išsidėstę įvairiose dalyse. Daugiausia šiaurinėje ir šiaurės vakarinėje Karaliaučiaus dalyse, o į rytus link Deimenos upės objektų skaičius mažėja. Ši regioną iš pietų riboja Priegliaus, o iš rytų Deimenos upės. Šiaurinę ir vakarinę dalis skalauja Baltijos jūra. Tyrėjai įvairioje literatūroje mini virš 90 laidojimo vietų, tačiau dalis jų netyrinėtos. Tokių vietų chronologija nežinoma arba radiniai aptikti atsitiktinai ir trūksta detalesnės informacijos apie jų kontekstą. Eliminavus tokius objektus (trečiame skyriuje prie jų žymimas – „?“ ženklas), jų skaičius sumažėja iki 68. Tai yra gana tankus apgyvendinimas AML, kuris galėjo būti nulemtas įvairių faktorių. Pirmiausia Sembos pusiasalis turėjo didžiausias Baltijos jūros regiono gintaro atsargas, kuris buvo svarbus mainų ekvivalentas, nors jo kiekis šio laikotarpio objektuose ir sumažėja (Hoffmann 2000, 181; Bliujienė 2007, 69, 207–213, Gimbutienė 1985, 57–59), tačiau vien jau tai, kad neapdirbtos gintaro gabaliukai naudoti, kaip įkapės rodo jo svarbą aptariamam laikotarpiui bendruomenėms.

Atstumai tarp kai kurių laidojimo vietų yra labai nedideli. Tikėtina, kad tam tikrais atvejais vietovė galėjo būti ilgalaikio naudojimo laidojimui rezultatas. Viena iš tokių vietų būtų Warnicker Forst/– pilkapynas miške, kur žinomos kelios pilkapių grupės (Kemke 1909d, 413–423; Stadie 1919b, 389–390; Hoffmann 1999, 179–181). Maždaug už 1,5 km į šiaurės vakarus nuo jo yra žinomas Klycken/Клюквенное pilkapynas, o už apytiksliai 2 km į šiaurės rytus Plinken/– pilkapynas. Visai šalia įrengtas Craam/Грачёвка pilkapynas. Nedideli 1,5–2 km atstumai taip pat skiria Rantau/Заостровье,

Alknicken/Прибрежное ir Neukuhren/Пионерский pilkapynus. Laidojimo objektų koncentracija mažėja rytinėje dalyje, maždaug į rytus nuo Kuršių Nerijos.

Sembos pusiasalyje buvusios laidojimo vietos datuojamos nuo pat ABA pradžios, tai yra nuo I–II MP (Wiskiauten/Моховое) iki AGA pabaigos. I–III MP būdingi griautiniai kapai. Tikslų kremacijos atsiradimo laiką regione sudėtinga nustatyti, nes iš šio regiono neturima radioanglies datų. Galbūt degintinių III MP kapų buvo Marscheiten/Марьинское pilkapiuose. Šioje vietovėje atsitiktinai rastas Nortikėnų tipo kirvis ir kalavijas, kur lankęsis E. Hollack literatūroje nurodo, kad čia buvo gana gerai išlikusi pilkapio centrinė akmenų struktūra, tačiau joje rasta tik degintinių kaulų ir urnų, nefiksuota jokių griautinių palaikų (Hollack 1908, XXIX). Čia rastų kapų inventorius panašus į Rantau/Заостровье pilkapyje Nr. 1 rasto kapo A, kuris buvo griautinis. Gali būti, kad ir Marscheiten/Марьинское pilkapyje buvo griautinis kapas, kurio kaulai neišliko. Vis dėl to, neatmestina, jog įkapės galėjo priklausyti degintiniams kapams urnose, kadangi tuo metu jau plito kremacijos paprotys. Likusieji Sembos pusiasalio duomenys rodo, kad kremacija išplito ir vyravo IV–VI MP ir AGA.

Iš 68 laidojimo vietų (lyginami tik tie objektai, kurių chronologija ir dirbinių kontekstinė priklausomybė aiški) įkapių rasta 56 pilkapynuose ir kapinyuose. Iš viso rastos 353 įkapės (žr. lent. III) (neskaičiuojant papildomų keramikos puodelių). Jas sudaro bronziniai, geležiniai, gintariniai, stikliniai dirbiniai, pavieniai akmeniniai ir kauliniai dirbiniai. Dalies pilkapiuose aptiktų dirbinių kontekstinės priklausomybės nustatyti neįmanoma. Iš viso aptikta 60 tokių dirbinių. Neaišku, ar juos reikėtų priskirti degintiniams, ar griautiniams kapams.

66 dirbiniai rasti griautiniuose kapuose: Rantau/Заостровье ir Wiskiauten/Моховое pilkapynuose, galbūt griautiniams kapams reikėtų priskirti Alknicken/Прибрежное rastus dirbinius. Wiskiauten/Моховое pilkapyje buvusiame griautiniame kape rastos dvi įkapės, o likusios 64 – aptiktos Rantau/Заостровье ir Alknicken/Прибрежное vietovėse. Svarbu pažymėti tai, kad visos trys laidojimo vietos koncentruojasi šiaurinėje Sembos pusiasalio dalyje, ypač nedidelis atstumas buvo tarp Rantau/Заостровье ir Alknicken/Прибрежное vietovių. Visuose trijuose objektuose rasta bronzinių ginklų, kas yra labai reta įkapė AML kapuose. Rantau/Заостровье vietovės centriname kape A, mirusysis palaidotas su kalaviju ir Nortikėnų tipo kirviu, stikliniais ir gintariniais dirbiniais bei gausiais bronziniais papuošalais

(Šturms 1936, 109; Gimbutienė 1985, 70–71). Alknicken/Прибрежное vietovėje mirusysis taip pat palaidotas su Nortikėnų tipo kirviu (Šturms 1936, 103, pav. 157). Tai rodo išskirtinę šių individų padėtį bendruomenėse. Nors nėra pakankamai medžiagos palyginamajai analizei atlikti, tačiau likusių Rantau/Заостровье pilkapyne palaidotų mirusiųjų kapuose rasta tik papuošalų. Taigi centrinio kapo A įkapės rodo išskirtinę šio asmens padėtį.

Degintiniuose kapuose rastos 227 įkapės, 48 pilkapynuose ir kapinyuose. Toks skaičius nulemtas didelio laidojimo vietų kiekio. Paskaičiavus vidurkį – vienam pilkapynui ar kapinyui tenka 3–5 dirbiniai, o žinant bendrą mikroregione buvusių pilkapių skaičių kiekis tenkantis vienam pilkapiui dar labiau sumažėja. Tikslinga panagrinėti dirbinių deponavimo klausimą. Dviejuose laidojimo objektuose rasti dirbiniai interpretuojami, kaip lobiai ir greičiausiai turėtų būti susiję su laidojimo apeigų metu atliktais ritualais. Viena iš tokių vietų buvo šalia Schlakalcken/Ярославское pilkapio. Šiaurinėje dalyje aptiktas lobis, šalia kurio nerasta jokių kaulų, dėl šios priežasties įvairiuose darbuose aptikti dirbiniai interpretuojami ne kaip įkapės, o kaip lobis (Engel 1935, 303–304; Hoffmann 1999, 58–59; Stöckmann, Heske, Jahn 2021, 198–199). Šį lobį sudarė 34 bronziniai papuošalai datuojami VI MP: įvijinės apyrankės ir antkaklės, kai kurios ornamentuotos linijų ir punktyrų grupėmis, kurių galai nulūžę (Stöckmann, Heske, Jahn 2021, pav. 32:282, 52:423, 75:201.8, 201.27). Sudėtinga nustatyti, ar tai galėjo būti sąmoningas, ritualinis dirbinių laužymas, ar postdepozicinių faktorių veiksnys. Įvairi bronzos amžiaus medžiaga byloja apie sąmoningą, ritualinį dirbinių laužymą šiuo laikotarpiu (plačiau apie tai žr. Čivilytė 2014, 162–168), todėl neatmestina, jog dirbiniai rasti šalia pilkapio, galėjo būti ir sąmoningai sulaužyti. Kitoje vietoje Sorgenau/Покровское kapinyne tarp kapų Nr. 6, 8, 9, 10, 12, 13, rasta neapdirbto gintaro sankaupa. Šios sankaupos neįmanoma susieti su konkrečiu kapu. Tyrėjo V. Kulakov nuomone, ją reikėtų interpretuoti, kaip auką degintiniams kapams (Кулаков 1975, 15, pav. 61). Lobiai galėjo būti glaudžiai susiję su kapais, tai rodo kitų Europos regionų duomenys. K. Randsborg nustatė, kad Danijoje prasto klimato sąlygoms sumažėjus įkapių, padaugėjo dirbinių pelkėse, vandens telkiniuose ir manoma, kad jie buvo paaukoti (Hodder 2000, 38, 42). Tiriant lobių paplitimą Karpatų regione pastebėta, kad tose vietose, kur buvo praktikuojama kremacija, lobių rasta daugiau (Harding 2000, 362).

Sembos mikroregione žinomi 403 pilkapiai (Hoffmann 2000, 181). Viename pilkapyne rasta nuo kelių iki 16 pilkapių. Didelis pilkapių skaičius labai kontrastuoja su mažu žinomų gyvenviečių kiekiu. Žinomos tik 6

neįtvirtintos gyvenvietės ir 13 piliakalnių (Hoffmann 2000, 181). Dėl nedidelio jų skaičiaus, sudėtinga nustatyti ryšį tarp atskiros, konkrečios gyvenvietės ar piliakalnio ir pilkapyno ar kapinyno.

AML išsiskiria šiaurinė–šiaurės vakarinė Sembos pusiasalio dalis: 1) Jau ABA laikotarpiu datuojamas išskirtinis kapas Rantau/Заостровье pilkapyje Nr. 1; 2) Dalis urnų turi nebūdingus kitoms vietoms ornamentus, tokių rasta Craam/Грачевка ir Tykrehnen/Зори vietovėse (Stadie 1919a, 381–389, pav. 161, 169, 170); 3) Beveik visi kirviai (panaudoti, kaip įkapės) koncentruojasi šioje dalyje, o tai yra išskirtinė įkapė aptariamo laikotarpio kapuose. Šie duomenys leidžia daryti prielaidas dėl išskirtinės regiono padėties, kur tam tikrų individų padėtis galėjo išsiskirti. Vis tik sudėtinga šį reiškinį analizuoti platesniu kontekstu dėl antropologinių tyrimų trūkumo ir dėl to, kad tyrimai daugiausia atlikti iki Antro pasaulinio karo, todėl trūksta informacijos apie individualius kapų įrengimus.

6.2. Kremacijos papročio atsiradimo ir plitimo priežastys

Mirusiųjų kremacija turėjo būti susijusi su pokyčiais ideologinėje, pomirtinio gyvenimo/tikėjimo sferose. Bendruomenės nariai greičiausiai tikėjo, kad laidotuvių laužo ugnis išlaisvina dvasią, palengvina jos atsiskyrimą nuo kūno, padeda lengviau pasiekti pomirtinį pasaulį (Beresnevičius 1995, 28–31; Vaitkevičius 2009, 27–33; Petrauskas 2017, 197–202; Bliujienė 2018, 102; Lynch, O'Donnell 2007, 105). Archeologiniai duomenys tiesioginių įrodymų nepateikia, tačiau ideologinius pokyčius galima analizuoti remiantis baltų religijos ir mitologijos šaltiniais. Daug duomenų suteikia Sovijaus mitas (Beresnevičius 1995, 11–62; Makselis 2023, 26–46), kurį analizuojant G. Beresnevičius palygina Deivės Motinos kultą ir jai visiškai priešingą ideologiją, pasireiškiančią per mirusiųjų deginimą. G. Beresnevičiaus nuomone, tai ryškiai nuo ankstesnio laikotarpio besiskirianti ideologija/tikėjimas: „Deivės Motinos religija nepažinojo pomirtinio pasaulio, nes pomirtinė egzistencija tęsėsi žemėje, čia pat, kur ir ankstesnis gyvenimas. Kultūra negalėjo būti transcenduojama, nes tiesiog nebuvo vietos, į kurią jas pavyktų pratesti <...> Sovijaus įsteigta religija atvėrė naują dimensiją – transcendentinį pasaulį, kuris žmogiškajai kultūrai suteikė perspektyvą ir galimybę išeiti iš užburto gamtos ciklo <...>“ (Beresnevičius 1995, 33–34).

Reikšmingi laidosenos pokyčiai AML galėjo būti nulemti tiek išorinės įtakos, tiek vidinės visuomenės raidos pokyčių. Literatūroje nagrinėjančioje

kremacijos plitimą keliamas klausimas, kaip šis paprotys masiškai išplito Europoje, ar jį reikėtų sieti su didesnėmis žmonių migracijomis, ar permainos vyko difuzijos būdu, plintant tam tikroms idėjoms. Neatmestina ir homoplazijos teorija, kuria remiantis kultūrinis vienodumas gali būti aiškinamas nepriklausomos evoliucijos/reiškinio atsiradimo priežastimis (Hall 2007, 473–479). Kai kuriose vietovėse atlikti tyrimai parodė, kad kremacijos plitimas galėjo būti daug kompleksiškesnis ir įtakotas kelių skirtingų vardiklių. Danijoje atlikti stroncio izotopų tyrimai atskleidė, kad kremuoti buvo tiek vietiniai, tiek nevietiniai gyventojai. Remiantis tyrimų duomenimis iškeltos hipotezės dėl šio papročio galimo atsiradimo ir plitimo. Nurodoma, kad kremacija galėjo atsirasti ir plisti nepriklausomai nuo kituose regionuose egzistavusių laidojimo tradicijų, kai tiek vietiniai, tiek nevietiniai gyventojai panašiu metu, skirtingose vietose galėjo pradėti praktikuoti mirusiųjų deginimo tradiciją. Be to, neatmetama, kad šią tradiciją galėjo atnešti vietiniai gyventojai, kurie dėl mainų ar kitų priežasčių tam tikrą laiką gyveno kitose Europos dalyse, galbūt tai susiję su aukštesnio socialinio statuso individų įsitvirtinimu (Reiter ir kt. 2021, 1–27). Pasirodo teorinių darbų, kuriuose nagrinėjamas deginimo papročio atskiruose nedideliuose regionuose plitimo modelis. Keliamą hipotezę ne tik dėl idėjos perėmimo difuzijos būdu, bet naudojamas Rogers'o modelis, pagal kurį pokyčiai vyksta atsiradus kritinei masei perduodančiai naują tradiciją – mirusiųjų deginimo paprotį – likusiai visuomenės daliai (Cavazzuti ir kt. 2022, 80). Pasak autorių, tokį vaidmenį bronzos amžiuje galėjo atlikti besiformuojančios elito grupės, kurios perduodavo naują paprotį kitiems visuomenės nariams. Svarbu pažymėti ir tai, jog remiantis radioanglies datomis nustatyta, jog Vengrijos, Šiaurės Balkanų, Austrijos teritorijoje šio papročio plitimas nebuvo linijinis, skirtingose teritorijose jis plito skirtingu metu (Cavazzuti ir kt. 2022, 45–86).

Dažniausiai kremacijos papročio plitimas Pietryčių Baltijos regione siejamas su vadinamąja Urnų laukų kultūra, kuri VBA buvo paplitusi Centrinėje Europoje (Smith 1957, 195–299; Gimbutienė 1985, 69; Grigalavičienė 1995, 65; Harding 2000, 111–114; Brazaitis 2005, 287–289). Duomenys iš įvairių regionų rodo, kad kai kuriose Europos dalyse kremacija praktikuota ir anksčiau, ne išimtis ir Pietryčių Baltijos regionas. Ankstyviausia kremacijos data užfiksuota pietvakarinėje Latvijos dalyje buvusiame ABA laidojimo objekte (Legzdina ir kt. 2020, 1845–1868). Tačiau tai yra pavienis pilkapynas, remiantis likusiais duomenimis, kremacijos paprotys Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje išplito ir tapo dominuojančiu II tūkst. pr. Kr. pabaigoje – I tūkst. pr. Kr. Ypač daug radioanglies datų patenka į

Halštato išplokštėjimo kreivę, tai yra laikotarpį tarp 800–400 m. pr. Kr. Kremacija išsilaikė iki pat I tūkst. pr. Kr. laikotarpio pabaigos.

Kremacijos reiškinių atsiradimo vienareikšmiškai neįmanoma sieti tik su tik Centrinėje Europoje susiformavusia Urnų laukų kultūra. Pirmiausia dėl to, kad kitaip nei Urnų laukų kultūroje, Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje masiškai neišplito plokštiniai degintiniai kapinynai. Atvirkščiai visam laikotarpiui, Baltijos pajūrio zonoje buvo būdingas laidojimas pilkapiuose. Išskyrus teritoriją esančią į rytus nuo nagrinėjamo arealo, kur žinomas žymiai didesnis plokštinių kapynų kiekis (Граудонис 1967, 62–67; Hoffmann 2000, 27–31; Merkevičius 2014, 15–17, 24–26, 51–55, 59–64, 86–97, 105–108, 116–119, 152–156).

Gali būti, kad kremacijos plitimas susijęs ne tik su Centrine Europa, bet ir kitais regionais, su kuriais palaikyti intensyvūs prekybiniai ryšiai. Vienas iš tokių regionų galėjo būti Skandinavija, Gotlando sala, kur buvo praktikuota mirusiųjų kremacija. Žinoma degintinių kapų priklausančių II ir III MP, tačiau kremacijos paprotys vyraujančia tradicija tapo VBA (Olsen ir kt. 2011, 261–275; Wehlin 2013, 197–208, 219–223). VBA Pietryčių Baltijos regione vyko ir kiti pokyčiai – pradėtos kurtos įtvirtintos gyvenvietės – piliakalniai. Įtvirtintos gyvenvietės pradėtos kurti II tūkst. pr. Kr. pabaigoje (Podėnas 2022, 279; Podėnas ir kt. 2023, 1–13). Pietvakarių Baltijos regiono vakarinės dalies duomenys rodo, kad Krievu kalns (pietvakarių Latvija) piliakalnis naudotas tarp 1048–816 m. pr. Kr., 712–391 m. pr. Kr., o Padure piliakalnis – 1381–833 m. pr. Kr. Datavus Kurmaičių ir Kukuliškių piliakalnių (vakarų Lietuva) piliakalnių organinę medžiagą gautos datos siekia 893–568 m. pr. Kr. ir 749–235 m. pr. Kr. (Podėnas 2022, 345–346). Piliakalniuose aptinkami pagrindiniai su bronzinių dirbinių gamyba susiję artefaktai. Bronza įtvirtintas gyvenvietės galėjo pasiekti ir per Vakarų Baltijos regioną arba Baltijos jūros salas (Podėnas, Čivilytė 2019, 169–199; Podėnas 2022, 279, 270–278). Skandinavijai ir Gotlandui būdingi laivų formos kapai, kurių taip pat rasta ir Latvijoje, Šiaurinės Kuržemės dalyje, taip pat Estijoje (Wehlin 2013, 86, 87, 210, pav. 5.4).

Antrasis aspektas, rodantis ryšius su Vakarine Baltijos jūros regiono dalimi, yra 2001 m., Ventspilio miesto šiaurinėje dalyje smėlio kopoje rastas Staldzene lobis. Jį sudaro 174 dirbinių fragmentai iš mažiausiai 89 dirbinių (Vasks, Vijups 2004). Dauguma šio lobia radinių nebūdingi Rytų Baltijos regionui ir yra tipiškai VBA (V–VI MP) Šiaurinės Europos dirbiniai. Dėl to manoma, kad lobis galėjo būti atgabentas iš Rytų Švedijos arba Gotlando, kaip

žaliava kitų dirbinių gamybai. Pietryčių Baltijos regiono vakarinė dalis išsiskiria didesniu metalinių dirbinių kiekiu, palyginus su kitais Rytų Baltijos regiono arealais. Nustatyta, kad Vakarų baltų pilkapių kultūroje bronzinių dirbinių koncentracija buvo dvigubai didesnė nei ankstyvosios Lužitėnų kultūros regione ir 11 kartų didesnė nei suomių–ugrų ar Brūkšniuotosios keramikos kultūros areale (Luchtanas, Sidrys 1999, 20–28). Tiek VBA, tiek AGA bronzinių dirbinių kiekis palyginus su kitomis vietovėmis yra žymiai didesnis. Greičiausiai kremacijos papročio plitimo idėja susijusi su išorinėmis įtakomis atsiradusiomis dėl prekybinių ryšių plėtojimo įsigyjant metalo.

Apibendrinant kremacijos papročio atsiradimą ir išplitimą reikėtų pažymėti, kad šis procesas, buvo kompleksiškas, nulemtas ne pavienių, bet kelių skirtingų aspektų. Pavieniai ABA atvejai rodo, kad atskiri kremacijos atvejai galėjo formuotis nepriklausomai vienas nuo kito, nes atstumai tarp ankstyviausių pilkapių, kuriuose rasta kremuotų žmonių palaikų, buvo pakankamai dideli. VBA deginimo paprotys tapo vyraujančia laidosenos forma, toks masinis kremacijos išplitimas gali būti siejamas su išorine Centrinės Europos ir Skandinavijos įtaka. Galima daryti prielaidą, kad kremacijos papročio idėja plito vystant mainus ir prekybą. Ateityje būtų tikslinga išanalizuoti migracijos klausimus, atliekant degintinių palaikų $^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$ izotopų tyrimus, kurie leistų spręsti dėl palaidotų žmonių kilmės, nes visame Pietryčių Baltijos regione VBA datuojamų laidojimo vietų skaičius labai išaugo.

IŠVADOS

1. Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje laidojimo vietų kasinėjimai, prasidėjo dar XIX a. Tai suteikė galimybę sukaupti didelę duomenų bazę ankstyvojo metalų laikotarpio laidosenos analizei, kuri yra svarbi priešistorinių bendruomenių gyvenimą atskleidžianti dalis. Per kelis šimtus metų vykdytus archeologinius kasinėjimus ir atsitiktinai aptiktus radinius pavyko sukaupti duomenis apie 125 vietas, kuriose aptikta pilkapynų, kapinynų ir pavienių kapų.

Iki šių dienų išliko skirtingas duomenų kiekis apie atskiras vietas, kuriose buvo laidota ankstyvajame metalų laikotarpyje. Tai nulėmė istorinės aplinkybės. Dalis radinių iš buvusios Rytų Prūsijos Antro pasaulinio karo metu pervežta į kitas vietas. Kai kurie radiniai iš šiame regione buvusių muziejų dabar saugomi Proistorės ir ankstyvosios istorijos muziejuje Berlyne, Varmijos ir Mozūrijos muziejuje, Karaliaučiaus istorijos ir meno muziejuje. Dalis dirbinių laikomi dingusiais.

Šio darbo rengimo metu nustatyta, kad iš literatūroje paskelbtų 125 laidojimo vietų, 95 galima priskirti ankstyvajam metalų laikotarpiui. Apie 30 vietovių trūksta duomenų chronologijai ar kontekstinei priklausomybei nustatyti. Tikėtina, kad ateityje, turint papildomų archyvinį duomenų arba informacijos iš muziejų, bus įmanoma tiksliau nustatyti jų datavimą arba interpretuoti atsitiktinai rastų dirbinių kontekstą.

2. Iki šiol laidosenai skirtuose darbuose didelis dėmesys buvo skiriamas laidojimo vietų klasifikacinės schemos sudarymui, kuri paskelbta dar iki Antro Pasaulinio karo ir apėmė dalį šiame darbe nagrinėjamos teritorijos. Ankstyvajame metalų laikotarpyje Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje pagrindinė laidojimo forma buvo pilkapiai, kurių rasta 118-oje vietų. Žinomi tik pavieniai plokštiniai kapinynai, jų aptikta 7-iose vietovėse. Tai yra vienas iš svarbių pokyčių laidosenoje, nes iki tol nedeginti mirusieji, daugiausia buvo laidoti plokštiniuose kapinyuose. Vis dėlto, toks pilkapynų ir kapinynų santykis gali būti nulemtas objektų formos. Pilkapiai išsiskiria erdvėje, juos lengviau surasti ir identifikuoti nei plokštinius kapinynus, todėl, tikėtina, kapinynų skaičius buvo didesnis. Viena pilkapyne fiksuotas iki 20 pilkapių, priklausančių ankstyvajam metalų laikotarpiui, skaičius. Plokštiniai kapinynai nedideli, daugiausia viename kapinyne rasti 36 degintiniai kapai.

Nuo Antro pasaulinio karo išaugęs naujų duomenų ir tyrimų kiekis skatina naujos klasifikacinės schemos, kurioje būtų integruoti kultūrinius panašumus ankstyvajame metalų laikotarpyje turėję pietvakarių Latvijos, vakarų Lietuvos ir Sembos pusiasalio regionai, sudarymą. Šiame darbe siūlomas pilkapių

klasifikavimas susideda iš penkių pagrindinių grupių, išskirtų pagal objektų įrengimą, kapus ir radinius.

3. Ankstyvajame bronzos amžiuje mirusieji laidoti nedeginti kaip ir ankstesniu neolito laikotarpiu. Remiantis radioanglies metodu gautomis datomis, nuo 1600 (1700) – 1500 m. pr. Kr. regione atsirado pavieniai kremacijos atvejai, o vėlyvajame bronzos amžiuje kremacijos paprotys išplito ir tapo vyraujančia tradicija. Nustatyta, kad kremacija regione praktikuota iki 400–200 m. pr. Kr. Taigi, galima teigti, kad kremacijos paprotys regione truko nuo 1100 iki 1500 metų. Kol kas turima labai nedaug radioanglies datų iš ankstyvojo bronzos amžiaus degintinių kapų, todėl kremacijos pradžios data liečia tik keletą šiame regione buvusių laidojimo vietų. Griautinių kapų rasta tik ankstyvojo metalų laikotarpio pradžios ir pabaigos pilkapynuose, kai vyko perėjimas iš inhumacijos į kremaciją ir iš kremacijos į inhumaciją. Nerasta vėlyvuoju bronzos amžiumi datuojamų griautinių kapų.

Kardinalūs pokyčiai laidosenoje, kai mirusieji pradėti deginti, gali būti siejami tiek su vidinėmis, tiek su išorinėmis priežastimis. Ankstyviausi mirusiųjų kremacijos praktikavimo atvejai galėjo susiformuoti nepriklausomai vienas nuo kito, kaip vidinės pokyčių raidos rezultatas. Vėlyvajame bronzos amžiuje kremacija masiškai išplito ne tik šiame regione, bet ir plačioje Europos dalyje. Šis naujas mirusiųjų kremavimo paprotys Pietryčių Baltijos regiono vakarinėje dalyje gali būti siejamas su įtaka iš Centrinėje Europoje buvusios Urnų laukų kultūros ir Skandinavijos. Ateityje būtų tikslinga ištirti migracijos klausimus ir išsiaiškinti, ar šie pokyčiai gali būti susiję su didesne žmonių grupių migracija į Pietryčių Baltijos regiono vakarinę dalį. Analizuojant paplitimo žemėlapius, VBA ir AGA matomas žymiai tankesnis laidojimo vietų paplitimas ir skaičius nei ABA.

4. Atliktų 87 degintinių kapų antropologinių tyrimų duomenys iš pilkapių ir plokštinių kapų rodo, kad lytis nustatyta 13,8% individų, o amžius – 36,8%. Pagal turimus duomenis laidojimas pilkapuose ar plokštiniuose kapinyuose, pasirinktas abiejų lyčių ir skirtingo amžiaus individams.

Degintų mirusiųjų kaulai buvo supilami į urnas, kurios užkasamos duobutėse ar joms įrengiamos akmenų struktūros. Kai kurių mirusiųjų deginti kaulai buvo užkasami be urnos, kaulus paskleidžiant pilkapyje. Skiriasi degintiniams kapams suformuotos akmenų konstrukcijos, tačiau trūksta duomenų imties, kuria remiantis būtų galima nustatyti koreliacijas tarp kapo įrengimo, vietos pilkapyje bei amžiaus ir lyties.

5. Įsivyravus mirusiųjų kremacijos papročiai, labai sumažėjo įkapių. Palyginus degintiniuose ir griautiniuose kapuose aptinkamų radinių kiekį, matomas ženklus jų sumažėjimas. Kai kuriais atvejais degintiniuose kapuose naudoti ankstyvesnio laikotarpio dirbiniai, keramikos šukės, galėjusios turėti

simbolinę prasmę tam tikroms bendruomenėms. Ankstyvojo metalų laikotarpio kapams būdingi papuošalai ir kiti su mirusiojo aprangos detalėmis susiję dirbiniai. Ginklai ir įrankiai sudarė tik 8% visų dirbinių kapuose, nors bronzos amžiuje Pietryčių Baltijos regione kirviai buvo vieni iš pagrindinių metalinių dirbinių. Dalis šiuo laikotarpiu datuojamų kirvių interpretuojami kaip lobių dalys. Dirbinių deponavimas galėjo būti susijęs su kapais, kai vietoj dirbinių naudojimo kaip įkapių, jie buvo paaukoti.

6. Pagal paminklų tankumą ir būdingus lokalius kultūrinius bruožus išskirti trys pagrindiniai mikroregionai: Minijos ir Akmenos–Danės upių, Šventosios ir Bartuvos upių bei Sembos pusiasalio. Juose matomi skirtumai įrengiant pilkapius, gamintoje keramikoje ir kai kuriuose dirbiniuose. Ankstyvajame metalų laikotarpyje išsiskiria šiaurinė – šiaurės vakarinė Sembos pusiasalio dalis, kur išskirtinai palaidoti tik tam tikri bendruomenės nariai. Gali būti, kad ši skirtinga laidojimo forma susijusi su socialiniu statusu. Įsivyravus kremacijos papročiu, sumažėjo įkapių, todėl sudėtinga remiantis šiais duomenimis įžvelgti diferenciaciją tarp palaidotų individų. Atlikta analizė rodo vienalaikių pilkapių ir individualių kapų akmenų konstrukcijų įrengimo skirtumus. Skirtingą panašaus laikotarpio kapų įrengimą galėjo nulemti socialiniai, ideologiniai aspektai.

7. Pirmosios kremacijos bangos įsivyravimas VBA, kaip ir kitose Europos dalyse, patvirtina intensyvių ryšių palaikymą su šiomis sritimis. Tai rodo, kad šiuo laikotarpiu didelėje Europos dalyje vyko permamos ideologijų/tikėjimo sferoje, būdingos visam arealui, tarp jų ir Pietryčių Baltijos regionui.

SANTRUMPOS

ABA – Ankstyvasis bronzos amžius
AGA – ankstyvasis geležies amžius
AMS – akceleruotų masių spektrometrija
AML – Ankstyvasis metalų laikotarpis
KM – Kretingos muziejus
KIMM – Karaliaučiaus istorijos ir meno muziejus
KPDPB – Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos paveldosaugos biblioteka
LIIBR – Lietuvos istorijos instituto bibliotekos rankraštynas
LNIM – Latvijos nacionalinis istorijos muziejus
LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus
MLIM – Mažosios Lietuvos istorijos muziejus
MP – Montelijaus periodas
PAIMB – Proistorės ir ankstyvosios istorijos muziejus Berlyne
VAK – Valstybės archeologijos komisija
VMM – Varmijos ir Mozūrijos muziejus
VBA – Vėlyvasis bronzos amžius
VUMF – Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto, Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros saugykla
VDKM – Vytauto Didžiojo karo muziejus

ŠALTINIAI

1. Baubonis, Z. 2000. Pypliškių kapinyno (Šilutės r.) 2000 m. žvalgomieji archeologijos tyrimai. Saugoma: LIIR, f. 1, b. 3695.
2. Dakanis, B. 1981. Senkapiai Klaipėdos rajone. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 87.
3. Danilaitė, E. 1970a. Egliškių pilkapių, Kretingos raj., tyrinėjimai 1969 m. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 270.
4. Grigalavičienė, E. 1974. Egliškių pilkapių tyrinėjimai 1974 metais (Egliškiai II, Žalgirio apyl., Kretingos raj., kol. „Tarybų šalis“). Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 590.
5. Grigalavičienė, E. 1975. Egliškių pilkapių tyrinėjimai 1975 metais (Egliškiai II, Žalgirio apyl., Kretingos raj., kol. „Tarybų šalis“). Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 591.
6. Jablonskis, I. 1973. Mosėdžių pilkapių 1973 m. kasinėjimų ataskaita. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 365.
7. Jablonskis, I. 1974a. Duomenys apie Auksūdžio kaimo, Kretingos raj., archeologijos paminklus. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 392.
8. Jablonskis, I. 1976. Padvarių pilkapiai. Kretingos r–nas, Padvarių k–mas. Pilkapių tyrimo darbai 1976 m. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 513.
9. Jablonskis, I. 1977a. Baublių pilkapių žvalgomieji kasinėjimai. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 487.
10. Jablonskis, I. 1977b. Gintarų senkapio I–IV sektorių žvalgomieji kasinėjimai. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 488.
11. Jablonskis, I. 1978. Padvarių / Kretingos raj. / pilkapių tyrinėjimai 1978 m. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 609.
12. Jablonskis, I. 1979. Padvarių pilkapiai. Kretingos r–nas, Padvarių kaimas (1979 m. tyrinėjimų medžiaga). Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 693.
13. Jablonskis, I. 1980a. Egliškių–Andulių pilkapiai. Pilkapis Nr. 6. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 786.
14. Jablonskis, I. 1980c. Kveciai, Kretingos raj. (1980.X.18 aptiktas apardytas kapas). Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 762.
15. Jablonskis, I. 1981. Egliškių–Andulių pilkapiai. Pilkapis Nr. 7. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 815.
16. Jablonskis, I. 1982. Sūdėnų senkapis Nr. 2. Pilkapis Nr. 1. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 1004.
17. Jablonskis, I. 1984a. Sūdėnų senkapio Nr. 2 tyrinėjimų medžiaga. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 1148.

18. Jablonskis, I. 1985. Sūdėnų senkapio Nr. 2 tyrinėjimai. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 127.
19. Jablonskis, I. 1986. Šlikių pilkapių, Klaipėdos rajone žvalgomieji kasinėjimai 1986 m. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 1257.
20. Jankauskas, R. 2010. Padvarių kapinynas (Kretingos raj.). Antropologinių tyrimų ataskaita. Saugoma: VUMF.
21. Kanarskas, J. 2005. Pil. Aleksandro Kalugino žemės sklypo (Nr. 64–1), esančio Ėgliškių, Andulių kapinyno (A463P) teritorijoje, Ėgliškių k., Žalgirio sen., Kretingos raj., Klaipėdos aps., 2005 metų žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų ataskaita. Saugoma: KPDPB, f. 39, ap. 1, b. 1772.
22. Kontrimas, D. 2015a. Kvietinių pilkapyno (6187) apsaugos zonos, Klaipėdos r. sav., Kvietinių k., žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų 2014 m. ataskaita. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 7221.
23. Kozakaitė, J. 2021. Žmonių palaikų iš Mosėdžio kapinyno, Skuodo raj. (1973 m. archeologiniai tyrimai) antropologinė ataskaita. Saugoma: VUMF.
24. Kozakaitė, J. 2021. Žmonių palaikų iš Ėgliškių kapinyno, Kretingos raj. (1981 m. archeologiniai tyrimai) antropologinė ataskaita. Saugoma: VUMF.
25. Kozakaitė, J. 2021. Žmonių palaikų iš Gintarų kapinyno, Kretingos raj. (1977 m. archeologiniai tyrimai) antropologinė ataskaita. Vilnius. Saugoma: VUMF.
26. Kozakaitė, J. 2021. Žmonių palaikų iš Šlikių kapinyno, Klaipėdos raj., (1986 m. archeologiniai tyrimai) antropologinė ataskaita. Saugoma: VUMF.
27. Kozakaitė J. 2021. Žmonių palaikų iš Sūdėnų senkapio II, Kretingos raj., (1982–1985 m. archeologiniai tyrimai) antropologinė ataskaita. Saugoma: VUMF.
28. Kulikauskas, P. 1951a. Kurmaičių pilkapių (Kretingos raj.) 1948, 1950 ir 1951 m. tyrinėjimai. Kurmaičiai, Kretingos raj. 1948 m. tyrinėjimai. Įrašas padarytas iš 1948 metų žvalgomosios ekspedicijos dienoraščio, psl. 57–62. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 9, p. 1–4.
29. Kulikauskas, P. 1951a. Kurmaičių pilkapių (Kretingos raj.) 1948, 1950 ir 1951 m. tyrinėjimai. Kurmaičiai, Kretingos raj. 1948 m. tyrinėjimai. Įrašas padarytas iš 1948 metų žvalgomosios ekspedicijos dienoraščio, psl. 57–62. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 9, p. 1–4.
30. Kulikauskas, P. 1951b. Kurmaičių pilkapių (Kretingos raj.) 1948, 1950 ir 1951 m. tyrinėjimai. Kurmaičiai. Kretingos rajonas,

- Klaipėdos sritis. LTSR MA Lietuvos istorijos instituto 1950 m. liepos 3–27 d. vestų ankstyvojo geležies amžiaus pilkapių tyrinėjimų dienoraštis. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 9.
31. Kulikauskas, P. 1951c. Kurmaičių pilkapių (Kretingos raj.) 1948, 1950 ir 1951 m. tyrinėjimai. Tyrinėjimai Kurmaičiuose 1951 metais. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 9.
 32. Merkevičius, A. 1963. Kvecių km. (Kretingos raj.) pilkapių–kapinyno kasinėjimų ataskaita. 1963.VIII.2–27 d. d. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 186.
 33. Merkevičius, A. 1993. Laidojimo paminklai ir laidosena Lietuvoje žalvario ir ankstyvajame geležies amžiuje. Daktaro disertacija. Vilnius.
 34. Merkevičius, A., Šimėnas, V. 1998a. 1997 m. Žvainių pilkapio tyrinėjimų ataskaita. Saugoma: KPDPB, f. 39, ap. 1, b. 234.
 35. Merkevičius, A. 1999. 1998 m. Žvainių pilkapio tyrinėjimų ataskaita. Saugoma: KPDPB, f. 39, ap. 1, b. 475.
 36. Merkevičius, A. 2000a. 2000 m. archeologinių tyrinėjimų Benaičių k. (Kretingos raj.) ataskaita. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 3647.
 37. Michelbertas, M. 1962. Ataskaita už vykdytus kasinėjimus 1962.VI.13–1962.VIII.8 Rūdaičių kapinyne prie žvyrdubės, Kretingos raj. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 184.
 38. Muradian, L. 2023. Antaniškių kaimo (Kelmės r. sav., Tytuvėnų apylinkių sen.) žvalgomųjų archeologinių tyrimų 2022 metais ataskaita. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 10747.
 39. Nagevičius V. 1926. Viena archeologijos ekskursija. - Lietuva, 1926, liep. 27, Nr. 167, 2. Saugoma: KPDPB, f. 1, ap. 1, b. 25, 27.
 40. Piličiauskas, G. 2017. Kvietinių senovės gyvenvietės (39370) ir Kvietinių pilkapyno (6187), Klaipėdos r. sav., 2017 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaita. Saugoma: LIIBR, f. 1, b.
 41. Tamulynas, L. 2003. Maciuičių piliakalnio (AR 481) (Maciuičių k., Vėžaičių sen., Klaipėdos r.) archeologinių žvalgomųjų tyrinėjimų 2002 m. ataskaita. Saugoma: KPDPB, f. 39, ap. 1, b. 1428.
 42. Tamulynas, L. 2002a. Toleikių kapinyno spėjamos vietos (Toleikių k., Dovilų sen., Klaipėdos r.) archeologinių žvalgomųjų tyrinėjimų 2001 m. ataskaita. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 3786
 43. Vengalis, R. 2015. Kvietinių pilkapyno (6187) apsaugos zonos (Klaipėdos r. sav., Dauparų – Kvietinių sen., Kvietinių k.) detaliųjų archeologinių tyrimų 2015 m. ataskaita. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 7676.

44. Valstybės archeologijos komisijos medžiaga. Dokumentai dėl Kretingos apskrities Darbėnų, Kretingos, Palangos valsčių archeologijos paminklų apsaugos 1921–1950. Saugoma: KPDPB, f. 1, ap. 1, b. 25, p. 26, 128–129.
45. Valstybės archeologijos komisijos medžiaga. Dokumentai dėl Tauragės apskrities Kaltinėnų valsčiaus, Telšių apskrities Luokės, Varnių ir Žarėnų valsčių archeologijos paminklų apsaugos 1925–1939, 30, 84, 98–102, 104, 106–108. Saugoma: KPDPB, f. 1, Ap. 1, b. 75.
46. Vaskas, A. 1979. Izrakumi Pukulu Uzkalniniu Kapulauka. Saugoma: LNIM, inv. Nr. AA498.
47. Vaskas, A. 1980 m. Izrakumi Pukulu Uzkalniniu Kapulauka. Saugoma: LNIM, inv. Nr. AA506.
48. Vaskas, A. 1981. Izrakumi Pukulu Uzkalniniu Kapulauka 1981.9. Viduslaiku kapi 11. Uzkalnina Parskats. Saugoma: LNIM, inv. Nr. AA537.
49. Zabiela, G. 2014. Klaipėdos, Plungės, Telšių, Šiaulių rajonuose ir Rietavo savivaldybėje esančio dujotiekio Klaipėda–Kuršėnai naujos linijos 2013 m. archeologinių žvalgymų ataskaita. Saugoma: LIIBR, f. 1, b. 7143.
50. Кулаков, В. И. 1975. Отчет о работе Балтийского отряда НА АН СССР в Калининградской области в 1975 г. Saugoma: Rusijos mokslų akademijos archeologijos institute, b. 5362.
51. Кулаков, В. И. 1976. Отчет о работе Балтийского отряда НА АН СССР в Калининградской области в 1976 г. Saugoma: Rusijos mokslų akademijos archeologijos institute, b. 6365.

LITERATŪRA

1. Adams, D. Q., Mallory, J. P., Miller, D. 1997. Horse. J. P. Mallory, D. Q. Adams (eds.) *Encyclopedia of Indo-European Culture*. Taylor & Francis, 273–279.
2. Alseikaitė-Gimbutienė, M. 1946. Die Bestattung in Litauen in der vorgeschichtlichen Zeit. Tübingen.
3. Apals, J., Graudonis, J., Laula, S., Mugurēvičs, E., Stepinš, P., Tenisons, E. 1963. Apzināšanas ekspedīcijas. – Zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes PAR 1962. Gada archeologiskām un etnogrāfiskām ekspedīcijām. Ryga, 19–21, 43–44.
4. Apals, J., Atgāzis, M., Daiga, J., Denisova, R., Graudonis, J., Loze, I., Mugurēvičs, E., Stubavs, A., Šnore, E., Zagorskis, F., Zarina, A. 1974. Latvijas PSR Archeologija. Ryga.
5. Augustinavičius, R., Baubonis, Z., Dakanis, B. 2001. Žvalgomieji tyrinėjimai Pypliškėje. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2000 metais, 19–21.
6. Balsas, D., Masiulienė, I. 2017. Bandužių, Žardės senovės gyvenvietės tyrimai 2016 m. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais, 52–63.
7. Barrett, J. C. 1996. The living, the Dead and the Ancestors: Neolithic and Early Bronze Age Mortuary Practices. – *Contemporary Archaeology in Theory. A reader* (eds. R. W. Preucel, I. Hodder). Blackwell Publishers, 394–412.
8. Bello, S., Andrews, P. 2012. The Intrinsic Pattern of Preservation of Human Skeletons and its Influence on the Interpretation of Funerary Behaviours. – *Social Archaeology of Funerary Remains* (ed. by R. Gowland and C. Knüsel). Oxbow Books, Oxford, 1–13.
9. Bezzenberger, A. 1893a. Einige ostpreussische Hügelgräber. – *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für das achtundvierzigste Vereinsjahr*, 18, 80–82.
10. Bezzenberger, A. 1893b. Einige ostpreussische Hügelgräber. III. Mitzeiken, Kreis Memel. – *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für das achtundvierzigste Vereinsjahr*, 18, 82–85.
11. Bezzenberger, A. 1895. Die Aufdeckung eines Hügelgrabes bei Rudau. – *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für das neunundvierzigste und fünfzigste Vereinsjahr (1893/95)*, 19, 172–173.
12. Bezzenberger, A. 1900a. Fundberichte. Hügelgräber bei Eglischken, Kr. Memel. – *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1896–1900*, 21, 86–87.

13. Bezenberger, A. 1900b. Fundberichte. Hügelgräber bei Schlaszen, Kr. Memel. –Sitzungsberichte der Alterumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1896–1900, 21, 81–85.
14. Bezenberger, A. 1900c. Fundberichte. Hügelgräber bei Kallen, Kr. Fishhausen. –Sitzungsberichte der Alterumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1896–1900, 21, 100.
15. Bezenberger, A. 1900d. Hügelgrab bei Loppöhlen, Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Alterumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1896–1900, 21, 90.
16. Bezenberger, A. 1900e. Hügelgräber bei Polennen, Kr. Fischhausen. Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 21, 1896–1900, 90–100.
17. Bezenberger, A. 1904. Analysen vorgeschichtlicher Bronzen Ostpreussens. Königsberg.
18. Bezenberger, A. 1909a. Fundberichte. Hügelgräber bei Dt. Crottingen, Kr. Memel. –Sitzungsberichte der Alterumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904, 22, 39–41.
19. Bezenberger, A. 1909b. Fundberichte. Zerstörtes Hügelgrab bei Gr. Blumenau, Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Alterumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904, 22, 38–39.
20. Bezenberger, A. 1909c. Hügelgräber bei Kiautrien, Kr. Fischhausen. –Sitzungsberichte der Alterumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904, 22, 27–29.
21. Bezenberger, A. 1909d. Zerstörtes Hügelgrab bei Rothenen, Kr. Fishhausen. – Sitzungsberichte der Alterumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904, 22, 43.
22. Bezenberger, A. 1914a. Fundberichte. Hügelgrab bei Sorthenen, Kreis Fischhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 23. Heft. I. Teil, 88–95.
23. Bezenberger, A. 1914b. Fundberichte. Hügelgrab auf dem Pracherberg bei Ellerhaus (Vorwek von Sacherau), Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 23. Heft. I. Teil, 96–108.
24. Bezenberger, A. 1914c. Fundberichte. Hügelgrab an der Grenze von Gr. Blumenau, Kragau und Powayen, Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 23. Heft. I. Teil, 108–113.

25. Bezzenberger, A. 1914d. Fundberichte. Hügelgrab auf dem kleinen Weinberg bei Linkau. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 23. Heft. I. Teil, 113–126.
26. Bezzenberger, A. 1914e. Zerstörtes Hügelgrab und spätere Grabfunde bei Lauknicken/–, Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 23. Heft. I. Teil, 127–128.
27. Bezzenberger, A. 1914f. Zerstörte Hügelgrab im langen Walde bei Polehnen, Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 23. Heft. I. Teil, 129–132.
28. Beresnevičius, G. 1995. Baltų religinės reformos. Vilnius: Taura
29. Binford, L. R. 1972. An Archaeological Perspective. Seminar Press: New York and London.
30. Bliujienė, A. 2007. Lietuvos priešistorės gintaras. Vilnius.
31. Bliujienė, A. 2018. Ugnies galia: mirusiųjų deginimo papročių įvairovė. – Klaipėdos (Memel) kraštas: nuo ištakų iki XVII amžiaus, 102–113.
32. Bliujienė, A., Butkus, D. 2007. Armed Men and their Riding Horses as a Reflection of Warriors Hierarchy in Western Lithuania during the Roman Iron Age. – *Archaeologia Baltica*, 8, 95–116.
33. Bliujienė, A., Petrauskas, G., Bagdzevičienė, J., Babenskas, E., Rimkus, T. 2021. Essential changes in the composition of copper alloys reveal technological diversities in the transition from the Earliest Iron Age to the Early Roman period in Lithuania. – *Archaeologia Baltica*, 28, 39–62.
34. Bogucki, P. 2004. Late Bronze Age urnfields of Central Europe. – *Ancient Europe, 8000 B.C. – A.D. 1000. Encyclopedia of the Barbarian World, II* (eds. Bogucki P. and Crabtree P. J.). New York, Detroit, 86–91.
35. Bradley, R. 2005. *Ritual and Domestic Life in Prehistoric Europe*. London, New York: Routledge.
36. Brazaitis, D. 2005. Ankstyvasis metalų laikotarpis. – Lietuvos istorija. I tomas. Akmens amžius ir ankstyvasis metalų laikotarpis. Red. A. Girininkas. Vilnius: Baltos lankos, 253–317.
37. Brinkmann, A. 1909. Hügelgrab bei Klycken. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904, 22, 398–404.
38. Bronk Ramsey, C. 2009. Bayesian Analysis of Radiocarbon Dates. *Radiocarbon*, 51, 1, 337–360.
39. Brunner, M., Von Felten, J., Hinz, M., Hafner, A. 2020. Central European Early Bronze Age chronology revisited: A Bayesian

- examination of large-scale radiocarbon dating. – PLOS ONE 15(12):e0243719, 1–24.
40. Bujack, G. 1883. Accessionen des Prussia-Museums. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 8, 1881–1882, 126.
 41. Bujack, G. 1889. Das Gräberfeld zu Regehn, Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia zu Königsberg i Pr., 1887/88, 14, 121–123.
 42. Cavazzuti, C., Arena, A.; Cardarelli, A.; Fritzl, M.; Gavranović, M.; Hajdu, T.; Kiss V.; Köhler, K.; Kulcsár, G.; Melis, E.; Rebay-Salisbury, K.; Szabó, G.; Szeverényi V. 2022. The First ‘Urnfelds’ in the Plains of the Danube and the Po. – Journal of World Prehistory (2022) 35:45–86.
 43. Ciglis, J., Vasks, A. 2017. Jauni bronzas un senākā dzelzs laikmeta apbedīšanas vietu datējumi ar radioaktīvā oglekļa metodi. – Latvijas Vēstures institūta Žurnāls 2017 Nr. 1, (102), 35–61.
 44. Chapman, R. 2013. Death, Burial, and Social representation. – The Oxford handbook of the archaeology of death and burial (eds. S. Tarlow and L. Nilsson Stutz). Oxford University Press, 47–57.
 45. Cunliffe, B. 1994. Iron Age Societies in Western Europe and Beyond, 800–140 BC. B. Cunliffe (ed.) The Oxford Illustrated Prehistory of Europe. Oxford, New York: Oxford University Press, 336–372.
 46. Čivilytė, A. 2004. Pagaminti tam, kad panaudotum? Keletas nežinomos bronzinės liejimo formos (Dovilai, Klaipėdos r.) reikšmių. – Lietuvos archeologija, 25, 221–232.
 47. Čivilytė, A. 2007. Is a Warrior without a Weapon not a Warrior? Some Ideas about Bronze Age Warfare in the Eastern Baltic Region. – Archaeologia Baltica, 8, 39–46.
 48. Čivilytė, A. 2009. Wahl der Waffen. Studien zur Deutung der bronzezeitlichen Waffendeponierungen im nördlichen Mitteleuropa, 2. Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn.
 49. Čivilytė, A. 2014. Žmogus ir metalas priešistorėje: žvilgančios bronzos trauka. Vilnius.
 50. Čivilytė, A., Podėnas, V., Vengalis, R. 2017. Garnių piliakalnis I. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2016 metais, 69–73.
 51. Dakanis, B., Vitkūnas, M. 2018. Kirviai iš Ukmergės ir jos apylinkių. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2017 metais, 530–532.
 52. Danilaitė, E. 1970b. Egliškių, Kretingos raj., pilkapių tyrinėjimai 1969 metais. – Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1968–1969 m., 39–43.

53. Daugnora, L. 1994. Marvelės kapinyno žirgai. Vidurio Lietuvos archeologija (sud. A. Astrauskas). Konferencijos medžiaga. Vilnius, 86–90.
54. Daugnora, L., Girininkas, A. 1996. Osteoarcheologija Lietuvoje. Vidurinysis ir vėlyvasis holocenas. Vilnius.
55. Dąbrowski, J. 1968. Zabytki Metalowe epoki brązu. Między dolną Wisłą a Niemnem. Wrocław, Warszawa, Kraków.
56. Demakopoulou, K., Eluère, C., Jensen, J., Jockenhövel, A., Mohen J.–P. 1998. – Gods and Heroes of the European Bronze Age. Thames and Hudson.
57. De Mulder, G., Van Strydonck, M., Boudin, M. ir kt. 2007. Re-evaluation of the Late Bronze Age and Early Iron Age chronology of the Western Belgian Urnfields based on 14C dating of cremated bones. – Radiocarbon, 49, 2, 499–514.
58. Dziągielewski, K. 2007. Grzebień i zawieszki grzebieńiowate z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza i ich związek ze strojem. – Studia nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza. Księga poświęcona Profesorowi Markowi Gedłowi na pięćdziesięciolecie pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim. Kraków, 133–217.
59. Dziągielewski, K. 2017. Late Bronze and Early Iron Age communities in the northern part of the Polish Lowland (1000–500 BC). – The Past Societies. Polish lands from the first evidence of human presence to the early Middle Ages. Volume 3: 2000–500 BC (ed. by P. Urbańczyk), 296–340.
60. Ebert, M. 1929. Reallexikon der Vorgeschichte. Dreizehnter band Südostbaltikum – Tyrus. Berlin.
61. Ekengren, F. 2013. Contextualizing Grave goods. Theoretical Perspectives and Methodological Implications. – The Oxford handbook of the archaeology of death and burial (eds. S. Tarlow and L. Nilsson Stutz). Oxford University Press, 173–192.
62. Engel, C. 1931. Zur Bauart und Chronologie der ostpreussischen Hügelgräber. Kurzer Auszug.
63. Engel, C. 1935. Die Vorgeschichte der Altpreussischen Stämme, I. Band. Gräfe und Unzer, Königsberg.
64. Engel, C. 1962. Typen Ostpreussischer Hügelgräber. Bearbeitet von Rudolf Grez mit einem Nachwort von W. La. Baume. Karl Wachholtz Verlag Neumünster.

65. Furmanek, V. 1998. Amphora with Wagon Scene. Gods and Heroes of the European Bronze Age (eds. K. Demakopoulou, C. Eluère, J. Jensen, A. Jockenhövel, J.-P. Mohen). Thames and Hudson, 244.
66. Gaerte, W. 1929. Urgeschichte Ostpresussens. Gräfe und Unzer, Berlag, Königsberg.
67. Gimbutienė, M. 1958. Rytprūsių ir Vakarų Lietuvos priešistorinės kultūros apžvalga. – Mažoji Lietuva. New-York, 11–121, 291–294, 313–316.
68. Gimbutienė, M. 1985. Baltai priešistoriniais laikais. Etnogenezė, materialinė kultūra, mitologija. Vilnius: Moksas.
69. Ginter, A., Moska, P., Poręba, G., Tudyka, K., Szymak, A., Szczurek, G. 2022. Absolute dates of artifacts from Lusatian Urnfield cemetery at Brzezic, Greater Poland. – Radiocarbon, 64, 6, 1–12.
70. Girininkas, A., Daugnora, L., Antanaitis-Jacobs, I. 2009. When did domesticated horses appear in Lithuania? – Archaeologia Baltica, 11, 22–31.
71. Girininkas, A. 2013. Ankstyvasis metalų laikotarpis. Lietuvos archeologija, II tomas. Klaipėdos universiteto leidykla, Klaipėda.
72. Goldhahn, J. 2008. From Monuments in Landscape to Landscapes in Monuments: Monuments, death and landscape in Early Bronze Age Scandinavia Prehistoric Europe. Theory and Practice (ed. A. Jones). Wiley-Blackwell, 56–86.
73. Goldhahn, J., Oestigaard, T. 2011. Smith and Death – Cremations in Furnaces in Bronze and Iron Age Scandinavia. – OAS Nr. 10. Facets of archeology. Essays in honour of lotte Hedeager on her 60th birthday, 215–541.
74. Götze, A. 1914. Hügelgräber bei Eglien-Niclau, Kreis Memel. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, 23, 85–87.
75. Graudonis, J. 1968. PAR Latvijas agra metalu perioda iedzīvotāju sakariem – Archeologija un etnografija, VIII, 31–51.
76. Grigalavičienė, E. 1977. Egliškių (Kretingos raj.) pilkapių tyrinėjimai 1974 ir 1975 metais. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1974 ir 1975 metais, 45–51.
77. Grigalavičienė, E. 1979. Egliškių pilkapiai. – Lietuvos archeologija, 1, 5–43.
78. Grigalavičienė, E. 1995. Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
79. Gustavsson, K. 1997. Otterböte. New Light on a Bronze Age Site in the Baltic. Published by the Archaeological Research Laboratory Stockholm University.

80. Hall, B. K. 2007. Homoplasy and homology: Dichotomy or continuum? – *Journal of Human Evolution*, 52, 5, 473–479.
81. Hamayon, R. N. 2012. The Three Duties of Good Fortune. ‘Luck’ as a Relation Process among Hunting Peoples of the Siberian Forest in Pre-Soviet Times. – *Social Analysis*, 56, 1, 99–116.
82. Harbeck, M., Schleuder, R., Schneider, J., Wiechmann, I., Schmahl, W., Grupe, G. 2011. Research potential and limitations of trace analyses of cremated remains. – *Forensic Science International*, 204: 1–3, 191–200.
83. Harding, A. 2000. *European Societies in the Bronze Age*. Cambridge University Press.
84. Heydeck, J. 1877. Bericht über Ausgrabungen bei Wiskiauten und Wikiau im Samlande. – *Altpreussische Monatsschrift*, 650–662.
85. Heydeck, J. 1881. Gräber bei Arnau und Balga. – *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia* 6. Heft. Königsberg, 123–126.
86. Heydeck, J. 1909. Gräberfeld von Wiekau, im Volk Kuckskeberge genannt. – *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904*, 22, 217–221.
87. Heydeck, J. 1914. Ausgrabungen in Rantau-Neukuhren. – *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia* 23. Heft. I. Teil. Königsberg, 80–84.
88. Hodder, I. 1982. *Symbols in action. Ethnoarchaeological studies of material culture*. New Studies in Archaeology. Cambridge University Press. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney.
89. Hodder, I. 2000. *Praeities skaitymas*. Vilnius.
90. Hodder, I. 2012. *The Present Past. An Introduction to Anthropology for Archaeologists*. Piermą kartą publikuota 1982. Pen & Sword Archaeology.
91. Hoffmann, M. J. 1999. Źródła do kultury i osadnictwa południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej w I tysiącleciu p.n.e. Olsztyn.
92. Hoffmann, M. J. 2000. *Kultura i osadnictwo południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej w I tysiącleciu p.n.e.* Olsztyn.
93. Hoffmann, M. J. 2001. Früheinszenzeitliche Hügellgräber in der westbaltischen Zone – das Problem ihrer Genese und Differenzierung. – *Archaeologia Lituana*, 2, 5–21.
94. Holck, P. 1997. *Cremated Bones. A Medical-Anthropological Study of an Archaeological Material on Cremation Burials*. 3rd revised ed. Anatomical Institute, University of Oslo.
95. Hollack, E. 1908. *Erläuterungen zur vorgeschichtlichen Übersichtskarte von Ostpreussen*. Glogau–Berlin.

96. Hollack, E. 1909a. Die Hügelgraber bei Begiethen, Kr. Fishhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 22, 1900–1904, 351–356.
97. Hollack, E. 1909b. Die Hügelgräber bei Sorgenau. Die Gräber III, V und VI. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 22, 1900–1904, 305–309.
98. Ibsen, T. 2009. Etwa hier die Siedlung. Der frühmittelalterliche Fundplatz Wiskiauten/Mohovoe im Kaliningrader Gebiet im Lichte alter Dokumente und neuer Forschungen, Kiel.
99. Jablonskis, I. 1974b. Mosėdžio (Skuodo raj.) pilkapių kasinėjimai 1973 m. – Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1972 ir 1973 metais, 32–35.
100. Jablonskis, I. 1980b. Padvarių pilkapiai (Kretingos raj.). – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais, 46–48.
101. Jablonskis, I. 1982. Egliškių pilkapiai – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais, 35–37.
102. Jablonskis, I. 1984b. Sūdėnų pilkapiai. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais, 53–55.
103. Jablonskis, I. 1986a. Sūdėnų pilkapiai. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais, 47–49.
104. Jablonskis, I. 1988a. Gintarų kapinynas. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais, 74.
105. Jablonskis, I. 1988b. Šlikių pilkapiai. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais, 49–50.
106. Jankauskas, R., Kozakaitė, J., Urbanavičius, A. 2012. Preliminarūs 2011 m. archeologinių tyrimų antropologinės medžiagos tyrimų rezultatai (degintiniai palaidojimai). Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2011 metais, 621.
107. Jentzsch, A. 1892. Bericht über die Verwaltung des Provinzialmuseums im Jahre 1892. – Schriften der Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg in Pr. Dreiunddreissigster Jahrgang 1892, 33, 61–75.
108. Kanarskas, J. 2006. Egliškių (Andulių) kapinynas. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2005 metais, 113–116.
109. Kemke, H. 1909a. Klein Dirschkeim, Kr. Fishhausen. – Sitzungsberichte der Alterumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904, 22, 404–412.
110. Kemke, H. 1909b. Klycken, Kr. Fishhausen. – Sitzungsberichte der Alterumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904, 22, 398–404.

111. Kemke, H. 1909c. Streitberg bei Kl. Dirschkeim, Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1900–1904, 22, 412–413.
112. Kemke, H. 1909d. Zwei Hügelgräber im Warnicker Forst, Kr. Fischhausen, Jagen 74. Hügel I und II. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 22, 1900–1904, 413–423.
113. Kemke, H. 1909e. Hügelgräber bei Sorgenau, Kreis Fischhausen. Grab I. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia 22, 1900–1904, 296–302.
114. Kontrimas, D. 2015b. Kvietinių pilkapyno aplinka. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2014 metais, 46–51.
115. Kristiansen, K. 2014. Towards a new paradigm? The Third Science Revolution and its Possible Consequences in Archaeology. – Current Swedish Archaeology, 22, 11–71.
116. Kristiansen, K., Allentof, M. E., Frei K. M., Iversen R., Johannsen, N. N., Kroonen, G., Pospieszny, Ł., Price, T. D., Rasmussen, S., Sjögren, K.–G., Sikora, M., Willerslev, E. 2017. Re-theorising mobility and the formation of culture and language among the Corded Ware Culture in Europe. – Antiquity, 91(356), 334–347.
117. Křišťuf, P., Janovsky, P. M., Turek, J., Horak, J., Ferenczi, L., Hejman, M. 2023. Neolithic long barrows were built on the margins of settlement zones as revealed by elemental soil analysis at four sites in the Czech Republic. – Journal of Archaeological Science, 160, 1–11.
118. Kulikauskas, P. 1968. Kurmaičių kapinynas. – Lietuvos archeologiniai paminklai. Lietuvos pajūrio I–VII a. kapinynai (red. A. Tautavičius). Mintis, Vilnius, 12–56.
119. Kulikauskas, P., Kulikauskienė, R., Tautavičius, A. 1961. Lietuvos archeologijos bruožai. Vilnius.
120. Kurila, L. 2013. Degintinių žmonių kaulų makroskopinė analizė: metodologija, galimybės ir praktinė patirtis pasaulyje bei Lietuvoje. – Metodai Lietuvos archeologijoje (sud. A. Merkevičius). Vilnius, 65–93.
121. Kusiak, J., Rychter, M., Stasiak-Cyran, M. 2011. Attempts at Thermoluminescence dating of fired materials from the Przeworsk culture settlements. – Geochronometria, 38: 4, 359–368.
122. Laneman, M., Lang, V. 2013. New radiocarbon dates for two Stone-cist graves at Muuksi, Northern Estonia. – Estonian Journal of Archaeology, 17, 2, 89–122.
123. Lang, V. 2007. The Bronze and Early Iron Ages in Estonia. Estonian Archaeology 3. Tartu University Press Humaniora: archaeologica.

124. Lang, V. 2011. Traceless death. Missing burials in Bronze and Iron Age Estonia. – *Estonia Journal of Archaeology*, 15, 2, 109–129.
125. Lasota-Moskalewska, A., Szymczak, K., Khudzhazarov, M. 2009. A problem of the Earliest Horse domestication. Data from the Neolithic camp Ayakagytna 'The site', Uzbekistan, Central Asia. – *Archaeologia Baltica*, 11, 14–21.
126. Legzdina, D., Vasks, A., Plankājs, E., Zarina, G. 2020. Re-evaluating the Bronze and Earliest Iron Age in Latvia: changes in burial traditions in the light of 14C dates. – *Radiocarbon*, 62, 6, 1845–1868.
127. Ling, J., Stos-Gale, Z., Gradin, L., Billström, K., Hjärthner-Holdar, E., Persson, P. 2014. Moving metals II: provenancing Scandinavian Bronze Age artefacts by lead isotope and elemental analyses. – *Journal of Archaeological Science*, 41, 106–132.
128. Lynch, L., O'Donnell, L. 2007. Cremation in the Bronze Age: practice, process and belief. – *The Bronze Age Landscapes of the Pipeline to the West*, 103–129.
129. Loze, I., Graudonis, J. 1970. Apebedišanas tradīcijas Latvijā pirmatnējās kopienas laikā. – *Archeologija un Etnogrāfija*, IX, 31–59.
130. Luchtanas, A. 1992. Ankstyvojo geležies amžiaus Kernavės kapinynas. – *Lietuvos archeologija*, 9, 35–39.
131. Luchtanas, A. 1994. Kapinyno ir gyvenviečių tyrinėjimai Pajautos slėnyje Kernavėje 1993 metais. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*, 158–160.
132. Luchtanas, A. 1996. Kapinyno ir gyvenviečių tyrinėjimai Kernavėje, Pajautos slėnyje 1994 metais. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1994 ir 1995 metais*, 115–117.
133. Luchtanas, A. 1998. Gyvenviečių ir kapinyno tyrinėjimai Kernavėje, Pajautos slėnyje, 1996 ir 1997 metais. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais*, 82–86.
134. Luchtanas, A., Sidrys, R. 1999. Bronzos plitimas rytiniame Pabaltijo regione iki Kristaus. – *Archaeologia Lituana*, 1, 15–55.
135. Luik, H., Maldre, L. 2007. Bronze Age bone artefacts from Narkūnai, Nevieriškė and Kereliai fortified settlements. Raw materials and manufacturing technology. – *Archaeologia Lituana*, 8, 5–39.
136. Maldre, L., Luik, H. 2009. The Horse in Estonia in the Late Bronze Age: Archaeozoological and Archaeological data. – *Archaeologia Baltica*, 11, 37–47.
137. Makarowicz, P., Goslar, T., Górski, J., Taras, H., Szczepanek A., Pospieszny, Ł., Jagodinska, M. O., Ilchysyn, V., Włodarczak, P., Juras, A., Chyleński, M., Muzolf, P., Lasota-Kuś, A., Wójcik, I., Matoga, A.,

- Nowak, M., Przybyła, M. M., Marcinkowska-Swojak, M., Figlerowicz, M., Grygiel, R., Czebreszuk, J., Kochkin, I. T. 2021. The absolute chronology of collective burials from the 2nd millennium BC in East Central Europe. – *Radiocarbon*, 63, 2, 669–692.
138. Makarowicz, P., Muzolf, P., Romaniszyn, J. 2023. The cemetery of the Trzciniec Cultural Circle community in Łubna in light of radiocarbon chronology (AMS). – *Przegląd Archeologiczny*, 71, 91–115.
139. Makselis, R. 2023. Du žvilgsniai į Sovijaus mitą. – *Iš praeities šaknų. Senovės baltų kultūra*, 11, 26–46.
140. McKinley, J. I. 1994. Bone Fragment Size in British Cremation Burials and Its Implications for Pyre Technology and Ritual. – *Journal of Archaeological Science*, 21 (3), 339–342.
141. McKinley, J. I. 2012. Cremation ... the cheap option? – *Social Archaeology of Funerary Remains* (eds. R. Gowland, C. Knüsel). Oxford, 81–88.
142. McKinley, J. I. 2013. Cremation. Excavation, Analysis, and Interpretation of Material from Cremation-Related Contexts. – *The Oxford handbook of the archaeology of death and burial* (eds S. Tarlow, L. Nilsson Stutz). Oxford University Press, 147–171.
143. Merkevičius, A., Šimėnas, V. 1998b. Žvainių pilkapio tyrinėjimai 1997 metais. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais*, 143–145.
144. Merkevičius, A. 2000b. Žvainių pilkapyno tyrinėjimai 1998 m. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1998 ir 1999 metais*, 194–195.
145. Merkevičius, A. 2002. Benaičių kapinynas. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2000 metais*, 14–16.
146. Merkevičius, A. 2005. Benaičių kapinynas ir senovės gyvenvietė. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais*, 10–12.
147. Merkevičius, A. 2006. The Vaškai hoard. – *Archaeologia Baltica*, 6, 32–38.
148. Merkevičius, A. 2007. Material culture and the Bronze Age society in Lithuania. – *Interarchaeologia 2. Papers from the Second Theoretical Seminar of the Baltic Archaeologists (BASE) held at the University of Vilnius, Lithuania, October 21–22, 2005. Colours of Archaeology. Material Culture and the Society* (Ed. A. Merkevičius). Vilnius–Helsinki–Riga–Tartu, 93–105.
149. Merkevičius, A. 2011. Ankstyvieji metaliniai dirbiniai Lietuvoje. *Versus Aureus*, Vilnius.

150. Merkevičius, A. 2014. Ankstyvojo metalų laikotarpio laidojimo paminklai Lietuvoje. Vilniaus universiteto leidykla, Vilnius.
151. Merkevičius, A. 2016. West Lithuania during the Early Metal Age. – A Hundred Years of Archaeological Discoveries in Lithuania (eds. G. Zabiela, Z. Baubonis, E. Marcinkevičiūtė). Vilnius, 130–147.
152. Merkevičius, A., Kanarskas, J., Remeikaitė, L. 2011. Tyrinėjimai Kurmaičių mikroregione. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais, 139–144.
153. Merkevičius, A., Nemickienė, R. 2005. Benaičių archeologinis kompleksas. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2003 metais, 16–18.
154. Merkevičius, A. (sud.), Juodagalvis, V., Nemickienė, R., Remeikaitė, L., Štavičius, E., Zabiela, G. 2018. Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje. Vilniaus universiteto leidykla.
155. Merkevičius, A., Muradian, L. 2021. Ignas Jablonskis – Vakarų Lietuvos ankstyvųjų pilkapynų tyrinėtojas. – Kretingos rajono archeologiniai tyrimai ir perspektyvos. Kretingos muziejus, 35–50.
156. Michelbertas, M. 1963. I a. pr. m. e. – IV m. e. a. Rūdaičių kapinyno (Kretingos raj.) tyrinėjimai. – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, serija A, 2: 15, 55–72.
157. Michelbertas, M. 1968. Rūdaičių II kapinynas. – Lietuvos archeologiniai paminklai. Lietuvos pajūrio I–VII a. kapinynai (red. A. Tautavičius). Vilnius, 56–73.
158. Michelbertas, M. 1986. Senasis geležies amžius Lietuvoje. I–IV amžius. Vilnius.
159. Michelbertas, M. 2007. Archeologiniai lobiai. – Lietuvos lobiai. Kaunas, 8–17.
160. Milisauskas, S., Kruk, J., 2002. Late Neolithic, Crises, Collapse, New Ideologies, and Economics, 3500/3000–2200/2000 B.C. – European Prehistory. A Survey (ed. S. Milisauskas). New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow: Springer, 247–269.
161. Minami, M., Mukumoto, H., Wakaki, S., Nakamura, T. 2019. Effect of Crystallinity of Apatite in Cremated bone on Carbon exchanges during burial and reliability of Radiocarbon Dating. – Radiocarbon, 61, 6, 1823–1834.
162. Montelius, O. 1986. Dating in the Bronze Age with special reference to Scandinavia. 1885 m. „Om tidsbestämning inom bronsaldern med särskildt afseende på Scandinavien“ vertimas į anglų kalbą. Kungl. Vitterhets, historie och antikvitets akademien, Stockholm, Sweden.

163. Muradian, L. 2017. Vėlyvojo žalvario ir ankstyvojo geležies amžiaus laidosena ir visuomenė Šiaurės vakarų Lietuvoje. – *Archaeologia Lituana*, 18, 47–77.
164. Muradian, L. 2022. First AMS ¹⁴C dating of Bronze and Pre–Roman Iron Age Cremated bones from Barrows in Western Lithuania: Results and Interpretation. – *Estonian Journal of Archaeology*, 26, 2, 157–183.
165. Neumayer, H. 2018. Klaipėdos krašto radiniai Priešistorės ir ankstyvosios istorijos muziejuje Berlyne. – *Klaipėdos (Memel) kraštas: nuo ištakų iki XVII amžiaus*, 42–48.
166. Oinonen, M., Vasks, A., Zarina, G., Lavento, M. 2013. Stones, Bones, and Hillfort: Radiocarbon Dating of Ķivutkalns Bronze–Working Center. – *Radiocarbon*, 55 (2–3), 1252–1264.
167. Olsen, J., Heinemeier, J., Hornstrup, K. M., Bennike, P., Thrane, H. 2011. Chronology of the Danish Bronze Age based on 14C dating of cremated bone remains. – *Radiocarbon*, 53, 2, 261–275.
168. Olsen, J., Heinemeier, J., Hornstrup, K. M., Bennike, P., Thrane, H. 2013. ‘Old wood’ effect in radiocarbon dating of prehistoric cremated bones? – *Journal of Archaeological Science*, 40, 30–34.
169. Okulicz, J. 1973. *Pradzieje ziem pruskich od późnego paleolitu do VII w.n.e.* Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolinski.
170. Okulicz, Ł. 1970. *Kultura kurhanów zachodniobałtyckich we wczesnej epoce żelaza.* Warszawa-Kraków-Wrocław.
171. Okulicz, Ł. 1976. *Osadnictwo strefy wschodniobałtyckiej w I tysiącleciu przed naszą erą.* Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich wydawnictwo Polskiej Akademii nauk.
172. Pany-Kucera, D., Spannagl–Steiner, M., Parson, W., Rendl, B., Strobl, C., Waltenberger, L., Janker, L., Kanz, F., Rebay-Salisbury, K. 2020. Social relations, deprivation and violence at Schleinbach, Lower Austria: insights from an interdisciplinary analysis of the Early Bronze Age human remains. – *Archaeologia Austriaca*, 104, 13–52.
173. Pearson, M. P. 2008. *The Archaeology of Death and Burial.* Texas A&M University Press College Station.
174. Peiser, F. E. 1909a. Fundberichte. Mednickien. – *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia* 22, 1900–1904, 312–315.
175. Peiser, F. E. 1909b. Hügelgräber bei Sorgenau, Kreis Fischhausen. Stelle III–VIII. – *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia* 22, 1900–1904, 302–303.

176. Peiser, F. E. 1919a. Hügelgrab bei Bieskobnicken, Kreis Fischhausen.
– Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1905–1908, 23 Heft., II Teil, 287–291.
177. Peiser, F. E. 1919b. Hügelgräber bei Abbau Cobjeiten.
Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1905–1908, 23 Heft., II Teil, 291–295.
178. Petrauskas, G. 2017. Laidosena viduramžių Lietuvoje: mirusiųjų deginimo paprotys. Daktaro disertacija.
179. Petukauskas, E. 2023. Archeologiniai radiniai iš MINK sąskrydžių vietų 2015–2022 m. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2022 metais, 466–470.
180. Piličiauskas, G. 2012. Lietuvos neolito ir ankstyvojo metalų laikotarpio chronologija naujų radiometrinių datų šviesoje. – Lietuvos archeologija, 38, 11–52.
181. Piličiauskas, G. 2018. Virvelinės keramikos kultūra Lietuvoje 2800–2400 cal BC. Lietuvos istorijos institutas, Vilnius.
182. Piličiauskas, G., Peseckas K., Vengalis, R., Černiūtė, I. 2021a. Mijaugonių senovės gyvenvietė. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2021 metais, 26–29.
183. Piličiauskas, G., Vengalis R., Minkevičius K., Kalinauskas, A. 2021b. Tarbiškių gyvenvietės. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2021 metais, 29–33.
184. Podėnas, V. 2022. Įtvirtintos gyvenvietės Rytų Baltijos regione 1100–400 cal BC. Daktaro disertacija.
185. Podėnas, V., Čivilytė, A. 2019. Bronze casting and communication in the southeastern Baltic Bronze Age. – Lietuvos archeologija, 45, 169–199.
186. Podėnas, V., Garbaras, A., Micelkaitė, V., Minkevičius, K., Šapolaitė, J., Ežerinskis, Ž., Čivilytė, A. 2023. Diet of the fortified settlement communities in Lithuania from 1000 cal. BC to 200 cal. AD. – Journal of Archaeological Science: Reports, 51, 1–13.
187. Pranckėnaitė, E., Masiulienė, I. 2020. Žardės piliakalnio papėdės gyvenvietė. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2019 metais, 70–72.
188. Purowski, T. 2010. Paciorki szklane zdobione linią zygzakowatą odkryte w międzyrzeczu Odry i Wisły na stanowiskach z Wczesnej Wpoki żelaza. – Archeologia Polski, LV, 1–2, 23–89.
189. Purowski, T. 2012. Wyroby szklane w kulturze łużyckiej w międzyrzeczu Noteci i środkowej Odry. Studium archeologiczno–technologiczne. Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Warszawa.

190. Purowski, T., Dzierzanowski, P., Bulska, E., Wagner, B., Nowak, A. 2012. A study of glass beads from the Hallstatt C–D from Southwestern Poland: implications for glass technology and provenance. – *Archaeometry*, 54, 1, 144–166.
191. Puzinas, J. 1938. Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys (1918–1938 m. Lietuvos proistorinių tyrinėjimų apžvalga). – *Senovė. Istorijos skyriaus darbai*, 4 (red. L. Karsavinas). Kaunas, 173–304.
192. Randsborg, K. 2009. Spirals! Calendars in the Bronze Age in Denmark. *Adoranten*, 60–70 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.rockartscandinavia.com/images/articles/randsborga9.pdf>>
193. Randsborg, K., Merkytė, I., Merkevičius, A., Kulakov, V. 2016. Kaup 2014. Archaeological excavations & research history. – *Acta Archeologica*, 85–130.
194. Reimer, P., Austin, W., Bard, E., Bayliss, A., Blackwell, P., Bronk Ramsey, C., Butzin, M., Cheng, H., Edwards, R., Friedrich, M., Grootes, P., Guilderson, T., Hajdas, I., Heaton, T., Hogg, A., Hughen, K., Kromer, B., Manning, S., Muscheler, R., Palmer, J., Pearson, C., van der Plicht, J., Reimer, R., Richards, D., Scott, E., Southon, J., Turney, C., Wacker, L., Adolphi, F., Büntgen, U., Capano, M., Fahrni, S., Fogtmann–Schulz, A., Friedrich, R., Köhler, P., Kudsk, S., Miyake, F., Olsen, J., Reinig, F., Sakamoto, M., Sookdeo, A., Talamo, S. 2020. The IntCal20 Northern Hemisphere radiocarbon age calibration curve (0–55 cal kBP). *Radiocarbon*, 62 (4), 725–757.
195. Reiter, S. S., Møller, N. A., Nielsen, B. H., Bech, J. H., Olsen, A. L. H., Jørgov M. Schjellerup, L., Kaul, F., Mannering, U., Frei, K. M. 2021. Into the fire: Investigating the introduction of cremation to Nordic Bronze Age Denmark: A comparative study between different regions applying strontium isotope analyses and archaeological methods. – *PLOS ONE* 16(5): e0249476.
196. Scherbring, 1879. Mittheilung des stud. phil. Scherbring. – *Altpreussische Monatsschrift* 1879. Königsberg, 493–494.
197. *Schriften der Königlichen Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg* 1860, I–XVI.
198. Sherratt, A. 1994. The Eemergence of Eelites: Earlier Bronze Age Europe, 2500–1300 BC. – *The Oxford illustrated Prehistory of Europe* (ed. B. Cunliffe). Oxford, New York: Oxford University Press, 244–276.
199. *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für das Vereinsjahr* 1909–1922, 24, 1923.

200. Sitzung am 7. April 1892. – Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg in (Pr). gehaltenen Vorträge im Jahre 1892, 21–38.
201. Sitzung vom 7 März 1882. Das Gräberfeld zu Imten. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia zu Königsberg in Pr. im ... November 1881–1882, 47–50.
202. Sitzung am 5. Mai 1892. – Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg in (Pr). gehaltenen Vorträge im Jahre 1892, 39.
203. Sitzung am 2. Mai 1889. – Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg in (Pr). gehaltenen Vorträge im Jahre 1889, 24–32.
204. Sitzung am. April 1890. – Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg in (Pr). gehaltenen Vorträge im Jahre 1890, 16–25.
205. Smith, M. A. 1957. A Study in Urnfield Interpretations in Middle Europe. *Zephyrus*, 8, 195–299.
206. Snoeck, C., Brock, F., Schulting, R. J. 2014. Carbon Exchanges between Bone Apatite and Fuels during Cremation: Impact on Radiocarbon Dates. – *Radiocarbon*, 56, 2, 591–602.
207. Sørensen, MLS., Rebay-Salisbury, K. 2023. A Brief History of Urns, Urnfields, and Burial in the Urnfield Culture. In: *Death and the Body in Bronze Age Europe: From Inhumation to Cremation*. Cambridge University Press; 15–35.
208. Stadie, K. 1919a. Hügelgräberfunde von Craam, Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1905–1908, 23 Heft., II Teil, 381–389.
209. Stadie, K. 1919b. Die Hügelgräber und prähistorischen Wohnstätten der Warnicker Forst. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1905–1908, 23 Heft., II Teil, 389–393.
210. Stadie, K. 1919c. Zerstörtes Hügelgrab bei Loppönen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1905–1908, 23 Heft., II Teil, 393–394.
211. Stadie, K. 1919d. Zerstörtes Hügelgrab bei Regehen, Kr. Fischhausen. – Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1905–1908, 23 Heft., II Teil, 394–395.
212. Stepinš, P. 1964. Liepājas novadpētniecības muzeja arheologiskie izrakumi 1963. gadā. – Zinātniskās atskaites sesijas. Referātu tēzes PAR 1963. Gada arheologiskām un etnogrāfiskām ekspedīcijām. *Ryga*, 16–18.
213. Stöckmann, K., Heske, I., Jahn, C. 2021. Bronzezeitliche Metallfunde aus Ostpreußen. *Forschungs– und Überlieferungsgeschichte, Typologie und Chronologie unter besonderer Berücksichtigung der Tüllenbeile*.

Staatliche Museen zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz Seminar für Ur- und Frühgeschichte der Georg-August Universität Göttingen, Berlin.

214. Szukiewicz, W. 1899. Przedmioty Brązowe znalezione nad Niemnem i Mereczanką. – Światowit Rocznik Poświęcony Archeologii Przodziejowej i Badaniom pierwotnej kultury polskiej i słowiańskiej, 1. Warszawa, 70–75.
215. Šturms, E. 1936. Die Ältere Bronzezeit Im Ostbaltikum. – Vorgeschichtliche Forschungen, 10. Berlin und Leipzig.
216. Tamulynas, L. 2002b. Toleikių kapinynas. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2001 metais, 135–136.
217. Tamulynas, L. 2004. Strazdų, Ječiškių kapinynas: nauji duomenys apie laidoseną Nemuno žemupyje I tūkst. pr. Kr. ir romėniškajame laikotarpyje. – Archaeologia Lituana, 5, 16–32.
218. Tamulynas, L. 2005. Maciuičių senkapis. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais, 124–126.
219. Tamulynas, L. 2006. Radiniai iš Klaipėdos krašto "Prussia-Museum" archeologinės kolekcijos fotografijose. – Archaeologia Lituana, 6, 171–183.
220. Tarasenska, P. 1928. Lietuvos archeologijos medžiaga. Kaunas.
221. Tautavičius, A. 1981. Taurapilio „Kunigaikščio“ kapas. – Lietuvos archeologija, 2, 18–43.
222. Teržan, B. 1999. An Outline of the Urnfield Culture Period in Slovenia. – Arheološki vestnik (Arh. Vest.) 50, 97–143.
223. Tischler, O. 1887a. Ostpreußische Grabhügel I. Die Grabhügel bei Birkenhof. – Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 27, 123–150.
224. Tischler, O. 1887b. Ostpreußische Grabhügel I. Die Grabhügel bei Finken. – Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 27, 150–151.
225. Tischler, O. 1887c. Ostpreußische Grabhügel I. Hügelgrab bei Gross-Kuhren. – Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 27, 151–153.
226. Tischler, O. 1887d. Ostpreußische Grabhügel I. Die Grabhügel bei Warschken. – Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 27, 153–168.
227. Tischler, O. 1887e. Ostpreußische Grabhügel I. Hügelgraber bei St. Lorenz. – Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 27, 168–176.

228. Tischler, O. 1889a. Ostpreußische Grabhügel II. Die Grabhügel des Laptau–Transauer Waldes. – Schriften der Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 29, 106–124.
229. Tischler, O. 1889b. Ostpreußische Grabhügel II. Die Hügelgräber von Ihlnicken. – Schriften der Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 29, 124–134.
230. Tischler, O. 1889c. Ostpreußische Grabhügel II. Die La Tene Grab von Rudau. – Schriften der Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 29, 133–134.
231. Tischler, O. 1889d. Sitzung am 2. Februar 1888. – Schriften der Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 29, 5–11.
232. Tischler, O. 1891a. Ostpreußische Grabhügel III. Zerstörte Grabhügel bei Bärwalde. – Schriften der Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 31, 16–19.
233. Tischler, O. 1891b. Die Archäologische Sammlung. – Schriften der Physikalisch–Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg (Pr) 31, 85–104.
234. Tischler, O. 1902. Ostpreussische Altertümer aus der Zeit der grossen Gräberfelder nach Christi Geburt (H. Kemke). Königsberg i. Pr.
235. Trigger, B. G. 2006. Culture–Historical Archaeology. A History of Archaeological Thought. Cambridge University Press, 211–313.
236. Urbonaitė-Ubė, M., Ubis, E. 2018. Kukuliškių piliakalnis. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2017 metais, 115–119.
237. Urbonaitė-Ubė, M., Vengalis, R., Ubis, E. 2019. Kukuliškių piliakalnio aplinkos žvalgymai. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2018 metais, 82–87.
238. Urbonaitė-Ubė, M. 2021. Kukuliškių piliakalnio su gyvenvieta tyrimai. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2020 metais, 132–138.
239. Urbonaitė-Ubė, M. 2022. Tarpdisciplininiai vėlyvojo bronzos amžiaus Kukuliškių gyvenvietės (Klaipėdos r.) tyrimai: metodika ir pirminiai rezultatai. – Archaeologia Litwana, 23, 269–289.
240. Urtans, V. 1977. Senākie Depozīti Latvijā (līdz 1200. g.). Rīga.
241. Vaitkevičius, V. 2009. Baltų religijos centras – ugnis. – Lietuva 1009–2009 (sud. A. Butrimas, R. Janonienė, T. Račiūnaitė). Vilniaus dailės akademija, 27–33.
242. Vaitkevičius, V. 2012a. The Excavations in Bajorai Cemetery during 2006–2009. – Archaeological Investigations in Independent Lithuania (1990–2010) (eds. G. Zabiela, Z. Baubonis, E. Marcinkevičiūtė. Vilnius, 145–151.

243. Vaitkevičius, V. 2012b. Bajorų kapinynas. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2011 metais*, 136–147.
244. Van Strydonck, M., Boudin, M., Hoefkens, M., De Mulder, G. 2005. ¹⁴C-dating of cremated bones, why does it work? – *Lunula*, 13, 3–10.
245. Van Strydonck, M., Boudin, M., De Mulder, G. 2009. ¹⁴C dating of cremated bones: the issue of sample contamination. – *Radiocarbon*, 51, 2, 553–568.
246. Vasiliauskas, E. 2023. Saločių mūšio 1703 m. vietos ir Šakarnių kaimo žvalgymai. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2022 metais*, 487–493.
247. Vasks, A. 1980. Izrakumi Pukulu kapulauks un Strazdu apmetne Liepājas rajonā. – *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1979. Gada pētījumu rezultātiem*, 113–115.
248. Vasks, A. 1982. Pukulu uzkalninu kapulauks. – *Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1980/81. Gada pētījumu rezultātiem*, 141–150.
249. Vasks, A. 2007. Weapons and warfare during the Bronze Age in the area of present-day Latvia. – *Archaeologia Lituana*, 8, 32–38.
250. Vasks, A. 2009. Burials on settlement sites: memories of ancestors or dissociation? – *Memory, Society and Material Culture. Papers from the Third Theoretical Seminar of the Baltic Archaeologists (BASE) Held at the University of Latvia, October 5–6, 2007. Interarchaeologia*, 3 (eds. A. Šnē, A. Vasks). Riga, Helsinki, Tartu, Vilnius, 89–98.
251. Vasks, A. 2021. The lower reaches of the Daugava in the Bronze and the Earliest Iron Age (1800–500 to the 1st century BC). – *Archaeologia Baltica*, 28, 132–148.
252. Vasks, A., Vijups, A. 2004. Staldzenes bronzas laikmeta depoziāts. – *Staldzene Bronze Age hoard*. Riga.
253. Vasks, A., Ciglis J., Urtans, J. 2021. Bronzas un senākā dzels laikmeta senkapi. *Latvijas archeologijas rokasgrāmata* (eds. A. Vasks, G. Zariņa). Zinātne: Rīga, 271–278.
254. Vasks, A., Zarina, G., Legzdīņa, D., Plankājs, E. 2021. New data on funeral customs and burials of the Bronze age Reznies cemetery in Latvia. – *Estonian Journal of Archaeology*, 25, 3–31.
255. Visocka, V., Podēnas, V., Sperling, U. 2022. From the seaside to the inland Comparing Late Bronze Age pottery production and styles in the eastern Baltic. – *The Baltic in the Bronze Age. Regional patterns, interactions and boundaries* (eds. D. Hofmann, F. Nikulka, R. Schumann). Sidestonepress, 161–188.

256. Volkaitė-Kulikauskienė, R. (ats. red.). 1987. Lietuvių etnogenezė. Vilnius.
257. Vengalis, R., Juškaitis, V., Pilkauskas, M., Kozakaitė, J. 2016. Kvietinių senovės gyvenvietė ir pilkapynas. – *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2015 metais*, 74–86.
258. Vengalis, R., Piličiauskas, G., Pilkauskas, M., Kozakaitė, J., Juškaitis, V. 2020. The Large-Scale Rescue Excavation of a Multi-Period Site at Kvietiniai Sheds Light on the so far Little Explored Bronze Age in Western Lithuania. – *Archaeologia Baltica*, 27, 17–50.
259. Weiss-Krejci, E. 2013. The Unburied Dead. – *The Oxford handbook of the archaeology of death and burial* (eds. S. Tarlow, L. Nilsson Stutz). Oxford University Press, 281–301.
260. Wehlin, J. 2013. Östersjöns Skeppssättning. Monument och mötesplaster under yngre bronsålder. Göteborgs universitet.
261. Wright, J. 2013. Land Ownership and Landscape belief. Introduction and Context. – *The Oxford handbook of the archaeology of death and burial* (eds. S. Tarlow, L. Nilsson Stutz). Oxford University Press, 405–419.
262. Zagorskis, F. 1987. Zvejnieku akmens laikmeta kapulauks. Rīga: Zinātne.
263. Zazzo, A., Saliège, J.-F., Person, A., Boucher, H. 2009. Radiocarbon dating of calcined bones: Where does the carbon come from? – *Radiocarbon*, 51, 601–611.
264. Zazzo, A., Saliège, J.-F., Lebon, M., Lepetz, S., Moreau, C. 2012. Radiocarbon Dating of Calcined Bones: Insights from Combustion Experiments Under Natural Conditions. – *Radiocarbon*, 54, 3–4, 855–866.
265. Zinoviev, A. V. 2011. Horse burials of Samland, Natangen and adjacent areas in context of antique and medieval symbolic culture. – *Archaeologia Lituana*, 12, 79–86.
266. Žukauskaitė, J. 2007. Virvelinės keramikos kultūros kapai Rytų Baltijos regione. – *Lietuvos archeologija*, 31, 71–90.
267. Граудонис, Я. Я. 1967. Латвия в эпоху поздней бронзы и раннего железа. Рига.
268. Куликаускене, Р. 1953. Погребения с конями у древних Литовцев. *Советская археология*, 17, 211–222.

PRIEDAI

LENTELĖS

I. lent. Pilkapių klasifikacija (lentelėje naudojami trumpiniai: Eilės Nr. (EN), vietovės ir pilkapio Nr. (VP), Akmenų vainikai (A), Grindiniai (G), Akmenų dėžė-cista (AD), Akmenų vainikas centrinėje dalyje (AV), Ovalus/stačiakampis akmenų statinys/krūsnis (OAS), Palaikų tipas (PT), Datavimas (D), Pilkapių grupė (PG), degintinis kapas (D), griautinis kapas (G), Montelijaus periodas (MP), pilkapio numeris (P1), vėlyvasis bronzos amžius (VBA), ankstyvasis geležies amžius (AGA))

EN	VP	A	G	AD	AV	OAS	PT	D	PG
1	Rantau/ Заостровье, P1	1	0	0	0	1	D, G	III MP	I
2	Rantau/ Заостровье, P2	1	0	0	0	1	D, G	III MP	I
3	Rantau/ Заостровье, P3	N	0	0	0	1	D, G	III MP	I
4	Wiskiauten/ Моховое, P1	1	0	0	0	0	D, G	I–II MP	I ?
5	Alknicken/ Прибрежное, P1	1	1	0	0	1	G?	III MP	I
6	Alleinen/–, P3	1	0	0	0	1	D	VBA II pusė– AGA	II ?
7	Ėgliškiai, P1	1	0	0	0	1	D, G	VBA– AGA	II
8	Ėgliškiai, P2	1	0	0	0	1	D, G	765– 421 m. pr. Kr.	II
9	Ėgliškiai, P3	1	0	0	0	1	D, G	746– 400 m. pr. Kr. ir 366– 160 m. pr. Kr.	II
10	Ėgliškiai, P4	1	0	0	0	1	D	VBA pab.– AGA	II
11	Kretingalė, P1	1	0	0	0	1	D	VBA– AGA	II ?
12	Kurmaičiai, P5	1	1	0	0	0	D	750– 408 m. pr. Kr.	II
13	(Preußisch) Агнау/Родники, P1	1	0	0	0	1	D	AGA	II
14	Birkenhof/–, P1	1	0	1	1	1	D	VBA– AGA	II

15	Ellerhaus/–, P1	1	1	1	0	1	D	VBA pab.– AGA	II
16	Fritzen Forst/–, 8, P1	1	0	1	1	1	D	VBA– AGA	II
17	Georgenswalde/Отрадное, P2	1	0	0	0	1	D	VBA	II
18	Georgenswalde/Отрадное, P3	1	0	0	0	1	D	VBA	II
19	Groß Blumenau/Кремнево, P1	1	0	1	0	1	D	VBA– AGA	II
20	Laptau/Муромское, P1	1	0	1	0	0	D	VBA pab.– AGA	II
21	Laptau/ Муромское, P4	1	0	1	0	0	D	VBA pab.– AGA	II
22	Warnicker Forst/–, 2, P1	1	1	0	0	0	D	AGA	II
23	Warnicker Forst/–, 3, P1	1	0	0	1	0	D	VBA– AGA	II
24	Warnicker Forst/–, 5, P1	N	N	0	N	1	D	VBA– AGA	II
25	Warnicker Forst/–, 3, P2	1	1	N	N	0	D	VBA– AGA	II ?
26	Ėgliškiai, P5	1	0	1	0	0	D	790– 541 m. pr. Kr.	III
27	Mišėikiai, P1	1	1	0	0	0	D	VBA pab.– AGA	III
28	Padvariai, P1	1	N	N	0	N	D	VBA– AGA	III ?
29	Padvariai, P2	1	N	N	0	N	D	VBA– AGA	III ?
30	Biegiethen/–, P2	N	0	1	0	0	D	VBA pab.– AGA	III
31	Bieskobnicken/Охотное, P1	1	1	1	0	0	D	VBA pab.– AGA	III
32	Fritzen Forst/–, 1, P1	N	0	1	N	N	D	VBA pab.– AGA	III
33	Fritzen Forst/–, 1, P2	N	0	1	N	N	D	VBA pab.– AGA	III
34	Fritzen Forst/–, 1, P3	N	0	1	N	N	D	VBA pab.– AGA	III
35	Fritzen Forst/–, 1, P4	N	0	1	N	N	D	VBA pab.– AGA	III

36	Fritzen Forst/–, 1, P5	N	0	1	N	N	D	VBA pab.– AGA	III
37	Fritzen Forst/–, 1, P6	N	0	1	N	N	D	VBA pab.– AGA	III
38	Fritzen Forst/–, 1, P7	N	0	1	N	N	D	VBA pab.– AGA	III
39	Fritzen Forst/–, 1, P8	N	0	1	N	N	D	VBA pab.– AGA	III
40	Fritzen Forst/–, 3, P1	1	0	0	0	0	D	VBA	III
41	Fritzen Forst/–, 3, P2	1	0	1	0	0	D	VBA	III
42	Ihlnicken/Сараево, P1	1	0	1	0	0	D	VBA pab.– AGA	III
43	Klycken/ Клюквенное, P1	1	0	1	1	0	D	AGA	III
44	Linkau/–, P1	1	1	1	0	0	D	AGA	III
45	Maldaiten/ Фёдорово, P1	1	1	0	0	1	D	VBA	III
46	Polennen/ Круглово, 1, P1	1	1	1	0	0	D	VBA– AGA	III
47	Polennen/ Круглово, 1, P2	1	1	1	0	0	D	VBA– AGA	III
48	Polennen/ Круглово, 1, P3	1	1	0	1	0	D	VBA– AGA	III
49	Polennen/ Круглово, 2, P1	1	1	1	1	0	D	VBA– AGA	III
50	Regehen/ Дубровка, P1	N	1	1	0	0	D	VBA– AGA	III
51	Sanditten/ Лунино, P1	1	0	1	0	0	D	VBA– AGA	III
52	Sanditten/ Лунино, P54	1	0	1?	1	0	D	AGA	III
53	Sorthenen/–, P1	1	1	1	0	0	D	VBA– AGA	III
54	Warnicker Forst/–, 3, P3	1	0	1	1	0	D	VBA– AGA	III
55	Warnicker Forst/–, 3, P6	1	0	0	1	0	D	VBA– AGA	III
56	Warnicker Forst/–, 4, P6	N	N	1	0	0	D	VBA– AGA	III
57	Warschken/ Вершково, 2, P1	1	0	1	0	0	D	VBA– AGA	III
58	Warschken/ Вершково, 2, P2	1	0	1	0	0	D	VBA– AGA	III
59	Wiekau/Хрустальное, 1, P1	1	0	1	1	0	D	AGA	III

60	Ėgliškiai, P7	1	1	0		0	D	777– 491 m. pr. Kr.	IV
61	Ėgliškiai, P8	1	0	0	1	0	D	VBA pab.– AGA	IV
62	Kurmaičiai, P1	1	1	0	0	0	D, G	VBA pab.– AGA	IV
63	Kurmaičiai, P2	1	1	0	0	0	D	VBA pab. – AGA	IV
64	Kurmaičiai, P4	1	1	0	0	0	D	VBA pab. – AGA	IV
65	Kveciai, P1	1	1	0	0	0	D	771– 423 m. pr. Kr.	IV
66	Kveciai, P2	1	0	0	0	0	D	VBA– AGA	IV
67	Sūdėnai, P1	1	0	0	0	0	D	734– 397 m. pr. Kr.	IV
68	Sūdėnai, P2	1	0	0	0	0	D	VBA pab.– AGA	IV
69	Sūdėnai, P3	1	0	0	0	0	D	VBA pab.– AGA	IV
70	Sūdėnai, P4	1	0	0	0	0	D	VBA pab.– AGA	IV
71	Sūdėnai, P5	1	0	0	0	0	D	396– 206 m. pr. Kr.	IV
72	Šlikiai, P1	1	0	0	0	0	D	396– 206 m. pr. Kr.	IV
73	Šlikiai, P2	1	N	N	0	N	D	AGA	IV
74	Kiautrienė/–, P1	1	1	0	0	0	D	VBA pab.– AGA	IV
75	Klein Dirschkeim/ Дворики, P1	1	0	0	0	0	D	VBA pab.– AGA	IV
76	Sankt Lorenz/ Сальское, 1, P1	1	N	1	N	N	D	VBA– AGA	IV
77	Sorgenau/ Покровское, P1	1	1	0	0	0	D	VBA– AGA	IV
78	Sorgenau/ Покровское, P3	1	1	0	0	0	D	VBA– AGA	IV
79	Sorgenau/ Покровское, P5	1	1	0	0	0	D	VBA– AGA	IV

80	Gintarai, P1	1	N	N	N	N	D	771– 423 m. pr. Kr.	N
81	Pukuļi, P1	0	1	0	0	0	D, G?	ABA	V
82	Pukuļi, P4	N	1	0	0	0	D	ABA	V
83	Pukuļi, P5	1	1	0	0	0	D, G?	1495– 1294 m. pr. Kr. ir 1222– 1016 m. pr. Kr.	V
84	Pukuļi, P9	0	1	0	0	0	D	ABA	V
85	Pukuļi, P11	1	1	0	0	0	D	1496– 1298 m. pr. Kr. ir 1536– 1425 m. pr. Kr.	V
86	Pukuļi, P12	0	1	0	0	0	D	ABA	V
87	Pukuļi, P13	0	1	0	0	0	D	1506– 1414 m. pr. Kr.	V
88	Pukuļi, P14	0	1	0	0	0	D	ABA	V
89	Kurmaičiai, P3	0	0	0	0	0	D	VBA– AGA	V
90	Kurmaičiai, P6	1	0	0	0	0	D	VBA– AGA	V
91	Kurmaičiai, P7	1	0	0	0	0	D	VBA– AGA	V
92	Kurmaičiai, P8	0	0	0	0	0	D	766– 425 m. pr. Kr.	V
93	Kurmaičiai, P9	1	0	0	0	0	D	VBA– AGA	V
94	Kurmaičiai, P10	1	0	0	0	0	D	VBA– AGA	V
95	Kurmaičiai, P11	1	0	0	0	0	D	VBA– AGA	V
96	Kurmaičiai, P12	1	0	0	0	0	D	VBA– AGA	V
97	Kurmaičiai, P13	1	0	0	0	0	D	VBA– AGA	V
98	Pypliškės, P1	1	1	0	1	0	D	AGA	V
99	Žvainiai, P1	1	1	0	1	0	D	VBA– AGA	V

II. lent. Degintinių kapų antropologinių tyrimų duomenys.

Lietuvoje rastų kapų palaikų lyties ir amžiaus diagnostika atlikta prof. dr. R. Jankausko ir dr. J. Kozakaitės, antropologinių tyrimų ataskaitos saugomos VUMF. Karaliaučiaus srityje, Sorgenau/Покровское rastų degintinių kaulų antropologinę analizę atliko dr. I. I. Gochmanom, Rusijos mokslų akademijos Petro Didžiojo antropologijos ir etnografijos muziejus (Sankt–Peterburgas)

Eilės Nr.	Vieta, pilkapio ir kapo Nr.		Lytis	Amžius	Svoris	Urna	Akmenų struktūra
1.	Ėgliškiai	P 7 (6), K 1	Nenustatyta	Suaugęs individas	437 g	–	+
2.		P 8 (7), K 1	Vyras (?)	Nenustatyta	450 g	?	+
3.	Gintarai	K 1, šalia pilkapio	Nenustatyta	Nenustatyta	55 g	+	–
4.	Kvietiniai	K 1	Nenustatyta	Iki 14 m.	402 g	+	–
5.		K 2	Nenustatyta	Iki 14 m.	212 g	+	–
6.		K 3	Nenustatyta	Nenustatyta	3,7 g	+	–
7.		K 4	Nenustatyta	Nenustatyta	7 g	+	–
8.		K 5	Nenustatyta	Virš 20 m.	329 g	+	–
9.		K 6	Nenustatyta	Virš 20 m.	313 g	–	–
10.		K 7	Nenustatyta	Virš 20 m.	349 g	–	–
11.		K 8	Nenustatyta	Virš 25 m.	596 g	–	–
13.		K 9	Nenustatyta	Nenustatyta	1545 g	+	–
14.		K 10	Nenustatyta	Nenustatyta	289 g	–	–
15.		K 11	Nenustatyta	4–8 m.	222 g	–	–
16.		K 12	Nenustatyta	Virš 25 m.	835 g	–	–
17.		K 13	Nenustatyta	Nenustatyta	69 g	–	–
18.	Maciuičiai	K 1	Mažiausiai 2 individai: Vyras ir nenustatyta	20–40 m. ir daugiau nei 5 m.	?	–	–
19.	Mosėdis	Deginti kaulai iš apardytų kapų	Nenustatyta	Nenustatyta	0,001 g	–	–
20.	Padvariai	P 1, K 1	Nenustatyta	Nenustatyta	108 g	+	–
21.		P 1, K 2	Nenustatyta	Nenustatyta	44 g	+	–
22.		P 1, K 3	Nenustatyta	Nenustatyta	31 g	+	–
23.		P 1, K 4	Nenustatyta	Nenustatyta	37 g	+	–
24.		P 1, K 5	Nenustatyta	Nenustatyta	43 g	+	–
25.		P 2, K 6	Nenustatyta	Iki 20 m.	54 g	–	–
26.		P 2, K 7	Nenustatyta	Iki 20 m.	23 g	+	–
27.		P 2, K 8	Moteris (?)	20–40 m. (?)	304 g	–	–
28.		P 2, K 9	Nenustatyta	Nenustatyta	49 g	–	–
29.		P 3, K 10	Nenustatyta	Nenustatyta	8 g	–	–

30.		K 11	Vyras (?)	Nenustatyta	42 g		
31.		K 13	Nenustatyta	Nenustatyta	16 g		
32.		K 14	Nenustatyta	Individas: iki 20 m.; iki 11+/- 2.5 m.	23 g		
33.		K 15	Nenustatyta	Nenustatyta	48 g		
34.		K 17	Nenustatyta	Nenustatyta	98 g		
35.		K 20	Nenustatyta	Nenustatyta	27 g		
36.		K 21	Nenustatyta	Virš 20 m.	61 g		
37.		K 22	Nenustatyta	Virš 20 m.	55 g		
38.		K 23	Nenustatyta	Nenustatyta	35 g		
39.		K 24	Nenustatyta	Nenustatyta	19 g		
40.		K 26	Nenustatyta	Nenustatyta	?		
41.		K 28	Nenustatyta	Nenustatyta	51 g		
42.		K 29	Nenustatyta	Virš 20 m.	272 g		
43.		K 30	Nenustatyta	Nenustatyta	41 g		
44.		K 31	Nenustatyta	Nenustatyta	?		
45.		K 34	Vyras (?)	20–40 m.	408 g		
46.		K 35	Nenustatyta	Individai iki 20 m.; iki 5 m.	242 g		
47.		K 44	Vyras (?)	Nenustatyta	64 g		
48.		K 45	Nenustatyta	Nenustatyta	?		
49.		K 46	Nenustatyta	Nenustatyta	12 g		
50.		K 47	Nenustatyta	Virš 25 m.	147 g		
51.		K 48	Nenustatyta	Nenustatyta	5 g		
52.		K 49	Nenustatyta	Nenustatyta	43 g		
53.		K 50	Nenustatyta	Nenustatyta	23 g		
54.		K 51	Nenustatyta	Nenustatyta	31 g		
55.	Sūdėnai	P 1, K 1	Nenustatyta	Nenustatyta	77 g	+	+
56.		P 1, K 2	Nenustatyta	Nenustatyta	8 g	+	+
57.		P 1, K 3	Nenustatyta	Nenustatyta	344 g	–	+
58.		P 1, K 4	Nenustatyta	Nenustatyta	75 g	–	+
59.		P 2, K 2	Nenustatyta	Nenustatyta	130 g	–	+
60.		P 2, K 3	Nenustatyta	Nenustatyta	60 g	–	+
61.		P 2, K 4	Nenustatyta	Nenustatyta	103 g	–	+
62.		P 2, K 5	Nenustatyta	Suaugęs individas	105 g	+	+
63.		P 2, K 8	Nenustatyta	Nenustatyta	421 g	+	+
64.		P 3, K 1 ¹⁰	Vyras (?)	Nenustatyta	145 g	–	+
65.		P 3, K 2 ¹¹	Nenustatyta	Nenustatyta	124 g	+	–
66.		P 3, K 4 ¹²	Nenustatyta	Nenustatyta	46 g	–	–

¹⁰ I. Jablonskio ataskaitoje įvardijamas kaip degintinis kapas Nr. 9 (Jablonskis, 1984, p. 11).

¹¹ I. Jablonskio ataskaitoje įvardijamas kaip degintinis kapas Nr. 10 (Jablonskis, 1984, p. 11-12).

¹² I. Jablonskio ataskaitoje įvardijamas kaip degintinis kapas Nr. 12 (Jablonskis, 1984, p. 12-13).

67.		P 5, K 1 ¹³	Nenustatyta	Nenustatyta	65 g	+	+
68.	Šlikiai	P 1, K 1	Nenustatyta	Nesuaugęs individas	9 g	+	–
69.		P 1, K 2	Nenustatyta	Nesuaugęs individas	44 g	+	+
70.		P 1, K 3	Nenustatyta	Suaugęs individas	73 g	–	–
71.		P 1, K 4	Nenustatyta	Suaugęs individas	44 g	+	–
72.	Sorgenau/ Покровское	K1	Moteris	Suaugęs individas	?	–	–
73.		K 2	Nenustatyta	Nenustatyta	?	–	+
74.		K 3	Nenustatyta	Nesuaugęs individas	?	–	+
75.		K 4	Nenustatyta	Nenustatyta	?	–	–
76.		K 5	Nenustatyta	1–3 m.	?	–	–
77.		K 6	Moteris (?)	Suaugęs individas	?	–	–
78.		K 7	Nenustatyta	Nenustatyta	?	+	–
79.		K 8	Nenustatyta	1–3 m.	?	+	
80.		K 9	Nenustatyta	Paauglys	?	+	+
81.		K 10	Moteris	Suaugęs individas	?	–	+
82.		K 11	Nenustatyta	1–4 m.	?	+	+
83.		K 12	Moteris	Suaugęs individas	?	+	–
84.		K 13	Nenustatyta	9–12 m.	?	–	+
85.		K 14	Nenustatyta	Nenustatyta	?	–	–
86.		K 15	Moteris	Suaugęs individas	?	–	?
87.		K 16	Nenustatyta	Nenustatyta	?	–	–

¹³ I. Jablonskio ataskaitoje įvardijamas kaip degintinis kapas Nr. 18 (Jablonskis 1985, 6).

III lent. Griautinių ir degintinių kapų įkapės. Lentelė sudaryta remiantis LNM, VDKM, KM, LNM saugomais dirbiniais ir literatūra (Bezzenberger 1904, Engel 1935, Šturms 1936, Okulicz 1970, Hoffmann 1999, 2000; Stockman, Heske, Jahn 2021)

Eilės Nr.	Vieta	Kapo Nr. ir tipas	Dirbinys
1	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Kirvis, Nortikėnų tipo
2	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Peilis
3	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
4	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Tutulas
5	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Tutulas
6	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Tutulas
7	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Dviguba saga, bronzinė
8	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Dviguba saga, bronzinė
9	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Antkaklės ar apyrankės fragmentas
10	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, griautinis kapas (?)	Gintarinė saga
11	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, degintinis kapas urnoje	Apyrankė
12	Alknicken/Прибрежное	Pilkapis, degintinis kapas urnoje	Apyrankė
13	Alleinen/–	Pilkapis Nr. 3/4, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, gūbės kaklo formos galvute
14	Alleinen/–	Pilkapis Nr. 3/4, palaikų tipas neaiškus	Pincetas
15	Alt-Katzheim/–	Pilkapis, degintinis kapas urnoje (?)	Kirvis, įmovinis su ašele
16	Alt-Katzheim/–	Pilkapis, degintinis kapas urnoje (?)	Antkaklė, tordituotu lankeliu
17	Baški	Pilkapis Nr. 1, degintiniai kapai	Segės (?) fragmentai
18	Baški	Pilkapis Nr. 1, degintiniai kapai	Žiedas

19	Baški	Pilkapis Nr. 1, degintiniai kapai	Skiltuvo fragmentas
20	Biegiethen/–	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas urnoje	Apyrankė, įvijinė
21	Biegiethen/–	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas urnoje	Apyrankė, įvijinė
22	Biegiethen/–	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas urnoje	Antkaklė, su iškiliais spurgeliais
23	Biegiethen/–	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas urnoje	11 susilydžiusių, neaiškaus dirbinio gabaliukų
24	Bieskobnicken/Охотное	Pilkapynas (?), palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
25	Bieskobnicken/Охотное	Pilkapynas (?), palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
26	Bieskobnicken/Охотное	Pilkapynas (?), palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
27	Bieskobnicken/Охотное	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas urnoje	Smeigtukas, su atlenkta cilindro formos galvute
28	Birkenhof/–	Pilkapis Nr. 1 (trečia pilkapių grupė), akmenų struktūra 2, degintinis kapas	Smeigtukas, konuso formos galvute
29	Birkenhof/–	Pilkapis Nr. 1 (trečia pilkapių grupė), akmenų struktūra 3, degintinis kapas	Gintarinis smuiko formos kabutis
30	Birkenhof/–	Pilkapis Nr. 2 (prima pilkapių grupė), degintiniai kapai urnose	Žiedo fragmentas
31	Birkenhof/–	Pilkapis Nr. 2 (prima pilkapių grupė), degintiniai kapai urnose	Gintaro gabaliukas
32	Birkenhof/–	Pilkapis Nr. 2 (prima pilkapių grupė), degintiniai kapai urnose	Gintaro gabaliukas
33	Birkenhof/–	Pilkapis Nr. 2 (prima pilkapių grupė), degintiniai kapai urnose	Neaiškos paskirties geležinis dirbinėlis
34	Birkenhof/–	Pilkapis Nr. 3 (prima pilkapių grupė), degintinis kapas urnoje, akmenų struktūra Nr. 2	Gintaro gabaliukas

35	Birkenhof/–	Pilkapis Nr. 5 (antra pilkapių grupė), palaikų tipas neaiškus	Kirvis, įmovinis, Ilnikių tipo
36	Birznieki	Pilkapis (?), palaikų tipas neaiškus	Kirvis, atkraštinis, Rytų Pabaltijo tipo
37	Cobjeiten/Сельский	Pilkapis Nr. 6, degintinis kapas Nr. 1	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
38	Craam/Грачёвка	Pilkapis Nr. 6, degintinis kapas Nr. 2	Bronzinės vielos fragmentai
39	Craam/Грачёвка	Pilkapis Nr. 6, degintinis kapas Nr. 3	Balto stiklo karoliukas su mėlynais intarpais
40	Dārznieki	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Akmeninio kirvio su skyde kotui fragmentas
41	Dārznieki	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Titnago skeltė
42	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 1, suardytas griautinis kapas	Antsmilkinis
43	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas Nr. 1	Smeigtukas, žiedo formos galvute
44	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas Nr. 1	Gintaro gabaliukai
45	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas Nr. 1	Sudėtinė apyrankė
46	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas Nr. 1	Neaiškios paskirties geležinio dirbinio fragmentas
47	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas Nr. 2	Juostinė apyrankė
48	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 6	Apyrankės (?)
49	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 1	Antkaklė, plonėjančiais galais
50	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 1	Apyrankė, įvijinė
51	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 1	Apyrankė, įvijinė
52	Ēgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 1	Žiedas, įvijinis

53	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 2	Antsmilkinis
54	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 2	Kilpinė–sraiginė įvija
55	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 2	Kilpinė–sraiginė įvija
56	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 2	Kilpinė–sraiginė įvija
57	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 2	Kilpinė–sraiginė įvija
58	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 3	Apyrankė
59	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 3	Lazdelė
60	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 3	Juostinė apyrankė
61	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 4	Įvijinis antsmilkinis
62	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 4	Antsmilkinis
63	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 4	Kilpinė–sraiginė įvija
64	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 4	Kilpinė–sraiginė įvija
65	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 4	Kilpinė–sraiginė įvija
66	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 4	Kilpinė–sraiginė įvija
67	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 4	Smeigtukas, sagutės formos galvutė
68	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 4	Apsilydęs, deformuotas, neidentifikuotinas dirbiny
69	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 5	Antkaklė, kanopiniai galais
70	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 5	Įvijinė apyrankė

71	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 6	Branktelis
72	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Antsmilkinis
73	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Antsmilkinis
74	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Kilpinė–sraiginė įvija
75	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Kilpinė–sraiginė įvija
76	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Kilpinė–sraiginė įvija
77	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Kilpinė–sraiginė įvija
78	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Kilpinė–sraiginė įvija
79	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Kilpinė–sraiginė įvija
80	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Kilpinė–sraiginė įvija
81	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Kilpinė–sraiginė įvija
82	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 7	Kilpinė–sraiginė įvija
83	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 8	Antsmilkinis
84	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 8	Kilpinė–sraiginė įvija
85	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 8	Kilpinė–sraiginė įvija
86	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 8	Kilpinė–sraiginė įvija
87	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 8	Apnykusios, neidentifikuoto dirbinio dalis
88	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, griautinis kapas Nr. 9	Apyrankės dalis (juostinė) (?)
89	Ėgliškiai	Pilkapis Nr. 3, degintinis kapas Nr. 4	Susilydę dirbinio gabaliukai

90	Ēglišķiai	Pilkapis Nr. 3, degintinis kapas Nr. 7	Segiū fragmentai, lankinēs
91	Ēglišķiai	Pilkapis Nr. 3, degintinis kapas Nr. 8	Smeigtukas, lazdelinis
92	Ēglišķiai	Pilkapis Nr. 3, degintinis kapas	Mēlyno stiklo karolis, susilydēs, aplipēs degintiniais kaulais
93	Ēglišķiai	Pilkapis Nr. 5, degintinis kapas Nr. 5	Apyrankē (juostinē) (?). Apdegusi, deformuota, likusi tik dirbinio dalis
94	Ēglišķiai	Zona tarp pilkapio Nr. 1 ir Nr. 2 akmeņ vainiko	Pailgas dirbinys su kilpelēm, kurių dalys nulūžusios. Neaiški paskirtis
95	Ēglišķiai	Pilkapis Nr. 3, kv. M–11, griautinis kapas (?)	Apyrankē, juostinē (?) (apsilydžiusi)
96	Ēglišķiai	Pilkapis Nr. 3, kv. L–16, griautinis kapas (?)	Antkaklē
97	Ēglišķiai	Pilkapis Nr. 3, kv. Y–15, griautinis kapas (?)	Smeigtukas, įvijinis
98	Ēglišķiai	Pilkapis Nr. 3, kv. S–15, griautinis kapas (?)	Peilio dalis
99	Finken/Молодогвардейское	Pilkapis Nr. 5, degintinis kapas (?)	Pincetas
100	Finken/Молодогвардейское	Pilkapis Nr. 5, degintinis kapas (?)	Apyrankē
101	Finken/Молодогвардейское	Pilkapis Nr. 5, degintinis kapas (?)	Įvijėlē
102	Fritzen Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji vieta), degintinis kapas	Antkaklē, tordiruotu lankeliu ir užlenktais galais
103	Fritzen Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji vieta), degintinis kapas	Smeigtukas, plokščia, ornamentuota galvute
104	Fritzen Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji vieta), degintinis kapas	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
105	Fritzen Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji vieta), degintinis kapas	Smeigtuko fragmentas
106	Fritzen Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji vieta), degintinis kapas	Apyrankē

107	Fritzen Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji vieta), degintinis kapas	Žiedas
108	Fritzen Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji vieta), degintinis kapas	Žiedo fragmentai (?)
109	Fritzen Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji vieta), degintinis kapas	Geležinio dirbinio fragmentas
110	Fritzen Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji vieta), degintinis kapas	Gintarinis kabutis
111	Fritzen Forst/–	Pilkapis (ketvirtoji vieta), degintinis kapas	Neidentifikuoto bronzinio dirbinio fragmentas
112	Fritzen Forst/–	Pilkapis (penktoji vieta), degintinis kapas	Gintaro gabaliukai
113	Gaffken/Парусное	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas akmenų dėžėje, urnoje	Apyrankė, įvijinė
114	Gaffken/Парусное	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 1, urnoje	Žiedas
115	Gaffken/Парусное	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 1, urnoje	Neapdirbto gintaro gabalėlis
116	Gauten/Путилово	Pilkapis Nr. 1, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, gulsės kaklo formos galvutė
117	Gauten/Путилово	Pilkapis Nr. 1, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, gulsės kaklo formos galvutė
118	Gauten/Путилово	Pilkapis Nr. 1, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, įvijinis
119	Gauten/Путилово	Pilkapis Nr. 1, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, įvijinis
120	Gauten/Путилово	Pilkapis Nr. 1, palaikų tipas neaiškus	Tutulas (?)
121	Gauten/Путилово	Pilkapis Nr. 1, palaikų tipas neaiškus	Žiedas
122	Gauten/Путилово	Pilkapis Nr. 1, palaikų tipas neaiškus	Žiedas
123	Grebieten/–	Pilkapis Nr. 1 (?), degintinis kapas (?)	Smeigtukas
124	Grebieten/–	Pilkapis Nr. 1 (?), degintinis kapas (?)	Smeigtukas
125	Grebieten/–	Pilkapis Nr. 1 (?), degintinis kapas (?)	Stikliniai ir gintariniai karoliukai

126	Groß Blumenau/Кремнево	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas, urnoje Nr. 6	Pincetas
127	Groß Hübnicken/Синявино	Pilkapis Nr. 2 (pirmoji vieta), degintinis kapas urnoje	Kirvio fragmentas, įmovinio
128	Groß Hübnicken/Синявино	Pilkapis (antroji vieta), palaikų tipas neaiškus	Antkaklė, tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais
129	Groß Hübnicken/Синявино	Pilkapis (antroji vieta), palaikų tipas neaiškus	Kirvis, įmovinis, su ašele, Holšteino tipo
130	Groß Hübnicken/Синявино	Pilkapis (antroji vieta), palaikų tipas neaiškus	Apyrankė, įvijinė
131	Groß Hübnicken/Синявино	Pilkapis (antroji vieta), palaikų tipas neaiškus	Gintarinis kabutis, smuiko formos
132	Groß Kuhren/Приморье	Pilkapis (?), palaikų tipas neaiškus	Kirvis, įmovinis, Holšteino tipo
133	Groß Kuhren/Приморье	Pilkapis (?), degintinis kapas (?)	Tutulas (?)
134	Groß Mischen/–	Pilkapis (?), degintinis kapas (?)	Apsilydęs, deformuotas dirbiny, apyrankės dalis (?)
135	Groß Mischen/–	Pilkapis (?), palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
136	Grünhoff Forst/Шумное	Pilkapis Nr. 1 (antroji vieta), B struktūra, palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
137	Grünhoff Forst/Шумное	Pilkapis Nr. 1 (antroji vieta), B struktūra, palaikų tipas neaiškus	Pincetas
138	Grünhoff Forst/Шумное	Pilkapis Nr. 1 (antroji vieta), B struktūra, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
139	Grünhoff Forst/Шумное	Pilkapis (pirmoji vieta), degintinis kapas	Apyrankė
140	Grünhoff Forst/Шумное	Pilkapis (pirmoji vieta), degintinis kapas	Apyrankė
141	Grünhoff Forst/Шумное	Pilkapis (pirmoji vieta), degintinis kapas	Apyrankė
142	Ihlnicken/Сапаево	Pilkapis Nr. 1, centriniai degintiniai kapai	Kirvis, įmovinis, su ašele, Ilnikių tipo

143	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas B	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
144	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
145	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas
146	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Bronzinis kabutis, apskritimo formos
147	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
148	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
149	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
150	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas
151	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas
152	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas
153	Ihlnicken/Сараево	Pilkapis Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Pincetas
154	Imten/–	Pilkapis, degintinis kapas	Kirvis, akmeninis
155	Kiautrienien/–	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 2, urnoje	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
156	Kirpehnen/Поваровка	Pilkapis (?), palaikų tipas neaiškus	Kirvis, atkraštinis, šiaurės Vokietijos tipo
157	Kirpehnen/Поваровка	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Segė
158	Klein Dirschkeim/Дворики	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas, struktūra Nr. VIII	Smeigtukas
159	Klein Dirschkeim/Дворики	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas, struktūra Nr. VIII	Pincetas
160	Klein Dirschkeim/Дворики	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas urnoje, struktūra Nr. VII	Smeigtukas
161	Klein Dirschkeim/Дворики	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas urnoje, struktūra Nr. III	Žiedo fragmentas

162	Klein Norgau/Медведево	Pilkapis, neaiškaus tipo kapas	Antkaklė, su iškiliais spurgeliais
163	Klyucken/Клюквенное	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 5	Sagtis
164	Klyucken/Клюквенное	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 7	Smeigtukas
165	Klyucken/Клюквенное	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 7	Segės dalis
166	Klyucken/Клюквенное	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 7	Segė
167	Klyucken/Клюквенное	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 11	Auskarai
168	Klyucken/Клюквенное	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 11	4 įvijiniai žiedeliai
169	Klyucken/Клюквенное	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 11	Balto stiklo karoliukai
170	Klyucken/Клюквенное	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 11	3 žiedai
171	Kurmaičiai	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas Nr. 1	Antsmilkinis
172	Kurmaičiai	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas Nr. 1	Antsmilkinis
173	Kurmaičiai	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas Nr. 1	Kilpinė-sraiginė įvija
174	Kurmaičiai	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas Nr. 1	Kilpinė-sraiginė įvija
175	Kurmaičiai	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas Nr. 1	Kilpinė-sraiginė įvija
176	Kurmaičiai	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas Nr. 1	Kilpinė-sraiginė įvija
177	Kurmaičiai	Pilkapis Nr. 7, degintinis kapas Nr. 1	Du nedideli, apsilydę, geležies gabaliukai
178	Kveciai	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1	Apdegęs, nedidelis dirbinio gabalėlis
179	Kveciai	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 5	Neapdirbtas gintaro gabalėlis
180	Kvietiniai	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 10	Titnago nuoskala

181	Kvietiniai	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 12	Smarkiai korodavęs nenustatytos paskirties dirbinio fragmentas
182	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1 (Urna A1, akmenų struktūra A)	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
183	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1 (Urna A1, akmenų struktūra A)	Smeigtuko fragmentas
184	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1 (Urna A1, akmenų struktūra A)	Žiedas
185	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 2 (Urna A2, akmenų struktūra A)	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
186	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 3 (akmenų struktūra A)	Apyrankė
187	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas (Urna F)	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
188	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas (Urna F)	Vamzdelis
189	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas (Urna F)	Žalio stiklo karoliukas
190	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas (Urna H)	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
191	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas urnoje (Urna B)	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
192	Laptau/Муромское	Pilkapis Nr. 4, degintinis kapas	Žiedas
193	Lauknicken/–	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
194	Lesnicken/Пакушино	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas (?)	Žiedas
195	Lesnicken/Пакушино	Pilkapis Nr. 3, degintinis kapas (?)	Apyrankė
196	Lesnicken/Пакушино	Pilkapis Nr. 3, degintinis kapas (?)	Žiedas
197	Linkau/–	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 5, urnoje	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute

198	Linkau/–	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas urnoje	Kaltelis (?)
199	Lochstadt/–	Pilkapis (?), degintinis kapas (?)	Antkaklė, su iškiliais spurgeliais
200	Loppönnen/Рыбное	Pilkapis (pirmoji vieta), degintiniai kapai urnose	Neapdirbto gintaro gabaliukai
201	Loppönnen/Рыбное	Pilkapis Nr. 1 (antroji vieta), palaikų tipas neaiškus	Neapdirbto gintaro gabaliukai
202	Maldaiten/Фёдорово	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas urnoje 1	Smeigtukas
203	Maldaiten/Фёдорово	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas urnoje 1	Žiedas
204	Maldaiten/Фёдорово	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas urnoje 2	Žiedas
205	Marscheiten/Марьинское	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Kalavijas, Sprockhoff Ila tipo
206	Marscheiten/Марьинское	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Kirvis, Nortikėnų tipo
207	Marscheiten/Марьинское	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
208	Marscheiten/Марьинское	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
209	Marscheiten/Марьинское	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
210	Mednicken/Дружное	Pilkapis, degintiniai kapai	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
211	Mednicken/Дружное	Pilkapis, degintiniai kapai	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
212	Mednicken/Дружное	Pilkapis, degintiniai kapai	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
213	Mednicken/Дружное	Pilkapis, degintiniai kapai	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
214	Mednicken/Дружное	Pilkapis, degintiniai kapai	Antkaklės fragmentas
215	Mišeikiai	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 4	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute (?) (apsilydęs)
216	Mollehnen/Каптановка	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas	Gintarinis trapecijos formos, ornamentuotas kabutis

217	Neukuhren/Пионерский	Pilkapis, degintinis kapas (?)	Įvijėlė
218	Neukuhren/Пионерский	Pilkapis, degintinis kapas (?)	Kabutis, akinių formos su kilpele
219	Nodems/Окунево	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas	Žiedas
220	Perteltnicken/Терновка	Pilkapis (?), degintinis kapas (?)	Smeigtukas
221	Pobethen/Романово	Pilkapis (?), degintinis kapas (?)	Antkaklė, tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais
222	Polennen/Круглово	Pilkapis (pirmoji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Smeigtukas
223	Polennen/Круглово	Pilkapis (pirmoji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Gintarinė dviguba saga
224	Polennen/Круглово	Pilkapis (pirmoji pilkapių grupė), pilkapis Nr. 3, degintiniai kapai urnose centrinėje akmenų struktūroje	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
225	Polennen/Круглово	Pilkapis (pirmoji pilkapių grupė), pilkapis Nr. 3, degintiniai kapai urnose centrinėje akmenų struktūroje	Apyrankė, įvijinė
226	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Kirvis, įmovinis su ašele
227	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Pincetas
228	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Apyrankės fragmentas
229	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Nedidelis bronzinio dirbinio fragmentas
230	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Nedidelis geležinio dirbinio fragmentas
231	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), akmenų struktūra III, degintiniai kapai	Apyrankė, įvijinė
232	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), akmenų struktūra III, degintiniai kapai	Apyrankė, įvijinė

233	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), akmenų struktūra III, degintiniai kapai	Apyrankė, įvijinė
234	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), akmenų struktūra III, degintiniai kapai	Smeigtuko fragmentas
235	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), akmenų struktūra III, degintiniai kapai	Bronzinis kabutis, apvalus, plokščias, tuščiaviduris su kilpele
236	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), akmenų struktūra III, degintiniai kapai	Bronzinis kabutis, apvalus, plokščias, tuščiaviduris su kilpele
237	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Akmeninis kirvis su išlikusio medinio koto dalimi
238	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	2 mėlyno stiklo karoliukai
239	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintinis kapas, akmenų struktūra V	Antkaklė, tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais
240	Polennen/Круглово	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintinis kapas, akmenų struktūra V	Pincetas
241	Polennen/Круглово	Pilkapis (pirmoji pilkapių grupė), pilkapis Nr. 3, degintiniai kapai urnose centrinėje akmenų struktūroje	Kabutis, stačiakampio formos
242	(Adlig) Popelken/–	Pilkapis, degintinis kapas (?)	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
243	Pukuļi	Pilkapis Nr. 14, degintiniai kapai	Įvijos fragmentas
244	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas A	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
245	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas A	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
246	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas A	Antkaklė
247	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas A	Nenustatytos paskirties dirbinio dalis

248	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas B	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
249	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas B	Žiedas
250	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas B	Žiedas
251	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas C	31 gintarinis karoliukas
252	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas C	Apyrankė
253	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas C	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
254	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas M	Pincetas
255	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas M	Gintarinis karolis
256	Radnicken/Подники	Pilkapis Nr. 3, degintinis kapas	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
257	Rantau, Kalkberge	Pilkapis, degintinis kapas urnoje	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
258	Rantau, Kalkberge	Pilkapis, degintinis kapas urnoje	Neidentifikuoto bronzinio dirbinio fragmentas, nedidelis bronzinės vielos gabaliukas
259	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas A	Kalavijas, Sprockhoff IIa tipo
260	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas A	Kirvis, Nortikėnų tipo kirvis
261	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas A	Smeigtukas, Ašelinis, B tipo
262	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas A	Apyrankė
263	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas A	Apyrankė
264	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas A	Smeigtuko dalis (?)
265	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas A	8 mėlyno stiklo karoliukai

266	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas A	Medinė rankena (galbūt nuo Nortikėnų tipo kirvio)
267	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas B	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
268	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas B	Gintarinis karoliukas
269	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas C	Smeigtukas, ašelinis, C tipo (?)
270	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas D	Įvijos fragmentai (?)
271	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas D	Gintarinis stačiakampio formos kabutis
272	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas D	Gintarinis trapecijos formos kabutis
273	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas E	Smeigtukas, įvijinis
274	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas E	Apyrankė
275	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas E	Apyrankė
276	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas E	Apyrankė
277	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas F	Apyrankė
278	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas F	Apyrankė
279	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas G	Smeigtukas
280	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas G	Apyrankė
281	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas G	Apyrankė
282	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas J	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
283	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas K	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
284	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas K	Tutulas

285	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas K	Tutulas
286	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas K	Tutulas
287	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas K	Tutulas
288	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas K	Apyrankė
289	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas L	Gintarinis karolis
290	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas M	Smeigtukas, įvijinis
291	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas N	Smeigtukas, ašelinis, B tipo
292	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas O	Smeigtukas, įvijinis
293	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas O	Apyrankė
294	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas O	Apyrankė
295	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas Q	Apyrankė
296	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas R	Smeigtukas
297	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas R	Apyrankė
298	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas R	Apyrankė
299	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas R	Tutulas
300	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas S	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
301	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas S	Apyrankė
302	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas S	Apyrankė
303	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas T	Žaliai mėlyno stiklo karoliukai

304	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 6	Gintarinė saga (?)
305	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 6	4 neapdirbto gintaro gabaliukai
306	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas A	Gintarinis karoliukas
307	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas B	Gintarinis karoliukas
308	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas C	Gintarinis karoliukas
309	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas C	Tutulas
310	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas C	Tutulas
311	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas C	Tutulas
312	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas C	Tutulas
313	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas C	Tutulas
314	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas E	Gintarinis karoliukas
315	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 2	Neaiškios paskirties bronzinio dirbinio fragmentas
316	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 9	Žiedo fragmentas
317	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 2, degintinis kapas Nr. 9	Žiedo fragmentas
318	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 3, centrinis kapas, palaikų tipas neaiškus	Peilis
319	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 3, centrinis kapas, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
320	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 4, degintiniai kapai	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
321	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 4, degintiniai kapai	Žiedas
322	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 4, degintiniai kapai	Gintarinis karoliukas

323	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 5, akmenų dėžė Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	Žiedo fragmentai
324	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 5, akmenų dėžė Nr. 2, palaikų tipas neaiškus	3 stikliniai karoliukai (?)
325	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 5, akmenų dėžė Nr. 4, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
326	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 5, akmenų dėžė Nr. 4, palaikų tipas neaiškus	2 stikliniai karoliukai (?)
327	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 5, akmenų dėžė Nr. 4, palaikų tipas neaiškus	Žiedas
328	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 6, degintinis kapas Nr. E	Žiedo fragmentas
329	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 6, degintinis kapas Nr. E	Neaiškos paskirties dirbinys, nedidelis, vielos gabaliukas
330	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 7, kapas D, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, su atlenkta cilindro formos galvute
331	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 8, palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
332	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 8, palaikų tipas neaiškus	Kabutis
333	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 8, palaikų tipas neaiškus	Kabutis
334	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 9, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
335	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 9, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
336	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 9, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas
337	Rantau/Заостровье	Pilkapis Nr. 9, palaikų tipas neaiškus	Apyrankė
338	Regehn/Dубровка	Pilkapis Nr. 6, degintinis kapas urnoje	Įvija
339	Regehn/Dубровка	Pilkapis Nr. 6, degintinis kapas urnoje	Gintaro gabalėlis
340	Regehn/Dубровка	Pilkapis Nr. 6, degintinis kapas urnoje	Žiedas

341	Regehnen/Дубровка	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas	Smeigtukas
342	Rūdaičiai II	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 1	Sudegusios, nedidelės neidentifikuoto dirbinio dalys
343	Rūdaičiai II	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 1	Antsmilkiniai/apyrankės (?)
344	Rūdaičiai II	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 1	Adata
345	Rudau/Мельниково	Pilkapis, degintinis kapas urnoje	Kabutis, kaulinis „šukų formos“
346	Rudau/Мельниково	Pilkapis, degintinis kapas urnoje	Žiedo fragmentas
347	Rudau/Мельниково	Pilkapis, degintinis kapas urnoje	Žiedas
348	Rudau/Мельниково	Pilkapis, degintinis kapas urnoje	Stikliniai karoliukai iš balto ir mėlyno stiklo
349	Sanditten/Лунино	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
350	Sanditten/Лунино	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1	Akmeninio kirvio fragmentas
351	Sanditten/Лунино	Kapas/pilkapis (?) Nr. 62	Pincetas
352	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji pilkapių grupė) degintinis kapas	Smeigtuko fragmentas
353	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji pilkapių grupė) degintinis kapas	Smeigtuko fragmentas
354	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji pilkapių grupė) degintinis kapas	Neaiškios paskirties, apdegusio dirbinio fragmentas
355	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji pilkapių grupė) degintinis kapas	Neaiškios paskirties, apdegusio dirbinio fragmentas
356	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji pilkapių grupė) degintinis kapas	Kabučio fragmentai (?)
357	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 1 (pirmoji pilkapių grupė) degintinis kapas	Segė

358	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 2 (pirmoji pilkapių grupė) degintiniai kapai	Apyrankės fragmentas
359	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 2 (pirmoji pilkapių grupė) degintiniai kapai	Apyrankė
360	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 2 (pirmoji pilkapių grupė) degintiniai kapai	Žiedo fragmentas
361	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 2 (pirmoji pilkapių grupė) degintiniai kapai	Balto stiklo karoliukai ant auskaro
362	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 2 (pirmoji pilkapių grupė) degintiniai kapai	Gintariniai karoliukai
363	Sankt Lorenz/Сальское	Pilkapis Nr. 2 (pirmoji pilkapių grupė) degintiniai kapai	Geležinė plokštelė su iškiliais spurgeliais
364	Schalben/Орехово	Pilkapis, palaikų tipas, neaiškus	Žiedas
365	Schlakalcken/Ярославское	Pilkapis Nr. 1, degintiniai kapai urnoje	Smeigtukas
366	Šlažiai	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas (?)	Smeigtukas, įvijinis
367	Šlažiai	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas (?)	Tutulas
368	Šlažiai	Pilkapis Nr. 2, griautinis kapas (?)	Įvija
369	Šlažiai	Pilkapis Nr. 4, degintiniai ir griautiniai kapai	Apyrankė
370	Šlažiai	Pilkapis Nr. 4, degintiniai ir griautiniai kapai	Apyrankė
371	Šlažiai	Pilkapis Nr. 4, degintiniai ir griautiniai kapai	Apyrankė
372	Šlažiai	Pilkapis Nr. 4, degintiniai ir griautiniai kapai	Apyrankė
373	Šlažiai	Pilkapis Nr. 4, degintiniai ir griautiniai kapai	Apyrankė
374	Šlažiai	Pilkapis Nr. 4, degintiniai ir griautiniai kapai	Smeigtukas, ašelinis, B tipo

375	Šlažiai	Pilkapis Nr. 4, degintiniai ir griautiniai kapai	Smeigtukas, ašelinis, B tipo (?)
376	Šlažiai	Pilkapis Nr. 4, degintiniai ir griautiniai kapai	Antkaklė, kanopiniais galais
377	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona I, griautinis (?) kapas	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
378	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona I, griautinis (?) kapas	Smeigtukas, ašelinis, B tipo
379	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona I, griautinis (?) kapas	Antkaklės (?) dalis, tordiruotu lankeliu
380	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona I, griautinis (?) kapas	Apyrankė
381	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona II, degintinis kapas	Susilydę bronzinio dirbinio fragmentai
382	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona III, griautiniai kapai	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
383	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona III, griautiniai kapai	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
384	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona III, griautiniai kapai	Apyrankė
385	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona IV, griautiniai kapai	Žiedas, įvijinis (?)
386	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona VI, griautinis kapas ir degintinis kapas	Smeigtukas, ašelinis, C tipas
387	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona VI, griautinis kapas ir degintinis kapas	Gintarinis karoliukas
388	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona VI, griautinis kapas ir degintinis kapas	Žiedas
389	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona VIII, griautinis kapas	Smeigtukas, ašelinis, C tipo
390	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona VIII, griautinis kapas	Žiedas, juostinis
391	Šlažiai	Pilkapis Nr. 5, zona VIII, griautinis kapas	Žiedo fragmentas
392	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 7	Antsmilkinis

393	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 7	Antsmilkinis
394	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 9	Antsmilkinis
395	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 9	Gintaro gabaliukas
396	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 9	Bronzinio dirbinio gabaliukas
397	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 11	Bronzinio dirbinio gabaliukas
398	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 13	Apyrankė
399	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 20	Du gintaro gabaliukai
400	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 24	Gintaro gabaliukas
401	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 33	Antsmilkinis
402	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 33	Gintaro gabaliukas
403	Sorgenau/Покровское	Plokštinis kapinynas, degintinis kapas Nr. 38	Antsmilkinis
404	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1 urnoje	Apyrankės fragmentas
405	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1 urnoje	Balto stiklo karoliukas su mėlynomis akutėmis
406	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1 urnoje	Titnaginis radinys
407	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 1 urnoje	Gintarinis smuiko formos kabutis
408	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 7	Smeigtukas
409	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 8	Du gintaro gabaliukai
410	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 1, degintinis kapas Nr. 8	Vienas gintaro gabaliukas
411	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 3, akmenų dėžė Nr. 1, degintinis kapas	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute

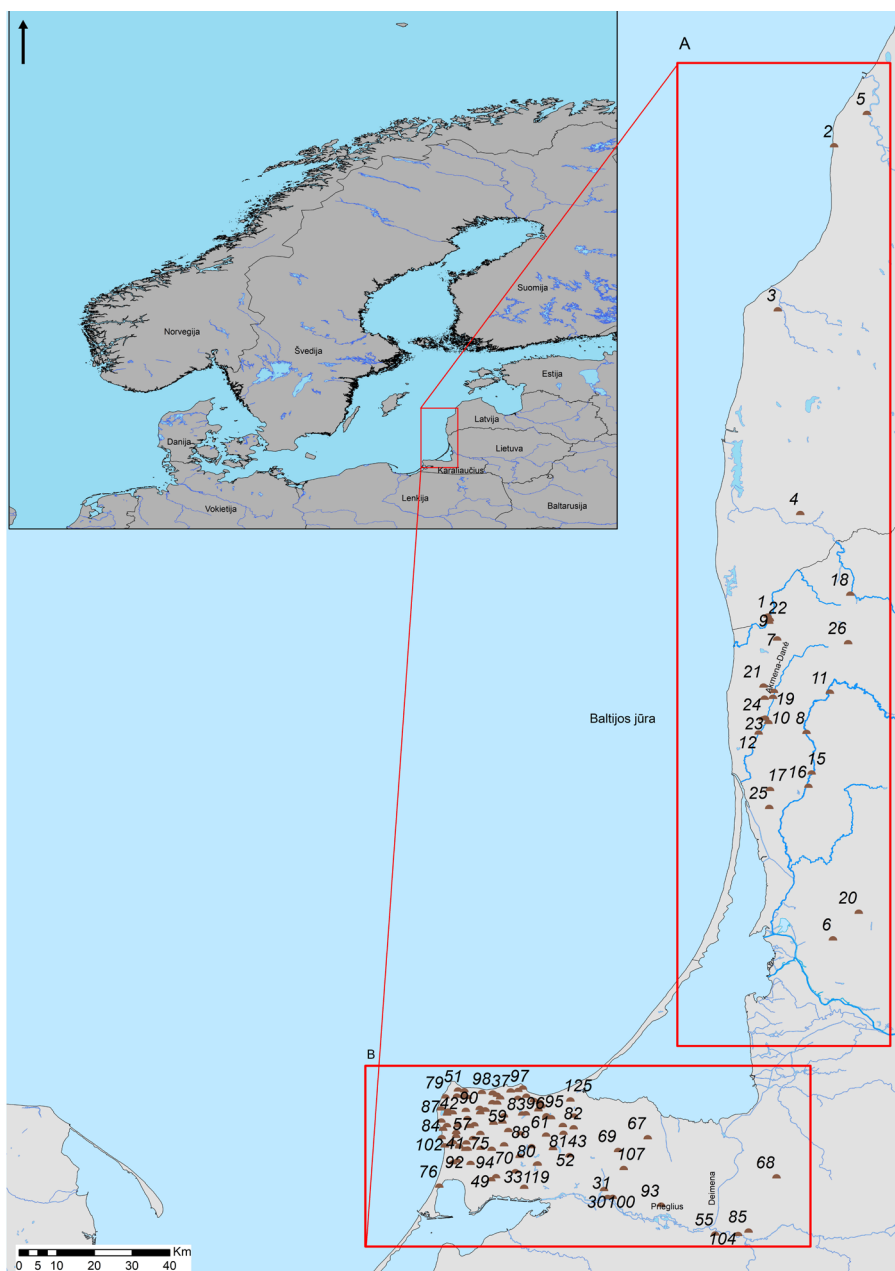
412	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 3, akmenų dėžė Nr. 2, degintinis kapas	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
413	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 3, akmenų dėžė Nr. 2, degintinis kapas	Gintaro gabaliukas
414	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 3, akmenų dėžė Nr. 3, degintinis kapas	Gintaro gabaliukas
415	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 3, akmenų dėžė Nr. 3, degintinis kapas	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
416	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 3, akmenų dėžė Nr. 3, degintinis kapas	Bronzinio dirbinio fragmentas
417	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 3, akmenų dėžė Nr. 4, degintinis kapas	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
418	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 4, degintinis kapas Nr. 2 urnoje	Žiedas, įvijinis
419	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 4, degintinis kapas Nr. 2 urnoje	Žiedas
420	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 4, degintinis kapas Nr. 3 urnoje	Žiedas, įvijinis
421	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 5, degintinis kapas Nr. 7 urnoje	Segė
422	Sorgenau/Покровское	Pilkapis Nr. 5, degintinis kapas Nr. 7 urnoje	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
423	Sorthenen/–	Pilkapis, degintinis kapas akmenų cistoje	Smeigtukas
424	Sorthenen/–	Pilkapis, degintinis kapas akmenų cistoje	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
425	Stapomen/Веткино	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Pincetas
426	Stapomen/Веткино	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas
427	Stapomen/Веткино	Pilkapis, palaikų tipas neaiškus	Smeigtukas
428	Vārves Strīķi	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas (?)	Antkaklė, kanopiniais galais
429	Vārves Strīķi	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas (?)	Gintarinis karolis
430	Vārves Strīķi	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas (?)	Smeigtukas atlenkta cilindro formos galvute (?)

431	Trulick/Русское	Pilkapis, degintinis kapas Nr. 1 urnoje	Antkaklė, tordiruotu lankeliu ir atlenktais galais
432	Trulick/Русское	Pilkapis, degintinis kapas Nr. 1 urnoje	Pincetas
433	Trulick/Русское	Pilkapis, degintinis kapas Nr. 1 urnoje	Smeigtukas
434	Trulick/Русское	Pilkapis, degintinis kapas Nr. 2 urnoje	Apyrankė
435	Trulick/Русское	Pilkapis, degintinis kapas Nr. 2 urnoje	Smeigtuko fragmentas
436	Tykrehnen/Зори	Pilkapis Nr. 1, degintiniai kapai	Smeigtuko fragmentai
437	Tykrehnen/Зори	Pilkapis Nr. 1, degintiniai kapai	Kaulinė plokštelė
438	Tykrehnen/Зори	Pilkapis Nr. 1, degintiniai kapai	Susilydžiusio bronzinio dirbinio dalys
439	Tykrehnen/Зори	Pilkapis Nr. 1, degintiniai kapai	Du gintaro gabalėliai
440	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Smeigtukas
441	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Kabučio fragmentas
442	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Žiedas
443	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Žiedas
444	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Diržo sagtis
445	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Peilio fragmentai
446	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (antroji pilkapių grupė), degintiniai kapai	Balto ir mėlyno stiklo karoliukai

447	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (penktoji pilkapių grupė), degintinis kapas, Urna Nr. 1	3 gintaro gabaliukai
448	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (penktoji pilkapių grupė), degintinis kapas, Urna Nr. 2	Gintarinis kabutis
449	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (penktoji pilkapių grupė), degintinis kapas, Urna Nr. 2	Gintarinis kabutis
450	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (penktoji pilkapių grupė), degintinis kapas, urna Nr. 5	Smeigtuko fragmentai
451	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (penktoji pilkapių grupė), degintinis kapas, urna Nr. 5	Dirbinio fragmentai
452	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (trečioji pilkapių grupė), degintinis kapas	Įvija
453	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (trečioji pilkapių grupė), degintinis kapas	Įvija
454	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 1 (trečioji pilkapių grupė), degintinis kapas	Smeigtuko fragmentai, atlenkta cilindro formos galvute
455	Warnicker Forst/–	Pilkapis Nr. 6 (ketvirtoji pilkapių grupė), degintinis kapas	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
456	Warschken/Вершково	Pilkapis Nr. 1, akmenų struktūra A, degintinis kapas urnoje	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
457	Warschken/Вершково	Pilkapis Nr. 1, akmenų struktūra B, degintinis kapas	Smeigtukas
458	Warschken/Вершково	Pilkapis Nr. 1, akmenų struktūra E, degintinis kapas	5 gintaro gabaliukai
459	Warschken/Вершково	Pilkapis Nr. 1, tarp vainikų įrengta akmenų struktūra, degintinis kapas	Gintarinis kabutis
460	Warschken/Вершково	Pilkapis Nr. 1, tarp vainikų įrengta akmenų struktūra, degintinis kapas	Žiedas ir mėlyno stiklo karoliukas su baltomis akutėmis

461	Warschken/Вершково	Pilkapis Nr. 1, tarp vainikų įrengta akmenų struktūra, degintinis kapas	Segė, lankinė
462	Warschken/Вершково	Pilkapis Nr. 1, tarp vainikų įrengta akmenų struktūra, degintinis kapas	Įvija
463	Warschken/Вершково	Pilkapis Nr. 2 (antroji pilkapių grupė), degintinis kapas (akmenų struktūra A)	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
464	Wiekau/Хрустальное	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintinis kapas urnoje	Smeigtukas, gulbės kaklo formos galvute
465	Wiekau/Хрустальное	Pilkapis (antroji pilkapių grupė), degintinis kapas urnoje	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
466	Wilhelmsdorf/–	Pilkapis, degintinis kapas	Akmeninis kirvis
467	Wiskiauten/Моховое	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas	Smeigtukas, atlenkta cilindro formos galvute
468	Wiskiauten/Моховое	Pilkapis Nr. 1, griautinis kapas	Kirvis, plokščias, įtveriamasis kirvelis

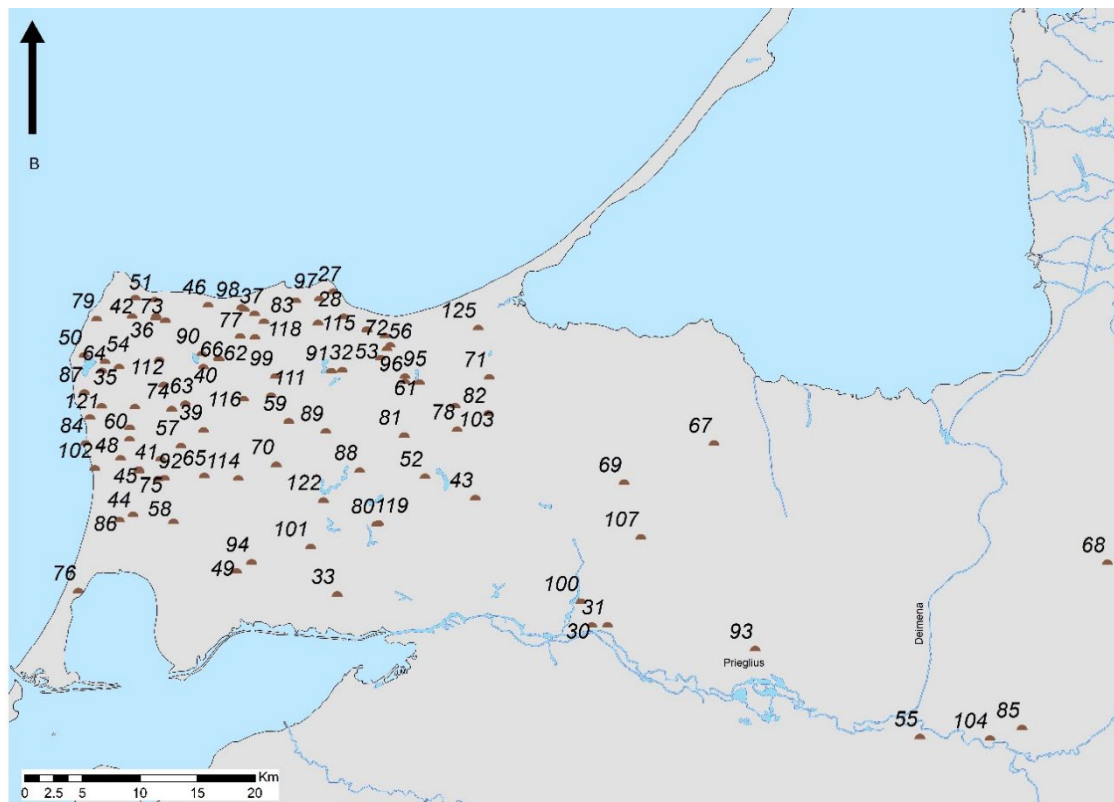
ŽEMĖLAPIAI

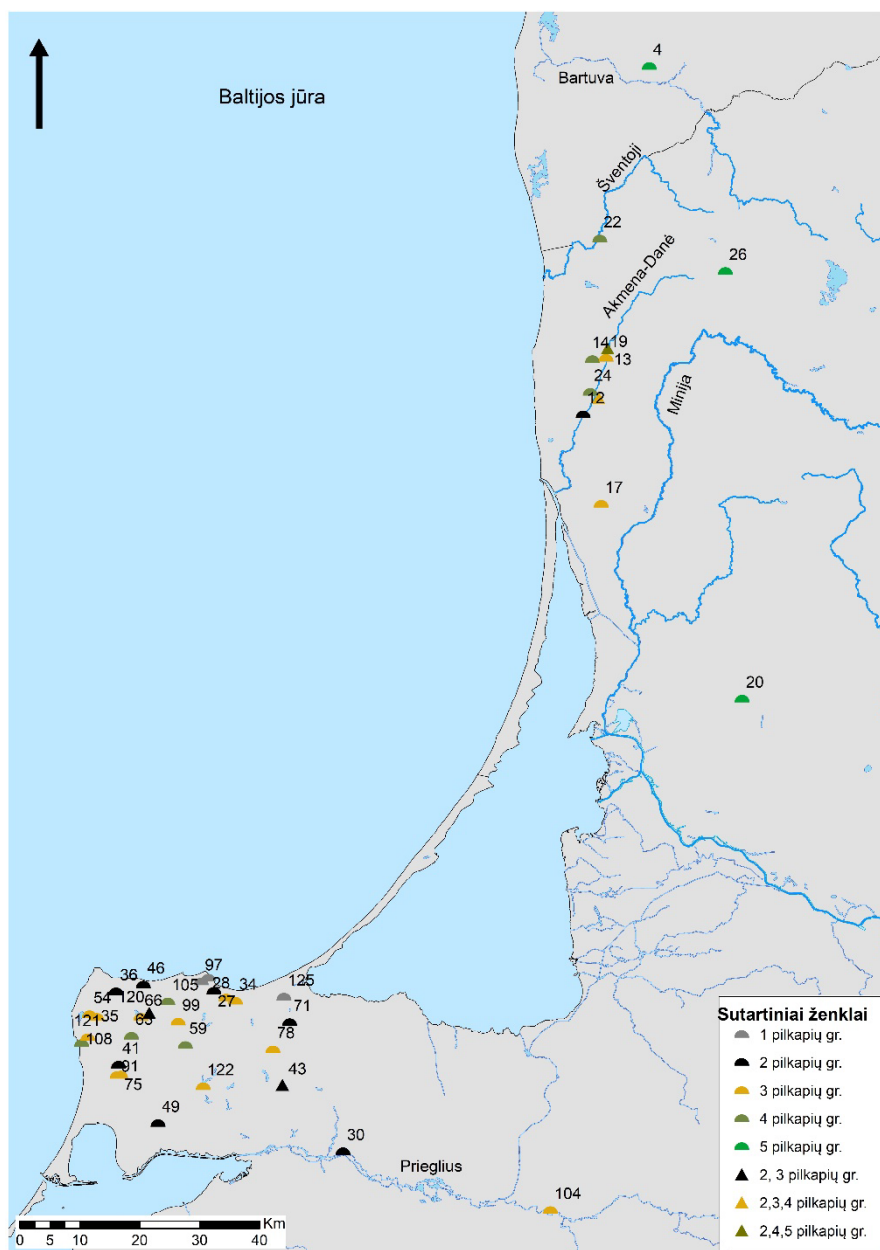
1 žem. Darbe analizuojamų objektų paplitimo žemėlapis (numeracija sutampa su naudojama 3 skyriuje)

2 žem. Darbe analizuojamų objektų paplitimo žemėlapis A dalis (numeracija sutampa su naudojama 3 skyriuje)

3 žem. Darbe analizuojamų objektų paplitimo žemėlapis B dalis (numeracija sutampa su naudojama 3 skyriuje)

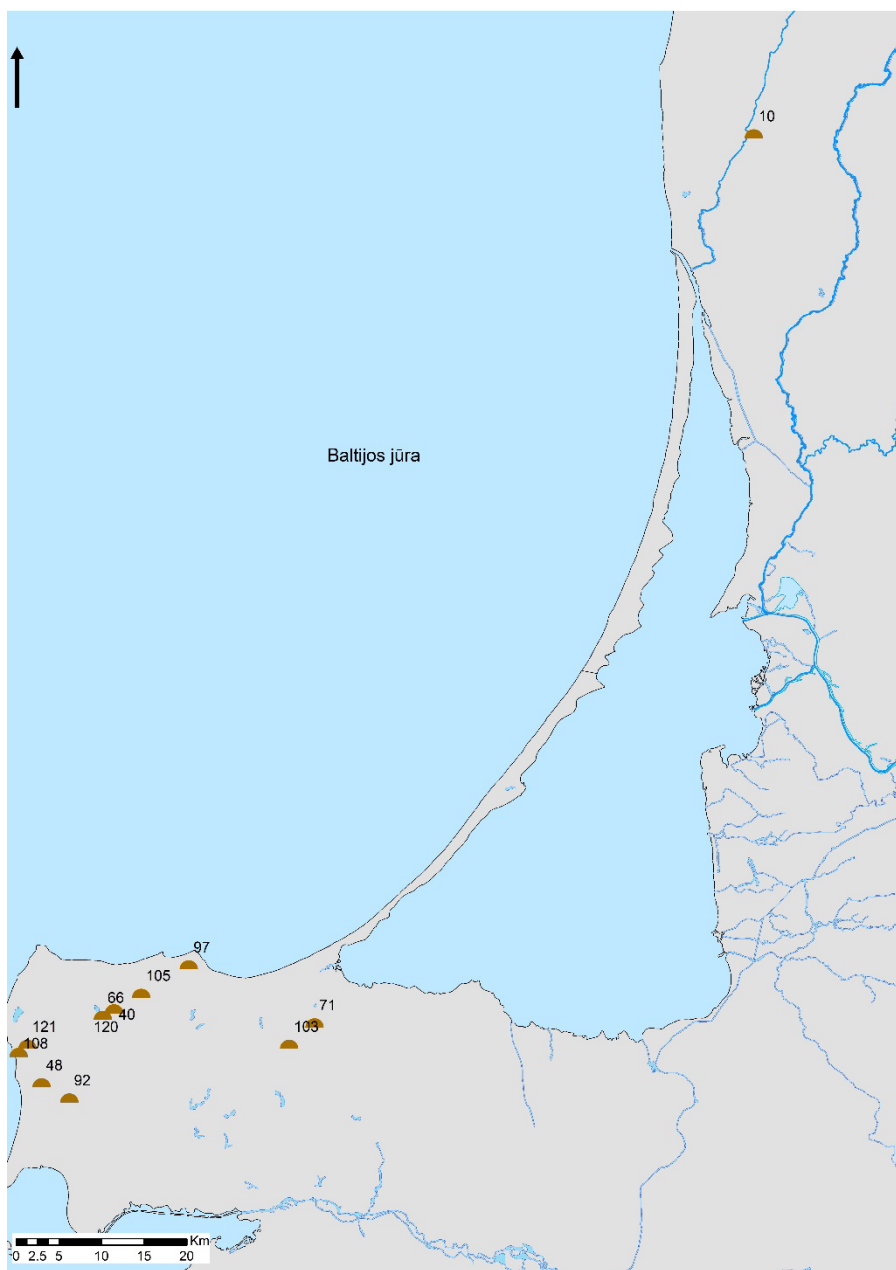
4 žem. Darbe išskiriamos pilkapių grupės (numeracija sutampa su naudojama 3 skyriuje)

5 žem. Pagrindinių smeigtukų tipų rastų kapuose paplitimas (numeracija sutampa su naudojama 3 skyriuje)

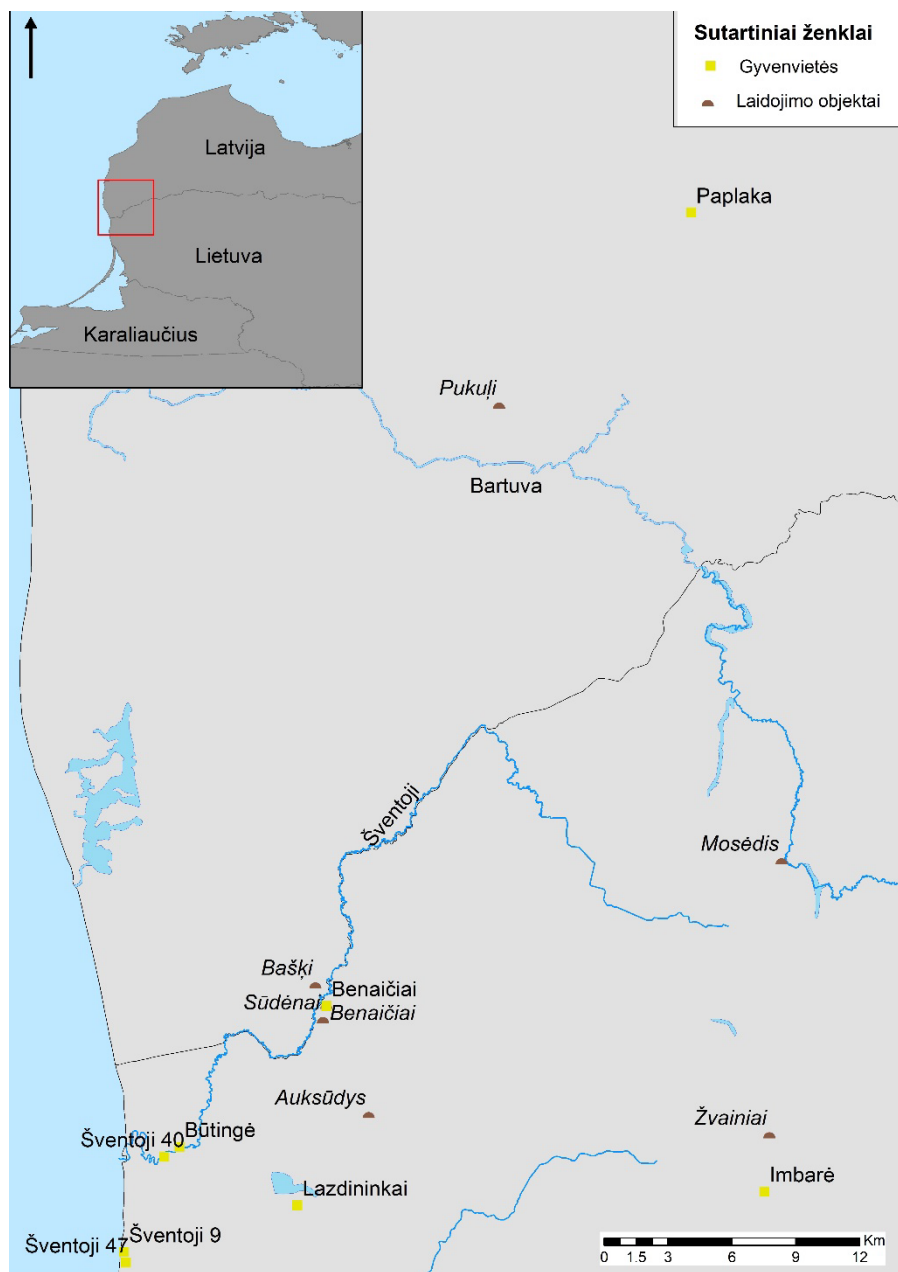
6 žem. Antkaklių rastų kapuose paplitimas (numeracija sutampa su naudojama 3 skyriuje)

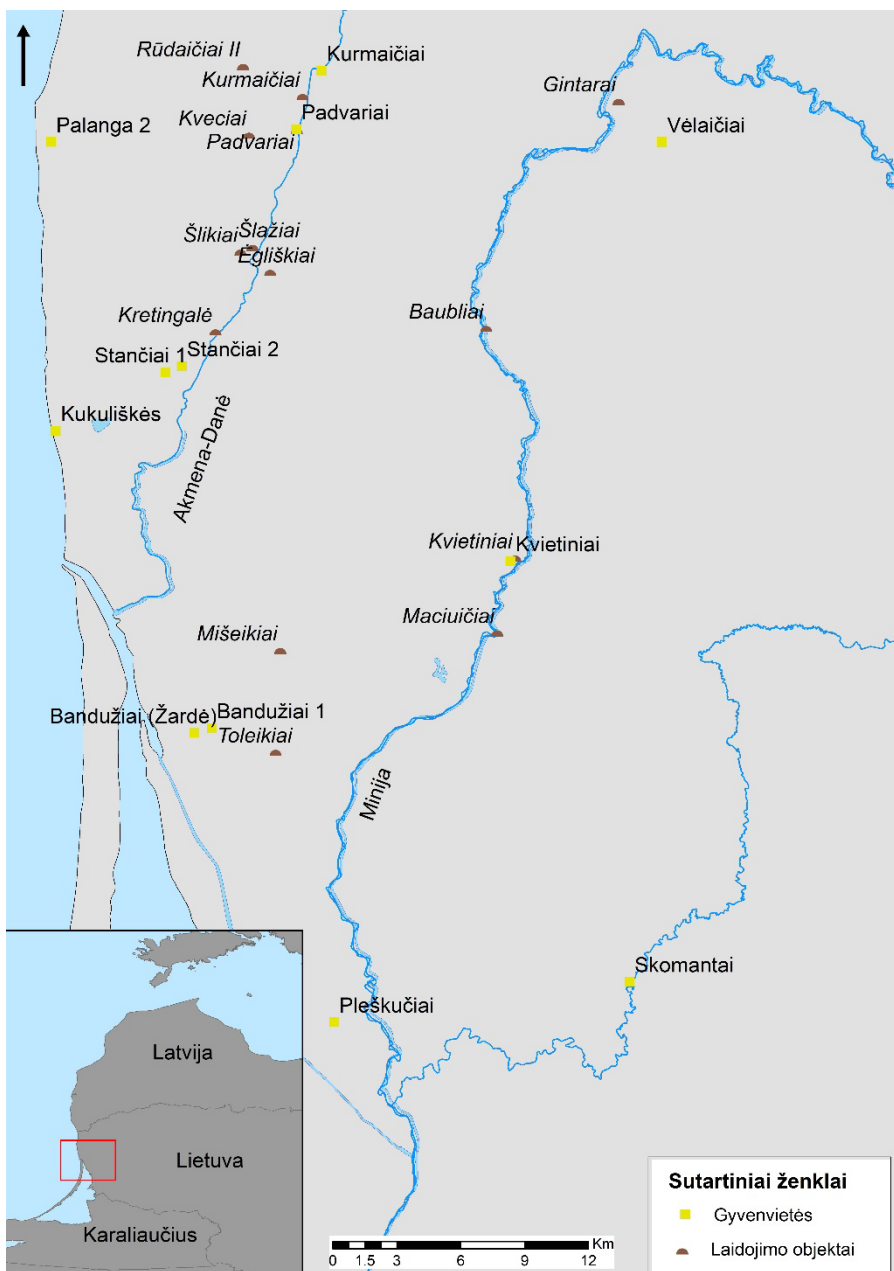
7 žem. Stiklinių karoliukų rastų kapuose paplitimas (numeracija sutampa su naudojama 3 skyriuje)

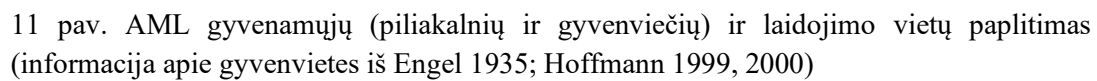
8 žem. Kirvių ir kalavijų rastų kapuose paplitimas (numeracija sutampa su naudojama 3 skyriuje)

9 žem. AML gyvenamųjų (piliakalnių ir gyvenviečių) ir laidojimo vietų paplitimas (informacija apie gyvenvietes iš Merkevičius ir kt. 2018, Podėnas 2022)

10 žem. AML gyvenamųjų (piliakalnių ir gyvenviečių) ir laidojimo vietų paplitimas (informacija apie gyvenvietes iš Merkevičius ir kt. 2018)

PAVEIKSLAI

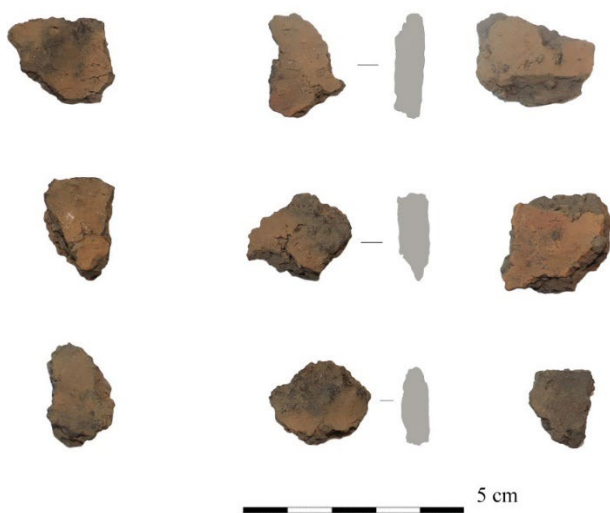
I pav. Keramika lygiu paviršiumi aptikta Baški pilkapyje Nr. 1

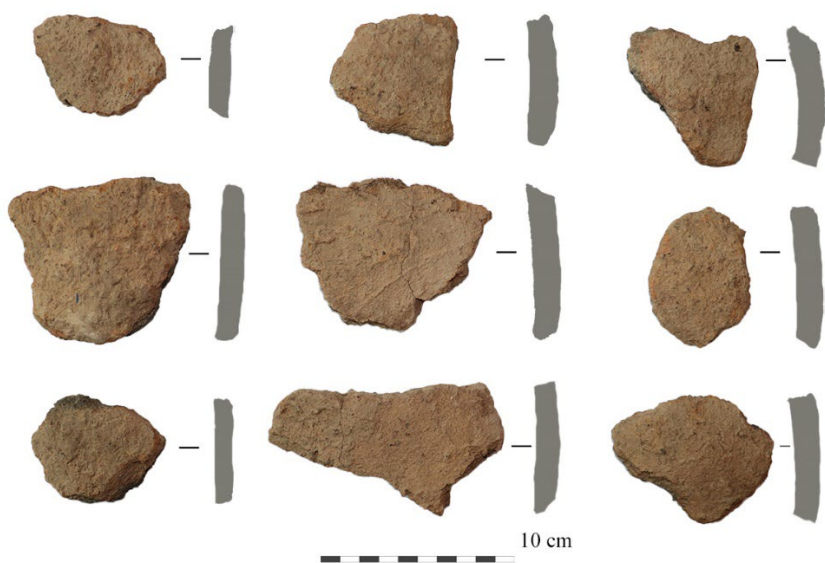
II pav. Urnos pakraštėlio fragmentas aptiktas Baški pilkapyje Nr. 1

III pav. Pakraštėlių fragmentai iš Baški pilkapio Nr. 1

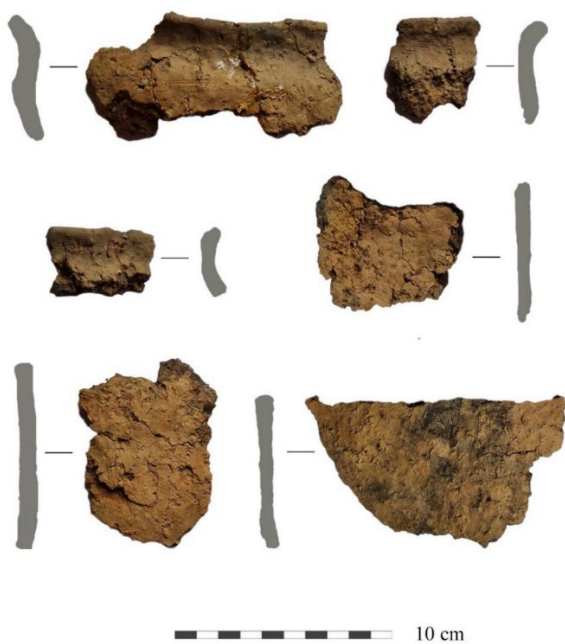
IV pav. Sienelių lygiu paviršiumi fragmentai iš Baški pilkapio Nr. 1

V pav. Sienelių kruopėtu paviršiumi fragmentai iš Dārznieki pilkapyno

VI pav. Keramikos šukės iš Pukuļi pilkapio Nr. 10

VII pav. Keramika brūkšniuotu paviršiumi iš Ėgliškių pilkapio Nr. 5, kapo Nr. 3

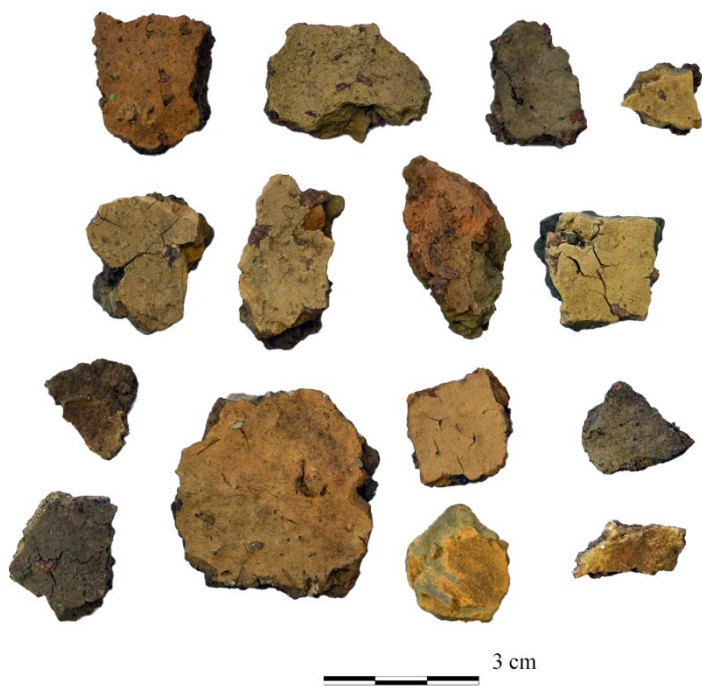
VIII pav. Urna brūkšniuotu paviršiumi iš Ėgliškių pilkapio Nr. 5, kapo Nr. 4

IX pav. Urna kruopėtu paviršiumi iš Kurmaičių pilkapio Nr. 2 (7), kapo Nr. 1

X pav. Keramika brūkšniuotu paviršiumi iš Kurmaičių pilkapio Nr. 4, kapo Nr. 1

XI pav. Gintarų pilkapio keramika lygiu paviršiumi

XII pav. Padvarių pilkapio Nr. 1 degintinio kapo Nr. 1 urna kruopėtu paviršiumi

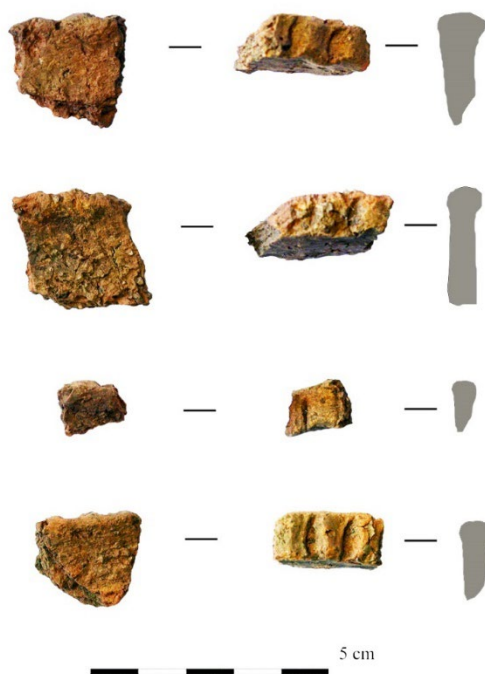
XIII pav. Padvarių pilkapio Nr. 1 degintinio kapo Nr. 3 urna kruopėtu paviršiumi su braukais

XIV pav. Padvarių pilkapio degintinio kapo urna kruopėtu paviršiumi su braukais

XV pav. Sūdēnų pilkapio Nr. 1 degintinio kapo Nr. 2 keramika kruopėtu paviršiumi

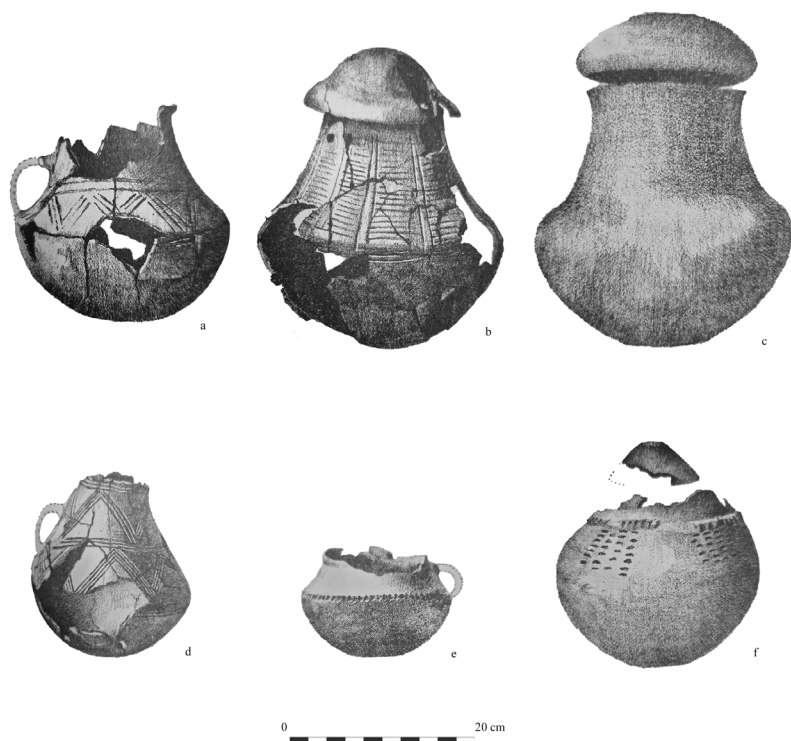
XVI pav. Sūdēnų pilkapio Nr. 1 kapo Nr. 1 keramikos šukės, kurios brauna puošta ryškiai įspaustomis lešio formos įkantomis

XVII pav. Kurmaičių pilkapiu Nr. 4 (5), degintinio kapo Nr. 2 keramika

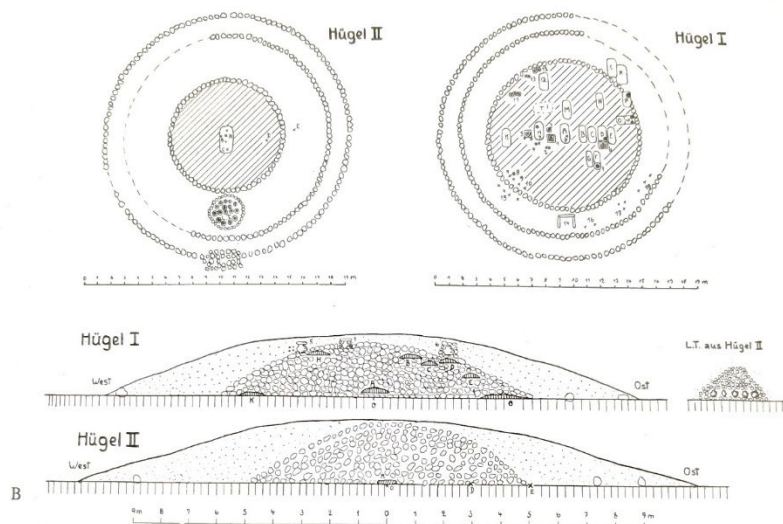

XVIII pav. Keramikos indai iš kapų: a) Urna iš Ėgliškių degintinio kapo Nr. 37; b) Urna iš Ėgliškių pilkapiu Nr. 3, degintinio kapo Nr. 14; c) Puodelis iš Ėgliškių pilkapiu Nr. 2, degintinio kapo Nr. 6 (*E. Vailionio nuotr.*); d) Puodelis iš Ėgliškių pilkapiu Nr. 3, griautinio kapo Nr. 6; e) Urna iš Kurmaičių pilkapiu Nr. 5 (4), degintinio kapo Nr. 6

XIX pav. Keramikos indai iš Sembos pusiasalio kapų: a, b) Urnos iš Sorthenen/– pilkapyno (pagal Bezenberger 1914a, pav. VII:II, III); c, f) Urnos iš Groß Blumenau/Кремнево, trečios vietos, pilkapio (pagal Bezenberger 1914c, XII:3); d) Urna iš Ellerhaus/– pilkapio (pagal Bezenberger 1914b, pav. XI:5); e) Puodelis iš Ellerhaus/– pilkapyno (pagal Bezenberger 1914b, pav. XI:4)

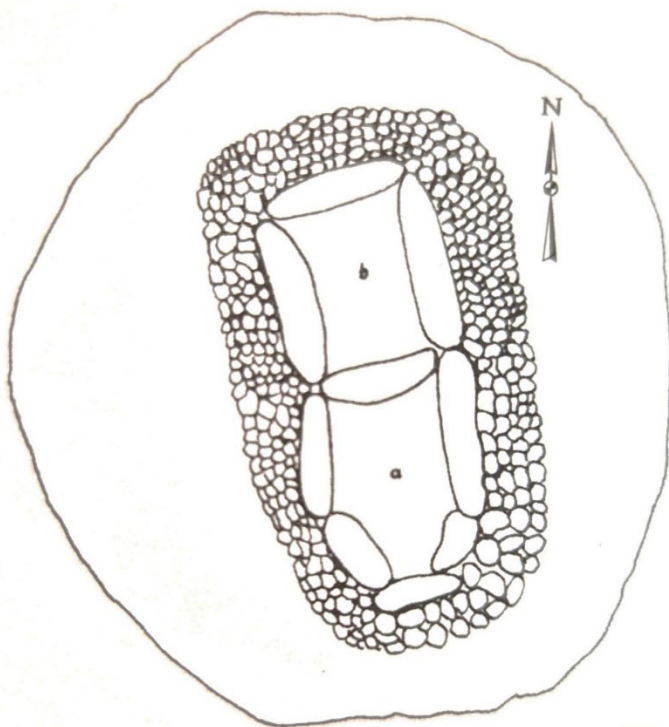
Rantau, Kr. Fischhausen

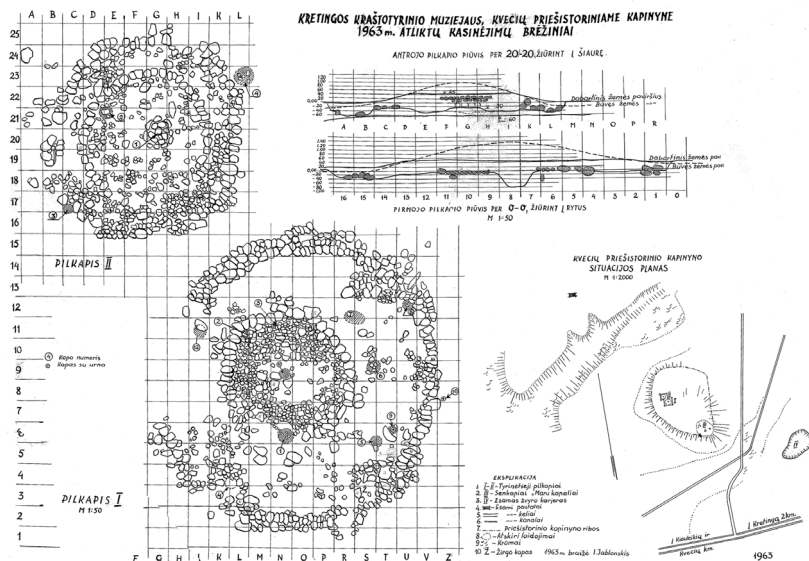
XX pav. Rantau/Заостровье pilkapis Nr. 1 ir 2, I pilkapių grupė (pagal Engel 1935, pav. 54:b)

XXI pav. Georgenswalde/Отрадное pilkapis Nr. 3, II pilkapių grupė (pagal Engel 1935, pav. 57:b)

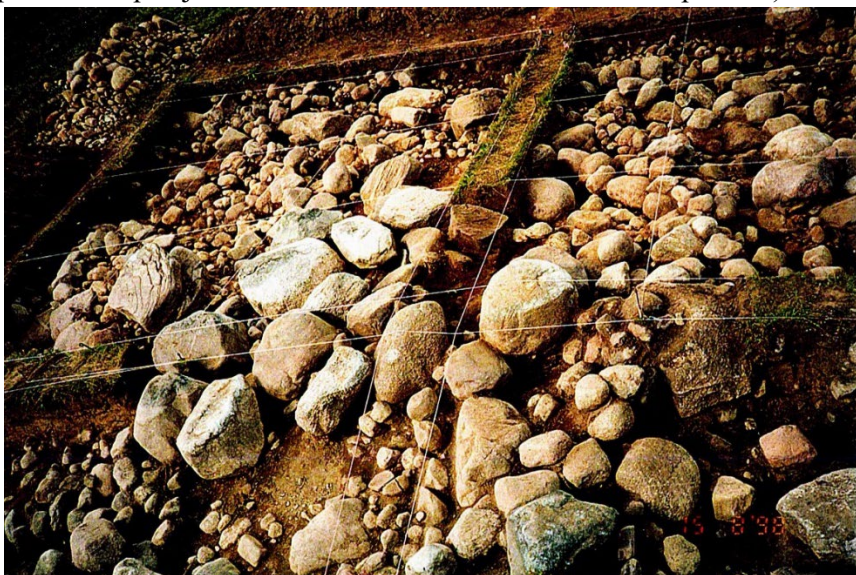
XXII pav. Biegiethen/– pilkapio Nr. 2 akmenų konstrukcija, III pilkapių grupė (pagal Hoffmann 1999, pav. XV:11)

XXIII pav. Kvečių pilkapių situacijos planas, IV pilkapių grupė (braižė I. Jablonskis, saugoma: LIIBR, f. 1, b. P082)

XXIV pav. Pukūļi pilkapis Nr. 7, V pilkapių grupė (A. Vasks nuotr. iš <https://enciklopedija.lv/skirklis/180898-Puku%C4%BCu-kapulauks>)

XXV pav. Žvainių pilkapis Nr. 1, V pilkapių grupė (pagal Merkevičius 1999, pav. 8)

PADĖKA

Nuoširdžiai dėkoju už pagalbą, patarimus ir diskusijas darbo vadovui doc. dr. Algimantui Merkevičiui. Taip pat Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Archeologijos katedrai už visokeriopą pagalbą ir pasiūlymus parengtam daktaro disertacijos rankraščiui. Doktorantūros skyriui ir Istorijos fakultetui už galimybes ir finansavimą vykti į tarptautines konferencijas, rinkti medžiagą užsienio muziejuje, atlikti atrinktos medžiagos laboratorinius tyrimus.

Lietuvos nacionalinio muziejaus Priešistorinės archeologijos rinkinių skyriaus kolegoms: dr. Povilui Blaževičiui, dr. Gediminui Petrauskui, Aušrai Šmaižytei, Gyčiui Grižui, dr. Šarūnei Volotkienei, Daliai Ostrauskienei, Sigitai Mikšaitei, Sauliui Žeguniui už didelę pagalbą renkant medžiagą muziejaus fonduose, palaikymą ir paskatinimą. Šio muziejaus Viduramžių ir Naujusių laikų skyriaus darbuotojui Evaldai Vailioniui už dirbinių fotografavimą.

Kretingos muziejaus Archeologijos ir istorijos skyriaus vedėjai dr. Eglei Rimkienei, Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus Archeologijos skyriaus vedėjui Jāniui Cigliui ir Alise Gunnarssone už pagalbą šiuose muziejuje peržiūrint ir įvertinant medžiagą. Latvijos universiteto mokslo darbuotojai dr. Vandai Haferbergai už pagalbą rengiant pietvakarinės Latvijos dalies laidojimo vietų paplitimo žemėlapius. Už santraukos anglų kalba redagavimą – Jamie Redfern ir Kristinai Vaičiūnaitei.

Lietuvos archeologijos draugijai bei Fizinių ir technologijos mokslų centro laboratorijai (Vilnius Radiocarbon) už galimybę atlikti mėginių radioanglies tyrimus, pagal vykdomą iniciatyvą „Moderniausios technologijos Lietuvos archeologijai“. Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros mokslo darbuotojai dr. Justinai Kozakaitei už atliktus papildomus degintinių kaulų antropologinius tyrimus, pagalbą atrenkant mėginius laboratoriniams tyrimams.

Kolegoms ir draugams dr. Laurynui Vyčiui Kurilai, Ievai Masiulienei už įvairias konsultacijas, patarimus ir diskusijas, kurios ženkliai prisidėjo prie šio darbo rengimo ir jo galutinio varianto. Močiutei, sesei, dukrytėms ir draugams buvusiems šalia ir palaikiusiems mane šiame kelyje.

Už kruopštų parengtos disertacijos rankraščio įvertinimą, vertingas pastabas ir pasiūlymus, esu dėkinga recenzentams doc. dr. Giedrei Piličiauskienei, dr. Karoliui Minkevičiui, dr. Agnei Čivilytei.

PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

Merkevičius, A., Muradian, L. 2015. Ankstyviausi žirgų palaikai laidojimo objektuose Lietuvoje. – *Archaeologia Lituana*, 16, 28–39.

Muradian, L. 2017. Vėlyvojo žalvario ir ankstyvojo geležies amžiaus laidosena ir visuomenė Šiaurės vakarų Lietuvoje. – *Archaeologia Lituana*, 18, 47–77.

Merkevičius, A.; Juodagalvis, V.; Nemickienė, R.; Remeikaitė, L.; Šatavičius, E.; Zabiela, G. 2018. Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Merkevičius, A., Muradian, L. 2021. Ignas Jablonskis – vakarų Lietuvos ankstyvųjų pilkapynų tyrinėtojas. – Kretingos rajono archeologiniai tyrimai ir perspektyvos: kraštotyrininko, archeologo Igno Jablonskio 110-osioms gimimo metinėms. Mokslinių straipsnių rinkinys, Kretingos muziejus, 35–50.

Muradian, L. 2022. First AMS 14C dating of Bronze and Pre-Roman Iron Age cremated bones from Barrows in Western Lithuania: Results and Interpretation. – *Estonian Journal of Archaeology*, 26, 2, 157–183.

Pranešimai disertacijos tema:

2021–05–14 pranešimas „Ignas Jablonskis – Vakarų Lietuvos ankstyvųjų pilkapynų tyrinėtojas“ (bendraautorius: doc. dr. Algimantas Merkevičius). Konferencija: Kretingos rajono archeologiniai tyrimai ir perspektyvos, skirta kraštotyrininko, archeologo Igno Jablonskio 110 gimimo metinėms paminėti

2022–09–03 pranešimas „AMS 14C dating of Late Bronze and Early Iron Age cremated bones from barrows in western Lithuania: Results and Interpretation“. Europos archeologijos asociacijos (European Association of Archaeologists) 28-a metinė konferencija, Budapeštas, Vengrija, rugpjūčio 28 d. – rugsėjo 3 d.

UŽRAŠAMS

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
bookshop.vu.lt, journals.vu.lt
Tiražas 12 egz.